

Vatra veche

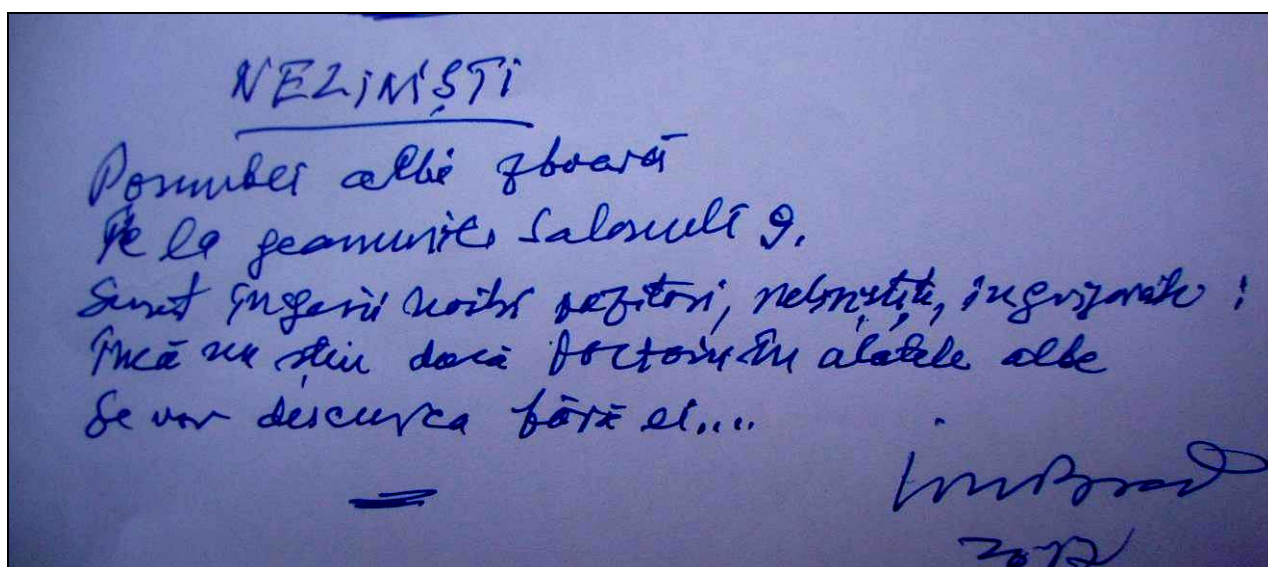
Supliment

10

Români din toate țările, uniți-vă!

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul IX, nr. 10 (106) octombrie 2017 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) *Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 *Redactor-șef fondator Romulus Guga* VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciut

Vatra veche dialog cu Ion Brad

Ion Brad, de Nicolae Băciut/3
 Exerciții de melancolie, de Marin Iancu/3
 Vatra veche dialog cu Ion Brad, de Nicolae Băciut/4
 O viață de om, de Titus Văjeu/6
 Poetul din inima Ardealului, de Constantin Cubleșan/7
 Ion Brad, măreț și nobil spirit al Blajului, de Ioan Popa/7
 Familie și etnie, de Aurel Rău/7
 Vatra veche dialog cu Ion Brad, de Rodica Lăzărescu/8
 Transilvania și iar Transilvania, de Horia Bădescu/14
 Ore de zi, ore de noapte..., de Nicolae Cabel/15
 Vatra veche dialog cu Ion Brad, de Maria Daniela Pănzan și Monica Grosu/16
 Scurt memento biografic, de Ion Buzași/21
 Întoarcere spre începuturi, de Doina Sălăjan/21
 De la Pânăde la „Grădina Maicii Domnului”, de Neagu Udriș/22
 Primii ani de viață, de Ion Brad/22
 În satul lui Timotei Cipariu, de Ion Brad/22
 Credința în Dumnezeu, de Ion Brad/22
 Farmecul sărbătorilor de iarnă, de Ion Brad/22
 Asterisc. Ion Brad, cu Ardealul în suflet și glas, de Constantin Coroiu/23
 Brazilii și neamurile lor, de Ion Buzași/23
 Primele lecturi, de Ion Brad/23
 Lumea culturii la Blaj, de Ion Brad/24
 Despre poezie, de Ion Brad/24
 Începuturile literare, de Ion Brad/24
 Printre cărți și oameni, poezia lui Ion Brad, de Maria Daniela Pănzan/25
 Ion Brad, un tradiționalist modern, de Răzvan Vonceu/26
 Jurnal de lecturi critice: Eugen Simion, Lucian Raicu/27
 Nicolae Manolescu, Mihai Cimpoi, Nicolae Dabija, Alex Ștefănescu/28
 Ion Buzași, Ioan Adam, Dinu Flămând/29
 Sultana Craia, Irina Petraș, Daniel Cristea Enache, C. Stănescu, Răzvan Vonceu/30
 Ion Buzași, Florin Mugur, Liviu Grăsoiu, Mihai Coman/31
 Nobletea poetului, de Radu Cărneci/32
 Și eu am fost în Zăpadă, de Nicolae Suciu/33
 Poezia religioasă; Poezia erotică, de Ion Buzași/35
 De la Pânăde la Blaj, de Luminița Cornea/36
 O sută și una de poezii, de Laura Costina Tudoroiu/37
 „Cocoarele” lui Ion Brad, de Eugen Simion/38
 Un îndelung răsfaț liric, de Horia Bădescu/38
 Călătorind cu cocoarele poetului Ion Brad, de Anatol Covali/39
 Cocoarele lui Ion Brad, de Nicolae Mares/39
 Poeme într-un vers, de Zenovie Cărlugea/39
 Fiecare vers e un poem, de D.R. Popescu/40
 Povestea dintre vorbe – lirism esențializat, de Liviu Grăsoiu/40
 Performanțe, de Dumitru Popescu/41
 Ion Brad, cocoarele în ultimul lor zbor, de Ilie Rad/41
 Privind spre cerul vieții, de Liana Biriș/42
 Aburul din cărți străvechi..., de Mircea Radu Iacoban/42
 Poeme într-un vers, de Rodica Elena Lupu/42
 Căpșelele interimare din clipa cea repede, de Nicolae Dragoș/43
 Un manual de înțelepciune, de George Filitti/43
 Cugetări într-un vers, de Doina Rad/44
 Semnificații alegorice, de Maria Daniela Pănzan/44
 Autografe dedicate lui Marin Iancu/44
 Poeme de Ion Brad/45
 Marginalii la cartea brazilor, de Ion Horea/46
 Povestea unei vieți, de Alex. Ștefănescu/46
 Muntele cătărilor, de Constantin Ghirță/46
 Ion Brad, Cărțile prietenilor mei, de Mircea Popa/47
 Cărțile prietenilor mei, de Dumitru Micu/48
 Alte cărți ale prietenilor mei, de Monica Grosu/48
 Viață culturală, istorie, de Florentin Popescu/48
 „Convorbiri cu Ion Brad”, de Maria Cordoneanu/49
 Dialoguri epistolare, de Ion Buzași/49
 Vocația dialogului, de Dan Mănuță/49
 „Comoara” Ion Brad, de Rodica Lăzărescu/50
 Ion Brad memorialist, de Sultana Craia/51
 Comorile unui prieten tânăr, de Marin Iancu/52
 Reversul medaliei, de Ioan Marcoș/53
 Memoriile diplomatice, de Eugen Uricariu/54
 Ion Brad, printre oameni și cărți, de Ion Pop/54
 Ion Brad memorialist, de Valeriu Răpeanu/55
 O viață de om, de Titus Văjeu/55
 „Eminescu”, evocare cinematografică, de Răzvan Duncan/56
 Povestind în imagini, de Titus Văjeu/58
 Ion Brad cel generos, de George Corbu/60
 La aniversară, de Ion Buzași/60
 Atașamentul de Ion Brad, de Alexandru Dumitriu/61
 La aniversarea lui Ion Brad, de Ion Dodu Bălan/61
 Ion Brad, de Maria Mănuță/62
 O cutie de rezonanță, de Mihai Cimpoi/62
 Două buchete de flori, de Hajdu Gyöző/62
 Pur și simplu „Omul ION BRAD”, de Ioan Mihăilțan/ Pănzanul/63
 Scriitorul Ion Brad și ASTRA, de Silvia Pop/64
 Ion Brad și Blajul, de Ion Buzași/64
 Întâlnirea cu Ion Brad, acasă, la Pânăde, de Daniel Cămpăan/65
 Ion Brad și oameni ai satului nepereche, de Ioan Popa/66
 Să ai frați, de Maria Orian/67
 Amintiri de neuitat, de Aurel Roman/68
 Consăteanul Ion Brad, de Maria Zereș, Gheorghe Zereș/68
 Ion Brad, un om de omenie, de Ion Irimie/69
 Ion Brad și Colocviile « Timotei Cipariu », de Răzvan Duncan/70
 Anii de diplomatie, de Ion Brad/71
 Ion Brad, diplomatul, de Nicolae Dan Frunteletă/71
 Ion Brad, ambasador, de Nicolae Mares/71
 Certificate, diplome/72

Acasă, la Pânăde, cu multe neamuri

Ion Brad, Ioan Popa, Silvia Pop, Ioan Sălcudeanu, Alexandru Brad, familia Zereș, Ion Mărginean, Ion Pop, Cristine Burnete

Pânăde 700, la sărbătoarea fiilor satului, cu fratele Romul și Veta Biriș, solista de muzică populară din Căpâlna

La Pânăde

Număr ilustrat cu fotografii din colecțiile Ion Brad și Marin Iancu

ION BRAD

Nu mă număr printre cei care i-au fost apropiați lui Ion Brad. Ne-am întâlnit doar de câteva ori la întâmplări literare, la Alba Iulia, Pănade, dar am păstrat o relație de respect reciproc, cel puțin eu așa am perceput-o, cu gesturi fraterne în ambele sensuri.

Ne este, totodată, amândurora foarte intim spațiul transilvan și prețuim valorile sale. E orizontul nostru comun de întâlnire, în care ne-am regăsit cu toată istoria lui, în bucuriile și suferințele lui.

Poate că ne leagă și faptul că amândoi, născându-ne la țară avem o altă percepție asupra lumii exterioare, dar și a celei interioare.

Am fost adesea la Pănade, locul de naștere al lui Ion Brad, am umblat pe ulițele satului, i-am cunoscut oamenii, am fost în casa părintească a lui Ion Brad și am gustat din licorile locului, atât tăriile ei, cât și aromele vinurilor, inclusiv ale celui făcut din struguri pârghuiți în vița de vie care înconjoară ca un brâu curtea și casa familiei Brad.

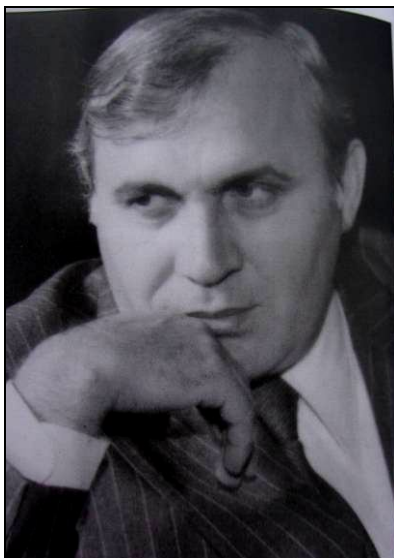
I-am cunoscut pe cei dragi lui – unii prea devreme duși la Domnul – am urcat spre cimitirul satului, spre biserica mărturisitoare de neam și țară, care își adună încă bătrânii care-și pregătesc nu doar “marea trecere”, ci dau și prezentului o altă dimensiune.

Mi s-a părut, apoi, că i se face o mare nedreptate, fiind asimilat unui timp care, cu toate păcatele lui, a făcut, totuși, loc și unei literaturi care rămâne, care are distincție, relevanță. Cred că printre cei a căror mărturie literară va rezista, se numără și Ion Brad.

Ion Brad, cel care, dincolo de funcții publice, interne sau în diplomatie, și-a conservat trăsăturile țărânului, cele care i-au asigurat rezistență în vremi și dăinuirea în istorie.

Ne leagă și apropierea de o personalitate puternică a culturii transilvane, Ion Vlasiu, pictorul, sculptorul, scriitorul, care și-a pus amprenta pe fizionomia devenirii noastre vreo trei sferturi de veac.

De altfel, la îndemnul lui Ion Vlasiu, spre sfârșitul iernii lui 1987, am avut un schimb epistolar materializat într-un interviu publicat în aprilie a aceluiași an în revista *Vatra*, al cărei redactor eram.

Ion Brad, la 40 de ani

Atunci i-am citit cărțile, atunci m-am convins că scriitoru – poetul, romancierul, traducătorul – nu a fost niciodată prins într-un jug ideologic, că își gestionează cu demnitate aspirațiile sale.

Reluând acum acest dialog, realizez, întărindu-mi convingeri mai vechi, că nu i se pot imputa lucruri compromițătoare.

În anii din urmă, Ion Brad și-a mai pus în valoare încă o calitate, cea de subtil cititor și interpret de literatură, dar și un scriitor care și-a consolidat vocația prieteniei.

Dumnezeu i-a hărăzit lungime de zile și putere de muncă. La o vârstă venerabilă, Ion Brad continuă să scrie și să spere că literatura va salva lumea.

Discreția relației noastre nu-l împiedică pe Ioan Brad, în grupajul de poeme în manuscris pe care mi le-a trimis, să scrie “Colegului și prietenului Nicolae Băciut”. O dedicație care mă onorează și mă obligă..

NICOLAE BĂCIUȚ

EXERCITII DE MELANCOLIE

Din cât am reușit să-l cunosc în prea scurta perioadă în care am avut marea șansă de a-i fi fost oarecum aproape, scriitorul și cărturarul Ion Brad mi s-a înfățișat ca una dintre cele mai elegante și impresionante prezențe din peisajul vieții bucureștene actuale, un gentilom ferit de orice gesturi de teatralitate sau de detașată pedanterie, prin care ar fi putut să-și constrângă

interlocutorul la atitudini stânjenitoare sau mai puțin relaxante.

Fire complexă, de rafinat umanist și stilist, Ion Brad inspiră sinceritate, calm și echilibru. I-am apreciat noblețea și cumsecădenia proprii unui om cald și ceremonios, stilat și lipsit de orgolii.

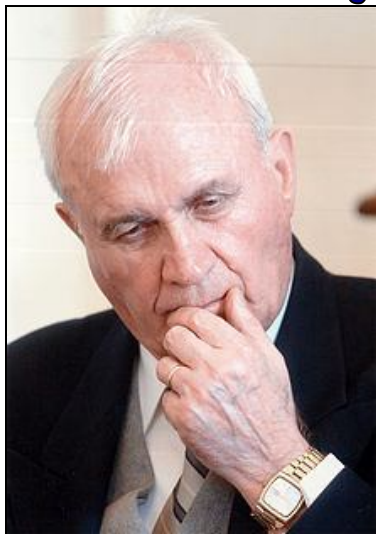
Mai mult decât atât, e o încântare să vedem că, pe lângă tinerețea suflătească, Ion Brad și-a păstrat și astăzi, în floarea vârstei, frumusețea imaginii de senator roman, cinstit, măreț în simplitate și de o aleasă generozitate.

Cu un traseu spectaculos, parcurs cu siguranța și demnitatea altor scriitori ardeleni de forța lui Coșbuc, Goga și Cotruș, creatori ieșiți din lumina aceleiași nemuritoare Transilvanii, poetul Ion Brad trece de la sentimentalismul exprimat în enunțuri calme, ușor cenzurate de perspectiva livrescă a unor teme lirice din volumele de până la *Orga de mesteceni* (1970), la simbolurile aspirației și atitudinii lirice existențiale, ale vitalității fruste, nepieritoare.

Rezultat al unei sensibilități și profunzimi a vârstelor târzii, după cum însuși titlul trimite spre asemenea discrete sugestii, volumul *Cocoarele în ultimul lor zbor* cuprinde poeme într-un vers pe teme de o mare diversitate, în care, sub un regim expresiv matur și impresionant prin bogăția și diversitatea imaginarului, implicarea eului liric oferă confesiunii liricii discrete accente meditative, profunzimi reflexive intense. Sinteza poetică, plină de un lirism foarte adânc, deopotrivă sentimental-implicat și distanțat reflexiv, volumul *Cocoarele în ultimul lor zbor* se resimte de tot ce se petrece în lume, versurile trădând un acord subtil, o contaminare reciprocă între simplitatea și transparența semnului poetic și adâncimea sensurilor degajate. Autorul volumului *Cocoarele în ultimul lor zbor* lasă impresia unui om înțelept, care, stand pe o bancă de la poarta casei, contemplă calm lumea și meditează în tihnă, fără emfază, asupra firii omului, asupra vieții și a morții, uneori inflexibil, alteori retoric, îngăduitor sau bonom, cu o candoare autoironică și vibrând în căutarea tainică de răspunsuri la toate problemele grave ale vieții.

MARIN IANCU

Vatra veche dialog

Ion Brad

“Poezia nu poate exclude din ființa sa sensurile istoriei, dacă nu vrea ea însăși să fie exclusă din istorie”

- Aparțineți unui spațiu spiritual și geografic încărcat de istorie. Care este “povara” acestei apartenențe? Ce datorați apartenenței la satul românesc?

- Este o povară plăcută și, în fond, esențială pentru existența unui scriitor. Dacă nu ai de dus o asemenea povară poți avea sentimentul că alergi prea sprinten prin viață ca și prin literatură. Aproape toți marii noștri scriitori, de la Eminescu încoace, au pornit de la matca satului românesc, au adus în opera lor lumea lui străveche, arhetipurile ei, miturile ei, realitățile ei dramatice, pline de marea poezie și de marile adevăruri ale vieții. A nu te uita la opera unor asemenea înaintași înseamnă a avea vederile scurte sau chiar cecitate literară. Deci, încă o dată precizez, dătez totul tradiției legate de satul românesc și lumea lui, în fireasca evoluție și devenire istorică.

- Câtă autobiografie poate intra în opera unui scriitor? Cum pot modifica evenimentele biografice destinul unor cărți? Există evenimente din biografia dv. care au declanșat scrierea unor cărți, configurarea sau modificarea sumarului lor?

- Câtă dorește să pună, cât îi permite cântarul propriei sale concepții despre relația dintre

realitate și artă; firește, și în funcție de genul operei respective. Nu-mi imaginez poezie lirică, de exemplu, înafara marilor trăiri existențiale, deci și „autobiografice”, ale unui poet adevărat. În proză lucrurile pot să se schimbe, în funcție de cantitatea de evenimente obiective, de flux epic adus din realitățile apropiate sau îndepărtate în timp, de scriitor și doza de culoare subiectivă, dacă vrei autobiografică, presărată în excursul epic al prozei. Evenimentele biografice pot, firește, modifica destinul unor cărți. Dacă ne gândim doar la cel mai mare romancier al nostru, o carte, cum e *Pădurea spânzuraților*, ne limpezește această idee. Înaintea lui Rebreanu și dincolo de schițele cu care a debutat Agârbiceanu, am putea avea exemplul unuia din primele noastre romane realiste, *Arhanghelii*, scris pe când autorul își trăia viața de toate zilele într-un sat din Munții Apuseni, în lumea marcată puternic de obsesia aurului, de aspirațiile și iluziile plătite adesea cu sânge. Apoi, să ne gândim la proza lui Pavel Dan și să vedem că dincolo de marile ei linii obiective, o frumusețe stranie și obiectivitate deosebită dau elemente deosebite satului transilvan, Urcăneștilor, care e satul lui Pavel Dan, și întregul acel firesc tulburător din *Zborul de la cuib* n-ar fi existat fără această legătură dintre evenimentele biografice și destinul cărții sale.

La fel am putea vorbi despre o carte devenită clasică pentru cultura noastră contemporană, *Am plecat din sat*, de Ion Vlasiu, așa cum am putea stărui pe îndelete asupra *Moromeților* lui Marin Preda, îndelung analizați și comentați de critică și de istoria literară. Ca și la alți scriitori, cred, anumite evenimente din biografia mea au contribuit la scrierea unor cărți – și în poezie și în proză și chiar și în teatru. Sunt multe poezii lirice pe care le-am scris sub impulsul direct al unor momente sufletești importante pentru mine și dacă n-ar fi decât elegiile închinat mamei, tot ar fi suficient să se înțeleagă modul în care am reacționat liric la momente sufletești importante din viață. O carte la care țin și pe care am scris-o determinat direct de o descoperire șocantă a unei lumi pe care o cunoșteam doar din cărți e, de exemplu, *Muntele catârilor*, pe care am scris-o după cunoașterea Muntelui

Athos, a tezaurilor românești de acolo, mai ales a acestor suflete zbuciumate, intrate acolo în copilărie ca într-un spațiu mirific și închise apoi definitiv ca într-o cetate pedepsitoare. La fel, dintr-o experiență nemijlocită de diplomat, am scris prima mea piesă, *Audiență la consul*. Sunt destule elemente autobiografice și în *Romanul de familie*.

- Ați scris poezie, proză, teatru, publicistică. E o tendință a multor scriitori de a se exprima în mai multe genuri. Cum vă „repartizați” subiectele pe genuri? Cum vedeți dumneavoastră ideea de scriitor total?

- Nu-mi dau seama exact ce înseamnă un scriitor total și dacă m-aș strădui s-o înțeleg mai bine, cred că ar trebui să pornesc tot de la existența *Luceafărului*, Mihai Eminescu, care a lăsat urme adânci în toate genurile literare, așa cum treptat, treptat, s-a dezvăluit în timp această mare calitate, realizată sau numai potențială a scrisului său într-o existență teribil de scurtă.

Mai aproape de noi i-am avut pe Lucian Blaga, Camil Petrescu, într-o descendență, în fond, eminesciană, prin orizonturile largi ale operei lor, în toate genurile pe care le-au ilustrat. Cred că nu e o chestiune de ambiție și nici de repartizare a subiectelor pe genuri, deși, pe cât îmi dau seama, orice reușită în acest sens presupune o separare lucidă a subiectelor în funcție de tiparele suportabile de către fiecare gen în parte. Orice transgresare a acestor tipare, chiar dacă nu sunt ele atât de rigide (proza și poezia modernă ne-au arătat chiar labilitatea unor asemenea granițe) poate totuși, după părerea mea, să încurce literatura unui scriitor. Nu cred că poate exista prea mult epic, prea multă poveste în poezie (nici la Coșbuc nu e un epic pur, de natură românească, să zicem) așa cum nu cred că poate exista un roman adevărat fără o poveste, un fir epic, personaje, o existență autonomă, obiectivă din punct de vedere estetic. Deci nu cred în anti-poezie, anti-roman, anti-teatru, în aceste serii de „anti” care devin, până la urmă, simple eseuri sau improvizatii eseistice, prea asemănătoare una cu alta ca să poată trece dincolo de interesul criticilor, teoreticienilor, esteților de meserie. →

NICOLAE BĂCIUȚ

Cred că toate genurile literare își au menirea lor până la urmă, dacă există și în conștiința publicului cititor de literară.

- Există „teme”, „subiecte” spre care trebuie să tindă poetul? Există teme de neevitat pentru el?

- Cred că orice poet trebuie să aibă temele, subiectele sale, care să-i aparțină în profunzime, să-i ofere substanța însăși a ceea ce exprimă până la urmă în versurile sale. Cred că spre acestea trebuie să tindă și numai spre acestea, dacă-i sunt dragi, dacă îl caracterizează, dacă-l ajută să-și contureze mai bine originalitatea. Nu poți evita, cred, să fii tu însuși, cu toate rădăcinile tale, de ființă, de nație, de spiritualitate, toate antenele întinse spre istoria îndepărtată de unde ne vin încă semnale emoționante, și spre prezentul tău, în care te zbuciumi, în care crezi, căruia vrei să-i adaugi un plus de sensibilitate și înțelepciune, din care ți-ai făcut, în fond, un destin, odată cu semenii tăi. Deci, asemenea teme cred că nu le poate evita nici un poet adevărat și nici nu e bine să le evite. Fără ele ajungi ușor să te bată toate vânturile.

- Poezia patriotică a fost definită în foarte multe moduri. De la „poezia cea mai patriotică e poezia cea mai frumoasă” (Eugen Simion) și până la cea mai îngustă delimitare a ei. Poezia patriotică nu vă este un teritoriu străin. Ce este poezia patriotică în opinia dumneavoastră?

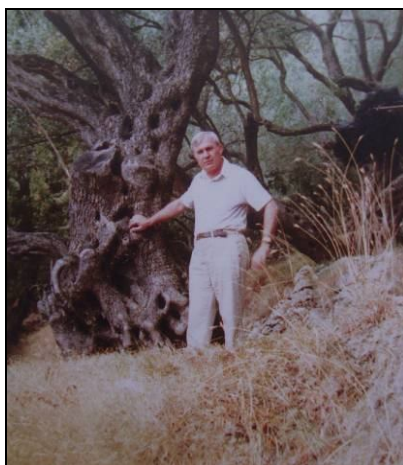
- Poezia patriotică, precum o definește chiar termenul din care e derivată, nu poate fi decât acea poezie care, prin omenescul ei, prin spiritul ei cutezător, cu toate aripile întinse într-un văzduh al tuturor și al fiecăruia în parte, duce spre lume, duce spre universalitate, pulberea unui pământ, lumina și culorile unei țări inconfundabile. De aceea, neexcluzând noțiunea de tot ce e frumos, nici pe aceea de legătură directă cu istoria și pământul țării tale, trebuie aspirat mereu la o sinteză superioară, care să la împacă așa cum bine știi și dumneata, ca și atâția alți poeți tineri talentați, că au făcut-o și Eminescu și Lucian Blaga și Nichita Stănescu.

Nu e ușor, cred chiar că e foarte greu, să scrii poezie bună pe care cu emoție s-o poți numi poezie patriotică. Dar trăim într-o limbă și

într-o literatură care s-au cinstit pe ele însele prin asemenea poezii. Merită să le fim în continuare ucenici devotați.

- Vă preocupă istoria, ca poet, ca prozator. Câtă istorie încapă în poezie? În ce măsură romanul poate crea istorie, poate rescrie istoria?

- Multă și puțină. Poezia fiind arta esențelor își extrage din pânzele vaste ale istoriei acele fire și urzeli care îi pot da o țesătură firească, organică, și culorile unei viziuni personale asupra evenimentelor. De la Homer încoace și în literatura noastră, de la cea populară la cea clasică, până la poeții contemporani, avem destule probe care ne fac să credem că poezia nu poate exclude din ființa sa sensurile istorice, dacă nu vrea ea însăși să fie exclusă de istorie. Poetul nu-și poate fi suficient sieși, de aceea nu-și poate tăia cordonul ombilical care-l leagă de matricea născătoare de ființă a copilului. Apăsând pe aceste idei, nu vreau deloc să neglijez specificul poeziei, în care cronologiile istoriei, furtunile ei, nu încap decât așa cum am mai spus, prin esențe, prin sensurile ultime, prin aburul ce dă mai multă scânteiere și viață ideilor și exemplelor ce le reținem din istorie. În schimb, romanul, ca și celelalte genuri epice, pot re-crea și re-scrie istoria, pentru că în nici un caz nu e bine să o copieze, să-i facă „fotografii la minut” sau chiar la zi. Numai o selecție și-o interpretare a istoriei făcute prin prisma unei filosofii de o viață pot ajuta prozatorul să nu se piardă în hățșurile și mlaștinile evenimentelor istorice de care poate fi absorbit ca un înecat fără nici o scăpare. Cred, deci, în romanul

Lângă un trunchi de măslin milenar

istoric, în cărțile lui Sadoveanu, Agârbiceanu, Rebreanu, în față, cu cărți ale colegilor mei de literatură, dintre care îmi face plăcere să amintesc oameni din generația mea, ca Titus Popovici, regretatul Al. Ivăsiuc, Petre Sălcudeanu, Ion Lăncrănjan sau mai tânărul Augustin Buzura, ca să mă refer numai la ardeleni.

- Etic-estetic-politic – iată trei valențe esențiale, cred, pentru definirea unui scriitor. Care sunt nuanțele lor pentru poezia, romanul, teatrul dumneavoastră?

- M-am străduit ca aceste trei valențe, cum le numești, să se contopească într-un flux cât mai organic în ceea ce am scris eu, să nu funcționeze paralel sau chiar separat. Pentru că nu cred că poate exista artă „etică” sau „politică” în afara esteticii, fără riscul de a deveni, fie că e vorba de poezie, proză, teatru, un simplu reportaj. De aceea, ca să fiu sincer, nu sunt foarte încântat de terminologia uneori uzitată până și de critici competenți și talentați, de poezie politică, roman politic, ca și cum politicul ar putea exista în stare pură în afara socialului, psihologicului, omenescului, pe care numai o artă superioară estetic le poate exprima convingător, emoționant, durabil. Și aici, rădăcinile termenului ne obligă să ne gândim că politica a însemnat preocuparea pentru viața cetății, pentru relațiile dintre oameni, relațiile din societate, pentru mai multă libertate, adevăr și frumusețe morală, pentru educarea mulțimilor în spiritul unui umanism funciar, așa cum îl cunoaștem încă de la clasicii greci.

- Sunteți curajos? În viață, în literatură? Ce poate să însemne lașitatea pentru un scriitor?

- Depinde ce înțelegem prin curaj. Simpla poftă de a-i contrazice pe alții sau de a te abate de la reguli sociale, de la tradiții, chiar dacă ele sunt frumoase și binefăcătoare, nu cred că e un curaj adevărat nici în viață, nici în literatură. În această direcție nu mă pot crede un om curajos, dar cred că generația mea a avut curajul de a crede în revoluția socialistă, care înseamnă revoluție în gândire, în curente ideologice și estetice, care au legat marele nostru trecut literar de nevoia înnoirilor cerute de noua vârstă istorică a României. De acest „curaj” sunt mândru, chiar dacă în →

aliajul lui au intrat și elemente „impure”, aduse de aluviunile istoriei pe care azi le cunoaștem mai bine, le-am decantat mai îndelung și nu mai avem nici o dorință să le repetăm în efortul de a ne depăși ca artă și gândire estetică. Cred, deci, că recunoscându-ne deschis și cinstit unele îngustimi și erori cărora le-am plătit tribut și din vina noastră și din vina altora, ar fi o lașitate să ne dezicem de frumusețea impulsului inițial din care s-au născut, totuși, „primele iubiri” ale literaturii noastre noi. Iar exemplul cel mai frumos în această direcție a fost și rămâne pentru mine viața atât de scurtă și opera atât de strălucitoare a lui Nicolae Labiș.

- Ce credeți că lipsește romanului nostru despre țărani, despre sat, de la Rebreanu la Marin Preda și până la Ion Brad? Care credeți că au fost excesele în prezentarea acestei lumi?

- Poate ar trebui să judecăm invers. Ce achiziții deosebite a adus prozei românești opera lui Rebreanu și Marin Preda ca și a lui Titus Popovici în aceeași descendență tematică! Ceea ce am putea zice că lipsește e mult mai puțin decât ceea ce se revarsă generos din lumea țărănească a operei înaintașilor noștri, cunoscută fiind bogăția ei unică, resursele ei inepuizabile. Da, poate raportându-ne la acest tezaur potențial, am putea găsi unele goluri chiar și în opera unui Rebreanu, Zaharia Stancu, Marin Preda, Titus Popovici, care, cum, cât – nu-mi dau seama. Țăranul român a fost și rămâne nu numai o ființă carteziană, dar și un suflet misterios prin încărcătura lui de mit, de spirit, de lirism și ironie, de avânturi și melancolie, suflet de care trebuie să ne apropiem întotdeauna ca de joaca unor copii pe care nu trebuie să-i speriem prin toate întrebările noastre de intelectuali uneori sofisticate. Fondul așa-zis primar al unor asemenea psihologii depășește, cred, cu mult ceea ce ne închipuim noi despre simplitatea ei. Adagiul din poezia lui Blaga „veșnicia s-a născut la sat” va răsună, cred, întotdeauna, ca o temă de meditație dincolo de numărul camerelor și înălțimea caselor în care trăiesc azi țărani. Și multul și puținul față de o astfel de lume trebuie să le consideri elemente firești ale operelor literare ce se hrănesc din ființa satului românesc.

- În ce credeți că ar putea consta

actualitatea unui poet, prozator, dramaturg...? A scriitorului, în general?

- În aplecarea sinceră, lucidă, atentă, asupra problemelor timpului său. În încercarea de a le da o întrupare cât mai vie în cărți, care să nu fie numai ale lui, să nu rămână numai ale lui, ci să devină cât mai mult ale oamenilor care dau un sens evenimentelor contemporane.

- O formă de a trăi cultural pentru un scriitor o constituie traducerile. Un model în acest sens a fost, cred, A. E. Baconsky, cu a sa monumentală „panoramă a poeziei universale”. Scriitorul traduce, în ciuda insistenței cu care recomandă lectura în original. Și totuși... Ce v-a atras pe dumneavoastră în spațiul traducerilor?

- Mai întâi o curiozitate firească de a vedea cât poți exprima în limba ta din încărcătura de idei și emoții a originalului. O sete de comunicare, un exercițiu de expresivitate literară, o dorință de a contribui la schimbul de valori dintre literatura ta și a altor țări, la cunoașterea reciprocă a scriitorilor, factori importanți în dinamica dezvoltării relațiilor dintre popoare și țări. Și, peste toate acestea, prietenia personală care te leagă, și e bine să te lege, de scriitori străini. Prin mijlocirea ei, literatura și, în genere, cultura noastră, pot deveni mai cunoscute în lume.

- Care e semnificația și câștigul în plan cultural al contactului cu cultura și civilizația greacă?

- Civilizația și cultura greacă stau, cum bine se știe, la fundamentul culturii și civilizației europene. Nu putem vorbi de umanism fără a ne întoarce la sursele lui originale, la filosofia greacă, la arta, cultura și civilizația grecilor. Pentru noi, românii, descendența din daci și romani constituie motive în plus de a ne interesa și a face active și vii interferențe străvechi dintre istoria, civilizația, cultura și limba oamenilor născuți în acest spațiu geografic, vechimea și temeiurile lor dau azi un sens major efortului de a ne cunoaște mai bine, de a conlucra fructuos în toate sferele activității umane. M-am străduit să înțeleg aceste lucruri și să fiu cât mai util legăturilor de strânsă prietenie dintre România și Grecia.

București, 27 februarie 1987
Vatra nr. 4/1987

O VIAȚĂ DE OM

Memorialistica a devenit în ultimele două decenii domeniul favorit de manifestare publică al scriitorului Ion Brad. Faptul se datorează în primul rând dorinței de a pune la dispoziția cititorilor informații personale și documente menite să amplifice cunoașterea vieții literare din a doua parte a secolului XX. În această linie se înscriu volume precum *Monologuri literare* (scris împreună cu Monica Anton, 1998), *Blajul nostru cel de toate zilele* (2004), *Printre oamenii Blajului* (2006), *Aicea, printre ardeleni* (2007), *Dincoace de munți* (2008), *Printre mii de scrisori* (2010), *Dialog epistolar* (Ion Brad – Mircea Zăciu, 2003) și, nu în ultimul rând, „saga diplomatică” consacrată deceniului petrecut de autor în calitate de ambasador al României în capitala elenă, constituită din șase volume tipărite între 2001-2005, cu mărturii esențiale pentru cunoașterea climatului politic și cultural al epocii.

O admirabilă sinteză a vieții și operei scriitorului, realizată prin același filtru al memoriei, este oferită de amplul volum de interviuri realizate cu Ion Brad de către Ilie Rad, profesor de jurnalism la Universitatea „Babeș-Bolyai”, un autor cu mare experiență academică și publicistică, a cărui personalitate este recomandată de tenacitate și vizibilă seriozitate în cercetarea surselor documentare. Scrisă în 2013, de-a lungul unei perioade consemnate pe copertă printr-un clasic citat: „din primăvară până-n toamnă”, cartea s-a dorit a fi imaginea cuprinzătoare a unei vieți ce merită din plin a fi mărturisită și celorlalți, mai ales că multe din cărțile de până acum ale autorului ales într-o „răstignire” conțineau importante dovezi nu doar asupra vieții private sau publice a lui Ion Brad, ci și asupra unui segment oarecum tulbure al vieții literare românești, aflat multe decenii la rând „sub pecetea tainei”.

TITUS VÂJEU

POETUL DIN INIMA ARDEALULUI

A fi ardelean, a aparține unei provincii istorice a țării nu reprezintă, desigur, un criteriu valoric și nu asigură prin sine o anume cotă de calitate în ierarhia culturii noastre. Totuși, cele mai elevate spirite care s-au ridicat de-a lungul vremii din pământurile răscolite de istorii (mai mult neprielnice) ale provinciei românești au purtat în cuvântul lor greutatea, gravitatea unui misionarism național care nu trebuie înțeles numaidecât într-o accepțiune politicianistă. Spiritul unei culturi edificată în iubirea de neam și de glie a vibrat constant în seva versurilor, în istorisirile despre oameni și faptele lor, ca și în gândirea filosofică, dând sens profund firului existențial al unei tradiții care s-a perpetuat până în actualitatea imediată. Unul dintre cărturarii ce ilustrează deplin acest filon mesianic este Ion Brad.

„Port în mine Ardealul” – se mărturisește domnia sa într-o poemă ușor patetică, *Al doilea suflet*.

Poezia lui Ion Brad este vibrant sentimentală, în sensul trăirii unei emoții sincere în tot ce scrie, evocatoare și ceremonioasă în același timp, dezvoltând teme și motive de rezonanță eternă (Grecia îi oferă, se asemenea, cu tezaurul său mitologic, neconținute motive de reflecție), cu „umilința creștină” (Eugen Simon) a unui spirit clasic, ce-și revendică descendența din tradiția lirică a unor Goga și Iosif, dar nu mai puțin din Blaga și Cotruș. Poetul e un temperament calm, echilibrat, mereu tentat a reflecta asupra propriului destin, fie că se află în floarea tinereții, marcat de impetuoase angajamente vitale, („Nu flăcările cemi mocăneau în sânge / Ca poftele vulcanilor prea tineri / Mă-mpinseră pe drumul ce stârnește / În orice om orgoliul nemuririi / ... / Datornic soarelui, îi port în vine / Tristețea de-a învinge totdeauna, / Neistovita sete de-a lupta / Cu mine însumi – leul biruit, / Biruitor al morții și-al cruzimii” – *Apolog*), fie că se află la vârstă crepusculară, când fireasca privire retrospectivă asupra drumului creator, prin timp, îi trezește neliniști dar și împăcări de sine într-o raportare la generațiile ce vin (*Inscripție*).

Trăiește odată cu natura marile evenimente ființiale, în primăveri febrile sau în toamne melancolice, cu decantări ale iubirilor răscolitoare (*Gutu*). Sentimentul acesta al singurătății, al însingurării („Nu poți fi în vârf de munte / Decât singur, singur, singur” – *Nu poți fi*), purtând, pe meleaguri depărtate, dorul de casă, de vatra părintească („Adie în noi sufletul vetrelor” – *Transilvane cetăți fără somn*), fertilizează rostirea-i mereu aducătoare de amintiri „Un vis cu scutul de aramă, / Un dor ce greu poți să-l înduri, / La Alba-Iulia mă cheamă / Ca tulnicul peste păduri” – *Un vis*), în versuri răscolitoare de istorii și închinătoare trecutului ce pulsează în tot cuprinsul firii (*Aici*).

Accentele dramatice ale acestei lirici, în general temperate, vin dintr-o trăire biblică a ființialității, văzută din perspectiva smereniei creștine ce culminează cu rostirea patetică a rugăciunii țaranului rostuitor în permanența lumii (*Tatăl nostru țărănesc*). Dar Ion Brad nu este un poet religios, în accepțiunea teologică a conceptului. Poetizarea unor motive biblice arată mai degrabă capacitatea de a rezona emoțional cu o mitologie sacră, divină.

Pe aceeași coordonată a meditației întru cele veșnice trebuie relevată și poeziile de meditație asupra sfârșitului, pe care și-l presimte (omenește vorbind) aproape. Sunt poezii de o mare sensibilitate și de o vibrație dramatică profundă, încorporând melancolia întoarcerii spre satul natal, spre cei din seminția sa, trecuți de-acum și ei în pământul din care vor fi fost zămislîți (*Spre toți ai mei*).

În această mare capacitate evocatoare se cristalizează, senin, întreaga poezie de dragoste pentru locurile natale, pentru pământurile Transilvane – coordonată ce traversează dominant întreaga creație lirică a lui Ion Brad (*Cel mai frumos din cântece*).

Dezinteresat de experimentele prozodice, în care se întrec mai tinerii săi confrați, Ion Brad rămâne modern prin tocmai șlefuirea cuvântului în poeme ce continuă o frumoasă tradiție de cantabilitate a versului, vibrând sub emoția sincerității cu care viața însăși este trăită și decantată în poezie pură.

CONSTANTIN CUBLEȘAN

ION BRAD, MĂREȚ ȘI NOBIL SPIRIT AL BLAJULUI

Nu știu de ce fiecare întâlnire cu Ion Brad se constituie pentru mine și familia mea într-o revedere de suflet, încărcată cu multe și felurite simțăminte, toate având însă același filon: al iubirii. Al unei iubiri ce naște prețuire, respect și afecțiune, o iubire caldă, adâncă și sinceră, o iubire sfântă. Căci chipul lui cuminte și blând mi se pare întotdeauna al unui mucenic coborât de pe altarul Catedralei din Blaj, încercând să-și așeze pace și liniște pe pământ, iar între oameni bunăînvoire, la anii ce-i poartă cugetând deopotrivă cu poetul „nebănuitelor trepte”: „iubirea și jocul meu e-nțelepciunea”.

IOAN POPA

Familia Brad

FAMILIE ȘI ETNIE

Cu Ion Brad, numele meu se întâlnește în fel și chip, destul de des, încât să las deoparte proiecte și lene, o zi, două, când autorul *Cântecelor pământului natal* numără decenii și să nu aleg modul buchisit pentru o întreprindere adusă de un vânt de toamnă în ceva ca un atelier, pentru a-i meșteri, să-i trimit dintr-o Vale pe un Deal, un fluier de răchită, un om de bostan, un lemn de plugușor, o morișcă de bondari, ca din primele noastre străduinți spre vers, când încă nu ne știam, dar ne va fi hărțuit același avantaj și handicap – al veșniciei care s-a născut la sat. Au amândouă cel puțin un cuvânt din două cu o singură vocală, una din cele două componente numai din trei litere, sunt rupte fiecare din limba vorbită, unul ca un adjectiv, altul ca un substantiv, din fondul principal, nu ni le-am ales, le purtăm cum ne-a venit. Doamne, ca pe o cruce! Era să zic: nu le-am muncit, ca pe postăți de glie, vocabule de care să te ferești, dar o soluție bună se ivește, dintr-o poezie aparținând folclorului popoarelor, „singur și-a dat numele”, și aceasta, ca un elogiu faptei, voinței.

AUREL RĂU

„CA ARDELEAN, N-AM DREPTUL SĂ UIT NIMIC DIN ISTORIE”

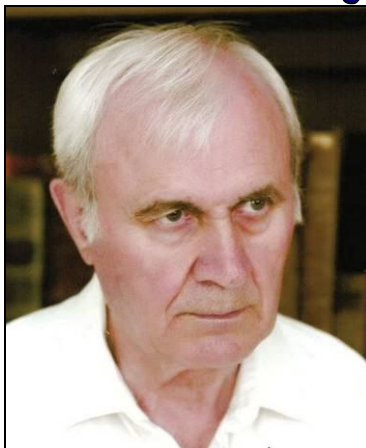
– *Stimate domnule Ion Brad, trebuie să recunosc că am pornit în aventura acestui dialog încurajată de o afirmație de-a Domniei Voastre dintr-un interviu: „Cu sufletul deschis» se numea primul meu volum de versuri din 1954 și toată viața am crezut că e mai cinstit să-ți pui sufletul în palma deschisă, decât să-ți minți și să-ți păcălești cititorii.” Aceasta este și așteptarea mea – să vă puneți sufletul în palmă (de aceea eu numesc astfel de convorbiri nu interviuri, ci confesiuni)!*

Pentru început, aș zice și eu precum Mefisto din poemul Domniei Voastre („Gâlceavă nouă între Faust și Mefisto”): „Nu prea cunosc viața ta secretă / Ca să-ți gădesc vreo nouă Margaretă”, așa că vin a vă cere ajutorul! Rogu-vă, așadar, „Să stăm, ca unul singur, / de vorbă amândoi / Și să săpăm în urmă, / până vom da de noi” – de fapt, doar de cel ce răspunde la numele Ion Brad!

Apropo de nume, într-o paranteză, vă întreb și eu – precum Tribunalul Copacilor – „despre numele ăsta purtat printre oameni” – desigur, de tot independent de voința dvs.: e simbolic, a fost premonitory, vă „cuprinde”?

– Nu e un nume simbolic. L-au purtat toți Brazii din satul Pănade (al lui Timotei Cipariu) circa două-trei secole. Nu era unul obișnuit în sat, ci răspândit în zona Munților Apuseni. Cred că de acolo au coborât „la țară” vreun falnic mocan „cu cercuri și cu ciubră / și cu teocuri de rășină / să le deie pe fărână”, cum zice acest cântec trist. Până și în copilăria mea mai veneau pe la noi, cu produsele lor făcute din lemn de brad, schimbându-le cu grâu și cu cucuruz, adică porumb, care se cultivau pe aici. Probabil că de un asemenea flăcău s-o fi îndrăgostit vreo pănăzeancă (satul nostru și-a sărbătorit 750 de ani de existență documentară) întemeind această frumoasă familie, ca să nu-i zic chiar o „dinastie țărănească”. Numele de Brad l-am mai întâlnit la unii geamgii, ajunși cu samsarurile lor până în vechiul Regat. I-am cunoscut pe unii la prăvălia lor de rame, la București, în Calea Dorobanților. Pe alții, la Câmpina.

Vatra veche dialog

Ion Brad

Și totuși, când am intrat în literatură, existând multe pseudonime, unii au crezut că și al meu e cel împrumutat. Deci pot fi de acord cu dumneata când vorbești de „simbolic”, „premonitory”. Poate că mă și cuprinde, ca să nu zic că mă tolerează.

Cum n-am ce să spun despre viața „săracă”, din ciclul „Gâlceava nouă între Faust și Mefisto” din volumul „Poezii inedite”, prefătat de eminentul critic și istoric literar Eugen Simion, precizez că viața mea a fost preponderent publică, prin toate posturile și răspunderile ce mi-au fost încredințate, încă din 1953, la 24 de ani, ca primul secretar român al Filialei Clujene a Uniunii Scriitorilor, până la aceea de Ambasador la Atena timp de nouă ani și trei luni. Iar postul acesta presupunea observarea unei discipline de tip militar. Pe lângă faptul că pereții noii ambasade din Atena, de construirea căreia m-am ocupat, știam că au urechi.

Și atunci, ce secrete mărturisite puteam avea?

– „Se uită soarele-napoi / Și-aprinde dealurile toate...” Vă propun să ne uităm și noi, odată cu soarele, înapoi: către acel noiembrie („Eu – zice toamna – și-am fost primul scut / Și leagămul privirilor divine / Care-nfloresc și într-un boț de lut”), către „Satul părinților [ce] atârnă între cer și pământ”, „Frumos ca o duminică de mai”, cu alte cuvinte către acel „acasă” a cărui nostalgie o purtați în inimă... Vorbiți-ne așadar despre

Pănade, despre părinți, despre familie, despre „casa noastră cea bătrână”... Zeități protectoare? Solul din care vă trageți seva? Ce le datorăți în formația dumneavoastră?

– Datoriez aproape totul satului Pănade, în care tradițiile cipariene erau încă vii, precum și, firești, familiei mele. Bunicul meu patern, Teodor, care a fost primar liberal din 1919 până în 1928, participant ca toți primarii din țară la încoronarea, din 1922, a regelui Ferdinand I și a reginei Maria, era un om luminat. Citea cărți și gazete de la popa Ioniță Brad, un văr al său, casa parohială fiind așezată în fața casei noastre, de pe „Ulița popii”. Așa că, încă din școala primară, m-am obișnuit cu dragostea de slove și de cărți. Amplificată la Blaj între 1940-1948, când, în ultimele două clase ale liceului „Sfântul Vasile cel Mare”, ajunsesem bibliotecarul școlii.

Încă din 1946 scriam unele poezii autentice, pe care acum, în capitolul „Primele”, le includ în volumul, încă inedit, **De Senectute**.

Am debutat, în martie 1947, la revista „Gând tineresc”, a elevilor din Alba Iulia. Acolo, am aflat mai târziu că se afla ca secretar de redacție Maria Sadoveanu, profesoară de română. Venise la Alba Iulia ca să fie mai aproape de mormântul fratelui său Paul Mihu Sadoveanu, și el tânăr scriitor talentat, căzut în luptele pentru eliberarea Ardealului de Nord, de sub ocupația hortiștilor. Moment la care, ca participant și vicepreședinte al Congresului Spiritualității Românești, am asistat la așezarea unei plăci comemorative. În „Grădina cu statui” din parcul central al Capitalei primei Unirii, de la 1600 și celei mari din 1918, există și un monument al lui Mihail Sadoveanu, care avea o casă de vânătoare, pescuit și odihnă creatoare. Acolo se spune că scrisese volumele „Valea Frumoasei” și „Poveștile de la Bradul Strâmb”. De Alba Iulia mă leagă și faptul, că în 2015, am fost distins cu titlul de Doctor honoris causa” al Universității „1 Decembrie 1918”. Atunci am rostit un răspuns la „laudatio”, ținută de universitarul Ion Buzași, text reprodus în recentul meu volum **Oameni și cărți**. Se intitula „De la Blaj la Alba Iulia și înapoi la Blaj”.

Întorcându-ne la Pănade, trebuie să amintesc faptul că, în 1948, →

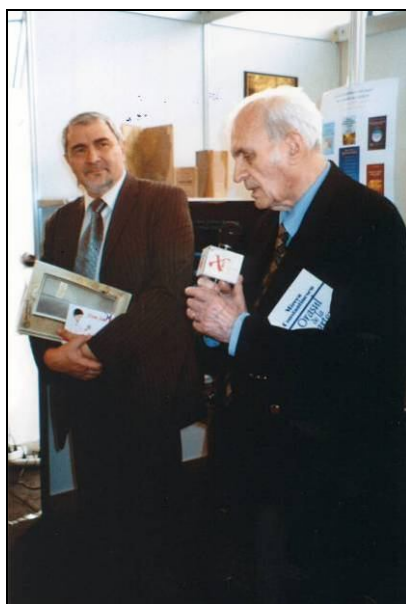
RODICA LĂZĂRESCU

când încă mai trăia străbunicul Ioan (al lui „Surei” după poreclă) ne aflam, în cele două camere ale vechii noastre case, 12 „celezi”, cum li se zicea indivizilor. Adică, străbunicul Ioan, cu numele căruia am fost botezat, nu cu al copilului-rege, Mihai, nu cu al sfinților Mihail și Gavril, sărbătoriți la 8 noiembrie, ci cu al străbunului, care rămăsese văduv, la 40 de ani. Nu se recăsătorise, ca să nu strice rostul celor trei nepoți (tata Traian, mătușile Mărie și Maria, căreia noi îi spuneam „mătușă Mare”).

Un sacrificiu personal pe care îl făcuse și pentru noi, numeroșii lui strănepoți (cred că eram vreo 20), de aceea era mai important decât regele. El murise la 85 de ani, și a fost primul îngropat în noul cimitir al satului, de la „Cruce”, cel vechi fiind părăsit. O tradiție ciudată: cam de două ori într-un veac cimitirul satului se muta dintr-un deal în altul. Crucile fiind, de veacuri, cioplite din lemn, odată părăsite, se topeau în pământ și peste vechile morminte creștea iarba, apoi erau arate și semănate cu porumb.

Acasă am dat titlul unui periodic cultural, în care publicăm, într-o arie spirituală asemănătoare cu a revistei dumneavoastră „Pro Saeculum”. Casa părintească nu mai e locuită de nimeni. Singura noastră soră, Maria, învățătoare, locuiește cu familia ei în alt colț de sat. Deși refăcută acum, pusă sub egida Asociației Culturale „Frații Brad” ca să rămână cu vechile icoane pe pereți, cu mobilierul vechi și cu sutele de cărți, nu numai ale mele și ale fraților Alexandru și Traian, dar și ale marilor scriitori români înaintași. Vizitatorii, de obicei școlari, primesc în dar de la sora mea unele exemplare din cărțile mele apărute în tiraj mai mare. Mai nou, de exemplu, din volumele **Oameni și cărți**, tipărite gratuit de colegul și prietenul Florentin Gabriel Niculescu (prozator talentat, dar și om de afaceri, coproprietar al unei tipografii din Suceava), având încă aproape 100 de exemplare, le-am trimis școlilor din Blaj, inclusiv bibliotecii de la Liceul Teologic „Sfântul Vasile cel Mare”, care poartă numele meu, pentru a le oferi elevilor premianți și iubitori de cultură. La începutul anilor mei de licean, mai apărea revista „Mlădițe”, scrisă și tipărită de „Societatea de lectură Timotei Cipariu”, al cărei ultim președinte am fost. Acum, după

aproape 70 de ani, am propus Societății de lectură „Radu Brateș” de la Colegiul Național „Ion Inocențiu Micu Klein”, condusă de un nepot al meu, Ioan Tomoiagă, să reia și să continue vechea tradiție a revistei elevilor, nu doar cu profil literar, dar și științific. Primul număr a și apărut, în colegiul de redacție fiind menționat și eu. Tot la „Mica Romă”, pe care Eminescu a botezat-o astfel în primăvara lui 1866. Ajuns pe dealul de deasupra orașului, descoperindu-se, a exclamat: „Te salut din inimă, Mică Romă! Mulțumescu-ți, Dumnezeu, că m-ai ajutat s-o pot vedea!”. Mai nou, sunt directorul onorific al revistei **Blajul**, la care, între 1932-1934, colabora și tragicul Pavel Dan. De numele lui este legat și primul meu premiu literar. În 1947, întors de la Oradea, încă tânărul Episcop, acum martir, dr. Ioan Suciu (acolo îl înlocuise pe PSS Traian Frențiu, alungat din scaunul episcopal fiindcă a refuzat să-l primească, solemn, cu pâine și sare, pe dictatorul și fascistul Horthy), și-a amintit că se împlineau zece ani de la trecerea în eternitate a fostului său coleg de la liceul nostru și 40 de ani de la nașterea lui Pavel Dan. De aceea, a organizat un concurs pentru elevii Blajului, cu tema „Viața și opera lui Pavel Dan”. Concurs pe care l-am câștigat eu, ca bibliotecar al școlii noastre, care citisem volumul **Urcan bătrânul**, editat și prezentat de Ion Chinezu, fost și el elev și teolog al Blajului. Premiul primit din mâna

Cu Florin Rotaru

Episcopului era de 100 de lei, bani de care mi-am cumpărat alte cărți. Unele păstrate în biblioteca mea până azi.

– *Vorbind despre sat, v-aș întreba cu vorbele dumneavoastră: „– Ce nu s-a schimbat în satul / Unde te întorci cu drag!” Ori s-au schimbat multe? Și dacă da, în bine? În rău? Ce valori mai poartă azi satul românesc?*

– Era o întrebare pe care o așeza cineva versurilor lui Lucian Blaga: „Toate-s altfel / Omul, leatul / Neschimbat e numai satul”. Acel sat primordial, ivit din filosofia blagiană, născut parcă din legendă și eternitate, cum o fi fost și satul nostru în urmă cu 750 de ani. „Satul uitat”, cu casele negre, aproape topite în pământ, care se văd în mai multe tablouri ale regretatului scriitor, sculptor și pictor, prieten drag al meu, Ion Vlasiu.

Din păcate, satul Pănade, precum foarte multe din zonele de munte și de deal, nu mai seamănă aproape deloc cu cele de la începutul secolului trecut. Pe-atunci, aproape toate casele, acoperite cu paie, adăposteau o mulțime de copii, încât nici părinții nu mai știau cum i-au botezat. Când sora Marioara ajunsese învățătoare la noi în sat, în cele 7 clase ale școlii se aflau 230 de elevi. Astăzi, din casele mari, cu acoperișuri și dotări moderne – gaz metan, apă curentă, wc-ul în casă – mai merg la școala de 4 ani vreo 25 de copii. Se nasc tot mai puțini, nu mai mulți de doi-trei, botezați cu tot atâtea nume, unele împrumutate de la străini. Mai cu seamă că unii consăteni mai tineri au emigrat în SUA. Pe vremuri, în timpul Imperiului austro-ungar, unii țărani mergeau la lucru și după câțiva ani se întorceau acasă, la copii, cumpărând pământ, ca să aibă ce le împărți. Pământ pe care, după 1948, au fost nevoiți „să-l bage la colhoz” – cum ziceau cu amărăciune – ca să le poată fi admiși, copiii și nepoții, la studii liceale și universitare.

– *Să facem un ocol – imperios necesar în zilele pe care le trăim! Ne apropiem – aș fi vrut să pot zice cu pași hotărâți, dar constat că ei sunt, de fapt, foarte ezitanți –, de momentul Centenarului întregirii. „Pământul pe care-l calc e inima mea. / Tresare. Se zbate. Nu mă lasă în pace. / Nu știu ce murmură. Nu știu ce vrea. / Parcă-l amenință păsări rapace.” Ce-i de făcut, stimate domnule Ion Brad, cu păsările astea rapace care vor, →*

parcă, să ne smulgă inima din piept?

– Mulțumesc din nou pentru măiestria dumată de a alege unele citate potrivite. Ca ardelean, n-am dreptul să uit nimic din istorie. Pământul acesta a fost răvnit, ocupat, spoliat și îndoliat sute de ani. Să nu uităm de „Unio Trium Nationum” din 1437, prin care ungurii, secuii și sașii din Ardeal îi excludeau pe români din rândul „națiunilor recepte”, adică recunoscute, rezervându-le doar dreptul de-a fi iobagi și slugile lor. A curs mult sânge, înainte de trezirea conștiinței naționale ivită după Unirea din 1700 cu Roma. Vlădica Inocențiu Micu Klein a mutat în primăvara lui 1737 reședința episcopală a Bisericii Greco-Catolice de la Făgăraș la Blaj. Ajuns aici, el a schițat planul viitorului oraș, în piața centrală fiind amplasate Catedrala „Sfânta Treime”, Mănăstirea și Școlile. Toate executate după planurile lui Martinelli, arhitectul Curții imperiale de la Viena. El a trimis, la Roma și la Viena, studenți bursieri, pregătiți spre a fi profesori la primele școli românești din Transilvania, inaugurate, în octombrie 1754, de urmașul său în scaunul episcopal, Petru Pavel Aron. Astfel, Inocențiu Micu stă la începutul deșteptării noastre naționale, prin programul de luptă declanșat pentru recunoașterea românilor ca „națiune politică”. Fiind înnobilit de împărăteasa Maria Terezia, ca baron, primul român în Dieta nobiliară de la Sibiu, a cerut drepturi pentru națiunea sa din Ardeal, argumentând: „Suntem stăpâni ereditari ai acestei țări, încă din vremea Împăratului Traian, azi, zdrobiți de poveri de tot felul, de mizerii milenare a celor mai puternici... Națiunea noastră nu e inferioară oricărei alte națiuni din Ardeal... Pe acest pământ al Ardealului neamul românesc nu e numai cel mai vechi, dar și cel mai numeros.”

Despre personalitatea acestui mare ierarh și întemeietor de credință, acțiune luminată și dezrobitoare a românilor din Transilvania, istoricul Augustin Bunea, membru al Academiei Române, propus de Nicolae Iorga, în 1908, cu un an înaintea decesului acestui canonic mitropolitan, a publicat o monografie impresionantă cu titlul **Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728-1751).**

În cartea sa, Augustin Bunea reproducea o scenă din Dieta de la 1744, cu aceste dialoguri:

– **Românii sunt pribegi, vociferau membrii dietei.**

– **Nu pot fi altcum, deoarece sunt apăsați până la sânge, răspundea episcopul.**

– **Sunt numai țărani și iobagi.**

– **Nu este adevărat, căci avem nobili în districtul Făgărașului și țărani liberi în pământul săsesc.**

– **Sunt tâlhari și hoți!**

– **Nu trebuie să vă mirați, căci acestor oameni, afară de piele, nu li se lasă nimic din ce să se hrănească.**

– **Sunt leneși!**

– **Dar numai românii vă lucră ocele, băile de fier și de aur, iar unora li se trage și pielea de pe ei.**

– **Clerul și poporul român nu sunt uniți din inimă.**

– **Despre cele ce sunt ascunse în inima omului numai Dumnezeu poate judeca.**

După asemenea răspunsuri și alte chiar mai tăioase, a fost amenințat de nobilii maghiari că va fi aruncat pe fereastră în stradă.

Unii istorici, dintre care și Iosif Pervain, profesorul nostru de română modernă de la Filologia clujeană, dar și colegul din redacția „Almanahului literar”, aprecia că acestea prevesteau răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, **Supplex Libellus Valachorum**, crezul Școlii Ardelene, care, prin învățăturile și lupta corifeilor săi

(Samuil Micu, Micu Klein, traducătorul **Bibliei de la Blaj** din 1785, Gheorghe Șincai, Petru Maior și Ioan Budai-Deleanu), au pregătit atmosfera și realizarea Marii Uniri din 1918.

Prin intrigile nobililor (speriați de emanciparea românilor) ajunse până la Curtea imperială de la Viena, iar de-acolo până la Vatican, episcopul Inocențiu Micu Klein a fost silit să rămână la Roma, trăind în exil încă 17 ani, lângă bisericuța Madona del Pascolo. Continua să se intereseze de toate cele ce se petreceau în Transilvania, întreținând și o corespondență impresionantă.

Într-o lucrare istorică a sa, Lucian Blaga l-a numit „Cel mai de seamă om politic pe care l-a dat neamul românesc din această țară transilvană”. Într-o scrisoare testamentară el spunea: **„Nu știu prin ce dulceață ne atrage pământul natal și nu ne împiedică să-l uităm. Zilele mele sunt spre asfințit și aş vrea ca sufletul meu și oasele mele să aştepte obșteasca Înviere în mănăstirea din Blaj. Fiindcă este cunoscut că am fost cel care am pus prima piatră.”**

Și despre această inscripție testamentară, Lucian Blaga spunea într-un articol din „Contemporanul” prin care trimitea unele săgeți spre Emil Cioran, înstrăinat de țară, afirmând: „Un asemenea testament valorează cât un «Raport despre starea Uniunii» din Statele Unite.”

Dorința lui Inocențiu era îndeplinită la 22 iunie 1997, când a fost exhumat și transferat la Biserica „Buna Vestire” a Colegiului Pio Romeno din Roma. La 2 august 1997, rămășițele sale pământești au fost aduse la Blaj (toate cheltuielile deshumării și transportului spre Blaj au fost suportate de Iosif Constantin Drăgan) și la 19 octombrie 1997 și-au găsit locul de cinste în Catedrala „Sfânta Treime”.

La toate ceremoniile acelea, printre miile de credincioși greco-catolici, veniți din tot Ardealul, m-am aflat și eu. Atunci mi-am adus aminte de cuvintele lui Nicolae Iorga, numindu-l pe Inocențiu **„Episcopul Voievod”**.

În evocarea unor asemenea personalități istorice protectoare, eu aparținând celei de-a doua Biserici naționale a românilor, despre care cardinalul-martir Iuliu Hossu →

afirma că „ard ca două lumânări în aceeași candelă”, îmi așez credința că mai putem întreține flacăra mândriei și demnității naționale. Ar trebui să se vadă și în prezent, când ne pregătim de centenarul Marii Uniri din 1918. Chiar și de revizionistii UDMR-ului. Liderul lor, Kelemen Hunor, afirma zilele trecute că maghiarii sunt în Transilvania de 1000 de ani (ca și când noi n-am fi fost aici), că ei n-au ce aniversa la 1 Decembrie 2018, fiindcă în cei 100 de ani, ungurii ar fi fost supuși la un proces de deznaționalizare. Afirmații calomnioase și obraznice, de la cel care a fost, într-un guvern, ministrul Culturii din România. **Dixi et salvavi animam meam.**

– Vorbeam de tinerețe. Știm, din amintitul poem al gâlcevii dintre Faust și Mefisto, că „Doar tinerețea poate fi de-a pururi / Al vieții noastre prim și ultim prag!...” Ce întâmplări, ce oameni v-au marcat tinerețea? Ați avut modele?

– Da, încă din copilărie am avut ca prim model pe mama Cornelia, care a murit la 45 de ani, după ce a născut cei nouă copii, în frunte cu mine. De-atunci, din toamna tristă a lui 1953, când a închis ochii în ziua de 8 noiembrie, în care m-a adus pe lume, am scris în fiecare an și chiar mai des, o elegie, o rugăciune în genunchi pentru Muma care, în sufletul meu, este încă vie.

Al doilea model în familie mi-a fost, după mama, bunicul Teodor Brad. Când mâncam cu toții la masă, observam că în timp ce noi suflam în lingura de zeamă să se mai răcească, să nu ne ardă buzele și limba, bunicul o sorbea dintr-odată. L-am întrebat cum de nu se arde. Mi-a povestit că, în cei patru ani de război, ca oștean chezaro-crăiesc, pe fronturile din Serbia, Herțegovina, Muntenegru și Croația a fost bucătar de companie. Când umpleau marmitele cu mâncarea fierbinte, înainte trebuia s-o guste, să vadă ce gust avea. De-atunci, insensibilitatea la fierbințeală. Tot el spunea că, în spate cu marmitele, trebuia să treacă peste șanțuri de apărare, simțind cum le suieră pe la urechi gloanțele inamicului. De aceea, încă de-atunci a învățat să nu se teamă de moarte. Două adevăruri pe care eu nu le-am învățat. În schimb în fiecare seară, repet după sfatul lui: „Dă, Doamne, să mor sănătos!”

La liceu, ca model literar l-am avut pe Radu Brateș „dascălul meu de poezie”, cum l-am numit întotdeauna. Era, ca mulți dintre profesorii noștri, preot, om sensibil, delicat și exigent cu noi cei care, la ședințele „Societății de lectură Timotei Cipariu”, îndrumată de el, ne încercam norocul de-a ști să înotăm în apele agitate ale literaturii.

El a scris admirabila „Baladă a Episcopului prigonit pentru dreptate”, iar apoi, alungat de la Blaj într-un sat apropiat de granița cu URSS și chinuit de muncile de la Canal, a compus admirabilele poezii **Scrise-n furtună**, publicate postum de fiica sa, Liana Biriș. Cred că sunt la fel de profunde ca și cele scrise, tot la închisoare, de Radu Gyr și Nichifor Crainic.

Dintre prozatori, în primul rând Ion Agârbiceanu, de care m-au legat atâtea evenimente fericite, precum se poate vedea în volumul „Sfânt părinte al literaturii române” (2007). Apoi Tragicul Pavel Dan și Ion Vlasiu.

– Dumneavoastră vă considerați un model? De fapt, tinerele generații mai au nevoie sau mai cred în modele?

– Nu mă consider un model. Poate din punct de vedere al hărniciei unui copil de țărani, care a învățat de mic să se trezească din somn odată cu soarele, să împlante plugul în pământ și, cu un mic popas de poezie, să-și ducă brazdele până la asfințit. Firește că, fiind redactor la mai multe reviste literare, i-am citit și încurajat pe tinerii talentați. Pe unii i-am învățat

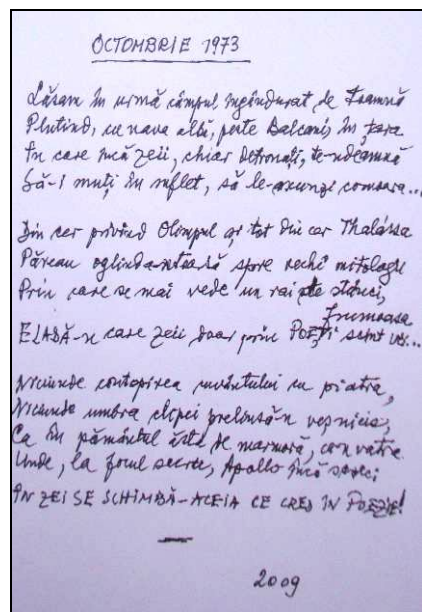
unele reguli ale versificației, rime, ritmuri și chiar evitarea poncifelor și cacofoniilor.

Din această perspectivă, socotesc că trebuie corectate mentalitatea și poziția unor tineri care se consideră, parcă, o „generație spontanee”, ieșită ca Minerva din spumele mării cu sabia în mână. După cum se poate observa, ei se laudă și se neagă reciproc, îmbrăcându-se în haine de împrumut „second hand”, mai ales de origine anglo-saxonă. Cred astfel că au descoperit universuri noi, necunoscute, pe care, de fapt le cunoaștem din experiențele suprarealismului și dadaismului de exact acum o sută de ani.

Dar cred că tinerii talentați și cultivați se vor lămuri singuri ce poziții pot dobândi într-o literatură străveche, dar și încă tânără și viguroasă. Îi sfătuiesc să citească „Epigonii” lui Eminescu și volumul „Dimineața poezilor” de Eugen Simion.

– Citez din nou din poemul gâlcevii: „Hai, șterge-o, că privirea ta miroasă / A misticism și rancedă pucioasă!” Versurile îmi amintesc un episod (în care era invocat misticismul, dar și naționalismul) din tinerețea dumneavoastră... Ce s-a întâmplat în 1958?

– Între 1956 și 1958, am condus revista „Cravata roșie”, înlocuind unele doamne cu pseudonime, ale lor ori ale soților, ele având meritul de-a fi fost bune croitorese în „ilegalitate”. Atunci am adus-o în redacție pe Doina Sălăjan (descoperită și publicată de mine când eram la „Almanahul literar”), publicându-l frecvent pe →

colegul și prietenul meu tragic Nicolae Labiș, alături de nume ca Tudor Arghezi, Ion Agârbiceanu, Otilia Cazimir, George Lesnea și alții. Într-un număr din vara lui 1958 am tipărit o povestire populară din Maramureș în care apăreau zâne și sfinți. Deci, eram prin Agârbiceanu suferind de „naționalism” și prin unele povestiri de „misticism”, în loc să mă remarc prin combativitate comunistă. În vara aceea, după vizita lui Hrușciiov și retragerea trupelor sovietice din țară, conducerea Partidului Muncitoresc Român a ținut să demonstreze că n-a scăpat din mână hăturile ideologiei marxist-leniniste, a convocat o adunare pentru analiza orientării ziarelor și revistelor de tineret. Ședință condusă de Nicolae Ceaușescu, pe atunci secretar al C.C.-ului, răspunzând de organizare, dar și de îndrumarea tineretului.

Au fost criticați sever Dumitru Popescu, redactor-șef al „Scânteii tineretului”, Domokos Géza de la „Ifju munkas” (Tineretul muncitor) și eu, de la „Cravata roșie”. Sancționat cu „vot de blam cu avertisment”, am fost chemat la prim-secretarul UTM-ului, Virgil Trofin. Acesta m-a chestionat și pentru că aflase, de la nu știu cine, că în timpul evenimentelor din Ungaria, Doina Sălăjan, cu mama unguroaică din Oradea, a comentat favorabil revolta de la Budapesta, iar eu n-am „demasc-o”. De aceea, fiind membru supleant al CC al UTM, urma să fiu pus în discuție, sancționat și înlăturat de la revistă. Atunci, văzând că se cunoșteau atitudinile mele, m-am hotărât să mărturisesc și faptul că, în vara lui 1956, participasem împreună cu Marin Constantin, dirijorul Corului UTM, la un colocviu internațional al tinerilor intelectuali ținut la Roma. Am adus de-acolo o revistă ilustrată în care se publica „Raportul secret al lui N.S. Hrușciiov la Congresul 20 al PCUS”, în care erau demascate crimele lui Stalin.

Revista am mai arătat-o și altor colegi de literatură (printre care poetei Mioara Cremene și soțului ei de-atunci, Mihai Stoian), dar care nu m-au părât la autorități. Așa, după declarații scrise că nu am făcut nicio asemănare între „cultul personalității lui Stalin” și cel al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, am fost doar exclus de peste tot, bucuros că nu mă

Desen de Marin Sorescu

arestaseră. Despre aceste întâmplări a vorbit și Vladimir Tismăneanu în Raportul său bine-cunoscut. După câteva luni de suspendare și neliniști grele pentru soția și fiica mea Lia, ca și pentru ceilalți frați, am fost primit în redacția revistei „Luceafărul”. La secția de poezie, condusă de colegul și prietenul Tiberiu Utan, în care mai era prezent și poetul Nicolae Stoian, fost muncitor, autorul volumului „Fierul dracului”. Redacția îl avea director, formal, pe Mihai Beniuc, și redactori-șefi adjuncți pe Dumitru Corbea, Dan Deșliu și Mihai Dragomir. În redacție mai lucrau Haralamb Zincă, Aurel Martin, Ion Dodu Bălan, Valeriu Râpeanu, Gica Iuteș și alții.

În 1959 am publicat volumul „Cu timpul meu”, distins cu Premiul „George Coșbuc” al Academiei Române. Astfel am revenit la normal.

– *Putem zice precum Faust cel închipuit de dumneavoastră: „Știam de mult că-i mare meșter dracul!”? Mai aveți și alte exemple, din multele trăite într-o viață de om, care să-i susțină vorbele celebrului personaj?*

– Nu-mi dau seama prea bine. Totuși, o senzație oarecum mefistofelică, deformată și chiar maladivă este orgoliul scriitoricesc. Deși modest ca om, uneori scriitorul din mine a fost și el atins de aripa orgoliosului vrăjitor, care încearcă mereu lumea creatorilor de artă.

– *Să revenim la lucruri mai plăcute! Cuvintele, de pildă! Cu care, spuneți într-un poem, v-ați prins în trântă încă din copilărie, dar care „Mi-au fost cer liber și osândă, / Alint, blestem, măhnire, dor”. Ce v-a*

venit să vă luați la trântă, copil fiind, cu vocabulele? Ce anume a văzut copilul Ion din Pănade în cuvinte, ce aștepta de la ele?

– Cuvintele am început să le articulez repetându-le din cântecele de leagăn ale mamei. Apoi, am învățat să le scriu pe o „tablă” de asbest, cu o „țăruză”. În paralel, din „cartea de citire”, parcă nu-mi venea să cred că pot lega literele între ele, de la **o-i, oi, la Ana are mere**. Merele acestea, pe-atunci, erau destul de rare la noi în sat. Din grădina noastră (din care se vedea dealul pe care fusese cândva casa copilăriei lui Timotei Cipariu), merele le mâncam de timpuriu. Așa că, de la moșii care le aduceau cu căruțele lor, schimbându-le pe cereale, le mâncam toamna. Era o bucurie când străbunicul Ioan le scotea, după ce le ascunsese în fân, și ni le dăruia nouă la Crăciun. Colindând, primeam uneori de prin sat câteva mere și nuci, alături de un colăcel.

M-am bucurat mai târziu că am învățat potrivirea cuvintelor (care a dat titlul primului volum al lui Tudor Arghezi, debutantul editorial la 47 de ani), meșteșugul, ca să nu zic arta de a le supune la probele zborului, asemenea rândunicilor și berzelor, antrenându-și puii înaintea emigrării de toamnă.

– *Să deplasăm puțin discuția spre un alt plan al preocupărilor dumneavoastră. E de notorietate că, paralel cu activitatea scriitoricească, ați deținut funcții importante în instituții obștești, preponderent culturale, ca și în aparatul diplomatic. De altfel, adevărată tradiție în istoria țării, nu doar a literaturii. Cu atât mai mult cu cât nu se poate vorbi de un vid cultural, vreme de 50 de ani, cum consideră diverși comentatori ai vieții cultural-artistice. Pe vremea când Uniunea Scriitorilor a fost prezidată de Mihai Beniuc ați deținut funcția de secretar al breslei, împreună cu Alexandru Ivasiuc, însărcinări avute anterior de criticul Mihai Gafița și prozatorul Aurel Mihale. Ulterior, ați fost adjunct de secție, cu treburi culturale, la CC al PCR, de unde ați fost transferat ca vicepreședinte la Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă (CSCA), conceput ca organ de stat și de partid, ca mai apoi să fiți încadrat în diplomatie cu gradul de ambasador, iar în cele din urmă să fiți numit →*

director de teatru. Trecând în revistă acest parcurs, cu importante responsabilități culturale-administrative, unde considerați că v-ați simțit mai acasă, ca să nu spun împlinit?

– Mai întâi o corectură: n-am fost secretar al Uniunii Scriitorilor cu Alexandru Ivasiuc, ci cu Pop Simion și Szabedi László. Pe Ivasiuc, l-am avut consilier pentru cinematografie, în vremea când, vicepreședinte al CSCA, răspundeam și de coordonarea acestui domeniu. El, mai apoi, ajunsese la Editura Cartea Românească, sub conducerea lui Marin Preda.

În perioada celor doi ani de la CC al PCR, ca și a celor aproape șase ani când am avut funcția de vicepreședinte al CSCA, am înregistrat multe satisfacții, dar și amărăciuni. În cinematografie, ca și în teatru. După liberalizarea reală, urmată anul 1965, prin documentele Congresului al IX-lea, când s-au redeschis porțile cunoașterii, studierii și editării marilor scriitori români, clasici și contemporani, ca și ale traducerilor din literatura universală, s-a revenit treptat la o cenzură din ce în ce mai riguroasă. Pe lângă aceasta, mai trebuia să ne luptăm și cu activitatea „informativilor”, infiltrați peste tot, care vedeau „pericole pentru regim” unde nici nu te gândeai, făcând din tânțar armăsar. Dar era plăcut, pentru că în acea perioadă școala teatrală românească se afla în plină înflorire, recunoscută și în Europa, alături de cea rusească și englezească. Atunci se înnoia și mișcarea cinematografică, cu pelicule inspirate din textele scenariilor scrise de Titus Popovici, Petre Sălcudeanu, Ioan Grigorescu și alții mai tineri, cu regizori de frunte precum Liviu Ciulei, Sergiu Nicolaescu, Lucian Pintilie, apoi mai tinerii, sprijiniți și de mine, Dan Pița, Mircea Veroiu, Nicole Mărginean, Andrei Blaier, C. Vaeni și alții.

Deci, multe bucurii și satisfacții în acea funcție de răspundere. Supusă uneori la intrigă, invidii și bârfe. Amărăciuni au fost tot pe-atâtea! Două, mai importante, ambele legate de numele lui Lucian Pintilie. Prima, în jurul unui film – se știe că, sub presiunea dinăuntru și dinafara țării, filmul „Reconstituirea” a fost prezentat pentru câteva zile în București. Iar lui Lucian Pintilie i s-a

interzis să mai lucreze în cinematografie, aprobându-i-se un pașaport, ca regizor de teatru, în Iugoslavia. (Cred că adversarii lui sperau că nu se va întoarce. Dar s-a întors și, în 1972, primăvara, a început repetițiile cu piesa „Revizorul” de Gogol, la Teatrul Bulandra, condus pe-atunci de Liviu Ciulei, care fusese soțul mării artiste Clody Bertola, de la care a „furat-o” Lucian Pintilie. Cu mult mai în vârstă decât el, trăind mult și grav bolnavă, Lucian Pintilie a îngrijit-o până la moarte.) A doua supărare a fost legată tot de numele talentatului Pintilie (un maestru nu doar în film și teatru, dar și în arta de-a provoca scandaluri, care-i potențau popularitatea). Am evocat pe larg ambele întâmplări în volumul **Ilie Rad – Convorbiri cu Ion Brad, „din primăvară până în toamnă”** (Editura „Eikon”, azi „Școala Ardeleană”). Nu mai revin! Dar nu pot să nu spun că am socotit o binefacere toate aceste neplăceri, Dumitru Popescu propunându-i, și Ceaușescu acceptând, să fiu trimis ambasador în Grecia. Acolo, cei nouă ani și trei luni, între octombrie 1973 și decembrie 1982, m-am simțit oarecum stăpânul meu, am creat, nu ușor, relații personale cu conducătorii Greciei, în perioada când Constantin Karamanlis a încuviințat întoarcerea condiționată a foștilor emigranți politici comuniști, printre care, de la noi, a scriitorilor Menelaos Loudemis și Dimos Rendis-Ravanis. Despre toate isprăvile mele de acolo, ca diplomat și ca scriitor, am relatat amănunțit în cele șase volume de memorii diplomatice „Ambasador la Atena” (2001-2004), precum și, sublimat în versuri, prezentate și în recenta antologie „Elada, Elada...” (2016). Așa, încheind răspunsul la întrebarea dvs., pot spune că, în afara satului și a țării mele, cel mai bine m-am simțit în Grecia.

Cu Marin Preda și soțiile, urcând spre Acropole, 1976

La aniversarea de 85 de ani a lui Tudor Arghezi

– În memoria colectivă – ca să mă exprim așa, cu urechea la vocea târgului, nu o dată mi-a fost dat să aud aprecieri extrem de laudative cu privire la rolul pozitiv avut de dvs., ca vicepreședinte la CSCA, în apărarea instituțiilor teatrale. Mai precis, că la o diminuare a fondului scriptic, alocat instituțiilor teatrale, v-ați opus reducerii schemelor de organizare, ce presupunea licențieri masive în rândul actorilor, șomerizați peste noapte, prin trecerea la un sistem economic, de contracte pe spectacol. La vremea respectivă se spunea că o atare mișcare va declanșa o grevă a actorilor, cu manifestare în stradă. E adevărată povestea?

– Nu e tocmai reală această informație. Când răspundeam eu de cinematografie, regizorii și scenariștii, în frunte cu Titus Popovici (supranumit „Prințul cinematografiei”), au cerut să treacă la un fel de regim privat, mult mai avantajos bănește pentru ei. Propunerea a ajuns la Ceaușescu. La o ședință a Biroului Politic, la care am fost invitat și eu, acesta a cerut să se mai „studieze” chestiunea și apoi să se ia o decizie. Deci, nu fusese nicio amenințare cu greva.

– Se mai spune că, pentru a evita această situație încordată, CSCA a fost nevoit să se încadreze în limitele unui buget redus, desființând posturile de bibliotecari de la sate, convins că, singulari în comune, nu vor face nicio grevă. Or, de unde se ajunsese ca în mediul rural să se afle mii de biblioteci, eliminarea celor îndrituiți să răspândească lumina cărții într-o populație și-așa înapoiată a dus la situația tristă pe care o moștenim și azi. („Biblioteci călătore”, titrați mai târziu un poem!) Anuarele statistice ale vremii sunt elocvente în această privință. Ca unul care vă aflați în conducerea instituției, ca unul a cărui viață a fost „scrisă-n biblioteci / Ca-n veci de

veci să se închine / La flăcări literale reci...”, iar în tinerețe ați fost chiar, pentru o vreme, bibliotecar al Liceului „Sfântul Vasile cel Mare” din Blaj, ce ne puteți spune despre decizia de atunci?

– În zgârcenia lor proverbială, cerând economii exagerate în toate domeniile, am ajuns și la cei mulți, care nu amenințau cu greve și demonstrații publice, ca minerii din Valea Jiului, care-l luaseră prizonier pe Nicolae Ceaușescu, în vara lui 1977. Deci, cine dintre responsabili superiori ai bibliotecilor și bibliotecarilor s-ar fi putut opune unei decizii meschine și chiar aberante?

– După cum vedeți, fac ce fac și revin la gâlceava celor doi, așa că vă întreb: „E dragostea mai tare decât moartea”, după cum susține Goethe?

– În locul meu, vă răspunde Sfântul Pavel, apostolul neamurilor: „Unde dragoste nu e, nimic nu e”. Fără dragoste nu s-ar naște copii, nici nu s-ar fi scris atâtea capodopere, prezente și în artele plastice. O iubire îndurerată era a Maicii Preciste, precum o observăm în toate reprezentările din catedralele și bisericile lumii creștine, ca și în icoanele pe lemn sau pe sticlă. Acestea din urmă fiind specifice, pe câte știți, doar spațiului spiritual românesc. Iconarii din Ardeal, printre care Picu Pătruț era aproape singurul cunoscut. L-a ajutat și talentul său versificator moral-religios.

– Și încă o întrebare mefistotelico-faustiană: cât de des ați strigat „Oprește clipa!”?

– În momentele de mare durere, unele evocate și aici, nu puteam folosi exclamația faustiană. În cele fericite, mai multe decât cele nefericite, da! Unul, de început, putea să fie clipa în care am aflat, la Cluj, că se născuse sănătoasă unica noastră fiică, Lia. Acum, mamă a două fete și bunică a doi nepoți: strănepoții mei Albert Ioan, botezat la Viena, unde am fost prezent și eu, și sora lui, Olivia, botezată în vara aceasta la București.

– Să vă trăiască! Prin 1957, adică la nici 30 de ani, făceați o declarație lirică ciudată/șocantă: „Aveam un vis tulburător cândva: / Să mor la douăzeci de ani”. Dar „Acum, că nu m-am dus, la sută-aș vrea, / Dacă se poate, nici atunci nu!” Vă propun un exercițiu de imaginație – pentru asta revin la

„gâlceava” celor doi – zice Mefisto: „Un an ziceai să-ți dau? Poftim, o mie! / Du-i, dacă poți, pe toți în veșnicie...” Ce-ar face Ion Brad cu încă o mie de ani de viață?

– O întrebare la care n-aș putea răspunde convingător. N-am talent nici ca făuritor de basme, nici de scrieri fantastice sau de aventuri. Peste o mie de ani nu știu câți urmași ai celor vreo șapte miliarde de locuitori ai Pământului de azi vor mai trăi pe Terra. Încălzirea globală, la care, cu toate încercările oficiale de-a o potoli, se anunță, totuși, nimicitoare. Până să ajungă la așezările de pe colinele și munții noștri, vor dispărea comorile Veneției, pe care am preamărit-o în versuri.

– Sumbră perspectivă! Înainte de a vă mulțumi pentru amabilitatea de a accepta să intrați în jocul întrebărilor și al răspunsurilor, îmi exprim speranța de a nu fi alungată cu vorbele supărate, dar îndreptățite, ale lui Goethe din atât de des citatul poem: „Plecați! v-am spus. Voi judecați poezii? / Dar cine oare suferă ca ei / Când se trezesc în roua dimineții / Desculți, damați, dar murmurând idei, / De fericire, de mister, de-o altă / Minune a iubirii, mai înaltă!”

– Eu trebuie să vă mulțumesc încă o dată pentru invitația de a mă așeza și pe mine în rândul personalităților pe care le-ați intervievat, cunoscându-le, astfel, mai bine, nu doar viața și operele lor, dar și contextul politico-social și spiritual al istoriei noastre zbuciumate.

TRANSILVANIA ȘI IAR TRANSILVANIA

Scriam cândva că nu poți spune cine ești dacă nu-ți afli mai întâi rădăcinile, dacă nu deslușești puterea pământului și culoarea cerului din locul în care norocul ori nenorocul te-a adus pe lume. „E o comuniune mistică între pământul în care ne-am născut și sufletul nostru, spunea răspicat grecul Nikos Kazantzakis. Sufletul și țărâna par a fi din aceeași substanță, pornesc spre același asalt; sufletul nu e decât capătul cel mai îndepărtat al victoriei.”

Nu e vorba aici doar de misionarism național, prezent și la noi în întreaga lucrare a spiritului ardelenesc, de pecetea veacurilor de plâns care dă adâncime și gravitate, misionarism atât de pregnant și în poezia lui Ion Brad, de la debut și până în anii unei senectuți generoase și fecunde. E ceva ce, izvorând din realitatea istorică, depășește această dimensiune printr-un mesianism cosmic și o „mistică” a ruralității. Exclusivitatea rurală a românității transilvane, impusă de vectori istorici adversi, face ca, până dincolo de a doua jumătate a veacului trecut, literatura și mai ales poezia acestei părți de Românie să aibă o specificitate emoțională și tematică legată de zăriștea cosmică și de structura umanității sătești. Poezia Principatelor este, în mare parte, produsul unor naturi târgovețe sau boierneșe. Poezia transilvanilor se întrupează din viziunea unor spirite născute, crescute și formate, în umanitatea lor profundă, de lumea satului. Un Conachi ori un Minulescu ar fi de neconceput aici. Viziunea lirică a dimprejurului, a locuirii nu are nimic a face cu decorativul pastelurilor, nici cu subtile viziuni ale geometriei celeste, ci cu „glasul pământului”, ca să folosim o expresie rebreniană. De la Coșbuc la elevatul Blaga, de la Goga la Cotruș și încă până la poeții afirmați în a doua jumătate a secolului al XX-lea, lirica transilvană este, în primul rând, expresia poetică a unei geografii transcendente, care transgresează și include toposul istoric, o alcătuire ontologică, „sufletul satului”, cum o numea poetul din Lancrăm. Poezia lui Ion Brad o probează cu evidentă copleșitoare.

HORIA BĂDESCU

Ore de zi, ore de noapte...

Mărunta, trecătoarea noastră ființă are (uneori) șansa de a se raporta la *vecie*, nu numai atunci când evocăm Divinul, ci și când, prin ani, ni se revelă spirite etalon. Și care nu-și pierd aura unei modestii funciare distingându-le în fiecare clipă...

Pe Domnul *Ion Brad* l-am cunoscut înainte de a-l întâlni... Elev și cenaclist într-un colț de țară, îl citeam în „Gazeta literară”, în unele din cărțile publicate atunci... Apoi același nume îl întâlneam raportat la funcții din cultura anilor când începeam ucenicia într-un Studio de filme documentare...

Declicul s-a produs (legile firii nu le controlează nimeni!) la ivirea șansei de a creiona, într-un documentar de 10 minute, portretul unui particular artist plastic și scriitor – *Ion Vlasiu*... Pe acesta îl descoperisem treptat în atelierul său din Pangratti, din multele escapade prin locul de lucru al multor pictori și sculptori, preocupare voluptuoasă, așa zice, în anii studenției mele... Dar fascinația am trăit-o pe deplin, pentru prima dată, numai în atelierul lui *Ion Vlasiu*... Suffletește însă nu pot sări peste alte două repere afective... Acolo i-am întâlnit, și mi i-am apropiat afectiv, pe *Constantin Popovici*, tânăr sculptor, atunci, și pe *Mihai Oroveanu*, om de artă și rafinat imagist... Din păcate și ei stau acum la „masa umbrelor”...

Închei paranteza punctînd că la „nașterea” filmului despre *Ion Vlasiu* m-a stimulat (citiți ajutat și prin funcția culturală pe care o avea) tot acela evocat acum – *Ion Brad*. Și tot Domnia sa m-a flancat, discret, cînd urma să debutez cu un film de lung metraj, proiect rămas „în nuce”, datorită...

Atunci, în lungi schimburi de opinii/gînduri, în cabinetul directorial al Teatrului Nottara, birou cu o fereastră jumătate cerc spre Bulevardul Magheru, mi s-a revelat *omul Ion Brad*, cu o adolescență modelată în școala Blajului, omul, așadar, dincolo de „platoșa” ce i se pusese (sigur nu o avea) de către cei care nu-l iubeau, așa cum fiecare avem parte în viață... Trecînd ani, cunoscîndu-l din ce în ce mai bine, i-am înțeles demnitatea transilvană, rectitudinea spiritului conservat în ciuda vicisitudinilor pe care și dînsul le-a trăit...

Acolo, în acel birou „ascultat” sau nu, am înțeles cât și cum prețuia valoarea/valorile... Era preocupat pentru recuperarea, fără nicio sancțiune, a fostului meu coleg de facultate care,

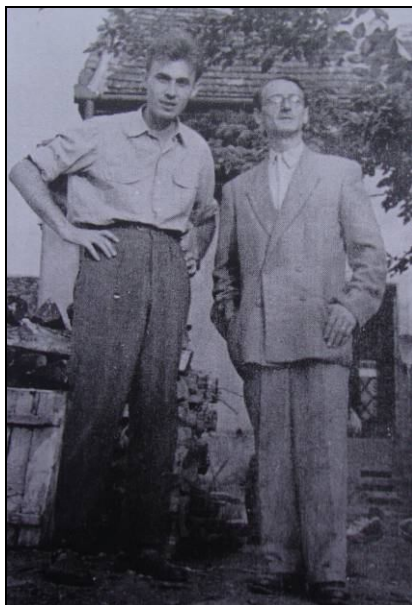
împreună cu soția, actriță de notorietate, luaseră drumul Franței... Din păcate și ei au urcat în Empireu... Cu reală, neștirbită prețuire îi scriu acum numele – *Mircea Verouiu*...

Natură proteică, acesta este epitetul simplu și cel mai cuprinzător... În afara funcțiilor culturale, *Ion Brad* duce în spate o operă pluriformă: *poezie, proză, eseistică, istorie și critică literară*... Despre scriitorul *Ion Brad* criticii și istoricii literari încă mai au de „forfecat”... Materialul „clientului” e fabulos prin calitate și cantitate, mai ales că și cinematograful românesc al deceniului șapte s-a înfruptat copios din materia romanescă a operei sale.

Din tot acest amalgam de impresii/emoții, sedimentate în atîția ani, eu sunt tributar unui reper cu totul particular – romanul-document dedicat Muntelui Athos... Cartea s-a născut cînd România l-a avut ca ambasador la Atena.

Viața mondenă a Bucureștilui, în arhiva ei de bîrfe și cancanuri, păstrează episodul dramatic despre interzicerea, la *Teatrul Bulandra*, a spectacolului cu montarea, de către *Lucian Pintilie* a piesei *Revizorul*, operă a clasicului rus N. V. Gogol... Ulterior, din înșeși mărturisirile făcute mie de către *Ion Brad*, am înțeles că sancționarea acestuia, în numele misiei culturale pe care o avea, a îmbrăcat (prin noroc!) „haina” numirii ca ambasador în Grecia...

Acolo, poetul, zic eu, dincolo de atribuțiile strict oficiale ale funcției, va fi pătruns într-o fabuloasă dimensiune spirituală... Așa îmi explic vibrația și densitatea de emoție, dar și de informație documentară, ce pe mine m-au copleșit.

Acasă la poetul Radu Brateș, primul său dascăl de poezie

Le resimt și astăzi după multe decenii (cartea a apărut în 1980, la Editura Eminescu) și dacă mi se cere să pomenesc, selectiv, nu superficial, o singură carte (proză) a lui *Ion Brad*, distinctă în memoria mea afectivă, răspund în oricare clipă *Muntele catârilor*... Și, pentru că am invocat jocul selectiv al memoriei, văd că rețin și acum, febril, un amănunt care flagelează trăirile adolescentului care am fost, în anii '60 ai secolului trecut... La unul din schiturile românești de la Athos, poetul găsește încă funcționînd un tractor dăruit de însuși reprezentantul ateismului întronat în România postbelică, nici mai mult nici mai puțin decît Gheorghe Gheorghiu Dej...

Alain Resnais, regizor și „ideolog” francez al noului val în cinematograful european, numea salturile în timp, „racorduri panteră”... Apelez la tehnica domniei sale menționînd că, astăzi, octogenarul *Ion Brad* este prezent/activ în colectivul de redacție al multor publicații literare. Aceluiași domeniu – literatură, îi lasă multe testimonii, unice chiar, despre vieți și opere... Studenția, debutul său în literatură au teaurizat imagini poliedrice în care zâmbește meditativ-fabulos pleiada ce îi include pe *Agârbiceanu*, pe *Blaga*...

Cu noi, ceva mai tineri, are o grijă, așa zice paternă, față de ce și cum scriem, vîdînd aceeași acribie în a judeca și cu care se așază și la masa de scris acordîndu-ne *ore-zi, ore-noapte*...

Eu nu mă socotesc a fi un om al laudelor... Îmi scapă greu și sunt extrem de stînjănit cînd îmi sunt adresate... Despre, în esență, omul complex *Ion Brad*, așa spune că îi sunt dator o permanentă reverență...

Pentru a mă fi invitat între primii colaboratori ai distinsei, elegant revistei, „Acasă”, ce apare în cetatea Albei Iulii; pentru atenția lucidă cu care mi-a primit-citit-recenzat cărțile de versuri, pentru paterna îmbrățișare pe care mi-o acordă la fiecare întâlnire, binecuvîntare așa zice, pentru seninătatea ușii deschisă la biroul-sanctuar împărtășindu-mi din proiectele pentru care, din inimă, îi doresc rezistență în a le împlini... Nu pot spune terminate pentru că un spirit ca al lui *Ion Brad* nu e compatibil cu un concept precum „finalitate ultimă”.

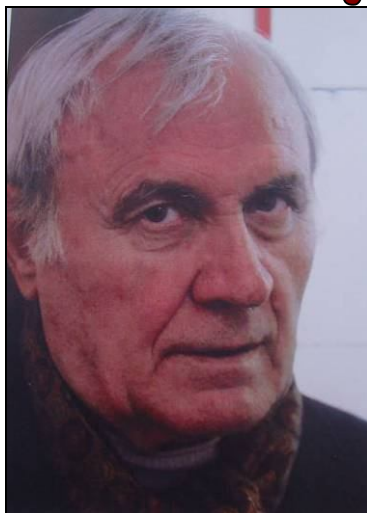
Cu voia dumitale, cititorule, așa încheia această măruntă confesiune aducînd în pagina acestui portret un poem într-un vers al Domniei sale:

„Cuib în stele-și fac, se spune, păsările lui Brîncuși.”

NICOLAE CABEL

București, 27 august, 2017

Vatra veche dialog

Ion Brad

„Patriotismul nu trebuie confundat cu retorica patriotardă”

Înainte de toate m-aș întoarce la Pănade

-Primele rânduri scrise sunt unice. Când și unde ați început să scrieți?

-Firește, la Școala Primară din Pănade. Dar în clasa a V-a a Liceului Sf. Vasile cel Mare din Blaj am scris mai multe poezii rămase aproape toate inedite, urmând să apară în ciclul „Primele” în volumul „De senectute”.

-Orice început este fascinant. Ce a păstrat memoria dumneavoastră despre momentul debutului literar și contextul în care acesta s-a produs?

-Am fost bucuros și mândru că, în clasa a VII-a, am trimis de la Blaj la Alba Iulia prima poezie, *Te-am visat*, apărută în martie 1947, în Revista „Gând tineresc” a elevilor de acolo. În același număr se publica și un emoționant text al Prea Sfințitului dr. Ioan Suci, care se întorcea atunci de la Oradea la Blaj. La Oradea fusese trimis ca înlocuitor al Prea Sfințitului Traian Frențiu, alungat de acolo pentru că, în vara tristă a lui 1940, n-a ieșit să-l întâmpine cu pâine și sare pe Horthy Miklós. Am aflat mai târziu că secretara de redacție a revistei era Maria Sadoveanu, care venise la Alba Iulia ca să fie mai

aproape de mormântul fratelui său, Paul Mihai Sadoveanu, căzut în luptele de la Turda pentru eliberarea Ardealului de Nord. Am asistat și eu la așezarea unei plăci memoriale la momentul funerar al tânărului și talentatului scriitor și erou. Întâmplarea aceasta avusese loc cu prilejul unuia dintre Congresele Spiritualității Românești ținute la Alba Iulia cu ocazia Zilei Naționale, Cetatea Marii Uniri din 1918, la care și eu, ca vicepreședinte, am contribuit la redactarea unor propuneri de întâmpinare și desfășurare a centenarului. La Congres participau români risipiți în vreo douăzeci și trei de țări. Președinți au fost: Adrian Păunescu și după decesul său, Adrian Crăciun. La Universitatea „1 Decembrie 1918” am fost onorat în 2016 cu titlul de doctor Honoris Causa, când am rostit o alocuțiune de răspuns la *Laudatio* prezentată de colegul Ion Buzăși, profesor la aceea tânără și prestigioasă Instituție de Învățământ Superior. Textul l-am publicat în volumul I din recenta „Oameni și cărți”.

-În istoria personală a fiecăruia stăruie chipul părinților. Ce amintiri, vise, imagini legate de mamă sau tată, v-au rămas statornice peste ani?

-Pentru mine ca poet a fost și a rămas icoana mamei, Cornelia, venită din satul Iclod la Pănade. A murit la 45 de ani, după ce adusese pe lume nouă copii, eu fiind primul dintre ei. Ultimul, regretatul meu frate, Traian, ziditorul mării și modernei clădiri, în formă de carte deschisă, a Bibliotecii Județene „Octavian Goga” din Cluj-Napoca. Poeziile dedicate mamei, începând cu cea scrisă imediat după decesul ei, în 1953, și continuând cu multe altele, le-am publicat în volumul „*Mamei. Dincolo*”, 1953-2001 (Editura Demiurg 2002, prefată de Dumitru Micu). De

La Pănade, elev în clasa I, la Școala Primară, 1936

atunci, am publicat multe alte elegii în toate volumele ulterioare.

Despre ceilalți membri ai familiei Brad, în frunte cu străbunicul Ioan, m-am ocupat în cele patru romane ale mele, „Descoperirea familiei”. Dintre toți frații mai trăim doar trei: eu, Alexandru, scriitor și jurnalist, și sora Maria, fostă învățătoare în Pănade. Ea și copiii ei se ocupă de îngrijirea casei părintești, pusă sub egida „Asociației Culturale Frații Brad”. Acolo mai locuiesc doar umbrele numeroase ale familiei noastre care, în 1948 ajunsese la 12. Restaurată și consolidată, casa are aproape toate icoanele pe sticlă de altădată, tablourile și busturile bunicii Lina și ale bunicului Teodor (cel care, ca prim liberal, participase în 1922 la încoronarea lui Ferdinand I și a reginei Maria la Alba Iulia) ca și fotografiile numeroșilor fii și fiice, nepoți și strănepoți.

-Ați putea descrie, în câteva cuvinte, locurile natale în care ați copilărit și în ce măsură se regăsesc acestea în opera Dmv.?

-Și în poezie și în proză, se pot citi trăirile și amintirile mele despre Pănade și Iclod. În 1999, vara, am înălțat primul bust monumental al lui Timotei Cipariu, celebrul nostru consătean, când satul își aniversa 750 de ani de existență documentară. Am alcătuit și publicat monografia „Pănade, întotdeauna”. O curiozitate: între străbunicul Ioan și strănepotul meu cu același nume, născut în Zurich, se întindeau 150 de ani. Iar eu, la mijloc, acum când mă apropii de matusalemica cifră de 88.

-Legat de climatul anilor de studii, de colegii și profesorii pe care i-ați cunoscut (apreciat) la vârsta întrebărilor și a primelor lecturi, care este amintirea ce prevalează asupra celorlalte imagini reținute? Vă invităm să evocați o întâmplare, o întâlnire sau „un personaj” de care vă leagă (sau vă desparte) un episod anume.

-La liceu, în clasa I, în ianuarie 1941, am asistat la unele aspecte ale rebeliunii legionare, pe care le-am mai evocat altădată. Am păstrat și numărul din revista „Mlădițe” tipărită de Societatea de Lectură dedicat parțial ideologiei legionare, Societate veche, atunci, de peste 80 de ani, în care activase și Ion Agârbiceanu, →

MARIA-DANIELA PĂNĂZAN
și MONICA GROSU

absolvent al liceului nostru, în 1900/1901. Societatea, cu multe sale activități, la care, de obicei, în ziua aniversării celor trei sfinți Vasile, Grigore și Ioan, participau și Mitropoliții Blajului. La ultima, când eu devenisem președintele ei, a participat chiar Prea Sfințitul Ioan Suci. În tabloul nostru de absolvire, pentru prima oară, am așezat figura lui Ioan Suci, în locul celei a directorului Ștefan Manciulea. Drept care, după ce fusese prezentat în vitrina mare a librăriei arhiecezane, a fost arestat de agenții securității, foarte activi și tiranici atunci cu Blajul istoric. În același an, la 1 Decembrie 1948, în loc să fie sărbătorit centenarul Adunării de la 3/15 mai 1848 de pe Câmpia Libertății, când s-a strigat pentru prima oară *Noi vrem să ne unim cu țara*, a fost trimisă în catacombe Biserica Română Unită cu Roma Greco-Catolică.

Întâmplarea anormală din 15 mai 1948, de pe Câmpie, unde au participat Doctor Petru Groza și mitropolitul ortodox de la Sibiu, Nicolae Bălan, deoarece acesta a atacat virulent Biserica Blajului și când Prea Sfințitul Ioan Suci i s-a interzis să răspundă, am evocat-o altădată. În ultimele două clase de liceu am avut plăcerea să îl ascult la lecții pe profesorul de română și latină Gheorghe D. Biriș, poetul cu pseudonimul Radu Brateș, pe care l-am numit întotdeauna *dascălul meu de poezie*, prezent și el, ca și alții, în volumul meu de evocări „Oamenii Blajului”, 2008.

-Dacă, printr-un exercițiu de imaginație, ați fi rugat să poposiți într-un loc anume, care să vă definească geografic și spiritual, care ar fi acel loc?

-Înainte de toate, m-aș întoarce la Pănade, unde în octombrie 2014, când eram mai sănătos, am fost sărbătorit la 85 de ani, în Căminul Cultural Timotei Cipariu, în prezența a peste 200 de participanți, printre care se mai aflau cei vreo câțiva foști colegi de școală primară. Întâlnirea a fost moderată de cel mai important cârturar blăjean de azi, Ion Buzași, iar muzica a fost susținută de Sergiu Cipariu, stră-strănepot al familiei *Părintelui Filologiei Române*. M-aș întoarce la Blaj, dacă aș mai putea, în clasele liceului și sala mare de gimnastică unde se desfășuraseră în 1911 o parte din manifestările jubiliare de

Cu Liviu Ciulei și C. Pivniceru, la Washington, 1970

50 de ani ale Astei, la care participaseră Aurel Vlaicu, cel care a zburat făcând demonstrație în aer, I. L. Caragiale, George Coșbuc, Octavian Goga, Șt. O. Iosif, Ion Agârbiceanu, Victor Eftimiu și alte personalități sosite din toate provinciile românești. Există un întreg și masiv volum publicat în 1912 închinat acestor manifestări patriotice românești. M-aș întoarce și la Cluj, unde am redebutat în „Almanahul literar” în 1949 trecând apoi, în 1953, de la redacția acestei prime reviste românești postbelice la Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor unde, împreună cu Mircea Zăciu, am organizat, cu întârziere, aniversarea a 70 de ani ai lui Ion Agârbiceanu. M-am folosit atunci și de faptul că prozatorii erau îndemnați să scrie despre muncitori și clasa muncitoare, amintind că, în „Arhanghelii” existau acei *băieși*, căutători de aur în străvechile mine din Munții Apuseni. Pe baza amintirilor și a numeroaselor scrisori primite, am publicat volumul „Ion Agârbiceanu, Sfânt Părinte al Literaturii Române” (cum îi spusese Lucian Blaga) apărut la Editura Academiei Române în 2007. Și cum nu m-aș mai întoarce la Vatra Dornei și la satele mari și bogate din acea Elveție românească, în Bucovina, unde fusesem deputat între 1969-1973? Singura mea realizare importantă a fost aceea că le-am făcut rost de o antenă specială instalată pe o cabană din jur ca să poată prinde emisiunile TV naționale acolo, la doi pași de România istorică ocupată de sovietici. Era după anul istoric 1968,

când România nu a participat și a condamnat public ocuparea Cehoslovaciei de trupele URSS și ale aliaților lor fideli.

În străinătate, m-aș întoarce mai întâi la Roma, unde, în vara anului 1956, participasem la un Seminar internațional al tineretului intelectual pentru pace. De acolo am adus o revistă ilustrată, în care se publica Raportul secret al lui Nikita Hrușciov despre crimele lui Iosif Vissarionovici Stalin, revistă pe care am arătat-o și unor colegi români. Nu m-au turnat la Securitate, ci eu am mărturisit acest fapt, după ce fusesem aspru criticat de Nicolae Ceaușescu într-o ședință de analiză a activității revistelor și ziarelor de tineret și copii. Atunci au fost sancționați și Dumitru Popescu, redactorul-șef al „Scânței Tineretului”, și Domokoz Geza de la „Ifjúmunkás”. Eu, mai apoi, am fost exclus de peste tot, având norocul să ajung redactor la revista „Luceafărul” unde l-am întâlnit pentru prima oară pe Tudor Arghezi și unde i-am debutat pe Constanța Buzea și pe Nicolae Dragoș. La Roma și în alte orașe italiene (Bologna, Torino, Milano) am mai fost în 1968, într-o delegație parlamentară condusă de marele istoric și arheolog Constantin Daicoviciu. Am fost primiți și la Senat, unde acesta a rostit un discurs în limba latină, spre rumoarea și admirația italienilor. Tot la Roma am ajuns în primăvara anului 1984, când am transmis Papei Ioan Paul al II-lea un mesaj de prevenire legat de intenția trupelor sovietice de a ocupa Polonia, până la cea de-a doua vizită a sa în țara natală, unde va vorbi, precum la cea anterioară, în fața unui milion de polonezi. Tot din străinătate, mi-aduc aminte de vizita făcută în SUA, împreună cu marele regizor de teatru și film Liviu Ciulei. La Washington am participat la proiecția filmului „Pădurea spânzuraților”, film distins cu un premiu la Cannes. La acest proiect a participat cancelarul Președintelui, Henry Kissinger. Atunci am avut o întâlnire cu un adjunct al Secretarului de Stat, care răspundea de relațiile cu țările socialiste, la care am discutat amănunte despre bursele acordate unor tineri oameni de artă și cultură, români, printre care atunci se afla Andrei Șerban, regizorul unui spectacol cu fragmente din tragediile →

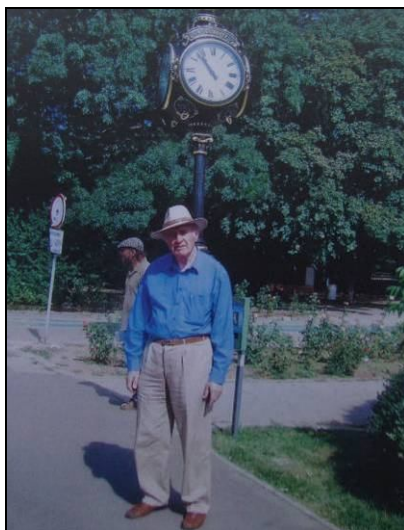
antice grecești susținut în teatrul „La Mamma”, unde existau 100 de locuri; spectacolul a fost reluat și amplificat apoi, după 1990, când el, ajuns în țară, a fost o vreme director al Teatrului Național. La București, spectacolul, original, dar crud, cu vărsări de sânge, n-a mai avut succesul din SUA.

...Amintiri puternice am și din vizita de două săptămâni în Coreea de Nord (în septembrie, 1972), în formula unei delegații de scriitori, când am fost primit de Kim Ir sen, conducătorul divinizat al harnicului popor coreean, rămas după războiul fratricid, în sfera contradicțiilor din China, cel care a promovat cele cinci principii Zhou Enlai (Ciu Enlai), care îl deosebeau de foștii aliați apropiindu-se mai mult de pozițiile politico-ideologice ale P.C.R. Mi s-a părut un om deschis, gata să facă și glume. Colaboratorii lui mi-au arătat și o mare expoziție industrială, în care figurau instalații speciale, anunțând încă de pe atunci industria lor de armament nuclear. Când am plecat, auzisem că la ei, ca și la chinezi, se mănâncă și carne de câine, de aceea mi-am propus să nu mănânc niciun fel de carne, ca să nu mă păcălesc, preferând, printre altele, algele și fructele de mare. Vizitând un sat din apropierea Mării Galbene, unde exista și o gospodărie agricolă colectivă, și întrebând ce animale are dreptul cetățeanul să le țină acasă, mi s-a răspuns, o vacă, un porc, câteva găini și rațe, precum și doi câini. Îmi era totul clar. Fiind scriitor, am cerut o întâlnire cu colegii noștri coreeni, care erau organizați și ei într-o „cooperativă de creație”, scriindu-și poeziile în colectiv. La o masă finală, oferită de ei, ni s-a servit o supă, „cu o sută de gusturi”. Admirabilă, apetisantă. La plecarea spre țară, în avionul care ne aducea, lângă mine s-a aflat un inginer agricol, care făcuse, un an de zile, practică în domeniul cultivării soiei și a bumbacului. L-am întrebat dacă și de câte ori a mâncat carne de câine. „Niciodată”, mi-a răspuns. „De ce? Fiindcă e foarte scumpă. Se folosește mai ales în supele cu o sută de gusturi.” Așadar, deși păcălit, n-am uitat niciodată gustul minunat al acelei mâncări.

Dacă vorbim de străinătate, n-aș vrea să uit vizita mea din 1957 la Chișinău, fiind primul scriitor român trimis acolo, printre altele, și pentru a

alcătui o antologie a poezilor tineri din România, apărută cu un an mai târziu, cu o supracopertă în culorile drapelului nostru național. Acolo se desfășura atunci „Festivalul republican” al tineretului, care preceda pe cel mondial, desfășurat la Moscova. În cadrul defilărilor prin fața statuii lui Ștefan cel Mare, au trecut și două care alegorice, unul în care se aflau personajele din scrierile lui Ion Creangă, iar altul în care figurau alături Eminescu și Pușkin, cel relegat cândva în Moldova. I-am trimis de acolo o vedere lui Ion Agârbiceanu, relatându-i despre această defilare, încă greu de închipuit la noi. Mi-a mărturisit că fusese emoționat. Nu mi-a mărturisit de ce, dar știam că fusese refugiat acolo, cu familia, în 1917, ajungând, înainte de a se întoarce la Iași, până la Odessa. Fusese și preot militar. Festivalul acesta urma celui din 1955, care se ținuse la Varșovia. Atunci m-am trezit printre invitații de onoare (Lucia Sturdza-Bulandra, George Vraca, Marcel Breslașu și campioana mondială de tenis de masă Angelica Adelstein-Rozeanu). De la Varșovia am plecat la Cracovia, unde era încă episcop Carol Wojtyła, viitorul papă, Ioan Paul al II-lea, după ce fusese, în timpul ocupației germane, muncitor la o fabrică de produse chimice. De la Cracovia am ajuns la sinistrele lagăre de exterminare de la Auschwitz și Birkenau. Cutremurat, m-am întors cu un ciclu de poezii publicate în volumul „Cântecele pământului natal”, din 1956.

În sfârșit, cum să uit prezența mea, timp de nouă ani și trei luni, între 1973-1982, ca prelungiri”.

În parcul Herăstrău

La aniversarea de 85 de ani ai lui Tudor Arghezi, la el acasă

Am văzut, în acei ani, de la Acropole și Partenon, unde mai existau ruinele teatrului în care se jucaseră marile tragedii, în urmă cu aproape 2500 de ani, până la admirabilul teatru aproape bine conservat Irod Atticus. De la Epidaurus, în formă de potcoavă, cu cele 16 mii de locuri și cu o acustică perfectă, în care chiar și fâșăitul unei foi de hârtie se mai aude și acum până la ultima grădenă. Nu mi-a scăpat, firește, Rodosul, unde se spune că ajunsese Sfântul Pavel, Apostolul neamurilor, nici Creta cu Levantul, și străduțele de la Iraklion, unde se mai află casa Bubulinei, personajul vechiului „Zorba grecul”, al cretanului celebru, Nikos Kazantzakis, după care a realizat filmul, la fel de celebru. Acolo, la marginea orașului, se află și mormântul lui Kazantzakis, pe crucea căruia stau scrise aceste cuvinte: „De nimic nu mi-e dor, de nimic nu mă tem, sunt un om liber”. Versurile scrise de mine, încă din 1966, până azi, la care s-au adăugat rândurile noi, sunt cuprinse în volumul „Elada, Elada...” (Editura „Tracus, Arte, 2016”). Poate că m-am întins prea mult cu acest răspuns, dar cred că unele cuvinte țin de istoria literaturii contemporane, la alcătuirea căreia contribuți și domniile voastre, cu atâtea volume originale, pe care le-am citit și le-am laudat cum meritau.

-Ați avut / Aveți vreun profesor preferat / mentor?

-L-am pomenit pe Radu Brateș, cel care mi-a tălmăcit cum se cuvine pe Mihai Eminescu (acuzat post-mortem de canonicul Grama) și pe poezii moderni, în primul rând Lucian Blaga, o cunoștință personală a dascălului nostru, ca și pe Tudor Arghezi, George Bacovia, Ion Barbu, Vasile Voiculescu, Ion Pillat. Și pe acesta l-am admirat, împrumutând de la el formula „poemului într-un vers”, vizibilă cu volumul „Cocoarele, →

în ultimul lor zbor” (Trakus Arte, 2015). Ca model literar și de viață mi-a fost, cum se cunoaște, Ion Agârbiceanu, chiar în existența mea temporară de profesor, ca și tragicul Pavel Dan, cu volumul său unic, “Urcan bătrânul”. El fusese profesor de română și latină la liceul nostru. În 1947, la zece ani de la trecerea sa la cele veșnice, Prea Sfințitul Ioan Suciu, care-i fusese coleg de liceu, a instituit un concurs pentru toate școlile Blajului cu tema “Pavel Dan - viața și opera”, concurs pe care l-am câștigat eu, primind din mâna vlădicului, o diplomă și suma de 100 de lei. Mi-am cumpărat atunci unele cărți păstrate până azi în biblioteca mea. Un model literar, dar și un prieten drag, mi-a fost Ion Vlasiu, un “spirit renașcentist, cum am scris despre el”, scriitorul, sculptorul, pictorul și filosoful artelor sale. Prima sa carte “Am plecat din sat”, scrisă la Paris, în 1938 (unde l-a cunoscut și pe sculptorul Constantin Brâncuși) mi-a fost și îmi rămâne o lectură dragă, repetată din când în când. Lumea satului ardelean, în operele lui Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu, Pavel Dan și Ion Vlasiu, cunoscând-o și prin cărțile lor, mă impresionează și uneori mă cutremură de câte ori îi citesc. Și la inițiativa mea, Consiliul Județean Alba, condus de Ion Dumitrel, subvenționează suita volumelor de povestiri și nuvele, romane și publicistică, incluse în prestigioasa colecție “Opere fundamentale”, condusă de Eugen Simion. Au apărut până acum șase volume (fiecare de peste 1500 de pagini pe “hârtie biblie”), se află sub tipar încă două (tot romane, printre care și “Licean odinioară”), care includ viața Blajului, lupta lor împotriva maghiarizării învățământului din Ardeal, urmând, anul viitor, la Centenarul Marii Uniri, încă două, cu publicistica marelui scriitor, militant încă din tinerețe pentru cinstirea acestui eveniment și a urmărilor sale. Toate volumele sunt îngrijite de colegul și colaboratorul meu, profesorul universitar Ilie Rad.

-Ce este literatura?

-i-aduc aminte că la o întrevvedere similară despre poezie, Vladimir Mayakovsky a răspuns: “O drăcie deocheată!” Ce să spun? De la “Iliada” și “Odiseea” până astăzi, în afara cărților de istorie, unele aride și greoaie, omenirea și-a putut descifra

Cu Nicolae Breban și Răzvan Voncu, la un Târgde carte, 2008

fercite și nefericite, mai ales din operele literare. În “Dicționar enciclopedic” din 1972 aflăm aceste câteva definiții: Literatură (în latină – substantiv feminin). I. Artă al cărui mijloc de expresie este “limba-cuvântul”. II.”Ansamblul producției literare, ansamblul scrierilor unei epoci, țări, regiuni, diversele genuri și categorii, specializarea de opere literare scrise sau orale. III.”Ansamblul faptelor literare privite ca fenomen istoric distinct.” IV.”Totalitatea producțiilor scrise aparținând unei epoci, unei națiuni sau unui domeniu de activitate, care cuprinde opera științifice, filosofice, publicistice etc.” V. „Tot ceea ce s-a scris în jurul unei anumite probleme: bibliografie.” Ce-aș putea eu spune mai mult? Decât că, pentru mine, cititul și scrisul au devenit o nouă natură. În absența lor, mă îmbolnăvesc.

-Așa cum s-a dovedit de-a lungul timpului, arenele literare nu sunt întotdeauna liniștite. Ați putea creiona unul din momentele sensibile, dificile, pe care le-ați întâmpinat?

-O primă operă literară a fost pentru mine „scărmănarea” la care am fost supus, prin clasa a VI-a de liceu, de către elevii mai mari, care participau la cercul Societății de lectură „Timotei Cipariu”. Mai apoi, am practicat și eu aceasta, cu motivație, la aceleași ședințe, și cu unele observații trimise la “Gând tineresc”. Cred că mi-am păstrat cu greu, toată viața, verticalitatea, în toate funcțiile culturale de răspundere pe care le-am avut, încă din 1953, ca secretar al Filalei Uniunii Scriitorilor din Cluj. Toate se pot observa și în volumele mele: “Aicea, printre ardeleni”, “Dincolo de munți”, “Printre mii de scrisori”, “Printre alte mii de scrisori”, urmate de “Cărțile prietenilor mei”, de “Alte cărți ale prietenilor mei”, “Oameni și cărți”,

reprezentând vreo 300 de nume și titluri. Mulți, de toate vârstele, unii mai puțin cunoscuți și comentați. Comentatorii acestor volume au remarcat și ei maniera mea colegială, de sfetnic, nu de dascăl riguros și exagerat. Aceasta nu înseamnă că am făcut rabat la calitatea scrisului lor.

-Aveți un scriitor preferat? Ați avut emoții la prima întâlnire cu acesta?

Am avut emoții firești când am cunoscut personal personalități ca Ion Agârbiceanu, Lucian Blaga și Emil Isac la Cluj. Acolo am cunoscut bine și pe Doamna Veturia Goga, pe care am ajutat-o mai târziu în opera ei admirabilă de a restaura complexul muzeal de la Ciucea. Un capitol întreg i-am dedicat acestei femei cu o biografie controversată, implicată uneori și în politică, după decesul soțului său, al cărui mausoleu l-a realizat, ani de zile, din pietre de mozaic, importate din Italia. La București, de mai multe ori, în prezențe publice (prima oară la redacția “Luceafărului”), apoi la el acasă, l-am întâlnit pe genialul scriitor Tudor Arghezi, chiar și înaintea stingerii, la 87 de ani, în vara lui 1967, când a fost înmormântat cu onoruri militare. L-am cunoscut și pe Mihail Sadoveanu, Președintele Uniunii Scriitorilor, încă în puterea vârstei și în exercițiul funcției din conducerea Marii Adunări Naționale, apoi în 1961, când a participat, bolnav și gângav, la aniversarea de 60 de ani a lui Gheorghe Gheorghiu Dej. I-am cunoscut apoi și pe ceilalți președinți ai Uniunii Scriitorilor: Mihai Beniuc (adversarul și denigratorul lui Lucian Blaga), Zaharia Stancu, socotit de obște ca cel mai ferm președinte, urmat de Virgil Teodorescu, George Maiorescu și Dr. R. Popescu. I-am cunoscut și pe Laurențiu Ulici, mort prin intoxicație cu gaze, apoi pe Eugen Uricaru, urmat de actualul Nicolae Manolescu.

-Cum s-ar defini, în opinia Dmv., literatura de azi și relația ei cu publicul cititor?

-Dificilă. Tirajele cărților sunt foarte mici, cele mai multe edituri, cu excepția câtorva, nu mai plătesc drepturi de autor, doar câteva exemplare. Restul, dacă mai ai nevoie, le cumperi, ca să le dai cu dedicație prietenilor. După 1989, n-am mai primit drepturi de autor pentru niciuna din cărțile mele. →

Altădată, un critic și istoric literar ca Nicolae Balotă și-a cumpărat un apartament cu drepturile de autor încasate de la cărțile succesive ale unuia din volume. Difuzarea este aleatorie și risipită, librăriile pretinzând 40% din prețul de vânzare al unei cărți. Chiar și Editura Humanitas (care s-a înființat imediat după evenimentele din Decembrie 1989, când fostul Ministru al Culturii, Andrei Pleșu, i-a făcut cadou prietenului său, Gabriel Liiceanu, Editura Politică, bogată în hârtie și spațiu tipografic), îmbogățindu-se, a acaparat principalele librării din București și din țară. Este un imperiu al „elitelor”, deci scriitorii obișnuiți, care nu le împărtășesc ideile politice și ideologico-estetice, nu sunt admiși. Și-atunci, cum am mai putea vorbi de relații normale, cum erau cele din tinerețile mele (de exemplu, tirajul volumului „Muntele catărilor” ajunsese la 80.000), când acum un volum de versuri greu trece de 200 de exemplare?

-Vă implicați în proiecte culturale? Ce așteptări aveți de la viitorul apropiat?

-Singurele mele implicări sunt în alcătuirea sumarelor de la revistele periodice „Blajul”, al cărui director onorific sunt și „Acasă”, în care publicăm rubricile „Părinți spirituali” și „Aniversări luminate” și, firește, creații de valoare în poezie, proză, critică și istorie literară. Până anul trecut, revista „Acasă” era subvenționată de Consiliul Județean Alba. Acum ne-o tipărește, gratuit, colegul meu mai tânăr, prozatorul Florentin Gabriel Niculescu, la Suceava. În numărul pe care îl pregătim acum, pentru toamna anului 2017, la „Părinți spirituali” publicăm un text al lui Ion Agârbiceanu, scris 1917, în refugiul de la Iași, apărut într-o publicație a lui N. Iorga. Iar la rubrica „Aniversări luminate”- 110 ani de la nașterea lui Pavel Dan. Aceleași aniversări îi va fi dedicat un număr integral din revista „Blajul”, înființată în 1932 cu contribuția tragicului scriitor, care era profesor de română și latină la Liceul „Sf. Vasile cel Mare”.

-Există vreo întrebare la care ați vrea să răspundeți și nu v-a fost adresată? – vă rugăm să dați și răspunsul.

-O singură întrebare? Nu știu dacă mai rezistam mult, dacă

Domniile voastre mă bombardăți și cu alte întrebări. Totuși, una, din curiozitate, aș mai fi dorit să mai adresați. În câte țări ați călătorit? În mai multe. În unele chiar de două ori. Cu excepția firească a Eladei, vizitată prima oară, ca turist, în vara lui 1966. Așadar, să le luăm pe rând, în ordinea anilor când le-am vizitat: Polonia, în 1955 și 1964; Italia în 1956, 1966 și 1984; în U.R.S.S. în 1957, apoi în 1964; în R. Moldova (1957), Georgia (1964), Ucraina (1964), Letonia (1973), Uzbekistan (1968), Belarus (1989), Cehoslovacia (1964), Franța (1971), S.U.A. (1971), Bulgaria (1962), Serbia (1964), Muntenegru (1964), Coreea de Nord (1972), Ungaria (1989, 2014), Japonia (1989), Finlanda (1968), Germania de Est (1957), Germania de Vest (1983), Anglia (1983, 1989), Belgia (1983), Olanda (1983), Macedonia (1976), Austria (la botezul strănepotului Ion). Din toate țările acestea m-am întors cu impresii puternice, cu cicluri de versuri și evocări în volume. Am rămas uneori în corespondență cu anumiți scriitori de acolo.

Acum, în București, trăiesc doar din amintiri. Cele mai multe și nu totdeauna plăcute, cum au fost, de exemplu, cele din zilele din decembrie 1989, după asasinarea Ceaușescilor. Atunci, un „turnător” care locuia cu noi în strada Alexandrina, a susținut că văzuse

La Veneția, cu Marin Constantin

La 30 de ani

urmele unor teroriști în casa noastră. Au venit doi tineri „revoluționari”, abia scăpați de la închisoare, însoțiți de un subofițer M.A.I. înarmat. La ordinele acestora, cu pistolul mitralieră a tras în geamurile dinspre curte ale apartamentului meu. După care m-au dus la gura metroului din Piața Aviatorilor unde se verificau suspjecții. M-au dezbrăcat până la piele ca să vadă dacă nu am arme ascunse în izmene sau semne ciudate, mesaje pentru „contrarevoluționari”. M-a salvat confirmarea telefonică al lui Emil Hosu că eu eram Directorul Teatrului „Nottara”, unde fusesem prezent toată ziua. De aici un capitol din volumul „Scrisori paralele” – Ion Brad-Monica Anton (2002), cu titlul „Cum era să fiu singurul terorist cunoscut din România”.

O, dar de câte alte ori n-am mai trecut în viață pe lângă prăpăstiile cele mai adânci?

-Stimate Domnule ambasador Ion Brad, vă mulțumim pentru disponibilitatea cu care ați întâmpinat întrebările (curiozitățile) noastre, asigurându-vă că printre cititori, fie ei și din noua generație, se află încă iubitori ai valorilor spiritual-artistice în care și dumneavoastră credeți cu atâta convingere.

SCURT MEMENTO BIOGRAFIC

Personalitate complexă și importantă în literatura română din cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, Ion Brad s-a născut la 8 noiembrie 1929, în Pânade, „satul cățarat pe dealuri de argilă”, locul de naștere al lui Cipariu, cu care poetul *Orei întrebărilor* s-a mândrit întotdeauna că este consătean.

După anii de școală primară în satul natal, în 1940 este dat la școlile Blajului – unde urmează în intervalul 1940-1948 gimnaziul și liceul.

Sunt ani grei pentru Transilvania și pentru România, în general: prin Dictatul de la Viena din toamna anului 1940, se rupe din Transilvania partea ei de nord, se ciuntesc hotarele țării prin răpirea Basarabiei, Bucovinei de Nord și a Cadrilaterului; sunt anii grei ai războiului, în care la Blaj, în școli sunt cazați soldați, cursurile încep cu mari întârzieri, vin profesori și elevi refugiați din Ardealul de Nord. Ion Brad este un elev studios, remarcat de profesori: timp de doi ani a fost bibliotecarul Liceului „Sfântul Vasile cel Mare”; președinte ales al Societății de lectură „Timotei Cipariu”, în 1948, anul absolvirii liceului, după ce cu un an înainte, în 1947, debutase în revista „Gând tineresc” din Alba Iulia, cu poezia *Te-am visat...* Ca licean participă și la un concurs de eseuri, cu o încercare critică despre proza lui Pavel Dan, premiată de P.S. Ioan Suciu, episcopul tineretului, care avea o mare grijă de îndrumarea spirituală a școlarilor blăjeni. O altă încercare critică a sa din această perioadă a fost consacrată poeziei lui Serghei Esenin.

După absolvirea liceului se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, unde are ca profesori pe câteva dintre marile personalități ale lingvisticii și istoriei literare române: D. Popovici, Ion Breazu, Iosif Pervain, D. Macrea, Ștefan Pașca, Emil Petrovici, iar printre colegii de an sau de facultate, pe Aurel Martin, Dumitru Micu, George Munteanu, Romul Munteanu, Ion Vlad, Mircea Zăciu ș.a. Împreună cu aceștia și cu alții redactează „Almanahul Literar” (Cluj) – viitoarea importantă revistă „Steaua”, și este numit secretar al Filialei Cluj a

Uniunii Scriitorilor, fiind încă foarte tânăr. Evident că activitatea și opera lui Ion Brad nu s-a putut sustrage, în totalitate, ideologiei dominante a epocii, mai ales că scriitorul a avut, deși nu fără sincope și admonestări, o ascensiune publică eclatantă, dublată și de o însemnată notorietate literară. Chemat sau transferat la București, ajunge redactor și redactor-șef la publicații importante, vicepreședinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste, ambasador al României în Grecia, aproape un deceniu și, rechemat în țară, este până la pensionare, în decembrie 1989, directorul Teatrului „C. Nottara”.

ION BUZAȘI

ÎNTOARCERE SPRE ÎNCEPUTURI

Nu cu mult mai în vârstă decât mine, poetul Ion Brad, mai în glumă mai în serios, era socotit de către redactorii revistei „Almanahul Literar” nașul meu în ale scrisului. Eu pot spune că într-adevăr și datorită lui am pornit pe drumul pe care, a fost bine sau rău, nu l-am părăsit.

Era în 1950, aveam 14 ani și frecventam cenaclul „Flacăra” din Oradea unde îmi citeam, ca un sfios începător, versurile. Atunci a sosit în oraș poetul Ion Brad. Venea din partea revistei de la Cluj și dorea să vadă ce este cu acest cenaclu, dacă există șansa ca de aici să iasă în evidență cineva. Nu-mi aduc decât vag aminte cum a decurs această întâlnire, dar știu cât m-a impresionat acest domn student sobru care era deja poet!

Dânsul s-a uitat prin caietul în care îmi scriam poeziile și apoi l-a luat la Cluj, unde peste puțin timp am

Lia, în costum național, Corina Șuteu și mătușa Mărioara, la Pânade

fost invitată să vizitez redacția „Almanahul Literar”. Aici am și debutat cu câteva poezii în anul următor, 1951. În 1954 am și lucrat câteva luni la revista care între timp a devenit „Steaua”. Cu Ion Brad m-am reîntâlnit la București și sporadic ne vedeam cu diferite ocazii, până când, în 1958, a început în viața mea o perioadă întunecată, într-un fel despărțindu-mă de lume, împinsă la marginea societății. Acest lucru nu m-a împiedicat să urmăresc de la distanță activitatea scriitoricească.

Astfel, în atenția mea a fost permanent și creația poetului Ion Brad, iar interesul pentru opera lui nu a slăbit în timp. Am apreciat și apreciez și azi sobrietatea abordării marilor teme pe care adevărații artiști le iau în seamă dintotdeauna. Pe lângă seriozitatea lui ardelenescă, tot ce scrie este luminat de o sensibilitate și de un rafinament aparte. Părerea mea este puțin pe lângă aprecierile atâtor critici care i-au cercetat creația. În corul liricii românești poezia lui Ion Brad este un glas inconfundabil care răzbate prin timp și pe care nicio modă vremelnică nu a știrbit-o.

Iubesc această poezie și o țin aproape de suflet ca pe ceva de preț, pentru că de atâtea ori m-a emoționat și m-a surprins cu neașteptate adâncimi de cugetare și frumusețe metaforică. Mai altfel decât scrierile lui cu forma clasică a poeziei în versificația amplă, iată că am un volum de poeme într-un vers, *Cocoarele în ultimul zbor*. Titlul e oarecum trist, sugerând, parcă, un final în care nu cred.

DOINA SĂLĂJAN

Mama Cornelia (născută Barna, în satul Iclod) și tata Traian, din Pânade, după cununie

DE LA PÂNADÉ LA „GRĂDINA MAICII DOMNULUI”

Nu știu cum ar fi evoluat ca scriitor domnul Ion Brad dacă apuca din începuturi pe calea bătătorită a diplomației. Prioritizându-și altfel talentul, agenda și destinul, traversând teritorii cuceritoare în timp și spațiu, supunându-se regulilor de joc specifice, uneori sufocante, muzele se (mai) puteau desfășura în voie? Ori la anumite imprevizibile intersecții – numeroase – acestea erau datoare să constate datoria de a ceda trecerea? Și dacă da, cu ce consecințe? Provine din Pânade („Era de pe Târnave, flăcăul, de la noi...”), satul de unde pornise în lume și acel glas de clopot turnat în argint numit Timotei Cipariu. S-a școlit în Blajul înveșmântat de istorie cu proprietăți inconfundabile. Urmează facultatea în Clujul privit din apropiere de șoapta și suspinul a două suflete în suferință – Agârbiceanu și Blaga.

Acum intervine, ipoteză de lucru, varianta botezului diplomatic. Dacă ar fi fost să fie, câte se mai puteau întâmpla din toate câte își așteptau rândul, pe celălalt mal al râului? Cât și câte ar mai fi încăput? Așa cum s-au rânduie lucrurile, câștigurile s-au ivit pe ambii versanți. Acaparată de timpuriu de scris, Ion Brad a umplut rafturi de bibliotecă prin transferul de produse ale creației sale, observate și analizate cu răbdare și realism de critică. Dar când s-a ivit pe culmea toga diplomatică, mecanismele îndelung exersate ale scrisului s-au pus în mișcare, dezvoltând cu voluptate un segment de biografie de o fertilitate și spectaculozitate aparte.

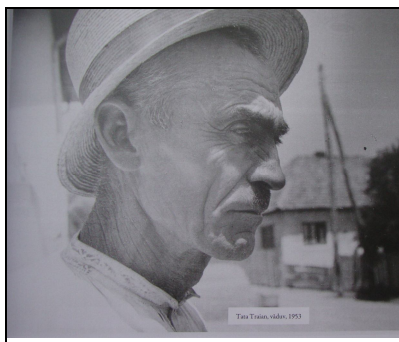
NEAGU UDROIU

PRIMII ANI DE VIAȚĂ

Cum bine se știe, eu am avut norocul să mă nasc în satul lui Timotei Cipariu, unde sensibilitatea populară începuse să fie tot mai evident marcată de influența școlii, a științei de carte, iar apoi să mai ajung la străvechile școli ale Blajului, în ultima serie, ele fiind lichidate în 1948, când am terminat Liceul „Sf. Vasile cel Mare”. În acei ani, nu mai apărea revista „Mlădițe” a școlii noastre, astfel că prima mea poezie

avea să apară în primăvara lui 1947, la Alba Iulia, în revista „Gând tineresc”. După doi ani am redebutat la Cluj, în „Almanahul literar” (viitoarea revistă „Steaua”), unde, ca redactor, am început să înțeleg care sunt exigențele și dificultățile profesiei de scriitor.

ION BRAD

Tatăl poetului, în 1953, vădov

ÎN SATUL LUI TIMOTEI CIPARIU

Casa lui Timotei Cipariu era așezată pe un deal aflat în mijlocul satului. Către locul acela, vrând, nevrând, priveam cu toții. Devenise un loc simbolic. Aspirațiile tuturor se îndreptau spre el, fiecare năzuind în secret să fie demn de acest ilustru înaintaș care intrase în legendă. Învățase, după cum probabil știi, 15 limbi de unul singur, fără să meargă la studii în marile centre europene, cum fuseseră înaintașii săi iluminați, Micu, Șincai și Maior. Avea una din cele mai mari biblioteci din Transilvania, aproape 40.000 de volume, adunate din toate marile centre culturale ale Europei și Orientului. Distrusă de cătanele imperiale în timpul evenimentelor din 1849, el o reface integral până la sfârșitul vieții. Nu e de mirare deci, că având un asemenea simbol, față de alte sate, Pânade a dat mai mulți intelectuali.”

ION BRAD

CREDINȚA ÎN DUMNEZEU

Credința în Dumnezeu, sub forma ei primară, naivă și binecuvântată, n-am „descoperit-o”, ci am trăit-o din copilărie, în casa părinților și bunicilor mei din Pânade. De la ei am învățat „Îngerelul”, „Tatăl nostru”, și „Născătoarea”, mici legende biblice, pe care ni le-a descifrat mai apoi preotul satului, Io-

niță Brad, neam mai depărtat al familiei noastre. Un om învățat, foarte citit – era abonat la „Luceafărul” și alte publicații românești ale timpului – dar din păcate nu prea avea har pedagogic, nici răbdarea necesară cu noi, copiii din Pânade. La Blaj ni s-a predat „Catehismul”, materia complicată a religiei noastre, nu numai prin lecții de clasă, ci mai ales prin predicile duminicale, prin spovedaniile la care eram chemați, prin împărtășirea cu sfintele taine.

ION BRAD

FARMECUL SĂRBĂTORILOR DE IARNĂ

„Ajunul și noaptea Crăciunului, în satul lui Timotei Cipariu, erau ca pe vremea copilăriei lui, la începutul secolului XIX: o mare de voci și de colinde, nu și de lumină, fiindcă a fost nevoie de aproape șapte secole ca să se treacă de la opaiț și lumânările de ceară la lampa cu petrol și, în sfârșit, la becul electric, prin anii ’70 ai secolului trecut.

Noi, copiii, plecam de dimineață de-acasă și porneam colindatul, din capătul de jos al Pânăzii, din apropierea podului, de peste Târnava Mică, și ne opream aproape la toate casele care ne primeau. Și puține erau cele cu poarta închisă și cu câinii dezlegați. Poposeam la neamuri, unde descărcam și depozitam darurile din străile mari – colaci, mere, nuci – și până seara ajungeam obosiți acasă. Dar nu ne culcam, fiindcă atunci începeau să vină colindătorii tineri, iar spre miezul nopții, bătrânii, mai toți bărbați, rareori și vreo femeie. Învătam, astfel, și colinzile și „mulțămitele” lor. Colinzi știi și dumneata destule, dar următoarea formulă, adăugată lor, mai mult de tineri decât de bătrâni, o mai țin minte și ți-o spun să rămână și aici scrisă, nu doar în câteva din cărțile mele de proză: „Asta-i șubă cu șinor / Căpătată cu mult dor. / Ce vă uitați dumneavoastră? / Că așa ni-i treaba noastră / Ca mâinile să se-ntindă / Și de pungă să vă prindă / Să ne dați câte-un crițar-doi / Să ne cumpărăm nădragi noi. / Nădragii să fie crepați pe la pulpe / Ca să putem fugi după hulpe / Hulpea, fiară vicleană / S-o făcut ficior de câtană / Și s-o ascuns dup-un butuc de vie / Ca Dumnezeu să vă ție / La anu’ și la mulți ani!”

ION BRAD

ION BRAD, CU ARDEALUL ÎN SUFLET ȘI ÎN GLAS

Biografia și literatura lui Ion Brad poartă sigiliul puternic al obârșiei, al izvorului blagian, dar și al spiritului și faptei ziditoare ale unor mari cărturari, oameni politici, profesori, scriitori transilvăneni.

Pănadele natal, Blajul învățurii temeinice și al durerii de neam, cu providențialii săi dascăli care s-au dedicat formării atâtor generații în școli ce, datorită apostolatului lor, și-au dobândit prin vreme și vremuri un pilduitor renume, precum Liceul Sf. Vasile cel Mare, dar și Clujul universitar cu magiștri ca Ion Breazu, D. Popovici sau Liviu Rusu sunt repere fundamentale.

Ion Brad este unul dintre scriitorii cu Ardealul în glas.

Este Ardealul lui Micu Klein, al lui Timotei Cipariu, consăteanul lui Ion Brad, al lui Simion Bărnuțiu, care ne previne:

„Numai în pământul patriei poți învia la Judecata de Apoi“ și ne sfătuiește: „Țineți cu poporul toți, ca să nu rădăciți!“;

Ardealul lui Ioan Suciu, dar și al „prințului leproșilor“, Monseniorul Vladimir Ghika, ori al lui Alexandru Todea care îi adresa lui Gheorghiu-Dej, după eliberarea din închisoare, în 1964, un memoriu privind starea Bisericii Greco-Catolice, cu cei 1.800.000 de credincioși români ai ei, desființată în 1848. [...]

Este un noroc, dar și o dulce și fecundă responsabilitate să te naști și să te formezi într-un spațiu înnobilit de asemenea mari conștiințe.

Trebuie să fii, însă, și vrednic de un asemenea noroc. Ion Brad s-a străduit să fie.

Poet, prozator, memorialist, el se numără printre scriitorii din generația mai vârstnică, dar nu numai, apăsăți deopotrivă de povara trecutului și de „morală“ prezentului, ceea ce se reflectă în modul cum sunt receptați în actualitate.

Nu e deloc comod și, de la un punct încolo, este și nedrept.

CONSTANTIN COROIU

1968 – cu profesorii I. Vultur, E. Nireșteanu, I. Borcea, Șt. Manciușea și T. Seiceanu

BRAZII ȘI NEAMURILE LOR

La începutul verii anului 2002, în curtea casei natale a poetului Ion Brad, am asistat la prezentarea a trei cărți ale fraților Brad, care ni s-au relevat atunci ca o „familie de scriitori”: Ion Brad, *Mamei, dincolo*, Alexandru Brad, *Brazde verticale* și Traian Brad, *Lectura și biblioteca publică la Cluj*. În anul 2011, toamna, a luat ființă, din inițiativa poetului Ion Brad, Asociația culturală „Frații Brad”, pentru a continua activitatea culturală începută de fratele cel mai mic, Traian, care a întemeiat la începutul anilor '90 Fundația „Timotei Cipariu”.

Brazii și neamurile lor este prima carte apărută sub egida Asociației culturale „Frații Brad” și debutul editorial cu această carte este cât se poate de potrivit, pentru că ea este o carte de prezentare, un album de familie și un alt „roman de familie”. Și, din nou, trebuie să presupunem că inițiatorul acestei insolite cărți, o suită de autobiografii, este tot scriitorul Ion Brad, a cărui operă (și poezie și proză) este atât de intim legată de satul natal Pănade. Mândru întotdeauna că este „consătean” cu Timotei Cipariu, cel mai învățat dintre dascălii Blajului și o figură enciclopedică a culturii române, Ion Brad se arată interesat, ca și înaintașul său, de obârșia sa, de ascendenții săi pe linie paternă și maternă. Unul din frații săi își amintește că ori de câte ori venea la casa părintească privea cu drag și nostalgie fotografiile părinților, bunicilor și străbunicului Ion a lui Surei și era emoționat până la lacrimi. Ca și Ion Horea, Ion Brad este unul din cei mai pillatieni poeți contemporani prin sentimentul elegiac inspirat de contemplarea fotografiilor, ce aduc în memorie și

mai ales în suflet chipuri dragi de altădată. *Fotografii de familie* este nu numai titlul unui volum de poezii de Ion Brad, ci și o bună introducere în cuprinsul acestei cărți:

„Poate că e ultima oară
Când mă întorc la casa părinților...
Ulița popii” coboară, coboară...
Chipurile lor – printre icoanele
sfinților...
Mă uit. Le citesc. Îmi vine să plâng.
Mă înclin...

Străbunicul Ion îmi face un semn
Să mă apropiu. Șovăi puțin...

.....
O, poză veche, decolorată de timp
De ce nu ne lași fără vârstă, tot
prunci,...

Alături, de-a dreapta, în chip de miri,
Traian și Cornelia, mama și tata...
Cum ai putea să nu-i admiri
De viață și de moarte fiind amândoi
gatat!

Încă tânără mama, cu șapte copii
după ea

S-a grăbit să ne lase un cântec de
jale.

(Numai Traian, cel mai mic dintre
frați, nu-nțelege,

Că și noi vom porni pe aceeași cale)”

ION BUZAȘI

PRIMELE LECTURI

Înainte de-a deveni o pasiune, cititul a fost mai întâi o deprindere. Am învățat-o de mic, în casa părinților. Bunicul meu, Teodor, încă de pe când era primar liberal, între 1919-1928, era abonat la gazeta „Unirea poporului” din Blaj și citea cărți din biblioteca „Astra” a comunei noastre. A venit apoi școala primară, cu învățătorii și cu preotul Ioniță Brad, care avea, în casa parohială din fața casei noastre, o frumoasă bibliotecă și colecții ale revistelor ardelene, printre care și a „Luceafărului”.

Când am plecat la liceul din Blaj știam pe de rost versurile lui O. Goga: „Zi Tatăl nostru, seara, dragă / Și să te porți la-nvățătură”. Iar străbunicul Ion, neștiutor de carte, ne ducea în spatele surii, în grădină, de unde se vedea locul casei lui Timotei Cipariu. Ni-l arăta cu degetul și ne spunea: „Să învățați și să vă purtați bine, că altfel vă vede Chimoftei Țăpar (așa se pronunța la noi) și se supără pe voi!”

ION BRAD

Printre Cărți și Oameni: poezia lui Ion Brad

Pentru mine, Ion Brad rămâne prototipul ideal al scriitorului bun și generos. O calitate pe care i-a intuit-o și Lucian Blaga, atunci când (în 1954) i-a scris următoarea dedicație pe un volum de versuri: „*Lui Ion Brad, cu bucuria nespus de rară de a fi întâlnit uniți în aceeași ființă un poet și un om. Lucian Blaga, 23 iulie 1954*”¹. Definiție exactă a personalității scriitorului născut în comuna Sâncel, județul Alba, în satul Pânade. Mă leagă sufletul întreg de acest loc sacru, fiindcă și eu sunt născută aici, în Sâncel, iar numele meu este derivat (predestinat sau nu) din denumirea satului în care s-au născut „părințele filologiei românești”, Timotei Cipariu, și frații Brad, scriitori renumiți, care sfințesc locul: Ion, Alexandru și Traian Brad. Eu sunt „Pânăzan” din Sâncel și deloc întâmplător, cred în frumusețea acestui unic și sfânt: Acasă.

M-am întâlnit pentru prima dată cu poezia lui Ion Brad în anul 1987, când am primit la premiul din clasa a VI-a de gimnaziu, un volum de poezii cu titlul *Oracole*, având bucuria de a descoperi că s-a născut la Pânade. L-am întâlnit pentru prima dată în 1999, la Blaj, când a devenit Cetățean de onoare al municipiului Blaj. Deseori, doamna profesoară Silvia Pop mi-a vorbit despre cărțile scriitorului Ion Brad și despre întâlnirile literare blăjene. Așa cum îl definește valorosul critic literar Ilie Brad, am avut de mai multe ori ocazia să-l reîntâlnesc, fie la diferite prezentări de carte la Blaj sau Alba Iulia, în special la Târgul Alba Transilvana. Și așa este: „bun și generos”.

De câțiva ani mă bucură foarte mult faptul că ne trimite cărțile domniei sale și că ne consideră „prieteni mai tineri”, ceea ce ne onorează nespus de mult. Au ajuns la noi volumele publicate în ultimii ani. Și nu sunt deloc puține! Amintesc mai întâi volumele de istorie și critică literară: *Cărțile prietenilor mei*, 2014, *Alte cărți ale prietenilor mei* (două volume), 2016, *Oameni și cărți* (două volume), 2017, antologia Radu Brateș. *Blajul și oamenii săi*, 2013. Sunt apoi cărțile de poezii primite începând din 2009, când am finalizat

teza de doctorat și în care am publicat un capitol dedicat poeziei religioase a lui Ion Brad. Am scris o prezentare despre volumul *Cocoarele în ultimul lor zbor*, 2015, și am primit recent *O sută și una de poezii*, 2017, antologie îngrijită de renumitul istoric literar și profesor universitar blăjean Ion Buzași.

Am recitat zilele acestea pagini alese din volumul *Ion Brad în oglinda criticii*, antologie de Maria Cordoneanu. Aproape 500 de pagini de cuvinte alese despre una dintre cele mai importante personalități ale secolului al XX-lea și ale începutului de secol XXI din literatura română. Un scriitor evocat de Lucian Blaga, G. Călinescu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Nicolae Balotă, Dumitru Micu, Ion Vlad, Mircea Zăciu, Constantin Ciopraga, Irina Petraș, Ilie Rad, Petru Poantă, și alți mari critici români, este dovada că ne aflăm în fața unui „măreț și nobil spirit al Blajului” (cum l-a definit Ioan Popa). Mare și binecuvântată trebuie să fie Opera care a slefuit și a așternut, vreme de peste 60 de ani, prețioase cuvinte, ce pot, ele însele, portretiza chipul „bun și generos” pe care-l are Ion Brad.

Sunt recunoscătoare și mă bucură faptul că mă regăsesc în preocupările de istorie literară ale scriitorului Ion Brad, printre atâtea Cărți alese și atâtea Oameni deosebiți, evocați în volumele amintite: „sub o pecete a generozității și a nevoii de a împărtăși cu ceilalți bunele și relele, bucuriile și tristețile, realizările și eșecurile, stau masivele volume publicate de Ion Brad în ultimii ani, pagini numeroase și însemnate ce vin în completarea operei literare anterioare, pagini ce devoalează într-o anume măsură personalitatea acestui scriitor ardelean, precum și lumea din

imediată sa vecinătate”².

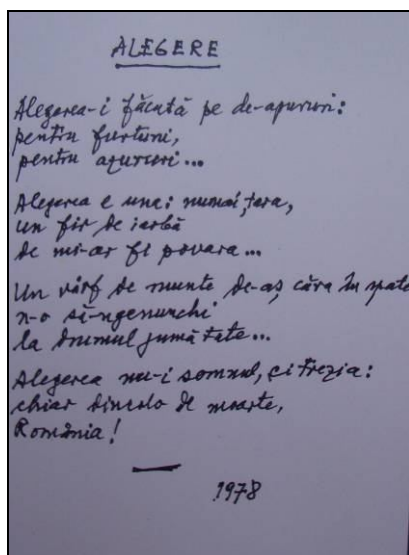
Mă reîntorc însă la ceea ce îmi place cel mai mult: poezia religioasă și reevaluez aprecierile asupra acestei laturi sensibile a liricii ardelenesti. În opinia mea, Ion Brad este unul dintre cei mai prolifici autori de poezie care aduce în lirica religioasă românească ipostaze dintre cele mai diverse, „de la tânguire precum în stihurile din *Cartea Psalmilor*, la meditații religioase, de la recitiri poetice ale învățăturilor evanghelice, la rememorarea pilduitoare a unor momente din viața Mântuitorului, alcătuiind un veritabil ciclu cristologic, de la evocarea unei copilării a colindelor creștine și a ritualului sărbătorilor la imnurile mariane, de la evocarea martirilor neamului la omagierea vrednicilor ierarhi blăjeni **poezia religioasă este o constantă în lirica lui Ion Brad**”³ [s.n. M.D.P.] Autorul este unul dintre foarte puținii poeți cărora li s-a dăruit șansa creației de-a lungul a peste șaizeci de ani de activitate literară.

Din 1946 și până în prezent, (asemenea lui Tudor Arghezi), Ion Brad a traversat numeroase etape de creație vizibile atât sub raport tematic cât și sub raport artistic, evidențiindu-se un progres constant mai ales la nivelul limbajului poetic și a formelor imnice preferate în lirismul de tip religios.

Capodopera acestuia este poezia „Turn” care amintește de „Pământul transfigurat” sau de „Casa părintească”, poemele lui Ioan Alexandru. Pentru poetul născut în satul lui Timotei Cipariu, Pânade, Biserica este simbolul central, *axis mundi* în jurul căruia gravitează toate imaginile religioase ale sistemului său poetic.

Biserica din satul natal este păstrată în suflet, are semnificația unui loc binecuvântat, sfințit și eternizat în conștiința dureroasă a eului liric: „*Port biserica în mine,/ Turn înalt printre ruine/ De durerea lumii pline...*” Sta rea de păcătoșenie este asumată deplin în acord cu bătaia de clopot receptată spiritual, ca un veritabil *summus*, în care se strâng străbunii săi: „*Când mă-ntorc către păcate,/ Sună clopotele toate/ Și în temple toaca-mi bate.../ Bate, bate ca nebună/ Nici o rugă n-o îmbună/ Toți străbunii-n ea s-adună.*” Este surprinzător și plăcut să constăți preferința poetului pentru universul rustic de Acasă, universul →

MARIA-DANIELA PÂNĂZAN

¹ Ilie Rad, *Ion Brad la 85 de ani*, apud <http://ilierad.ro/ion-brad-la-85-de-ani/>, accesat azi, 6 septembrie 2017.

² Monica Grosu, *Literatura Apusenilor. O incursiune*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013, p. 123-124.

³ Ion Buzași, Prefață la volumul Ion Brad, *Poezii religioase*, Antologie și prefață de Ion Buzași, Colecția *Poezii în Rugăciune*, 9, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2009, p.15

copilăriei trăite în ritm liturgic, între marile praznice ale Nașterii și ale Învierii Domnului, pe drumuri de țară și sub eterna veghere a Turnului bisericii, care pare un „arc de triumf” spre cerul brăzdat de chipuri țărănești autentice.

„Iubire pură, poezia se schimbă des în rugăciune...” spune poetul Ion Brad.

În cel mai recent volum, antologia *O sută și una de poezii*, ne reîntâlnim cu cele mai frumoase poezii din opera sa lirică.

Apărut la Editura Academiei Române, în 2017, îngrijit și prefătat de prof. univ. dr. Ion Buzași, acest volum este impresionant prin selecția riguroasă și temele abordate.

Remarc un poem dedicat satului Pănade, o altfel de rugăciune a inimii poetului care își exprimă, profund, sentimente de nestăvilit dor lăuntric: „La Pănade, sus pe coastă,/ Mai atârnă casa noastră/ Cu pustiul în fereastră./ În fereastră, nicio glastră./ Doar pe trepte, la intrare,/ Stau cu timpul în spinare/ Oleandrii fără floare –/ Nimeni mila lor n-o are./ Dinspre șură și poiata/ Toți ai mei nu se arată./ Nici nu susură-n găleată/ Laptele de altădată./ Nu-s nici vacile, nici boii./ Doar pe țigle plânsul ploii./ Nici sudalmele nevoii./ Doar sub garduri baraboii./ Nu știu, eu am mai rămas?/ Bufnițele nu au glas./ Se trezesc la parastas/ Și prin mine fac popas...” (*Doină la Pănade*, 1995).

Iubirea, copilăria, casa părintească, satul, Biserica, bucuria, tristețea, viața, moartea, oglindirea, toate se regăsesc într-o eternă reîntoarcere înspre sine: „M-am uitat într-o fântână/ Mi-am văzut fața bătrână./ Singur m-am luat de mână/ Și m-am dus departe până/ Am găsit altă fântână.../ Fața mea, tot mai bătrână.../ Și-atunci m-ai prins tu de mână/ Să găsim altă fântână/ Să ne fie ea stăpână.../ Fața mea, și mai bătrână.../ Fața ta nu se vedea/ Se-ascundea după-a mea/ Și plângea, râdea, plângea...” (*Fântânile, fântânile*, 2004).

Bucuria mea deplină este să mă regăsesc azi alături de personalități ale culturii române care îl sărbătoresc pe Poetul Ion Brad, la 88 de ani.

Elanul creator al ultimilor ani, puterea nemaiîntâlnită de a fi BUN și GENEROS cu toți confrății și prietenii literari, toate ne îndreptățesc să-i fim alături și să ne bucurăm împreună de o aniversare atât de frumoasă și, desigur, binecuvântată.

Doar celor buni, Dumnezeu le dă ani și pricepere și dragoste de semeni și de frumos! La mulți ani!

ION BRAD - UN TRADIȚIONALIST MODERN

Ion Brad este unul din puținii poeți care, debutând sub zodia unor vremuri nefericite și plătindu-le tribut, au reușit, printr-un efort constant și nu fără dificultăți, să-și regăsească uneltele și să-și îplinească vocația autentică.

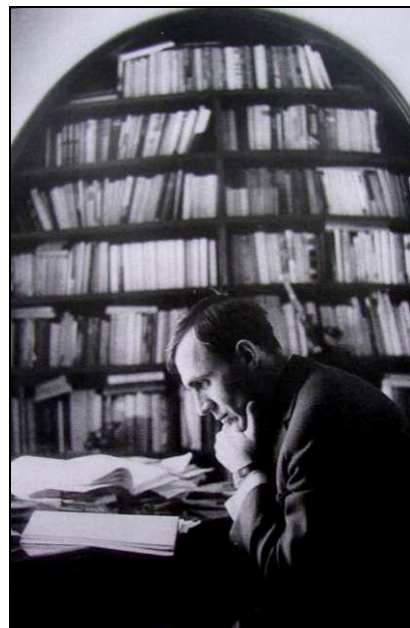
În cazul scriitorului născut în Pănade-Alba (1929), această vocație a fost, de fapt, numai concurată, nu și substituită de poemele „angajate” ale deceniului '50-'60, resurecția poetului începând chiar din primii ani, prin ciclurile consacrate mitologiei ardelenice.

Cu toate acestea, regăsirea de sine a întârziat până aproximativ la jumătatea anilor '60-'70, o bornă putând fi considerată, probabil, selecția retrospectivă (drastică), intitulată sugestiv *Ecce tempus* (1968).

Volumele ulterioare (*Orga de mesteceni*, 1970; *Zăpezile de acasă*, 1972; *Transilvane cetăți fără somn*, 1977; *Ora întrebărilor*, 1979, ca să le enumăr pe cele mai importante) au consolidat profilul poetic al lui Ion Brad, care se ghicea, mai mult sau mai puțin, și în versurile anilor de debut.

Un moment important și îndeobște ignorant în formarea spirituală a scriitorului îl constituie anii petrecuți la Blaj. Elev al Liceului „Sf. Vasile cel Mare”, Ion Brad l-a avut ca dascăl pe poetul Radu Brateș, epigon eminescian târziu și delicat reprezentant al acelei direcții ilustrate de Goga și Cotruș, denumite de Lovinescu „sămănătorismul ardelen”. Blajul, prin moștenirea sa culturală, era unul din centrele naționale ale tradiționalismului literar, tradiționalism care se alimenta programatic din venerația față de corifeii Școlii Ardelenice, din cultura clasică și din cultul lui Eminescu. Acest legat spiritual i s-a transmis și tânărului Ion Brad, de altfel perfect pregătit – prin structura sa sufletească – pentru a-l primi și perpetua.

Am făcut lungul excurs de mai sus pentru a demonstra că tradiționalismul ardelenesc practicat

Poetul Ion Brad, la 37 de ani

de Ion Brad nu este un liman la care poetul acostează întâmplător, un refugiu după anii de „rătăcirii” conformiste (cum cred unii critici), ci o vocație niciodată abandonată, nici chiar în perioada în care tributul plătit vremurilor a părut greu. O vocație, adaug, cultivată din tinerețe, din anii blăjeni ai scriitorului. Acești ani, și nu canoanele poeziei „angajate” explică, de pildă, infuzia de folclor și cultul rigorilor formale, și tot ei au întărit aplecarea – ardelenescă prin excelență – spre venerarea mitologiei naționale și a tradiției. [...]

Poezia lui Ion Brad, rămânând tradiționalistă, depășește locurile comune ce au atras rapida perimare a curentului. Factorul de echilibrare a balanței, prin care ni se relevă adevăratele contururi ale poetului autentic este tragicul. O percepție asupra existenței de care este responsabilă vârsta poetică, dar nu numai.

Modernă în expresie, arta scriitorului nu se rușinează să se așeze lângă cea, mai veche, a predecesorilor, iar accentele de clasicitate trimit, în fond, către vârsta originară a poeziei, la care, până la urmă, orice poet adevărat se întoarce, pe o cale sau alta. Ion Brad a ales, de mult, calea tradiționalistă, abandonând însă poncifele, convertite, între timp, în tot atâtea adjective peiorative (nu neapărat meritate) la adresa acestei orientări.

RĂZVAN VONCU

Jurnal de lecturi critice

ION BRAD

Ion Brad este, din toate punctele de vedere, un ardelean tipic. Înalt, cu trupul ușor înclinat, cu vorba domoală și sfătoasă, el își scrie cu o stăruință de furnică poemele și memoriile, întâmpinând fără mari agitații vremurile. În decembrie 1989 a fost pârât de un vecin că este terorist și tinerii revoluționari au venit și l-au ridicat. A povestit el însuși, cu umor, această scenă. A fost scăpat în stația de metrou de nu știu cine, un cunoscut care a confirmat că Ion Brad este scriitor, nu terorist. S-a născut în satul Pănade, locul de baștină al lui Timotei Cipariu, nu departe de Blaj. Are o admirație aproape mistică pentru acest filolog care știa 15 limbi și a tradus, între altele, *Biblia* direct din limba ebraică. Urmașul său din Pănade, ardeleanul cu trupul înalt, ușor aplecat ca o virgulă într-un text, cu glasul ce bate spre taină, a inițiat mai multe proiecte (ediții, studii, seminarii) care să-i readucă în actualitate pe acești învățați cărturari blăjeni, totalmente uitați în zorita noastră tranziție.

EUGEN SIMION

ION BRAD. Modele lirice

Poemele mai recente din creația lui Ion Brad arată un poet care debutează sub semnul a două modele lirice: unul este Eminescu, celălalt este Blaga. Sentimentul extincției, sunetul clopotelor, imaginea mamei dispărute, racla și dorul pustiu dintr-o *Elegie* din 1954 vin, toate, de la Eminescu, mai puțin muzicalitatea pură a versului. Fantasma cântărețului „din strune mute”, toiagul transformat în flaut, tăcerile de piatră (*Te-am căutat*) sunt preluate de la Blaga. La fel „oile luminii”, „stâna nopții” „chingile tăcerii” și chemările mute ale pustului... Tânărul poet transilvan încearcă și combinații mai îndrăznețe („dorul muge ca un țap sălbatic”) și caută să prindă, tot în stilul lui Blaga, sunetele misterioase ale pământului... Un *Cântec țărănesc de beție* din 1955 reactualizează discret pe Goga. Casa

părintească, bunicul care fuge de oraș, copilăria pierdută în mitologia rurală sunt teme recurente în aceste poeme de sertar (din anii '50) care continuă linia elegiacă a poeziei ardeleni, ilustrată între alții de pe nedreptul uitat azi Șt. O. Iosif...

După 1990, Ion Brad renunță completamente la temele politice și își diversifică într-o oarecare măsură mijloacele de expresie. Nu abandonează însă temele prioritare ale lirismului ardelean (miturile lumii țărănești, figurile emblematice ale istoriei, - natura – ca stare de suflet), tratându-le, acum, în versuri care unesc profetismul cu elegia. Melancolia lui Iosif, nota crepusculară și jalea din poezia lui Goga se întâlnesc, acum, cu semnele misterioase din poemele reflexive ale lui Blaga. Nouă cu adevărat în aceste versuri este ideea sfârșitului însoțită de o notă religioasă. Este limpede că aceasta este natura reală a poetului, acestea sunt temele adecvate firii lui elegiace.

EUGEN SIMION

Poemele strânse în volumul de acum arată un poet care debutează sub semnul a două modele lirice: unul este Eminescu, celălalt este Blaga. Sentimentul extincției, sunetul clopotelor, imaginea mamei dispărute, racla și dorul pustiu dintr-o *Elegie* din 1954 vin, toate, de la Eminescu, mai puțin muzicalitatea pură a versului. Fantasma cântărețului „din strune mute”, toiagul transformat în flaut, tăcerile de piatră (*Te-am*

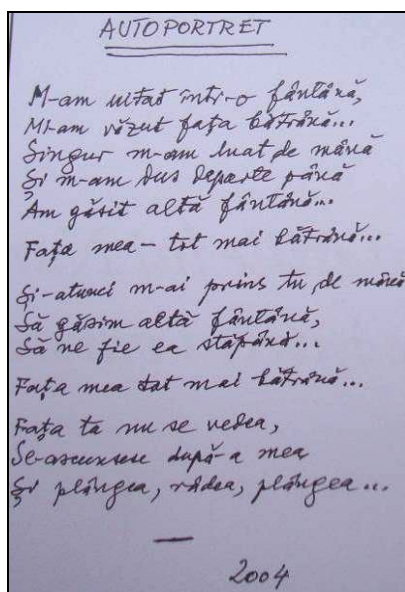
căutat) sunt preluate de la Blaga. La fel „oile luminii”, „stâna nopții” „chingile tăcerii” și chemările mute ale pustului... Tânărul poet transilvan încearcă și combinații mai îndrăznețe („dorul muge ca un țap sălbatic”) și caută să prindă, tot în stilul lui Blaga, sunetele misterioase ale pământului... Un *Cântec țărănesc de beție* din 1955 reactualizează discret pe Goga. Casa părintească, bunicul care fuge de oraș, copilăria pierdută în mitologia rurală sunt teme recurente în aceste poeme de sertar (din anii '50) care continuă linia elegiacă a poeziei ardeleni, ilustrată între alții de pe nedreptul uitat azi Șt. O. Iosif...

După 1990, Ion Brad renunță completamente la temele politice și își diversifică într-o oarecare măsură mijloacele de expresie. Nu abandonează însă temele prioritare ale lirismului ardelean (miturile lumii țărănești, figurile emblematice ale istoriei, - natura – ca stare de suflet), tratându-le, acum, în versuri care unesc profetismul cu elegia. Melancolia lui Iosif, nota crepusculară și jalea din poezia lui Goga se întâlnesc, acum, cu semnele misterioase din poemele reflexive ale lui Blaga. Nouă cu adevărat în aceste versuri este ideea sfârșitului însoțită de o notă religioasă. Este limpede că aceasta este natura reală a poetului, acestea sunt temele adecvate firii lui elegiace.

EUGEN SIMION

În general poezia lui Ion Brad se definește printr-o anume franchețe a sentimentului, prin sinceritatea și căldura expresiei care, ferită de afectare și întorsături artificiale (atât de supărătoare la alții), suferă de monotonie și, foarte adesea, de lipsa efortului originalității. E o prejudecată foarte înrădăcinată ideea că originalitatea vine fără efort, vine de la sine și, dacă o chemi, dacă o cauți, nu vine. Un artist autentic își caută originalitatea, noutatea mesajului și a expresiei, și până la urmă le descoperă. Repet: nu cred că noutatea mesajului poetic a lui Ion Brad să stea în idilă, în atitudinea cuminte, împăcată cu sine și cu toată lumea. Brad este un patetic care s-ar cuveni să-și mai scuture simțirea bogată obligând-o la vibrații mai înalte, mai intense, la ecouri mai profunde.

LUCIAN RAICU

„Motivele ardelenesti”

Motivele ardelenesti s-au stins de mult în lirica lui Ion Brad, mai putând fi auzite, uneori, în câte un poem social care evocă „neamul țărănesc, oglinda de pământ” al poetului și „strigătul” străbunilor căzuți sau în câte un vers reminiscență din Goga (*Trasă de boi, se duse-n lume grădina casei părintești...*) sau chiar în sentimentul de frăție deopotrivă naturală și socială cu țăranii din poezia intitulată *Cândva* [...] Dacă ecourile din Goga, Cotruș, Beniuc, care pe niciun ardelean din generațiile mai noi nu l-au ocolit, sunt cu totul accidentale în *Cartea zodiilor*, ca de altfel și în culegerie imediat anterioare ale lui Ion Brad, mai persistentă este prezența celui alt mare ardelean, Blaga, și el o fantomă cutreierătoare prin poezia ultimelor decenii. Nu e vorba, la poeți maturi ca Ion Brad, Aurel Rău, Ion Horea sau Ioan Alexandru, de influențe propriu-zise, nici numaidecât de o afinitate de simțire și de limbă, ci de cu totul altceva, ce ar putea semăna cu un tribut nesilit și pe care mulți din acești poeți îl plătesc ca pe o ofrandă autorului *Poemelor luminii*.

NICOLAE MANOLESCU

Ion Brad, care poartă și un nume dacic al unui pom al vieții, legat simbolic de cele trei evenimente – cheie ale existenței – naștere, nuntă și moarte, este un poet cu o deschidere sufletească extraordinară. Deține chiar, după o proprie mărturisire, un al doilea suflet, identificat Ardealului. Nu întâmplător se aseamănă cu o *cutie de rezonanță*, semnificația metaforică a sintagmei fiind indiscutabilă. Comparația fixează, în chip legitim, capacitatea poetului de a recepta „întreaga poveste a lumii”, vuietul ei polifonic, tot ce se întâmplă în „pirosfera veacului”, liniștile și neliniștile blagiene ale sufletului strămoșilor uitați, „rugăciunile și clopotele ce-i cutremură ființa”, întâlnirile duminicale cu Dumnezeu, „botezul cu noaptea și lumina” ce are loc „în fântâna veacului”, veghele triste, lucrurile văzute și nevăzute.

MIHAI CIMPOI

Un poet egal cu sine, modern și tradiționalist în același timp, e Ion Brad.

El vine din marea poezie transilvană, din acel spațiu unde omul respiră cu cer, unde munții imaginează statui și unde timpul îl auzi cum se rupe ca o pânză veche în preajma cuvintelor. [...] Poemele lui Ion Brad sunt o interogație nesfârșită a eului. Ele știu mai mult despre autor decât autorul însuși. Acestea conțin lumea, cea care oferă răspunsuri în lipsa întrebărilor. Metaforele acestui creator au un ritm propriu, ca al lanurilor de iarbă de pe șesurile transilvane, ca al șirurilor de nori de peste crestele munților sau al mării dinainte sau de după furtună.

Aceasta e poezia lui Ion Brad, un mare poet de azi.

NICOLAE DABIJA

Ion Brad, scriitor multilateral și personaj luminos al vieții noastre literare, adept al echilibrului și al spiritului constructiv, s-a impus mai întâi ca poet, s-a afirmat, apoi, în mod spectaculos, și ca prozator, a făcut publicistică și a tradus din literatura străină, pentru ca în prezent, iată, să ne dăruiască din nou o carte de poezie, mai frumoasă, poate, decât toate celelalte dinainte. Volumul, intitulat *Oracole* și publicat de Editura Eminescu, se remarcă prin expresia lirică de o demnitate statuară... ca și prin discreta undă de melancolie care străbate fiecare vers. Poetul a ajuns la o fericită sinteză între ardoare și meditație, între dorința de absolut și scepticismul senin al unui spirit contemplativ care

Blaj, 1984, Valeriu Răpeanu, Dinu Săraru, Monica Anton, Ion Moldovan ș.a.

constată că amiaza se transformă lent în amurg. Asemenea cunoscutului erou al lui Lampedusa din *Ghepardul*, el are în atitudine ceva simplu și maiestuos. În sfârșit, mai trebuie spus că întinsa cultură umanistă a lui Ion Brad a ajuns în această carte la un grad înalt de cristalizare, fiind sesizabilă exclusiv în *calitatea* transparenței versurilor.

ALEX. ȘTEFĂNESCU

Ion Brad, scriitor multilateral și personaj luminos al vieții noastre literare, adept al echilibrului și al spiritului constructiv, s-a impus mai întâi ca poet, s-a afirmat, apoi, în mod spectaculos, și ca prozator, a făcut publicistică și a tradus din literatura străină, pentru ca în prezent, iată, să ne dăruiască din nou o carte de poezie, mai frumoasă, poate, decât toate celelalte dinainte. Volumul, intitulat *Oracole* și publicat de Editura Eminescu, se remarcă prin expresia lirică de o demnitate statuară... ca și prin discreta undă de melancolie care străbate fiecare vers. Poetul a ajuns la o fericită sinteză între ardoare și meditație, între dorința de absolut și scepticismul senin al unui spirit contemplativ care constată că amiaza se transformă lent în amurg. Asemenea cunoscutului erou al lui Lampedusa din *Ghepardul*, el are în atitudine ceva simplu și maiestuos. În sfârșit, mai trebuie spus că întinsa cultură umanistă a lui Ion Brad a ajuns în această carte la un grad înalt de cristalizare, fiind sesizabilă exclusiv în *calitatea* transparenței versurilor.

ALEX. ȘTEFĂNESCU

UN DOR

Un dor fierbinte după cor.
Pământ cu dripi mai zind încă
~~Împreună~~ Când simt în mine acel nămol
Al brădalui crescut din slănci.

Și vorbe de rogarie număr
Rugându-l iar pe Cel de Sus
Să-mi prună mâna lui pe umăr
Cum lădăcumă mi-a fost pus.

Ca în fărâncăși și în vâlcărie.
Primele spore-naltul cor
Și simt din nou cât sunt de mic
Și cât de mult joacă des în cor.

Dă-mi, Doamne, încă un minut
Chemări Tale să răspund
Ca nu ă țărăni să mă mut
Ce legănat de măr, prăpădit.

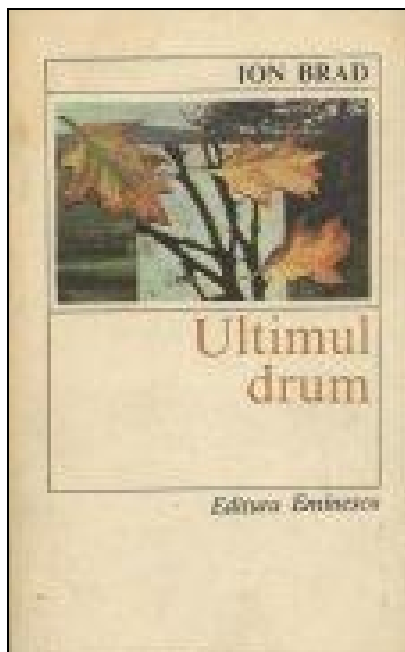
—
4 Septembrie, 2017

ARTE POETICE

Poet care „tremură de soarta cuvintelor”, Ion Brad are între poeziile antologice și câteva **arte poetice** sau profesii de credință în care exprimă convingeri artistice statornice. Astfel în *Moștenirea* poetul mărturisește devoțiunea față de universul rustic cu filosofia lui simplă, dar adâncă. În ciuda inserțiilor livrești, mitologice și biblice, Ion Brad a rămas un poet ce se înscrie în linia tradiționalistă a liricii românești, un poet al pământului natal; respingerea experimentelor poetice facile capătă în imaginarul său dialog, o rostire solemnă și fermă: „Nu-i cereți celui născut cu capul pe brazdă / Să înțeleagă geometria fantastică / A lumilor voastre. Lăsați-l / Să-și întoarcă privirile după ceasornicul astrelor / Care și-au semănat înțelegerea / În sângele lui ... ” *Un dram de mister* este o artă poetică și o elegie în același timp. Elegie pentru că vorbește despre starea jalnică în care a ajuns poezia în vremea de azi, stăruitor preocupată de alte lucruri decât valorile spiritului. „Un dram de mister” trebuie să aibă și poezia care înseamnă vibrație lirică la tot ce este frumusețe în viață. Ca și Al. Philippide, poet care aprecia lirica lui Ion Brad și care într-un vers celebru folosea o comparație sugestivă vizuală : „M-atâră de tine, Poezie / Ca un copil de poala mumii” - Ion Brad refuză să creadă că „poezia e un cerșetor aruncat din Cetate ”. Și încă o mai caută „În leagănul copilăriei, / În iadul inimilor, / O caut și o mângâi pe creștet. / Îi primesc pumnii în față / O blestem și o laud, / În ceasul amar / Mă învață / Seară de seară o rog / Cu buzele tale, iubito, / Să ne mai lase luna pe cer / Urmele de inorog / Și în cuvinte un dram de mister.”

ION BUZAȘI

Dacă în *Orga de mesteceni*, Ion Brad transcria într-o partitură lirică amplă emoțiile provocate de întâlnirea cu țara lui Sibelius, Finlanda, noul său volum *Templul dinafară* (publicat la editura Dacia într-o elegantă ediție bilingvă, versiunea engleză aparținând lui Marcel Pop – Corniș) are ca punct originar peisajul grecesc, cretos, incendiat de o lumină ce

imaterializează lucrurile, dizolvă contururile, dând impresia unui gigantic sorb, a unui univers ce se sustrage legilor gravitației: *De atâta lumină / Toți am ajuns transparenți. / Ziua e simplă radiografie cu umbre fierbinți /.../ De-atâta lumină, totul se clatină / Lumea curge în sus.* Mikonos, Santorini, Skiotos, Parnasul, Valea Măslinilor, iată reperiile unei geografii celebre, neevocate de astă dată, precum la Dăliu Zamfirescu cel din *Alte orizonturi*, în stanțe decorative, stilizate, cu exces de figurație mitologică și de arheologie. Oricât ar părea de surprinzător, pe Ion Brad peisajul îl fascinează acum numai în măsura în care devine stare de suflet, sorginta unui proces de reflecție, de interiorizare, nu de descripție. Deși poetul se refuză prin temperament „spectacolului”, tumultul interior există. Dar între *a sugera și numi*, el optează pentru prima alternativă, de unde și modernitatea demersului său liric, care trebuie citit în filigran pentru a-i distinge mai clar relieful.”

IOAN ADAM

Astfel, dacă în *Orga de mesteceni*, Ion Brad transcria într-o partitură lirică amplă emoțiile provocate de întâlnirea cu țara lui Sibelius, Finlanda, noul său volum *Templul dinafară* (publicat la editura Dacia într-o elegantă ediție bilingvă, versiunea engleză aparținând lui Marcel Pop – Corniș) are ca punct originar peisajul grecesc, cretos, incendiat de o lumină ce

imaterializează lucrurile, dizolvă contururile, dând impresia unui gigantic sorb, a unui univers ce se sustrage legilor gravitației: *De atâta lumină / Toți am ajuns transparenți. / Ziua e simplă radiografie cu umbre fierbinți /.../ De-atâta lumină, totul se clatină / Lumea curge în sus.* Mikonos, Santorini, Skiotos, Parnasul, Valea Măslinilor, iată reperiile unei geografii celebre, neevocate de astă dată, precum la Dăliu Zamfirescu cel din *Alte orizonturi*, în stanțe decorative, stilizate, cu exces de figurație mitologică și de arheologie. Oricât ar părea de surprinzător, pe Ion Brad peisajul îl fascinează acum numai în măsura în care devine stare de suflet, sorginta unui proces de reflecție, de interiorizare, nu de descripție. Deși poetul se refuză prin temperament „spectacolului”, tumultul interior există. Dar între *a sugera și numi*, el optează pentru prima alternativă, de unde și modernitatea demersului său liric, care trebuie citit în filigran pentru a-i distinge mai clar relieful.”

IOAN ADAM

Cu toate că în anii din urmă și-a extins activitatea creatoare și în proză, traduceri sau în teatru, Ion Brad rămâne esențialmente un poet dintre cei mai interesați ai generației de mijloc, un liric în bună și autentică tradiție a poeziei transilvănene. I s-a recunoscut acestei poezii, pe lângă înclinația mereu prezentă spre temele sociale și un anumit spor de afectivitate, o implicare mult mai accentuată în toposul și etnia meleagurilor natale. Asemeni lui Andrițoiu, Rău, Gurgăianu, Felea și, pentru o anumită perioadă, A. E. Baconsky, într-o epocă plină de dogmatisme Ion Brad a rămas și el constant în tendința de intimizare a lirismului, elaborând în acea notă blândelegiacă o strategie pe cont propriu pentru delimitare unui univers liric distinct. Dubla predilecție pentru melancolie și meditație conferă tot mai multă unitate stilistică volumelor de poezie mai recente, astfel că rafinamentul stilistic al poetului reușește să omogenizeze teme doar în aparență disparate, marcând prezența acelei sinteze de maturitate prin care orice poet ajunge să-și recupereze obsesiile dominante, reluate în noi registre.

DINU FLĂMÂND

SCRITORUL CA OGLINDĂ A LUMII

După o carieră frumoasă și bogată de autor de ficțiune, deși literatura lui s-a hrănit întotdeauna, fie că a fost scrisă în versuri, fie în proză, din experiența faptului trăit, Ion Brad s-a dedicat unui tip special – memorialistică. Harnic și neobosit, în ciuda vârstei, în timp ce în jur i s-a rărit familia și l-au părăsit prietenii pentru o lume mai bună, scriitorul îi face să trăiască pe cei plecați în evocări calde și generoase. Dar nu numai despre morți vorbește de bine acest ardelean pașnic, tolerant și încrezător în prietenie, ci și despre cei vii, mulți, foarte mulți, făcându-i să retrăiască episoade, poate uitate, din propria existență. Înzestrat cu o memorie, mai ales afectivă, formidabilă, încărcat cu amintiri foarte variate din viața culturală românească, Ion Brad are și meritul de a fi păstrat incredibil de multe documente personale, corespondență și cărți cu dedicație, primite de-a lungul deceniilor de la uimitor de multă lume.

SULTANA CRAIA

O angajare fundamentală

Așadar, se poate vorbi la Ion Brad de o *angajare fundamentală*: își aservește ocaziile exterioare pentru a servi Poezia. Clasicitatea gamei, aceea statuaritate a ei, ține de tradiția transilvană, dar și de imperativele unei structuri intime de stringentă verticalitate. Tot așa cum modernitatea perspectivei lirice se va hrăni nu din experiențe lexicale, din violențări ale simțului comun, ci dintr-o frazare a ieroglifelor ființei, întotdeauna simple și ambigue, adecvată convulsionatei psihologii a sfârșitului de veac.

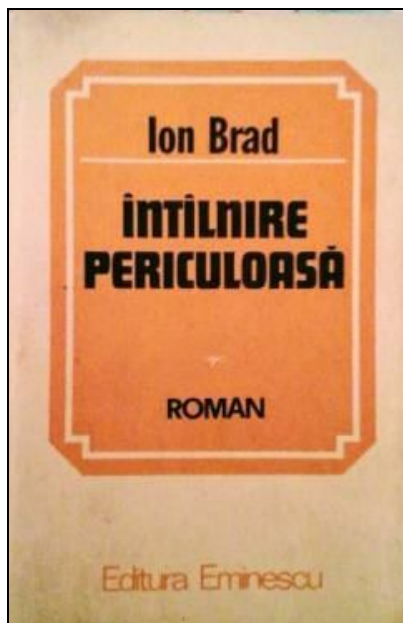
Respectul față de un Timp și un Loc anume, românesc, fără îndoială coordonată esențială a poeziei lui Ion Brad, nu va atrage după sine îngusta patriarhalitate, provincializarea, ci, dimpotrivă, se va constitui drept temei al deschiderii generoase către Lume, către Cultură, înstrăinatul vremelnic va găsi în Grecia veche și strălîmpede o altă Transilvanie. O <mitologia>

necesară: <...Mitologia / Un fel de viață a mea; ori poate moartea / Iluziilor. Judecați voi singuri.> Poezia lui Ion Brad nu creează o Lume, ci încearcă să restabilească și să păstreze precarul echilibru al celei existente: *M-ai biruit. Te-am biruit. E pace.*

IRINA PETRAȘ

Influența marilor poeți se exercită în posteritate între coordonatele a două acțiuni (reacțiuni) contrarii: pe simplii versificatori care merg pe urmele lor numai *formal*, mimetic, îi copleșește până la a-i servi (este și motivul pentru care avem, de pildă, un singur Eminescu și o cohortă de epigoni eminescieni); în schimb, pe veritabilii poeți cei care au o viziune proprie, originală îi impulsionează, precum un catalizator. Între *anxietatea influenței* (pentru a folosi o sintagmă a timpului nostru) și *fecunditatea* ei, Ion Brad „alege” o alegere dictată de valoarea liricii sale cea de-a doua variantă. Volumul său de versuri *Icoana nevăzută*, deschis printr-un motto din Lucian Blaga, are numai de câștigat din apropierea simpatetică de poetul „marii treceri”. Mai mult, dat fiind că *punțile* care leagă cele două universuri poetice sunt numeroase și trainice, se poate vorbi, cred, cu temei, de o adevărată comuniune spirituală ce se manifestă implicit, ca un misterios curent subteran, și explicit, adică fără medierea simbolului.

DANIEL CRISTEA- ENACHE

SEMNUL LUI APOLLO

Rareori bradul, cu acele lui veșnic verzi, simbol al rezistenței îndărătnice, mândre și netemătoare sub veșnica, aspra iarnă a vrajbei noastre nesfârșite s-a întrupat mai deplin și mai armonios în numele, făptura și opera unui poet: la 88 de ani, Ion Brad, pe trunchiul viguros al căruia se înscriu adânc și memorabil cercurile epocilor istorice prin care a trecut, se adresează în multiple feluri contemporanilor săi. „*Sunt fericit – scrie poetul – că am ajuns să văd într-un singur volum cărțile celor 118 colegi și prieteni*”. Cartea lui se intitulează – cum altfel? – *Cărțile prietenilor mei* și apare într-un climat complex și tumultuos, deloc scutit de vrajba seculară ce creștează, uneori însângărând-o, viața literară românească. Cultul prieteniei și al fidelității, invocat toată ziua însă rareori respectat în fapt, găsește în poetul transilvanelor cetăți fără somn un slujitor de elită. Consecvența și fidelitatea, cultul prieteniei vin de departe, dintr-o lungă tradiție ardeleană cu centrul în școlile Blajului care l-au format, precum și din manualul de conviețuire și supraviețuire pe care istoria însăși, imprevizibilă și mereu ondulatorie, i l-a pus în mână.

C. STĂNESCU

Poezia lui Ion Brad, rămânând tradiționalistă, depășește locurile comune ce au atras rapida perimare a curentului. Factorul de echilibrare a balanței, prin care ni se relevă adevăratele contururi ale poetului autentic, este *tragicul*. O percepție asupra existenței de care este responsabilă vârsta poetică, lângă cea, mai veche, a predecesorilor, iar accentele de clasicitate trimit, în fond, către vârsta originară a poeziei, la care, până la urmă, orice poet adevărat se întoarce, pe o cale sau alta. Ion Brad a ales, de mult, calea tradiționalistă, abandonând însă poncifele convertite, între timp, în tot atâtea adjective peiorative la adresa acestei orientări. Reușita majoră a *Icoanei nevăzute* constă în reiterarea adevărului că o literatură viabilă, cum aspiră să fie literatura noastră contemporană, se definește printr-un echilibru fertil între avangardă și tradiție.

RĂZVAN VONCU

SPIRITUL LUI CIPARIU

În viziunea lui Ion Brad, trăsătura definitorie a lui Timotei Cipariu este marea lui dragoste de carte. Pe această temă scrie una dintre cele mai frumoase poezii despre învățatul blăjean. Din nopțile de veghe, multe nopți de veghe ale lui Cipariu, în chilia căruia – spune N. Iorga – lampa, ca un simbol, nu se stinge niciodată, poetul rememorează două: prima noapte – un episod dramatic din primăvara anului 1849, când Cipariu fuge la Sibiu împreună cu alți revoluționari ardeleni, din calea oștilor lui Bem; întâmplările celei de a doua nopți încep printr-o sugestie de antiteză: „În schimb a fost o noapte de tăiere...” ; în această parte a poeziei transferul metaforic de la poeziei toată frumusețea: biblioteca, radioul pasiunii de bibliofil a lui Cipariu, care și-a alcătuit, cu drumuri și sacrificii, una dintre cele mai mari și mai valoroase colecții de carte din Transilvania, a fost mistuită aproape în întregime în flăcările Revoluției, o adevărată „noapte a uciderii pruncilor”, așa cum ne spune Evanghelia, hotărâtă de Irod, pentru a-l nimici pe Mântuitorul, pe care-l credea uzurpatorul tronului său. Pentru Cipariu – pruncii săi sunt cărțile sale, „vreo patruzeci de mii”, frumoasa lui bibliotecă, devastată și arsă, din care „țipetele” filelor erau resimțite dureros în sufletul său: „Când fiecare filă te striga / Din incunabulele vii, / De pare că îi băteau în trup piroane / Și auzai doar tu țipând că ard / Și tablele cerate / Și florile de manuscris persane / Ce le-ai cărat atâtea nopți în spate / Pe cai și pe asini, ca-n fuga la Egipte, / Până la Blajul tău, din Țarigrad.” Poezia are o încheiere moralizatoare: dintre toate nopțile de veghe ale lui Cipariu aceasta a fost evocată ca un legământ cu dublă semnificație : e testamentul lui Cipariu cu privire la dragostea de carte și legământul poetului de a-i continua truda de cărturar, căci evocarea marilor oameni ai Blajului ne apare ca urmare a îndemnului apostolic: „Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, cei ce v-au vestit vouă cuvântul lui Dumnezeu la a căror săvârșire luând amintire, urmați-le credința” (Evrei, 13, 7).

ION BUZAȘI

Ceea ce caracterizează poezia lui Ion Brad, ceea ce-i dă timbrul său specific, deosebit de acela al altor poeți, este, cred, felul său de a spune lucrurile direct, fără multe ocoluri, folosind arareori metaforele sau comparațiile complicate. Că adevărurile mari au fost comunicate întotdeauna cu simplitate în literatură, asta o știm cu toții; ceea ce e mai greu este să reușești tu însuși să spui lucruri mari într-un mod simplu. Părerea mea este că Ion Brad izbuteste, și aceasta cu toate că i se mai întâmplă uneori să confunde simplitatea cu simplismul, emoția adevărată fiind atunci înlocuită de construcții seci și lipsite de viață...”

FLORIN MUGUR

RĂSPUNS FERM, VECHI DE PESTE O JUMĂTATE DE VEAC

...Cine știe cum să citească o carte de poezie va găsi între titlurile (de ordinul miilor) lăsate până acum de dl. Ion Brad, multe pledând pentru o poziție solidă în literatura ultimei jumătăți de secol. Fără a mai avea nevoie de susținerea celorlalte contribuții fără de care creația poetului, a cărui icoană e Blajul, nu ar căpăta contururile de monumentalitate vizibilă de oricine și comentată de critică în acest sens. Mă gândesc la romanele de tip realist obiectiv, redactate în maniera tradițional transilvană, la piesele de teatru [...] la memorialistica extrem de utilă viitorilor istorici ai diplomației românești și la eseistica

Ion Brad și Rodica Elena Lupu

aflată în simbioză cu istoria literară, vizibilă în cărțile dedicate lui Emil Isac, oamenilor Blajului și, recent, lui Ion Agârbiceanu. În această ultimă lucrare, îl întâlnim pe intelectualul rafinat, care este dl. Ion Brad, încercând, pe de o parte, să facă dreptate în postumitate operei unui înaintaș de înaltă valoare, iar pe de alta, să prezinte cititorului de astăzi lupta surdă care s-a dat, în timp, după 1950 mai ales, pentru cinstirea și recunoașterea creațiilor caracteristice specificului național. Iar în această luptă, dl. Ion Brad a avut un cuvânt de spus, un cuvânt de care uneori s-a ținut cont, alteori nu.

LIVIU GRĂSOIU

ORA ÎNTÂRZIATĂ

Atunci când își scrie romanele, Ion Brad nu are nici unul din scrupulele scriitorului obsedat de perfecțiunea formală și structurală, de simetria savantă a întregului ori de subtila împletire a tehnicilor narrative. Ceea ce-l obsedează pe autor este să spună, să mărturisească, să aducă din cotloanele memoriei și ale imaginației o lume densă, bogată, tumultuoasă. Lumea aceasta dă năvală încă de la primele pagini și umple atât de mult cadrele narațiunii, încât orice efort de reconstruire a ei, de aranjare după anumite tehnici ale scrisului, pare, de la început, inutil. Vocația lui Ion Brad este aceea de a depăna povești exemplare, de a evoca evenimente, gesturi, personaje, pe care le-a cunoscut și asumat și pe care, prin timp, le-a făurit din nou, nu așa cum au fost, ci așa cum ar fi putut să fie. Densitatea textului său vine tocmai din această senzație de „trăit”, de viu, de tensionat, din amestecul lumilor într-o singură lume: aceea a romanului.

MIHAI COMAN

NOBLEȚEA POETULUI

Dintre colegii-poeti născuți în prajma anilor '30 ai secolului trecut am rămas puțini rezistând spre capăt de drum. Între noi, o figură nobilă este, fără-ndoială, Ion Brad, meritându-și un loc de frunte în rândul celor pe care Transilvania i-a dat culturii naționale.

Întrucât mă bucur de prietenia și colegialitatea sa, îmi face plăcere să-i adresez din tot sufletul aceste câteva rânduri. Astăzi când băntuie urâtul și disprețul, minciuna și fără-de-legea, oameni de statura distinsului nostru confrate sunt rari, putând fi luați drept modele de viață și creație.

Dăruit cu har și cu putere de muncă exemplară, intrând de tânăr în viața culturală și politică a țării, Ion Brad a rămas un fidel și strălucit slujbaş al literaturii și artelor contemporane. Scriitor total (poet, prozator, dramaturg, memorialist, în toate acestea excelând), domnul ambasador Ion Brad este un om ce trăiește cu obstinență colegialitatea dezinteresată, comunicând și comentând cu pricepere și amabilitate scrierile colegilor-poeti (și nu numai), cultivând, așadar, acea prietenie-creatoare, fiind – în formularea mea! – un important *om cultural*. În locuința sa împodobită cu multe obiecte valoroase (cărți rare, icoane vechi, mobile de timp trecut etc.) sunt teancuri de cărți ale timpului prezent primite de la autori din generațiile mai tinere, multe dintre acestea comentate cu interes de poetul octogenar.

Trebuie să mărturisesc (cu sfială) o anumită invidie pentru puterea-i de muncă la anii aceștia târzii, învingându-și suferințele, rămânând, iată, un învingător!... În vremea din urmă ne-a înavușit cu câteva noi tipărituri remarcabile din care transpare luminos iubirea de țară și de credința noastră creștină.

Poeziile din aceste cărți conving – prin adâncul gândirii și limpiditatea zicerii lirice, unele fiind ca niște psalmi!

La timpul de față bulversat, plin de dezamăgiri, avem nevoie de o asemenea literatură sprijinitoare pe care maestrul Ion Brad ne-o dăruiește generos.

RADU CÂRNECI

Cu nepoțica

ȘI EU AM FOST ÎN ZĂPADIA!

Ori de câte ori mi se întâmplă să vizitez satul de la poalele Chicuiului, atât de încărcat de spiritualitate ardelenască, tot de atâtea ori mi se constată că, pe lângă neasemuita bucurie de a călca pe cărările bătătorite de marele cărturar Timotei Cipariu, îmi aud vocea interioară exclamând: „Și eu am fost în Zăpadia!” Și nu mi se pare deloc nejustificată această nevoie de a tresălta, cu atât mai mult, cu cât încărcătura „mitică” a localității transilvane – nu alta decât tocmai toposul romanelor d-lui Ion Brad – se află la confluența dintre imaginea concretă a Pânadei, supusă, ca orice lucru din această lume, firii contingentului și imaginea arhetipală a aceleiași localități.

Este foarte lesne de înțeles de ce în **Romanul de familie**, autorul numește așezarea în care au loc evenimentele, *Zăpadia* și nu folosește denumirea reală al satului, *Pânade*. Explicația o dă mentorul lui Gabriel Garcia Marquez, Ramon Gomez de Serena, care îi recomandase tânărului romancier, autorul **Toamnei Patriarhului**, să nu numească orașul din roman Barranquilla, cum era în realitate „fiindcă era un nume atât de condiționat de relitate, încât avea să-i lase cititorului foarte puțin spațiu de visare” (1).

Plimbându-mă prin Pânade, pe *Ulița popii* în sus, pe *Calea Săpată* care urcă spre *Tău* și spre *Chicui*, apoi pe *Ulița Baronului* și pe *Ulița Borceștilor*, aștept parcă să-mi apară în față, ca prin minune, personajele **Romanului de familie**, ca și cum n-aș ști că eu cer de fapt, imposibilul, adică produsul ideii că „datoria poetului – cum observă

Stagiritul – nu e să povestească lucruri întâmplare cu adevărat, ci lucruri putând să se întâmple în marginile verosimilului și ale necesarului” (2).

Și totuși de ce mă aud rostind „Și eu am fost în Zăpadia”? Oare numai ca să gădesc o replică pasageră la memorabila: „*Et ego in Arcadia fui*”? Nu. Ci pentru că, așa cum pretinde Mircea Eliade în **Comentarii la legenda Meșterului Manole**, „pentru omul arhaic, un lucru sau un act nu au semnificație decât în măsura în care participă la un prototip, sau în măsura în care repetă un act primordial” (3). Evident, cu toate că în mileniul XXI în care ne ducem noi veacul, nu se mai poate vorbi de *om arhaic*, să nu uităm că omul modern, orice ar face el, este nevoit să imite, chiar și înconștient, gesturile arhetipului/ prototipului: „Un eveniment istoric poate provoca o anumită creație folclorică, dar o provoacă întruât acel eveniment istoric a căpătat o rezonanță care îl integrează într-o categorie arhetipală, adică în măsura în care încetează de a mai fi un eveniment ireversibil și devine actualizarea unui moment repetabil la infinit”. (4) Personajele unui roman, cum ar fi bunăoară și **Romanul de familie**, reprezintă arhetipuri, deoarece ele participă la evenimente care au încetat „a mai fi ireversibile”. Octavian Borcea, Artimon, Maria, Silvia, Axente, etc, participând la evenimente care au încetat a mai fi ireversibile și, prin urmare, primind „botezul artei”, au intrat în „mântuială azur” al adevăratei realități, a celei platonice. Tot marele istoric al religiilor spune că, prin faptul că aparține unui timp privilegiat, care „*transcende propriul nostru timp*”, fără inventarea căruia natura umană n-ar putea exista, literatura este o revoltă „*împotriva istoriei*” (5). **Romanul de familie** pare a o demonstra pe deplin.

Construit pe o temă mult tatonată în acea epocă, „*libertatea morală în luptă cu fatalitățile istoriei*”, romanul d-lui Ion Brad, mai mult decât celelalte romane contemporane lui, surprinde colectivitatea țărănească raportată, prin înșeși gesturile și cuvintele ritualice, la o instanță supraindividuală - și anume transcendența morală. Prin însuși faptul că personajul d-lui Ion Brad se raportează la ceea ce nu e vremelnic, îndrituiește apropierea lui de arhetip. Pentru Constantin Crișan, personajele din **Ultimul drum**, „*și construiesc o nouă conștiință zbătându-se să-și păstreze, nealterate, pe cât posibil, frumusețea lor genuină, arhetipală*.” (6) Și Petru Poantă, referindu-se →

NICOLAE SUCIU

la membrii familiei Borcea, consideră că avem de-a face „mai mult cu arhetipuri decât cu caractere (...) moartea fiind aici de natură mitică.” (7) Astfel, țăranii din **Romanul de familie**, raportați la cei din **Moromeții** al lui Marin Preda, care tind să se salveze din ghearele caterpillarului inexorabil, agățându-se de tot ceea ce e material și imediat: pământul, caii, oile, salcâmul, Poiana lui Iocan, secerișul, își găsesc salvarea în păstrarea integrității spirituale a familiei. Criticul Anton Cosma consideră că, pentru Ion Brad, familia este „o utopie, un mit (...) având o funcție complexă, nu doar de liant epic. Familia oferă individului „un reazem.” „Ceea ce intuiește bătrânul Artimon...- afirmă același critic - este nu pur și simplu dezagregarea familiei tradiționale, ci mai degrabă un alt proces, mai subtil, pe care aparenta dezagregare îl maschează: dematerializarea ei, înălțarea ei în stadiu de conștiință și de spiritualitate, transformarea ei într-un mit...” (8)

„Marea familie” a Borceștilor - risipită prin toată țara - nu e formată numai din tulpini și vârstare- adică numai din cei vii, ci și din rădăcinile acestora - adică din sufletele celor morți ai familiei. Familia nu este numai ceva material, precum bunurile dintr-o gospodărie. Ea este și un „spațiu” invizibil în care se pot întâlni viii cu viii și aceștia, la rândul lor, în dimensiunea deschisă de ritual, cu morții lor, pentru împăcare.

Artimon vorbește despre o casă ireală, aflată undeva, sub pământ. Depășind prin mentalitate, felul de a fi al familiilor țărănești din romanul românesc postbelic, familia Borceștilor se îndreaptă, fără îndoială, spre o ființare „arhetipală”. Pentru Artimon, tatăl lui Octavian Borcea, (și implicit la toți cei din neamul lor, chiar dacă n-o recunosc) aceasta reprezintă mai degrabă un alt proces de „înălțare a ei în stadiul de conștiință și de spiritualitate.” (9) Semnificativ este, în acest sens, turneul bătrânilor Artimon și Maria, prin țară, pe la nepoții împrăștiați, călătoria cu simbolurile ei făcând parte și ea, din alt ritual ancestral care reprezintă „un triumf al mitului familiei”, ca și cum în timpul vizitei nepoților, atât Silvia, cât și Liliana, ca de altfel toți cei „adormiți” din marea lor familie, n-ar fi murit și ar fi stat tot timpul de față (10)

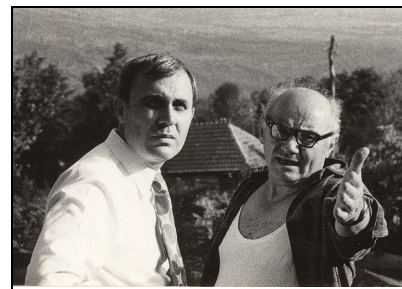
Pregătirea parastasului pentru sufletul Silviei, nu este nici ea o simplă formalitate, în ciuda tentației unora dintre participanți de a-l minimaliza (ba „să nu-l înceapă soarecii pe-aici, pe-

acasă”- e vorba de cocătura parastasului; ba că la liturghie, e „cantorul răgușit”; ba că enoriașii - „oamenii realiști, ironici din fire, mergeau la biserică și ca să se vadă între ei” și „fetele se împodobeau ca la horă” (11); ba că în biserică, bătrânii „șușotesc, adorm, sforăie”, etc.) Parastasul nu este numai un pretext de reunire a familiei, așa cum se crede la prima vedere, ci el reprezintă „puntea” pe care Octavian va trebui „să urce”, ca să se împace cu sufletul Silviei - condiție a împăcării cu sine și cu copiii. Este puntea care unește cele două lumi, cea a profanului și cea a sacrului. O ultimă secvență a capitolului cinci din prima parte, cu titlul *Zăpadia*, surprinde ceea ce se întâmplă după slujba de parastas, chiar la ieșirea din biserică: pomana și bocetul, alte două ritualuri reprezentând puncte forte în concretizarea „dialogului- comuniune” (12)

Așadar, personajele **Romanului de familie** sunt cu atât mai vii, cu cât construcția lor se intercepțează cu arhetipul. Așa stând lucrurile, Pănadea concretă, pe ale cărei uliți mă plimb agale, vizitându-mi prietenii, rămâne ca și locuitorii ei de ieri și de azi, să fie întotdeauna ceva ce își trăiește ritmul său biologic, sortită ca orice lucru de pe pământ, pieirii. *Zăpadia* însă, va fi însă întotdeauna mult mai vie decât Pănadea, deoarece „trăiește – așa cum opinează Nichita Stănescu referindu-se la nemurirea lui Ulysse al lui Homer - cu fiecare generație un ciclu biologic și apoi îl reîncepe iar, dar nu se plictisește niciodată printru că este mereu umplut de altă și altă imaginație.(...)” (13).

Nu-mi rămâne de adăugat altceva decât că Octavian, Artimon, Maria, Silvia și alte personaje din **Romanul de familie** vor fi întotdeauna și ele, mult mai vii decât însuși creatorul lor, iar eu ca cititor pot să exclam „Și eu am fost în *Zăpadia*”, ori de câte ori constat că toponimul artistic se umple prin lectură, „de altă și altă imaginație”.

Ca niște veritabile oglinzi retrovizoare, romanele fostului ambasador în Grecia, sunt cărți de zile mari, în care se pot reflecta, ca într-un insolit *selfy*, dintr-o cu totul nouă perspectivă, atât romancierul Ion Brad și poetul Ion Brad, cât și dramaturgul, ca să nu mai vorbim de scriitorul total, Ion Brad, care nu mai conținește să contemple lumea cu frumusețile ei și mai ales să scrie cu mare forță despre ea, așa cum însuși o mărturisește în argumentul cărții **Oameni și cărți**: „Acum, tot mai bătrân și mai bolnav, mi-a rămas încă tânără bucuria lecturii

Cu Ion Vlasiu

cărților altora și a scrisului cărților mele” (14).

Azi, la ceas aniversar, am onoarea de a-i ura multă sănătate, spor la scris și un sincer LA MULȚI ANI, MAESTRE!

BIBLIOGRAFIE ȘI NOTE:

1. Marquez, Gabriel, Garcia, *A trăi pentru a-ți povesti viața*, ed. RAO, 2004, p. 148.
2. Aristotel, *Poetica*, ed. Științifică, 1957, 1451a 36-1451b.
3. Culianu, Ioan Petru, *Mircea Eliade*, ed. Nemira, . 49.
4. Culianu, id., p 50.
5. Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, ed. Univers, 1978, p. 180.
6. Crișan, Constantin, din revista „Steaua”, ian. 1984, în Ion Brad, *Romanul de familie*, p. 385.
7. Poantă, Petru, din revista „Steaua”, ian. 1984, în Ion Brad, *Romanul de familie*, p. 385.
8. Cosma, Aanton, *Romanul românesc contemporan*, I, Cartea Românească, 1988, p. 176.
9. Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, idem, p 427.
10. Cosma, Aanton, Idem, p. 176.
11. Suci, Nicolae, *Obsesia arhetipului (Pseudojurnalul unor puncte de vedere)*, Eseiuri, Editura Fundației Alfa, 2012, p.101.
12. Ibidem.
13. Stănescu, Nichita, *Fiziologia poeziei*, ed. Eminescu, 1990, p. 60: „Dar Ulysse a fost întotdeauna mult mai viu decât Homer. Homer a existat sau nu, dar Ulysse trăiește precis și are o mare răspundere față de lume. Homer este tatăl lui Ulysse, născându-l dintr-o tâmplă a sa; el a trăit un ciclu biologic și a dispărut, dar lui Ulysse nici prin gând nu-i dă să dispară, el trăiește cu fiecare generație un ciclu biologic și apoi îl reîncepe iar, dar nu se plictisește niciodată printru că este mereu umplut de altă și altă imaginație, are acest secret al lui, cu care învinge întotdeauna monotonia unui destin fix, pe care i-l hotărâse Homer”. (F.P. p. 60)
14. Brad, Ion, *Oameni și cărți*, ed. Amaral, 2017.

POEZIA RELIGIOASĂ

A surprins pe unii apariția în 2009 a volumului *Poezii religioase*, deși inspirația religioasă, în varii ipostaze, este o dominantă a liricii lui Ion Brad. Ca și la Coșbuc, există în poezia lui Ion Brad un ciclu cristologic. La Coșbuc, acest ciclu de poezii este legat îndeosebi de tradiții și legende hagiografice; la Ion Brad, poeziile de acest fel sunt într-o mai evidentă legătură cu Evanghelia, această „simplă și populară biografie a Blândului Nazarinean”. De Nașterea Mântuitorului ne amintesc poeziile *Leagănul* și *Colind târziu*, urmează un moment al calvarului, precedat de nădejdea Învierii care face viața „o biserică preasfântă” (*Denie*), a fost răstignirea cu prea lumeștile insulte ale fariseilor ce-l batjocoreau: „Coboară, dacă poți de pe cruce! / Îi strigau: «Dă-te jos!» / Fă o minune – râdeau – să te credem și noi!” – într-un paralelism cu noi, cei de azi, care în slaba noastră credință reînnoim jignitoarele cereri de minuni: „Și, noi, tulburați îi strigăm: «Dă-te jos!» / «Fă, dacă poți o minune!» / Și el se uita cu milă la noi, / Sângerând din toate icoanele, / Pe masa altarelor.” În strânsă legătură cu aceste poezii din ciclul cristologic sunt cele care alcătuiesc un fel de „Calendar bisericesc” sau „Calendar liturgic”, *Pâinea lui Ioan*, *Irozii*, *Duminica orbului*, meditănd asupra parabolei bunului samarinean, ca Nichifor Crainic în *Milogul*, dar dintr-o altă perspectivă, prin implorarea milei și întoarcerii Iuvenței (câte un latinism ce stă bine unui poet școlit la Blaj, în *Evanghelia Duminicii de 16 noiembrie*) sau prin minunea Învierii fiicei lui Iair (din *Evanghelia de 9 noiembrie*). La Ion Brad evocarea unor fragmente evanghelice este întotdeauna prilej de meditație asupra prezentului, de mahnită mustrare a unui veac de „silozuri atomice”, de cumplită decădere morală, o lume dominată de „Irozi moderni”. Tot în acest ciclu, putem include câteva frumoase imnuri mariane. Cu adevărat antologice, îndeosebi cele cărora influența pricesnelor și a versului popular le împrumută sonorități ce amintesc de cântecele pelerinilor spre mănăstiri la Sfânta Maria Mare, cu muzicalitatea lor monorimată. „Măicuță Sântămărie / Nu lăsa toamna să vie / Că răsar și pete-n soare / Și în inimă lingoare... / Umbra dinspre tine doare... / Măicuță

Olimpia și Ion Brad

Sântămărie, / Nu lăsa iarna să vie! / Ziua moare... Noaptea-nvie... / Și nici cerul nu mai știe / Tot ce-a fost și-o să mai fie, / Măicuță Sântămărie.” Poetul care a scris un volum de poezii *Mă uit în ochii copiilor*, compune un alt imn marian al candorii infantile, recurgând la aceeași muzicalitate folclorică a monorimei: „La Sântămăria Mare / Pâinea soarelui răsare / Bună de cuminicare - / O-nchinăm Sfintei Fecioare./ Trece soarele prin vii / Numai struguri razachii / Și cocoare mii și mii - / Le-nchinăm Sfintei Marii / Maica noastră, Maica sfântă, / Ia-ne-n brațe și ne cântă.”

Rugă târzie și *Ora pro nobis*, cu o suită de invocații metaforice „Mireasa pădurilor”, „Născătoarea pruncului sfânt”, „poartă a întoarcerii anume a primului Cuvânt”) au solemnitatea unor litanii ale bisericii latine, și prin vocativul de vers final al *Rugăciunii* eminesciene: „Un semn să ne facă tuturora, / Să-ngenunchem numai ție / Ora pro nobis, ora, / Marie”.

În ipostaze lirice variate, de la tânguire, precum în stihurile din *Cartea Psalmilor*, la meditații religioase, de la recitiri poetice ale învățăturilor evanghelice, la rememorarea pilduitoare a unor momente din viața Mântuitorului, de la evocarea unei copilării a colindelor creștine și a ritualului sărbătorilor, la imnurile mariane, de la evocarea martirilor neamului la omagierea vrednicilor ierarhi blăjeni, poezia religioasă este o constantă în lirica lui Ion Brad, așa cum mărturisește în poezia *Turn* – autoportret liric și, totodată, o postfață poetică a acestei antologii: „Port biserica în mine, / Turn înalt printre ruine / De durerea lumii pline...”

LIRICA EROTICĂ

Lirica erotică nu este una a reproșurilor adresate de îndrăgostit iubitei pentru că nu l-a înțeles – un loc comun în lirica românească de acest gen –, ci una a ceremonialului sărbătoresc, - având ceva din solemnitatea *Cântării Cântărilor*.

Iubirile trecute sunt evocate cu seninătatea contemplării figurinelor de Tanagra:

„În chipurile acestea desfrunzite / De toată frumusețea trecătoare / Trăiți și voi când timpul vă trimite / Să îmi deschideți rana când mă doare. / Nu știu dacă mi-ați fost cândva iubite / Ori numai clipe dragi, fulgerătoare, / Plutiri în nori și pânze, și ispite, / Topite-n pământenele cuptoare, / Superbe figurine-n care știe / Doar timpul să citească-n veșnicie...”

Iubirea rememorată ca o „rană ce doare” capătă ipostaze lirice variate: alinare și suferință, bogăție sufletească, pedeapsă și chin, supremă putere salvatoare.

Stilistic, domină propozițiile interogative, în aceste scurte, concentrate poezii, în care un gest retrăit în amintire reverberează în suflet, ecouri prelungi.

„Cel mai bine îl prinde pe Ion Brad – spune Nicolae Manolescu – acest ton optimist-întrebător ca un plâns molcom împăcat, fără puncte critice”:

„Îmi foarfecă somnul cocoșii,

Heralzii cerului:

«Trezește-te! Vine trădarea!»

Cine? Ce să trădeze ?

O altă durere mai mare ca dragostea?

Numai din ea s-au născut

Și pământul și cerul.

Cocoșii pe ea o vestesc

Fărăstruindu-mi meningeaa...

Cine? Ce să trădeze ? O altă...”

În poezia de dragoste îi reușesc compozițiile bazate pe muzicalitate, pe repetiții și referene amintind de recuzita simbolistă, dar și de jocurile de cuvinte cu numele iubitei din poezia eminesciană: Verona, Veronica, Vreona, Vanover, ca în acest pastel floral: „Anemone, anegânduri, aneliniști, aneane, / Cresc în suflet cu arome / De tăceri și uragane / Luminișuri și intrânduri / Printre iniști și ariniști, / Anemone, anegânduri, aneliniști, aneane, / Muzici sferice atone, / Visuri albe puritane, / Și-n căderi ca și-n avânturi, / Și în tihnă și-n neliniști, anemone, anegânduri, aneliniști, aneane...”

ION BUZAȘI

De la Pănade la Blaj

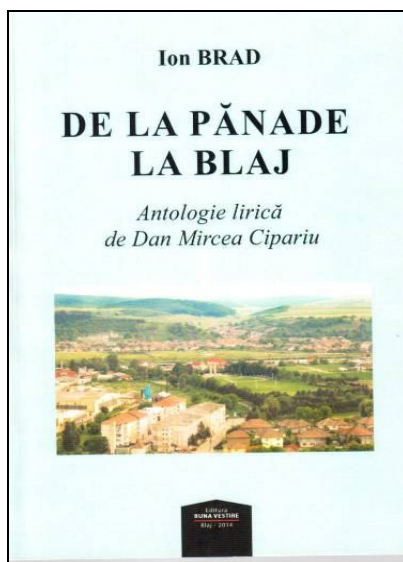
Titlul volumului *De la Pănade la Blaj* are o semnificație aparte în poezia lui Ion Brad (n. 1929). Două toponime – *Pănade*, nume de sat, cunoscut doar local; *Blaj*, nume de oraș cunoscut în țară ca important centru cultural-istoric. Titlu interesant! Asemenea titluri sugerează jurnale de călătorie, dar chiar pe coperta volumului se menționează „*antologie lirică de Dan Mircea Cipariu*”. Chiar și cititorii care au puține cunoștințe despre opera lui Ion Brad rezolvă repede „*enigma*” titlului. Pănade este satul aflat pe Târnavă Mică, în apropierea Blajului, unde s-a născut și unde a copilărit poetul Ion Brad. Blajul, „*Orașul Luminilor Ardelene*” (Ion Buzași), este localitatea unde Ion Brad a deprins învățătură de înaltă carte.

Realizatorul ediției – un alt poet cu rădăcini în Pănade – este Dan Mircea Cipariu, președintele secției de poezie a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala București. Volumul, apărut la Editura Buna Vestire din Blaj, în 2014, are un elocvent *Cuvânt înainte*, scris de istoricul și criticul literar Ion Buzași. Selectarea poemelor a avut în vedere cele două teme fundamentale, Pănade și Blaj. Prin toate fibrele sufletului său, Ion Brad simte și trăiește efectiv, în poezie, copilăria și neamul său din Pănade, la fel cum trăiește nostalgic și cu pioșenie anii formării sale în școlile Blajului, acele „*Fântâni ale darurilor*” (p. 22).

Meleagurile Târnavelor mult și măiestrit evocate! De ce? Deoarece Pănade și Blaj constituie două pietre de temelie în viața și activitatea poetului născut la Pănade, acolo unde, cu un secol și ceva înainte, se născuse Timotei Cipariu (1805-1887), personalitate marcantă a culturii române, membru fondator al Academiei Române etc.

Antologia nu delimitează strict poeziile ce fac referire la Pănade sau la Blaj. Nici un era necesar. Alcătuitorul ediției a considerat că este mai bine să ordoneze poemele cronologic, indicând, la finalul fiecărui text, anul când a fost elaborat, ceea ce este foarte important în redactarea unui studiu privind atelierul de creație al poetului antologat.

Poezia „*Sapte coline*” însumează

în mod exemplar cele două teme fundamentale. Eul poetic, conștient coborât din „*satul ciparian*”, împreună cu alți „*setoși copii din satele bătrâne*” a răstăcit „*cândva pe toate șapte / Colinele ce-nalță Mica Romă. / Era un timp mai tânăr, de zi, dar și de noapte, / Când încă nu intrase istoria în comă.*” A bătătorit același drum pe care a umblat Eminescu, când a venit să se închine „*la Roma românilor*”, „*o clipă să-și îndemne spre adâncime gândul / Pe dealul ca o frunte superbă dempărat.*”

„*Copiii din satul Cipariului*” (p. 69) și școlarii din „*satele bătrâne*” (Sâncel, Ciufud, Mănărade, Glogovăț), „*din case cu opaițe, prin nopți adânci porniți*” au învățat la Blaj „*că ne rămâne / Ca turn înalt doar crezul de-a fi în veci uniți.*” Referirile la istorie și la cultura Blajului, prezente, ca un fir roșu, în întreaga antologie, sunt evidente și în poemul „*Sapte coline*” (dedicat lui Dan Mircea Cipariu). Adăugăm, la cele de mai sus, toponimele istorice: „*Dealul Furcilor*” văzut „*peste apa Târnavei, spre munții / Scâlțați în sânge și în tragedii*”; apoi „*Dealul lui Iancu*”, „*Câmpul Libertății*”, Catedrala Blajului, ce „*o falnică armată / De mucenici te ține pe umeri, sub pământ.*” Blajul, cu marile lui personalități înșirate pe caierul timpului, constituie pentru poet locul sacru „*unde a deprins credința și dragostea de neam, / Acolo-ntr-un umil și drag sălaș / Din mânăstirea veche de la Blaj*”. Carte a Cărților, Biblia de la Blaj (1795) „*n-a fost nici prima, nici ultima / Carte a Cărților, / Dar și pe tine s-au rezimat / Turlele-sulițe /*

Purtate pe umeri de Horia, / Și de luminile tale s-au speriat liliiecii / Stârniți de Șincai, de Bărnuf, de Cipariu / Cel înconjurat de cărți ca Iancu de oști!” (p. 67)

Temă prezentă aproape obsesiv, mama „*dusă timpuriu*”, după ce dăduse viață la șapte copii, este înfățișată ca ființa dragă ce simte în suflet dorința ca fiul cel mare să nvețe carte: „*Ea-mi povestea de vechii uriași, / Ea cu desăgii mi-a ținut învățul / Bătând atâtea drumuri către Blaj.*” (p. 17)

Din mai multe poeme se creionează portretul mamei. Exemplificăm: „*Aceste aspre mâini ce ne-au lăut, / Ce-au hărnicit și secera și sapa*” (p. 16), „*Ascunse nouă, copiilor, / Lacrimile mamei, curate ca soarele, / Săpau pe sub dealuri, adânc, / Izvorând în fântâni*” (p. 47); „*Să mă întorc cu veacul îndărăt / La pragul ce-l treceai și tu pe lume, / Cea mai frumoasă mamă dintre Mume*” („*Cea mai frumoasă*”, p. 84) Menționăm că, în zonă, mama era numită „*mumă*”, iar bunicii i se spunea „*mamă*”.

Toposul satului Pănade este prezent cu Târnavă, Ulița popii, Dealul bisericii, Dealul Crucii, țințirul, „*așezare / În care vechiul sat s-a tot mutat*” (p. 32) sau „*raiul de pruni înfloriți peste mormintele sfinte*” (p. 74).

În microcosmosul „*colțului de pământ*” cu binecunoscutele dealuri ce „*sunt munții copiilor*”, unde „*hotarele erau necunoscute*”, unde „*spinii nu erau moi, / Ne scrijeleau cu sânge picioarele*”, copilul de odinioară trăise macrocosmosul, „*numai satul era țara mea*” („*Colț de pământ*”, p. 23).

În acest context, menționăm afirmația criticului Dumitru Micu: „*Spațiul interior al poeziei lui Ion Brad este lumea de acasă, de pe Târnavă, componenta cea mai adânc subiectivizată a pământului natal, care e țara întreagă*” (1976).

Sentimentul dezrădăcinării, temă frecventă la poeții transilvăneni, este simțit acut: „*nici frații nu mai știu / De pașii mei ce-au răstăcit aiurea, / Că mă trezesc plângând într-un târziu / Precum un brad ce și-a pierdut pădurea*” (p. 58)

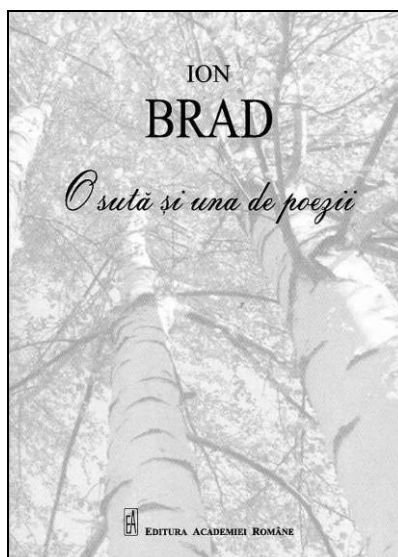
Poetul își revendică originea artei sale poetice din locurile copilăriei: „*acolo-n vii, am învățat ce-i →*

LUMINIȚA CORNEA

O sută și una de poezii

Reprezentând o parte din creația celor mai reprezentativi poeți români, colecția „O sută și una de poezii” a Editurii Academiei Române se îmbogățește cu o selecție din absolut remarcabila zestre lirică aparținând scriitorului Ion Brad (*O sută și una de poezii*. Antologie, prefată și selecția referințelor critice de Ion Buzăși, București, București, 2017, 156 p.). Foarte concentrată și bine gândită, logică și structurată printr-o îmbinare a unui studiu al profunzimilor cu o perspectivă stilistică, prefata cărturarului blăjean Ion Buzăși vizează ideea unității unei creații elaborate fără pauze într-o desfășurare de peste șase decenii, de la vârsta marilor elanuri și energii creatoare la etapa unei depline maturității artistice, egalitatea cu sine a poetului, încă de la primele sale cărți fiind demonstrată nu numai prin constatări cu valoare globală vizând permanența unor teme ale autohtonismului și arhetipului, percepute ca valori fundamentale, simple, autentice, ale vieții, ale istoriei, ale morții, ci și printr-o minuțioasă analiză a succesivelor evoluții survenite la nivelul stratului stilistic.

Chiar de la o primă lectură, volumul de față ne dezvăluie o poezie de o mare diversitate. De la versurile din *Cântecele pământului* (1956) și *Cu timpul meu* (1958), unde pot fi întrezărite primele semne poetice, și până la *Mă uit în ochii copiilor* (1962) și *Fântâni și stele* (1965), Ion Brad parcurge un prim traseu progresiv al definirii fizionomiei unui poet de descendență clasică, animat de idealul ideii de simetrie și limpezime, în spiritul gândirii filosofice recomandate de cei vechi. Printr-o asemenea

evoluție, parcursă cu siguranța și demnitatea altor scriitori ardeleni de forța lui Coșbuc, Goga și Cotruș, creatori ieșiți din lumina aceleiași nemuritoare Transilvanii, poetul Ion Brad trece de la sentimentalismul exprimat în enunțuri calme, ușor cenzurate de perspectiva livrescă a unor teme lirice la simbolurile aspirației și atitudinii lirice existențiale, ale vitalității fruste, nepieritoare, atât de evidente în volumele de după *Orga de mesteceni* (1970). Formula definitivă e revelată de pendularea între un lirism sedus de motivele puse în circulație de o artă având ca arhetip spiritul civilizațiilor mediteraneene și opțiunea tematică ce își are rațiunea în sentimentul coplesitor al ținutului natal și al universului acestuia (...). În resuscitarea trecutului, coloratura tonală interioară devine definitorie, tentația zborului și a contopirii cu peisajele locurilor natale înscriindu-se într-o viziune clasică a lumii, ca încercare de cucerire a armoniei („Acolo-n vii, ce-aproape sunt de soare!”). Regresiunea în copilărie și,

implicit, apropierea de începuturi, de „anotimpul miturilor” înlesnesc atât nostalgiile hrănite de amintiri, cât și „mioritica înțelegere românească a aventurii finale implacabile” (Aurel Martin): „Lacrimile nopții plâng pe geam, / Fruntea stelelor e-acum broboane; / Niciun semn din câte așteptam, / numai îndoieli și șoapte vane” (*Umbra mamei*). Obsesia dată de prezența „rădăcinilor” își găsește înțelegerea potrivită în sentimentul coplesitor al universului sacru al ținutului natal (...). Poeziile de după *Rădăcinile cerului* (1989), cuprinse în volumele *Icoana nevăzută* (1996), *Al doilea suflet* (2000), *Toamnă clasică* (2004), *Poezii religioase* (2009) sau în mai recente *De la Pânade la Blaj* (2014) și *Elada, Elada* (2016), semn al înscrierii definitive pe linia reflexivității, dezvăluie efortul de căutare a unei forme care să concilieze puternicul impuls liric dominat de forme ale poeziei moderne, un lirism decantat și de mare concizie, cu o exteriorizare mai directă a unui lăuntric adânc, într-o altă alchimie verbală. Cu totul semnificativă se înfățișează matură percepere a tainelor lumii exterioare, a istoriei și a unei existențe îndepărtate inexorabil spre „amurg” (...). Cuprinzând în esență o imagine a evoluției unui poet în perpetuă coerență față de sine, volumul de față rămâne o demonstrație menită să ilustreze valențele nelimitate ale lirismului românesc din ultima jumătate de secol, cât și aspectele unei opere poetice deschise spre toate temele universale sau naționale, în măsură să surprindă ipostazele tot mai generoase ale unui spirit ardent și temperat totodată, cu o înțelegere spirituală superioară a valorii existenței umane.

LAURA COSTINA TUDOROIU

DE LA PÂNADÉ...

→versul / Când dam cu sapa urmărind un șir, / Când pentru mine ritmul și universul / Dormeau boltite peste-araci subțiri” (p. 17). Dealul Viilor din Pânade devine un axis mundi și este văzut retrospectiv precum Parnasul: „Acolo-n vii urc astăzi ca pe-un munte / Din care-mi văd, cu anii îndărăt, / Atâtea scumpe amintiri mărunte / Și viitorul drum al meu îl văd.” (p.18)

Intenționez să ne oprim asupra mai multor poeme care ne-au plăcut

în mod special, dar considerăm că în spațiul restrâns avut la dispoziție, cele evidențiate până acum precum și lectura volumului sunt suficiente pentru a formula concluzia că Ion Brad este cel mai reprezentativ poet contemporan plecat de pe meleagurile Blajului. Conștiința valorii sale artistice o mărturisește încă din anul 1956, în poezia „Cântec scris pe-o frunză de nuc”, din care cităm ultima strofă: „Iar dac-o fi să zboare frunza-n lume, / Sunând arama ei târziu și-ncet, / Poate citind-o cineva va spune: **Tot are și Târnavă un poet!**”

Nu ne-am propus să evidențiem sugestivele imagini artistice, poate cu un alt prilej. Extraordnare sunt interogațiile retorice, ce îndeamnă la reflecție și luare-aminte, frecvent întâlnite în poezia lui Ion Brad.

Încheiem cu un îndemn al poetului ce poartă în suflet tradiția străbunilor: „Omule-pomule, / Nu pregeta, nu te sfii, / Toate-ale tale zi-mi-le! / Porți vechi tristeți întoar-se-n bucurii - / După-nălțimea crengilor, / Adânci, îți cunosc rădăcinile!” (Rădăcinile, p.33)

„COCOARELE” LUI ION BRAD

Pe urmele lui Ion Pillat, dar și ale altora – poeți care, făcând un efort de sintetizare, cum zice Victor Hugo, închid lumea într-o metaforă –, Ion Brad publică relativ recent o carte de poeme într-un vers – *Cocoarele în ultimul lor zbor*. Cum cartea are 145 de pagini, iar pe fiecare pagină sunt 9 (nouă) poeme într-un vers, o socoteală simplă ne spune că autorul a scris nu zece-douăzeci de poeme esențializate, ci... 1285. Ceea ce este o performanță.

Nu știu câte a publicat Pillat – modelul genului la noi – dar, la o primă privire, Ion Brad, contemporanul nostru, nu stă departe de o performanță în acest gen. O performanță, până la analiza estetică a versurilor, strict formală ce nu trebuie, nici ea, disprețuită.

Poeții români din trecut se întreceau în astfel de teste de abilitate. Victor Eftimiu se lăuda, îmi amintesc, că este poetul român care a scris cele mai multe sonete.

A venit după el un alt poet maratonist, Tudor George (vestitul Ahoe, cu strigătul lui de luptă: „Aho, care de nimeni nu are nevoie”) care pretindea că a scris un număr cu mult mai mare de sonete și, la acest capitol, lui, nu autorului *Limbei române* (Victor Eftimiu) i se cuvine cununa de lauri a sonetului românesc. N-am verificat, nici eu, nici alt critic literar, scorul în această confruntare de tehnică a versificației, dar, după toate aparențele, pitorescul Ahoe, fost – în tinerețile lui – jucător de rugby, a câștigat meciul cu productivul Eftimiu, venit în Valahia din zonele arvanite ale sudului cosmopolit, făcându-și, cu timpul, o specialitate din corectitudinea gramaticală a versului românesc.

Cel puțin așa pretindea el. L-am auzit, eu însumi, pe când eram student, vorbind în Amfiteatrul Odobescu despre acest fapt...

În poezia postmodernă, retorica nu mai este, se știe, un subiect de preocupare.

Așa că asemenea întreceri nu mai au loc și poeții nu-și mai revendică întâietatea în privința *formelor*, abilității tehnice, științei sau artei – cum vrem să-i spunem – de a compune, să zicem, un *palindrom*,

gen în care au rămas neîntrecuți până azi poeții alexandrini. Tinerii poeți „minimaliști” evită orice constrângere formală și a scrie un sonet, pentru a-și dovedi priceperea de a versifica, să zicem, nu-i un test necesar. Convingerea lor este că poezia poate exista și fără muzică și fără culoare și, în genere, fără orice altă formă de seducție. E bine, e rău? Subiect de discutat...

Dar să revin la *Cocoarele* (nu cocorii) lui Ion Brad, în *ultimul lor zbor*... cum ne sugerează el, cu gândul, desigur, la alt tip de zbor, acela ce ne așteaptă pe toți...

Le citesc cu atenție, citesc și propozițiile din Eminescu, Blaga, Pillat și Constantin Tsatos (om politic, filosof și poet grec pe care Ion Brad l-a cunoscut și, de nu mă înșel, l-a tradus pe când se afla ambasador la Atena), propoziții (sau versuri) memorabile care sugerează genul poetic pe care îl încearcă, acum, Ion Brad sau, poate mai aproape de adevăr, starea lui de spirit. Un poem-vers final („Auzi ce spune Blaga: *Un aforism e Biblia-ntr-o frază*”) mi se pare că exprimă această concentrare maximă de a pune înțelepciunea lumii într-un singur vers nou, îl mai citez o dată pe Victor Hugo, *de a închide universul / lumea într-o unică metaforă*.

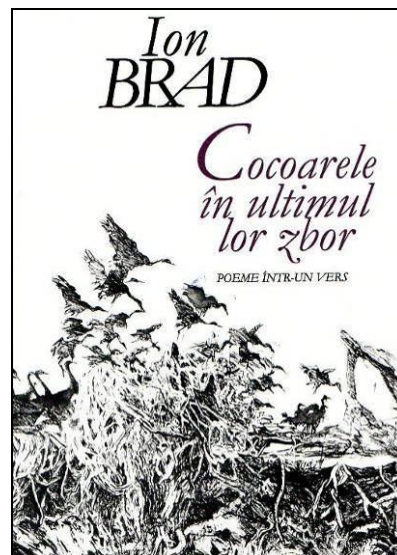
Două definiții poetice frumoase, memorabile, sensibil asemănătoare, despre poezie.

EUGEN SIMION

UN ÎNDELUNG RĂSFĂȚ LIRIC

Cocoarele în ultimul lor zbor – poeme într-un vers își intitulează poetul Ion Brad cea mai recentă carte de versuri, apărută la finele anului 2015 la Editura Tracus Arte.

Carte într-un tot aparte, căci de la Ion Pillat încoece, întemeietorul acestei alcătuirii lirice – s-o încadrăm la forme fixe? –, nici unul dintre cei ce s-au trudit a-i surmonta dificultățile, deloc puține, nu s-a încumetat la un ansamblu atât de amplu, la un volum care să reunească sute de axiome poetice. Fiindcă asta este poemul într-un vers: o axiomă lirică ce-și impune adevărul, prezența emoțională fără niciun fel de demonstrație ori dezvoltare tropică. Și care presupune o îndelungă înmăiestrire a harului, o înțelepciune

a sufletului și o șlefuire a uneltelor ce sculpează în atât de dura și, în același timp, atât de fragila alcătuire a cuvântului.

Poate tocmai de aceea poemul într-un vers e o alegere și un pariu de maturitate.

Fiindcă această rudă europeană a răsăriteanului Haiku, poate chiar mai severă decât acesta în rigorile-i expresive, presupune noduri emoționale de o asemenea forță gravitațională încât cuvântul și tăcerea par a se contracta pentru a lăsa spațiu liber exploziilor afective.

Poemul într-un vers se termină-n abrupt, se închide în tensiunea emoției circumscrie, pentru a se deschide într-un vast orizont de rezonanță interioară, deopotrivă, pentru poet și pentru lector.

Asemenea axiomei, poemul într-un vers își este sie însuși suficient și prin aceasta asumă o natură aforistică.

Numai că poemul într-un vers este poem, și nu aforism doar atâta timp cât își păstrează poeticitatea, cât rațiunea lui rămâne aceea a inimii. Căci niciodată n-a fost mai adecvat termenul de metaforă-poem ca în cazul acestei forme atât de eliptice. Însă această tentație a pendulării între efulgurația lirică, pentru a folosi atât de sugestivul termen al lui Teofil Răchițeanu, și rațiunea poetizată e resimțită de poetul însuși, care-și ia, cu subtilitate, măsurile de siguranță, invocând în exergue, prin vocea lui Ion Pillat, virtuțile speciei, dar și pe acelea ale aforismului, prin glasul lui Lucian Blaga și Constantin Tsatsos.

HORIA BĂDESCU

CĂLĂTORIND CU COCOARELE POETULUI ION BRAD

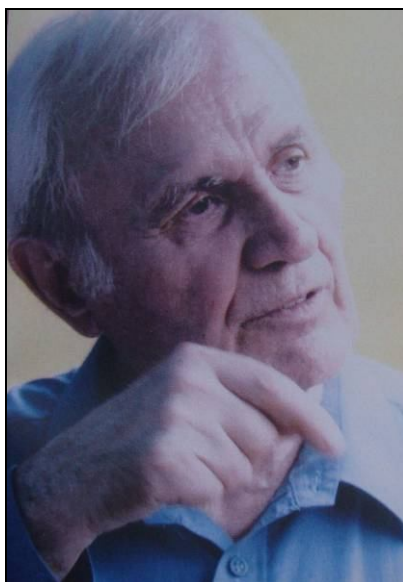
Citind volumul poetului Ion Brad *Cocoarele în ultimul lor zbor*, m-am gândit că se poate face poezie de mare valoare și cu cuvinte puține. În spiritul lui Ion Pillat, autorul a creat un volum de *poeme într-un vers*, fiecare vers fiind cel care sugerează poezia ce clocoțește în el.

Poetul începe poezia și se oprește brusc, lăsându-i cititorului posibilitatea de a continua, de a-și imagina strofele care ar fi putut să urmeze, să ducă mai departe ideea poetului. După fiecare lectură ești obligat să faci o pauză înainte de a trece la următoarea bijuterie poetică, să aștepti în tine ecoul cuvintelor încărcate de frumuseți și înțelepciuni. De fapt poemele într-un vers sunt niște superbe miniaturi pline de grație și de inefabil. Poemul într-un vers e cel mai scurt gen de poezie din lume. El este un gând pornit în același timp din minte, din inimă și din suflet. După o trudă de peste șase decenii pe ogorul literaturii, ajuns la vârsta înțelepciunii, poetul Ion Brad nu mai așteaptă rândunelele, se duce să le caute, cu toate că se simte răstignit: „Pe crucea unui tâlhar, în stânga sau în dreapta mă aflu?...”

ANATOL COVALI

COCOARELE LUI ION BRAD

Ca unul care l-am cunoscut pe autor, inclusiv ca OM, pot spune destul de bine că el s-a situat dintotdeauna vertical, fiind de partea și din lumea dreptilor, de-aici și de-a pururi. Cele câteva sute de stihuri adevărate, întâlnite în *Cocoarele* lui Ion Brad, ne-o dovedesc din plin. Prin stihurile acestea poetul exprimă chintesențe cunoscute, trăite. Ceva mai grăbit spuse de data aceasta, poate... Nu mai are timp să dezvolte trăirile eului poetic cum a făcut-o odinioară. Uimitor și foarte frumos în același timp este că nu uită nici pentru o clipă obârșiile sale. *Visez noian de spice... Le-am secerat cândva... sau De ce-mi trespă în sânge încă mai vii strămoșii?* El vrea și rămâne mereu un mândru Brad, adăugăm noi Ion, însoțit astfel de cel mai simplu și răspândit nume românesc. Spunea un confrate de-al său, ceva mai în vârstă ca el – tot un Ion – că la noi *Ioane-s*

milioane. Numele pomenit mai sus, și care îi este și ne este drag, îl putem lua drept steag de cultură. A nu se uita că el a fost cel care, cu un caracter hotărât și demn a reprezentat cu cinste peste fruntariile patriei – România. A făcut-o într-o țară plină de filosofi înțelepți din care a și tradus în românește, acum poate mai conștient decât oricând că numele acesta îi poartă, cum se exprimă în volum și cu îndreptățită mândrie *fala*. Dar și *sicriul*. Remarc că nu se sfiește să afirme, de data aceasta în amurgul vieții, cel care pe fiecare ne va „mângâia”, atunci când omul intră în ciclul implacabil și trist al existenței sale. Ca și Ovidiu odinioară, are forța lirică să depășească starea respectivă. În el există puterea cu care un bard adevărat exprimă adevărurile trăite. O face Ion Brad cu **stoicismul** său din naștere, o face creștinește, conștient că soarta omului de rând ca și a creatorului e implacabilă. Anticii ne-au învățat toate acestea. A trăit doar peste nouă ani în Grecia în lumea unei culturi din care cea europeană se trage și se mai inspiră încă.

NICOLAE MAREȘ

POEME ÎNTR-UN VERS

Poemele într-un vers ale dlui Ion Brad – amintind de cele ale lui Ion Pillat în 1936 create ca «gen nou» de poezie – sunt o formă de lirism rezumativ al unei experiențe de viață (și artistice) aflată, iată, la zenit existențial. Un poem într-un vers era asemuit de creatorul tradiționalist drept un strop de parfum pe lângă un

coș de flori! Decolând, așadar, de pe acest promontoriu carpatic, pentru a lua în piept văzduhul necuprins al Mării, *Cocoarele în ultimul lor zbor* poartă, mai întâi de toate, mesajele unei conștiințe artistice, ale clarificării din urmă cu sine și lumea...

Sunt, potrivit unei dedicații personale, „exerciții de melancolie”, ce vin să rezume un destin și să rotunjească o operă, căci, dincolo de caracterul lor mai cursiv ori mai sentențial (maximal, apoftegmatic), aceste poeme izvorăsc dintr-o biografie itinerantă, esențializată, transfigurată în elemente de artă poetică în aceeași măsură (cum altfel!)

„De ce mă strigă lumea mai mult din amintiri...”, scrie poetul încercat de melancoliei târzii, sub velura cărora sunt cicatrici și răni. De fapt, sunt atâtea neliniști și premoniții încât putem spune, fără teama de a greși, că sentimentul liric dominant al volumului merge de la elemente îndurerat nostalgice la constatări ale timpului atotmăcinător, personificat undeva drept mereu tânărul nostru dușman...

Deși nu sunt ordonate tematic, poemele dlui Brad – de o ținută ritmică memorabilă – exprimă, mai întâi, o referențialitate spațială și anume icoana Ardealului din care coboară, cu identitatea și specificitatea lui de țărâm «mioritic» încărcat de istorie, legende și spiritualitate. Poetul e un *descăle-cător* «călugăr» într-un Isarlâk al «crailor de mahala», care se conduce după alte cutume și legi morale: „Din Ardeal veneam, călugăr, printre crai de mahala...” Unicitatea spațiului din care a descălecat e definită cu imperativitate: „Ardealuri nu sunt multe, doar unul, cât o mie!” Gândul îl duce, desigur, la anii școlare, Blajul fiind definit loc al «negocierii» corifeilor ardeleni cu divinitatea: „Veacul Luminilor? Blăjenii nego-ciau cu Dumnezeu!” Aici, în Mica Romă – cum i-a zis adolescentul poet îndochinat de un dascăl precum Aron Pumnul - locuia Cipariu, înaintaș pe linie ereditară, care „fără lumină, citea la lumina lunii”.

Desigur, nu poate fi uitat satul natal, mirificul Pănade (prin care ne-am purtat și noi pașii, adăstând la casa poetului), interogată pe latura unor legături organice și cărturărești: „Pănade, sat de cărturari, tu singur mă mai poți citi?”

ZENOVIE CÂRLUGEA

FIECARE VERS E UN POEM

Ion Brad publică o carte de poeme într-un vers – în care fiecare vers e un poem. O amintire, un sentiment, o idee, formează o istorie, fără cronologie, a unor idei, sentimente, amintiri.

Ion Brad a trăit toată viața printre scriitori, publiciști, cinești, oameni de teatru, literați, diplomați, frați, verișani, cântăreți, afoni, cărturari, muncitori și țărani, dar s-a bucurat mereu de ce-i lipsea: nepăsarea, acreala sau chiar dezgustul față de cei din jur. Cum viitorul e întotdeauna imprevizibil, Ion Brad s-a trezit, uneori, cu imprevizibilul crunt al trecutului, pus în scenă uneori de confrăți.

Așa că n-a putut spune mereu ce se zice de obicei: „Statul, de, sunt alții, dar suveran sunt eu...” N-a bătut toba la Moldova despre propria sa suveranitate, dar mai ales în această carte ce sună ca o biografie și ca un testament se vede că echilibrul suveranității personale nu l-a părăsit niciodată!

„Stelele sunt numărate de poeți și-n miezul zilei.”

Anii au trecut cum au vrut. Zice Ion Brad:

„Se plimba Tanda cu Manda și Moraru cu Șelmaru.”

Dar mai important este altceva:

„Morții înfloresc livada crucilor de la Săpânța.”

„Mi-ai fost leagăn, nu mormânt, maica mea dintre icoane...”

„Aud moartea la fereastră... Mamă, oare tu mă chemi?”

„Cel mai mic din frați a fost să-i răspundă primul mamei...”

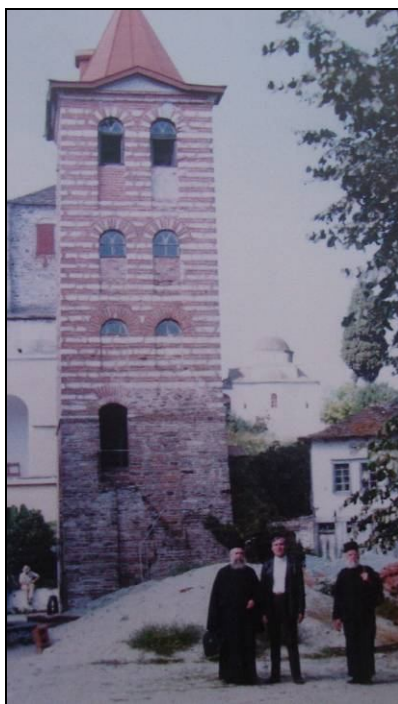
„Țărâna grecilor e marea...”

Cartea lui Ion Brad, *Cocoarele în ultimul lor zbor*, e plină de o duioșie creștină... Poetul cântă înălțimile, tandrețea cocoarelor înaintea ultimului zbor spre țările probabil calde, fraternitate imaginară dintre oameni, libertatea imaginată ce-i mână pe ei în lupte, republica abstractă a prezentului, grădina paradisiacă a copilăriei și taina morților care au murit pentru nimic:

„Apocalipsa utopiei. Unde-ați pierit voi, vișătorii?”

„De ce n-aduce porumbelul ramura verde de măslin?”

D. R. POPESCU

Careea (capitala Muntelui Athos), cu călugării români Neofit Negară și Dometie Trihencă, originari din Tilișca Sibiului

POVESTEA DINTRE VORBE - LIRISM ESENȚIALIZAT

Personalitatea scriitorului Ion Brad s-a conturat treptat, creația sa urmând un drum ascendent valoric și reușind să îl ridice, în ultimele două decenii, de la rangul de poet stimabil (un loc stabil, original în cadrul generației sale și împlinit în ansamblul poeziei de după 1950) la acela de Poet-Exceelență. Adică de aed de primă linie, stihuitor dintre aceia atinși și binecuvântați cu aburii sfinți ai Poeziei.

Oricât ar părea de ciudat, o carieră ce părea încheiată în urmă cu un sfert de secol a cunoscut o spectaculoasă schimbare în ton, în substanță, câștigând libertatea de a fi mărturia unui om ce s-a regăsit pe sine târziu, redat sieși de răsturnarea sistemului politic totalitar, a cărui apăsare, se vede abia acum, dl. Ion Brad a suportat-o cu greu, fără a se plânge, ca pe o cruce care trebuia purtată inevitabil, nu doar de Domnia Sa.

Au rezultat, după regăsirea de sine, cărți de poezie, proză și

eseistică, numărul lor derutându-i aproape pe comentatori, căci se prezentau în flux continuu, fără poticniri, fără șovăieli.

Este vorba de transmiterea unor experiențe de viață cum puțini au avut parte, experiențe filtrate de cultură, înțelepciune și bun simț, fără ostentațiile specific altor congeneri ce nu au încercat (ori nu au riscat) să depășească statutul și condiția dobândite.

Cu uimitoare tinerețe spirituală, dl. Ion Brad forțează talentul poetic înnăscut, ducându-l spre limite neașteptate, adică obligându-l spre îndrăzneala supremă, poemul într-un vers.

Dacă ar fi încercat o specie de alte proporții, fie chiar și o epopee ori un poem dramatic, dacă s-ar fi delectat în formele fixe ale poeziei unde se obțin rezultate spectaculoase prin virtuozitatea artistului, ori dacă ar fi continuat să sondeze în adâncurile intime, ar fi fost lucruri de înțeles și de așteptat.

Ion Brad publicând *Cocoarele în ultimul lor zbor* (Ed. Tracus Arte, București, 2015), caută esența pură a lirismului, nucleul generator de poeme, trăirea și simțirea concentrate în câteva cuvinte a căror alăturare deschide noi versuri, lumi, speranțe, drame, împliniri.

Eliberat de povara lumii exterioare, fără a se fi transformat într-un sihastru, dl. Ion Brad a coborât în sine, a căutat resorturi de împlinire prin vers și descifrarea de taine oferite de întretăierile de gânduri, concepții, simțiri ce i-au învăluit și marcat conștiința.

Poeemele într-un vers ale d-lui Ion Brad trebuie parcurse pe îndelete, în momente propice reflecției, meditației, ele fiind nu doar simple maxime ori cugetări, ci nuclee expresive degajând un parfum liric special, ca un abur venit de neunde, spre a ne îndrepta spre un anume adevăr, stare, emoție.

Poezia se simte în fiecare piesă, artistul dovedind harul său aparte în profunzimea gândirii și eleganța expresiei.

LIVIU GRĂSOIU

PERFORMANȚE

La cei 88 de ani ai lui, Ion Brad ne reamintește, dacă uitasem, ce înseamnă poezia de senectute. E spaimă, singurătate, tăcere. E întoarcerea înapoi, spre începuturi. E tristețe, îndoială, regret. Și frig.

Poetul nostru se simte „*plutind ca un ghețar*” sau învăluit în ceață ca într-un „*vâl de mireasă moartă*”. El se vede „*cerb nebun mugind în noapte*” în vreme ce „*fi răspund ciutele din moarte*”.

Altădată, închipuindu-se la marginea mării, este „*un suflet ce stă să se-nece*”.

Înspăimântat de ostilități necunoscute altădată, se ascunde în sine, ghemuit „*ca în pânțele mamei*”.

Psihologia senectuții conține dramatice sentimente ale despuierii sau ale înveșmântării artificiale, simbolizate la Brad de un „*portocal în desfrunzire*” sau de un straniu „*bătrân salcâm în floare*”.

Poetul, cocoșat de sacul îndoiei dus pe umăr, descoperă că și-a închis viața într-un „*ocol prea strâmt și vicios*” și că scena pe care s-a jucat trilogia vieții lui „*e goală*”. Îl mai ajung șoapte de demult ca „*fluturii ce cad sub lampă*”, el așteptând să moară „*încremenit în chihlimbarul*” unei iubiri ce pare a fi fost tot avutul său sentimental.

Și, fiindcă acum însuși „*ochiul cunoașterii clipește obosit*”, pe poet îl sperie mai mult urcușul „*decât căderea care vine*”. În general, în oasele bătrâne s-au adunat „*prea mult metal, prea multă sare*”, îngreunându-l, imobilizându-l, împiedicându-l să se mai avânte pe pantele existenței; preferă să se certe cu sine însuși când „*tăcerea îl sufocă*”.

Din profunde sunete amare care îl înconjoară, ne comunică un fel de cântec funerar al zburătoarelor: „*Aud cocoarele plecând, nu când se întorc, ca altădată*”. Dar lirica senectuții nu se rezumă în volumul lui Ion Brad la lamentație, nu are doar culoarea cenușie sau neagră a devitalizării și presimțirilor funeste tot mai acute.

Vârstele avansate l-au dotat pe poet, în ciuda anemiei generalizate, cu puterea de observație a unui aparat uman lucid și dezinteresat, care face să ne defileze prin fața ochilor o vastă, felurită și captivantă panoramă a realităților lumești, transfigurate în crochiuri filozofice orânduite ca într-un original muzeu al adevărilor la care în mod curent nu prea avem acces. Aceasta este a doua față esențială a liricii de senectute din cartea lui Ion

Brad: sinteza concentrată la extrem („într-un singur vers”) a lumii: atât de puțină și pasionată; ținând de relația omului (grecesc) cu sine, cu semenii, cu Universul.

Se știe, examenul universalului dat de un poet este mult mai dificil decât cel al particularului. Și acesta se pretează, desigur, la imagistică, la muzicalitate, dar capacitatea sa emoțională e mai redusă și, ca atare, reacția noastră sentimentală mai palidă.

Funcția universalului se apropie și în poezie mai mult de științele umaniste (filozofie, etică, psihologie). Curajul lui Ion Brad de a intra în sfera respectivă, exploatându-și propriile experiențe de viață, merită aplaudat. Și cu atât mai mult reușitele experimentului.

DUMITRU POPESCU

ION BRAD, COCOARELE ÎN ULTIMUL LOR ZBOR

Deși s-a afirmat în mai multe genuri literare (poezie, proză, teatru, publicistică, traduceri, critică și istorie literară, memorii, epistole, interviuri, dialoguri etc.), Ion Brad, „*un scriitor proeminent al literaturii românești*”, cum l-a numit criticul Petru Poantă, rămâne în conștiința literară mai ales în calitate de poet, așa cum intuia și Lucian Blaga, în 1954, când îi oferea poetului (care publicase până atunci doar trei volume de versuri) o emblematică dedicație, pe volumul său de *Poezii*:

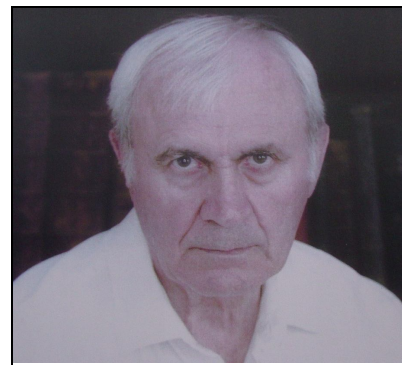
“*Lui Ion Brad – cu bucuria nespus de rară de a fi întâlnit uniți în aceeași ființă un poet și un om*”.

Această efigie predominantă de poet a lui Ion Brad este confirmată și de cel mai recent volum al său – *Cocoarele, în ultimul lor zbor*. Poeme într-un vers, Editura Tracus Arte, București, 2015.

Poemele într-un vers nu sunt prea cultivate în literatura română, din cauză că presupun rafinament, o mare putere de concentrare și profunzime.

Deși poemele lui Ion Brad nu poartă niciun titlu, frumusețea lor este la fel de mare, și ele părănd (prin muzicalitate și armonie interioară) începutul unei strofe sau al unei poezii.

De altfel, în mod invariabil, când poemul nu se termină cu un semn de întrebare sau de exclamare, el este urmat de puncte de suspensie, care invită lectorul avizat la continuarea mesajului poetic, ceea ce asigură

Poetul, la 75 de ani

poemelor într-un vers o reală modernitate.

Tematic vorbind, noul volum de versuri al lui Ion Brad se încadrează în coordonatele esențiale ale registrului său liric, în care predominante erau tradițiile, obiceiurile, pământul natal (“*După casele din deal, mor, pe rând, cele din vale...*”; “*Greu se încordau cosașii... Noi le aduceam doar apă...*”; “*Aud, din pietre, cum mă-ntreabă străbunii dacă-s încă viu...*”), Blajul văzut ca un fel de *axis mundi* (“*Cel mai bătrân dintre stejari, la Blaj, era-nchinat lui Iancu...*”; “*Cipariu printre cârți era ca un voievod într-o cetate...*”), spațiul transilvan (să nu uităm că un alt volum al poetului, din 1977, se chema *Transilvane cetăți fără somn*: “*De-ar învia toți morții noștri, n-ar încăpea în tot Ardealul...*”; “*Dealuri înalte transilvane, curg drumurile-n loc de ape...*”), miturile, sentimentul nostalgic al trecerii ireversibile a timpului, la care s-a adăugat acum, în mod firesc, obsesia “marii treceri” (“*Cu frisoane trec cărarea Cimitirului Catolic... / Într-un leagăn prea adânc mă aștepti... Puțin mai este...*”; “*Nu e vremea, crizanteme, de ce vreți să mă-nsoțiți?*”; “*Dincoace de dincoace te caut, dincolo de dincolo mă chemi...*”; “*Cu toate crucile-nflorite, nu e prea vesel cimitirul...*”; “*Inscripțiile de pe cruci – cuvintele din requiem...*”; “*De ce să-mi fie teamă când tu mă chemi dincolo?*”; “*Nu uit... Când o să vin, ți-aduc fotografii cu strănepoții...*”). Această obsesie, devenită esențială odată cu volumul *Cartea zidurilor* (1982), este vizibilă aici încă din titlu (*cocoarele*, termen regional, devin simboluri ale *plecării*, nu ale *sosirii*, cum spune poetul însuși: “*Cer înalt și iar cocoare, care pleacă, nu se-ntorc...*”), fiind susținută și de un lexic adecvat, din care nu lipsesc cuvinte precum *însurare*, *vamă*, *trecere*, *toamnă*, *umbre*, *amurg*, *lanțul ruginit al vieții*, *apus*, *a închide* etc.).

ILIE RAD

Aburul din cărți străvechi...

Octogenarul Ion Brad îmi trimite „noi exerciții de melancolie și tristeți” – cartea *„Cocoarele, în ultimul lor zbor”* (Editura Tracus Arte, 2015).

La aproape 87 de ani, clujeano-bucureșteanul Ion Brad mărturisește că aude acum „cocoarele plecând, nu când se-ntorc, ca altădată”, în candelă, „a treia vârstă își pâlpâie singurătatea” și „un negru trandafir i-arată ghimpii”. Îndură cu resemnare senectutea („Chiar și umbra vestejește târâind cu ea bătrânul”), amintindu-și întrebător („Obez? Cardiopatic? Ischemic?”) și resemnat de atletul ce fusese odinioară. Nu-i, însă, cartea „Cuvântului ultim – piatră funerară”, chiar dacă-i copios nutrită din „sic transit”, mai degrabă e-o interogație reverberată pe tema „Cum va fi când n-oi mai fi?”, presărată din belșug cu „polen de cărți” și cugetări pieptișe menite să-i valideze condiția de „paznic bătrân la tinere primejdii”.

Cei ce nu-l cunosc pe Ion Brad ar putea trece cu grăbire peste monostihul „Întrebare insistentă: chiar vrei să mori fără dușmani?”, nebănuind că rezumă o conduită și îndreptățește o constatare puțin obișnuită: autorul a lăsat totdeauna și pretutindeni „loc de bună ziua”, drept pentru care în tabăra dușmanilor nu-i poate alinia decât pe cei deprinși să judece muștrător funcția în sine, nu și prestația celui ce o poate onora (sau nu) în vremuri tulburi și potrivnice.

Redactor de reviste, secretar al Uniunii Scriitorilor, după stagiul la Filiala Cluj, vicepreședinte al fostului CSCA, Ambasador al României în Grecia (1973-1982), director al Teatrului „Nottara” – pare greu de trecut prin astfel de responsabilități în „epoca de aur” fără să trezești resentimente și să colectezi inamiciții!

I-a lipsit sârgul politicianist descalificat; și-a scris cărțile de poezie (19 de toate) înfruntând „franchetea și iezuitismul ce se bat în mine ca berbecii”, convins fiind că „Ființa noastră cea adâncă (este) dulcea limbă românească” deslușită din „aburul cărților străvechi”.

Faptul că și-a rostit o poezie fericit apreciată dimpreună cu semnatarul ei o dovedesc spusele lui Lucian Blaga, cel ce-și declara „bucuria nespuse de rară de a fi întâlnit, uniți în aceeași ființă, un

poet și un om”. G. Călinescu îl trece în familia „poetilor adevărați ce dețin acea copilărie cu care uimesc și produc, ca și muzicienii, sentimentul inefabilului”, iar Șerban Cioculescu pune punctul pe i: „Patriotismul rămâne steaua de orientare a cântărețului”.

MIRCEA RADU IACOBAN

Poeme într-un vers

Prin poezie comunicăm cu glia părintească și cu toți acei ce poartă în inimă dragostea de țară, cultura și datinile noastre, simț și judecă în spiritul neamului nostru.

Acasă înseamnă glia părintească: mama și tata, familia în amintiri, copilăria și prietenii, școlile urmate de noi, în care educația și cultura, bunul simț și respectul nu erau doar vorbe.

Acasă înseamnă ceva ce nu se poate explica în cuvinte, acasă este sufletul și amintirile din el, locurile natale și poate liniștea de apoi!

Reflexivă, caldă, cu inflexiuni molatece, poezia domnului Ion Brad este o cale perfectă de comunicare cu semenii, cu sine însuși, cu Universul. Ceea ce nu e puțin, dimpotrivă.

Scriitorul Ion Brad promovează creatori din toate domeniile: poezie, roman, proză scurtă. În plus, e un bun ambasador al culturii și civilizației românești, sfințind locul pe care și l-a ales, cu frumoasa limbă moștenită și cu însuși sufletul său în care încapă o țară. România, țară dragă, leagăn al ființei pentru neamul ce-l trăim în versuri și în cânt de dor, de jale și de neputință, oare când o să-nțelegem că ne-am născut spre a ne dăruii în file de timp nemuritoare?...

Nu pot descrie în cuvinte emoțiile și trăirile pe care le am atunci când lecturez spre încântarea spiritului meu versurile poetului Ion Brad atât de calde și sublime.

Vă mulțumesc infinit pentru talismanele de suflet întruchipate în

Acasă la Ion, la București, cu sora Maria, frații Vasile, Alexandru și Traian, 1999

poezii, sunteți îngerul meu cu aripi de vers atât de prețios și de luminos!

Vă îmbrățișez cu sufletul și gândurile mele senine!

RODICA ELENA LUPU

PRIVIND SPRE CERUL VIEȚII...

Aud cocoarele plecând, nu când se-ntorc, ca altădată...

Admirând coperta noului volum de versuri al poetului Ion Brad, *Cocoarele în ultimul lor zbor*, un gest firesc îți înalță ochii spre cerul – drum și călăuză a acestor păsări călătoare, pe care un nu știi ce instinct puternic, fără de răzgândire, le ridică din cuiburile care, cu luni în urmă, bine clădite, ca pentru veșnicie, le-a ocrotit, le-a încălzit, le-a crescut puii ca pentru o rămânere definitivă. Și totuși, aceste păsări greoaie, dar atât de grațioase în perfecta simetrie unghiulară pe care o desenează la plecare, își vor lua zborul spre cerul unei alte lumi, tot așa de caldă, la fel de primitoare. Aceste păsări coboară, an de an, lin, dar istovite de lunga călătorie, la fel ca în grafica de pe coperta volumului, spre un alt popas, dar ne sugerează, cu vârful penei lor în formă de vechi instrument de scris, că: *La vie d'un artiste se caractérise par une assiduité constante et une discipline intense.* (John F. Kennedy, 1917-1963).

Poetul Ion Brad ne așează de această dată în fața ochilor o poezie – *Poeme într-un vers* – specie literară puțin prezentă în lirica românească și prima oară întâlnită în creația Dsale. Prin forma lor, aceste versuri, deși par a face economie în extindere, sunt o chintesență de idei, experiențe, trăiri ale poetului și invită cititorul a reflecta și a continua în gând să pună punct, puncte punctelor, sau să le răspundă semnelor de întrebare de la sfârșitul aforismelor.

Volumul e asemenea unui sipet în care poetul Ion Brad își ține adunate sau ascunse comorile vieții și ale sufletului său. Ne lasă pe fiecare dintre noi, ne provoacă să-i găsim cheia cu care să-l deschidem și să-i descifrăm înțelesurile. Fără a avea un cuprins sau o organizare tematică, aceste poeme într-un vers invită pe fiecare cititor să le înțeleagă, să le trăiască prin propria-i structură temperamentală, cu amprenta propriului suflet.

LIANA BIRIȘ

CLIPLE INTERIOARE DIN CLIPA CEA REPEDE

Tulburătoare, bogată în metafore de puternică expresivitate și aforisme – rod al unor înțelepte meditații – este mai recenta carte a poetului Ion Brad: *Cocoarele în ultimul lor zbor!* Scriu „mai recentă” pentru că e de-a dreptul miraculoasă, prin prolificitate și diversitate, producția sa lirică, epică, dramaturgică, memorialistică, de etică și istorie literară. Ea a cunoscut un veritabil reviriment, consolidându-i statutul artistic și în anii senectuții, pe care se cuvine a-i privi ca ani ai unei surprinzătoare și pilduitoare noi „tinereți creatoare”. O tinerețe de matură luminozitate.

Este o carte greu de cuprins într-o simplă formulă definitorie, deși un sprijin ar veni totuși dinspre autor care adaugă sugestivului titlul o orientativă precizare privitoare la – hai să-i spunem! – specia literară pentru care a optat: poeme într-un vers.

Se cuvine remarcat că însuși titlul cărții este, prin sugestivitatea în încărcătura afectiv-emoțională, un concentrat poem într-un vers.

La noi, ca și în alte literaturi, sunt insolite, deloc numeroase, asemenea opțiuni lirice, Ion Pillat fiind exemplul clasic, ca autor al unui memorabil ciclu liric de o atare factură, îndreptățind identificarea unui deliberat act de creație. Lui i s-ar mai putea alătura Adrian Maniu și Lucian Blaga, dintre precursorii celor de azi. Recent, de pildă, într-o atent alcătuită revistă gorjeană, „Caietele Columna”, am întâlnit un grupaj de poeme într-un vers semnat de o distinsă autoare de versuri și reputată traducătoare, Paula Romanescu.

În treacăt ar fi de constatat că în ultimele trei decenii, pe lângă văditele preocupări pentru conectarea versului autohton la spiritul modernității, se înregistrează și o mai pregnantă cultivare a unor specii literare cu forme fixe: sonetul, rondelul, catrenul, epigrama – cu deosebire – aforismul versificat etc. Adeseori, o asemenea „resurrecție poetică”, generând mai mult decât notabile realizări, este nu o dată pândită de

apariția unor producții lirice de o anume artificialitate, de lejeritate și simplism. Densul și ofertant volum pe care poetul Ion Brad îl îndreaptă din prezentul literar către viitor face pe deplin dovada unei izbânzi lirice. Poemele sale într-un vers îmi par a fi mai degrabă rezultatul descoperirii (cu surprindere poate) de către autor, în manuscrise, datând (după puține repere identificabile în unele versuri) din diverse perioade de creație, „de la tinerețe până la bătrânețe”, ca să apelăm la sprijinul colindului tradițional, descoperire a existenței unui prețios zăcămant metaforic.

NICOLAE DRAGOȘ

UN MANUAL DE ÎNTELEPCIUNE

Pe care îl deschizi, iar și iar. Citești un vers, încerci să-l înțelegi, te lași cuprins de el, îl mai rostești o dată în gând, îi dai dreptate, ba i te împotrivești.

Tot ce-i viu e cu păcat... Numai moartea e perfectă! Doamne, am eu vreme, am curaj să-mi privesc viața înapoi, ce-am greșit, am doar o faptură trufașă, necugetată? Nicio faptă bună nu răzbate dintr-atâtea zile irosite?

Cum să scap de îndoială?

Mă întorc iar la Poet: *Parcă am văzut cum se ridică aburul din cărți străvechi.*

Ei, da, aici mă regăsesc. Poate nu-i totul pierdut. Acestor cărți și înaintașilor lor – manuscrisele – am încercat să le dau de rost. Dar azi totul îmi pare că țipă, strigă, zbiară, se afirmă asurzitor și osteneala de o viață a meșteșugarului care am vrut totdeauna să fiu, se pierde ca o boare, ca un duh neinspirat.

Poetul are dreptate: *Între ziduri mari de cărți, azi se aud foșnind doar molii...*?

Cu Valeriu Râpeanu

Cu D. R. Popescu

A fost totul în zadar, am fost iar o verigă într-un lanț biologic, anonimă, la grămadă?

Cum să mă justific? Dar stai, Poetul a pus un semn de întrebare. Moliile își fac treaba lor, dar și tomurile îngrămădite lucrează. Că le citești răsfoindu-le alene, le parcurgi pe o tabletă sau ți le zvârle indiferent un difuzor mărunț în mașina ce a ajuns să-ți prelungească trupul ca să supraviețuiești în mișcare – cărțile dăinuie.

Las o vreme cocoarele să-și urmeze zborul, și-mi cercetez viața: a fost în zadar? Cum să mă înfățișez, curând, înaintea atotputernicului? Sau e mai bine să trăiesc repede, să nu iau aminte la trecerea timpului? Oricum, nu-l pot încetini, nu-l pot opri.

Cine mă deslușește? Același Poet, pe care la o lectură pe deasupra a versurilor sale l-am simțit pesimist, cochetând cu moartea, abisal, doborât, vine cu o constatare dătătoare de speranță: *Mai cumplită decât moartea, pentru om, sclavia minții!*

Nu știu ce-i moartea, dar mă strădui să-mi muncesc, să-mi frământ mintea. Cogito, ergo sum, a exclamat Pascal. Atâta vreme cât gândesc, exist, prin urmare pot face ceva, nu trăiesc în van.

Și reviu la Poet, îl recitesc și reîncep să dibui filonul de povețe, de trăiri profunde, dătătoare de bucurii și spaime, de îndoieli și împliniri, într-un cuvânt: întruparea vieții omului.

Găsesc acolo teii nopții, un tăciune scos din foc, stânca fulgerată, sete de fântâni adânci și câte altele.

Un îndemn subtil să-ți gândești propria condiție; să-ți pui întrebări; să te răzvrătești, apoi să te resemnezi, să contempli atent lumea din jurul tău – acesta este, neîndoios, înțelesul poemelor într-un vers, asemeni fâlfâirii cocoarelor în zbor, datorate Poetului Ion Brad.

GEORGETA FILITTI

CUGETĂRI ÎNTR-UN VERS

Poet bine cunoscut (autor inclusiv al unor volume de poezii pentru copii), romancier, dramaturg, traducător, coscenarist, autor de monografii, Ion Brad adaugă la acest corolar al creației „poemele într-un vers” din volumul *Cocoarele, în ultimul lor zbor* (Editura Tracus Arte, București, 2015). În noua sa apariție editorială, autorul își dezvăluie sufletul cu nostalgia vremilor apuse, dar și cu seninătatea înțelepciunii. Găsim aici peste 1250 de unități poetice (doar 15 fiind de două sau mai multe versuri), în cele 145 de pagini câte are volumul.

Încă de la început, constatăm că avem de-a face, practic, cu un lung poem al existenței, alcătuit din frânturile de gânduri și stări, sub forma unor versuri scurte, în aparență disparate, dar atât de unitare la final de lectură, asemeni unui mozaic alcătuit din materiale ce ar părea incompatibile (precum aerul și piatra, focul și fulgul de nea). Încă din 1981, Mircea Zăciu remarcă amalgamul tematic al poeziilor lui Ion Brad, coordonatele sale specifice („contemplație senină a lumii, certitudine a tradiției, confruntare cu miturile, nostalgie a originilor și melos elegiac”), iar Eugen Simion sublinia, în *Cuvânt înainte* la volumul de *Poezii inedite* (2009), „temele prioritare ale lirismului ardelean (miturile lumii țărănești, figurile emblematice ale istoriei – natura – ca stare de suflet), tratându-le, acum, în versuri care unesc profetismul cu elegia” (p. 9), regăsite și în volumul din 2015. Această nouă apariție sub semnătura lui Ion Brad sintetizează teme (viața, moartea, timpul, relația cu Dumnezeu) și motive (steaua, noaptea, drumul, zborul, muzica).

Dacă ar fi să ne referim în mod deosebit la motivul zborului de cocori, care dă și titlul volumului, el nu are o frecvență notabilă în creația poetului ardelean. Dar dintr-o anume dimensiune temporală, simbolul se așterne peste întreaga sa creație, ce poate fi citită și în această notă.

DOINA RAD

SEMNIFICAȚII ALEGORICE ÎN POEZIA LUI ION BRAD

În simbolistica asiatică și nu numai, cocorul este simbol al longevității, al nemuririi, al înțelepciunii, al fidelității, al imaculării. În mitologia românească, el este un mesager divin, vestitor al primăverii, având puteri sacre. La Ion Brad, personalitate de marcă a literaturii române a ultimului secol, regăsim aceste semnificații profunde care își află ecou încă din titlul recentului volum de versuri publicat la Editura Tracus Arte și intitulat *Cocoarele, în ultimul lor zbor. Poeme într-un vers*. Fidel viziunii sale poetice, autorul alege acest titlu simbolic, prin care creionează din start alegoria pământcer, mesajul poemelor situându-se pe o axă centrală ce unește două lumi sufletești.

Dacă în volumele sale de poezii mai întâlnim distihuri (iar în ciclul *Poemele viitoare* din volumul *Cartea zodiilor* chiar monostihuri), iată că volumul de față al lui Ion Brad ne surprinde cu o abordare structurală inedită, mai puțin întâlnită în literatura română și anume: poemele într-un vers. Pretențioase și prețioase, ele sunt cu atât mai valoroase cu cât puțini autori s-au încumetat să le abordeze. Amintim în acest context pe Ion Pillat, Gheorghe Tomozei, Adrian Maniu, Ion Mărgineanu, Grigore Vieru, Paula Romanescu, Dinu Virgil și arareori Lucian Blaga sau Daniel Turcea. De altfel, volumul începe cu câteva motto-uri edificatoare din Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Ion Pillat și Constantin Tsatsos.

Tematic, volumul abordează o varietate de stări alegorice, definiții conceptual poetice, răsfângeri sau prelungiri ale frumuseții în stare contemplativă. Marea majoritate a simbolurilor uzitate sunt de factură religioasă iar înșirarea lor concentrică este ingenios concepută. Volumul pare un imens puzzle în care fiecare piesă are locul ei bine definit, concentrând esența scrierii.

MARIA-DANIELA PĂNĂZAN

AUTOGRAFE

Lui
Marin Dancu
și familiilor sale,
cu adăpostul și
dragostea pretențioasă
acelor oglinzi
retrasoare, oferte
de pastă, în 2016,
cu lumina urme
și imbrățișări
fraterne,
Ion Brad
April, 2016

ION BRAD
OAMENI ȘI CĂRȚI
Volumul I
și Dancule mare,
Doamule țărăne,
talentat și harnic,
prevenă pe vedete din
peștile acului roșu
prin cărți și oameni,
cu adăpostul, imbrățișări
și imbrățișări fraterne,
Ion Brad
Mai, 2017

Plăcut sau neplăcut,
adevărul
- Convorbiri cu Ion Brad -
Se dedică lui
Marin Dancu,
cu imbrățișările lui
Ion Brad
mai, 2016

Mamei, dincolo:

Acest sicriu în care, fără grai,
Te mai privesc, se-aseamnă prea bine
Cu leagănul în care legănai,
Pe rând, vreo încă șapte după mine.

Era un leagăn cu tălpici de lemn,
Legat cu brâu de lână pe de-asupra.
Mai știu: bunica îi dădea îndemn
Și murmura ca pentru sine „Hupa!”

Aceste aspre mâini ce ne-au lăut,
Ce-au hărnicit și secera și sapa,
Acum eu, cel mai mare, le sărut,
Acum când încă nu le-nghite groapa.

Tăcută-i lacrima cu care spun
Cuvântul ce-mi rămâne legământ,
Azi, când pârâul glasului tău bun
Și-ascunde limpezimea sub pământ.

Cuvintele

Pâinea țării trece și prin mâinile mele,
Prin palmele cu degete fără inele,
Ce scrijelează cuvintele sângerând,
Ca părinții, din veacuri, cu plugu-n pământ.
Mă ard cuvintele adeseori,
Ca boabele grâului
Strânse-n pumni de semănători
Înfiorați de viața ascunsă în miez,
Mocnită, nerăbdătoare
Să se legene înspicată-n amiezi.
Gândurile mă ard ca pâinea coaptă,
Luată în brațe fierbinte,
Flămând mângâiată în șoaptă
De abur învăluit –
Și tremur de parc-aș fi pus mâna pe cuțit.

Nu știu să mă joc, nu pot să mă joc,
Fiecare grăunte are miezul de foc.
1965

Poeții, poeții

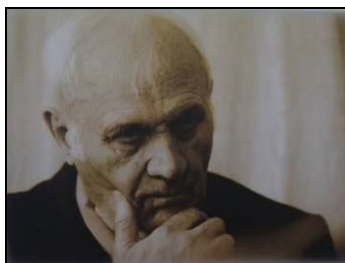
Cum zgâlțâie timpul
Poeții, poeții,
Frângându-le nimbul
Și linia vieții!

Plăpândeale toamne,
Teribile, iernile,
Pe versul lor, Doamne,
Tu cerni-le, cerni-le...

Le tremură buzele,
Silabele scapără...
Mai lasă-le Muzele,
De Hades îi apără!

Prea multe, prea multe,
Perfide, ispitele
Din vremuri oculte,
Din toate ursitele...

Mai lasă-le, lasă-le
Un zâmbet măcar,
Să-și reazime oasele
Plăpânde, de var!

Poetul la 86 de ani și....

Doină la Pânade

La Pânade, sus pe coastă,
Mai atârnă casa noastră
Cu pustiul în fereastră.
În fereastră, nicio glastră.
Doar pe trepte, la intrare,
Stau cu timpul în spinare
Oleandrii fără floare –
Nimeni mila lor n-o are.
Dinspre șură și poiata
Toți ai mei nu se arată,
Nici nu susură-n găleată
Laptele ca altădată.
Nu-s nici vacile, nici boii,
Doar pe țigle plânsul ploii,
Nici sudalmele nevoii.
Doar sub garduri baraboi.
Nu știu, eu am mai rămas?
Bufnițele nu au glas,
Se trezesc la parastas
Și prin mine fac popas...
1995

Fântânile, Fântânile

M-am uitat într-o fântână.
Mi-am văzut fața bătrână...
Singur m-am luat de mână
Și m-am dus departe până
Am găsit altă fântână...
Fața mea – tot mai bătrână...
Și-atunci m-ai prins tu de mână
Să găsim altă fântână,
Să ne fie ea stăpână...
Fața mea – și mai bătrână...
Fața ta nu se vedea...
S-ascunsese sub a mea
Și plângea... Râdea... Plângea...
2004

„Episcopul Voievod

S-a întors din Roma calmă
Spiritu viu dintre statui,
Ca-ntr-o frescă ține-n palmă
Blajul – mănăstirea lui.

Mănăstirea lui – Ardealul,
Mănăstirea lui – pământul
Dulce-al țării – idealul
Veac de veac cădelnițându-l.

Mănăstirea lui – aceste
Ziduri care i se-nchină
Cu ce-a fost, cu tot ce este
O cetate de lumină.

Mănăstirea lui – curajul
De-a lua în piept furtuna
De-a muta în Roma Blajul,
De-a-l jeli întotdeauna.

Blajul – sacra mănăstire
Regăsită, reînălțată,
Ca să dea de-aicea știre
Domnului la Judecată:

Doamne, m-am întors! De-acum
Poți să Te învrednicești
Să pui flăcări iar în huma
Osemintelor cerești.

1997

Mă uit...

Cu obraji aprinși ca de pojar,
Trecutul stă în față și mă-ntreabă.
N-ai vrea să te întorci ca tânăr iar?
Ce să-i răspund? Tăcut și fără grabă

Mă uit la pomii tineri din grădină,
La bucuria lor când dau în floare,
Mă rog de mierle iarăși să revină,
Să-nvăluie grădinile-n cântare.

Mă uit la cer... Coccoarele revin
Și berzele la cuibul de pe casă.
Mă uit la toată lumea și suspin
Că timpul ca un munte mă apasă...

Luați-l de pe pieptul meu! le strig
Urmașilor rătăcitori prin lume.
Dar nu-mi răspund... În mine-i foc și frig
Și parcă nu mai am acum un nume...

2015

ION BRAD

Aici, la Pânade, Ion Brad re trăiește intens *Romanul familiei*, precum și voluptatea memorialistică adevărită în masivele volume publicate.

Ceea ce a stat la pândă în gândurile mele, citind această carte, este ceva ce nu se poate spune, ceva ce s-a îndepărtat în amintirile „Brazilor”, și nici nu se mai simte în trăirea tinerelor vlăstare pentru care Pânade, părinții, bunicii din ceață, sunt vacanțe, întâlniri, sărbători, povești, oricum altceva decât acel ceva ce nu se poate cuprinde: grijile unei familii cu șapte copii în viață, cu bătrâni și străbătrâni, cu suferințele reale și cu moartea mamei, cursul zilelor acasă și la lucru în hotarele satului, timpurile cu apăsarea lor, adică tot ceea ce tensionează romanul acestei familii în proiecție literară – adevărul acelor tensiuni de care se pomenește în treacăt și care a dat dimensiunile morale și estetice ale prozatorului Ion Brad, fără de care nu s-ar fi alcătuit nici această monografie sentimentală.

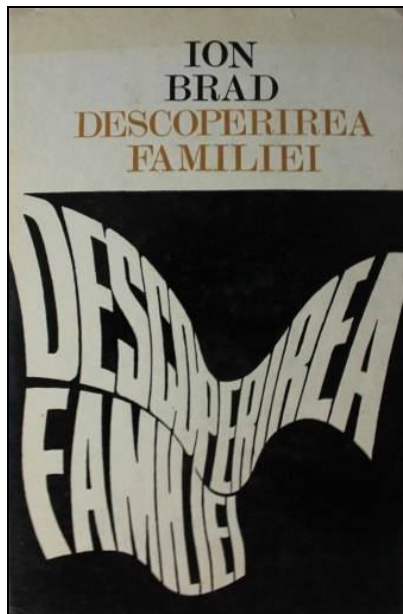
Părinți și copii, dar nu oricum, nu oricând și nu de oriunde, Pânade și Iclod, arhivele bisericii și memoria celor în vârstă, înmănunchează nume și întâmplări, precum și datele esențiale aproape de trunchiurile brazilor. Nepoți vin de departe, din Anglia, din Elveția, din America, și ceea ce se scrie aici, în afara paginilor semnate de cei șapte, biografii încărcate de istorie, indiferent de pregătiri școlare și de profesii, ceea ce urmează, toate celelalte însemnări, cu oricâte referiri la casa și la pămînturile părinților, îmi lasă un sentiment ecleziastic, în același timp de trecere a lumii și de bucurie a vieții, la care are dreptul tot omul.

Lectura cărții a însemnat pentru mine o stăruitoare meditație, o întoarcere adesea încărcată de emoții la lumea noastră transilvană, la satele, văile, dealurile noastre, la ulițele, cimitirele, bisericile, la vie și la pământuri, și mai cu seamă la ei, la părinți, așa cum i-ai cunoscut în copilărie și așa cum n-ai putut să-i cunoști niciodată. La mamele noastre. La adevărurile dure ale unei familii. Să naști nouă copii până la patruzeci de ani, pe șapte să-i ai în mâinile tale, zi și noapte, și să duci o suferință până la moarte. Și tot ce rămâne, cu tot ce se petrece mai departe. Ion Brad și frații săi trăiesc o dramă biblică.

Pânade este un loc idilic doar în amintiri și pentru urmași. În realitate a fost o scenă shakespeariană, cu îndurări, încrâncenări, potriviri și

nepotriviri de caractere, dar și cu o credință în Cel de Sus, într-o moralitate a legăturilor, cu iubiri intense mărturisite discret, după legile satului.

Sunt pagini de strictă biografie, dar și de proaspete virtuți literare pe care, citindu-le, eram stăpânit de un singur, stăruitor gând: cât de dureros este golul din carte, pe care l-ar fi umplut scrisul de elevată intelectualitate al lui Traian.

Cultul familiei! Superb exemplu, în lumea contemporană, pe care eroii cărții îl ilustrează. Chiar dacă pădurea brazilor se rărește, în poienile ei stăruie lumina cerească a bucuriei de a te ști alături de ai tăi, cu o vatră fie și imaginară, la care te așteaptă cineva la cină.

Binecuvântată familie! Să porți un nume falnic prin firea lui, a cărui rostire să-ți clinească vederea și imaginația, să te ducă în lumea pădurilor ori a miturilor, a tradițiilor, a sărbătorilor, a nunților, a înmormântărilor!

ION HOREA

POVEȘTEA UNEI VIEȚI

Pentru mulți autori, trecerea de la poezie la proză se dovedește fatală: ea face să se vadă clar fie că scrierea versurilor a fost un capriciu de tinerețe, fără rezultate concludente în plan literar, fie că despărțirea de poezie nu mai este posibilă. Ion Brad face parte dintre excepții, manifestându-se cu egală disponibilitate în ambele genuri. În 1964, când a publicat romanul *Descoperirea familiei*, noutatea situației a contrariat, pentru că publicul se obișnuise să-i vadă numele pe copertile unor cărți de versuri. Dar treptat, pe măsură ce s-a configurat tetralogia *Romanul de fami-*

lie și a mai apărut și insolitul roman *Muntele catârilor*, a devenit evident că poetul este și romancier. Că este de fapt – ținând seama și de manifestările sale ca dramaturg și eseist – un scriitor complet, pentru care cuvântul, și nu un gen literar sau altul, constituie mijlocul de exprimare predilect.

ALEX. ȘTEFĂNESCU

MUNTELE CATĂRILOR SAU AMBASADOR LA SFÂNTUL MUNTE

La mai bine de trei decenii de la prima ediție, bunul și mai vârstnicul meu prieten, Ion Brad, neobosit om de cultură, prozator, poet, diplomat și memorialist de excepție, ne propune o nouă ediție non varietur a „romanului” său *Muntele Catârilor* care, cu trecerea timpului, a căpătat și un nou subtitlu: *Ambasador la Sfântul Munte*. Renunțarea la subtitlul ediției princeps „roman” indică, pe de o parte, indecizia autorului în privința genului literar căruia îi aparține volumul, și, pe de altă parte, se datorește unor considerente de natură politico-religioasă pe care acesta le explică în al său substanțial *Cuvânt înainte* care deschide volumul.

„Unul din motivele pentru care am adăugat subtitlul „roman” a avut în vedere poziția mea oficială de ambasador al României în Grecia, ale cărui păreri, plăcute sau neplăcute urechilor politicienilor și diplomaților greci, puteau cântări în ansamblul relațiilor, în plină ascensiune, dintre România și Grecia, care nu trebuiau tulburate de opiniile publice ale scriitorului care eram”. „La aceasta, adaugă autorul, mai exista și preocuparea mea firească de a nu deranja nici pozițiile BOR implicată, și ea, în dezvoltarea relațiilor româno-eleene, de care atârnavă și cele religioase, încă dependente de moștenirea nefericită postbelică, afectată de ideologii și tabere politice opuse”. Dincolo de toate aceste considerente, eu l-aș numi un roman liric, deoarece un puternic filon liric străbate întreaga scriitură.

Așa cum scria criticul Șerban Cioiculescu la apariția primei ediții a romanului, „poet în proză, ca și în versuri, Ion Brad a proiectat cu egală forță de transfigurare, ca și de privire în concret, viziunea sa sensibilă și savantă a unui din cele mai neobișnuite spectacole cosmice, arhitectonice și umane, din câte ne oferă planeta noastră sublunară... «Muntele acesta vrăjit», cum îl numește autorul, este anexat literaturii noastre printr-o carte menită clasicității”.

CONSTANTIN GHIRDĂ

ION BRAD, CĂRȚILE PRIETENILOR MEI

La vârsta senectuții, când alți confrați abia își mai poartă betșugurile de colo-colo, Ion Brad trăiește o revenire spectaculoasă. E prezent cu poezii și articole în presă, deține rubrici de eseuri și consemnări, redactează la Alba Iulia revista „Acasă”, susține activitatea a două fundații culturale la Pănade, „Timotei Cipariu” și „Frații Brad”, semnează și publică volum după volum.

Din marea sa colecție de corespondență a scos câteva cărți interesante, iar Transilvania și Blajul i-au fost repere intelectuale venerate, pe care le are în permanență în obiectiv.

Fost cândva student la Cluj, apoi secretar al Asociației Scriitorilor de aici, aflată la începuturile sale în noua formulă trasată de schimbările produse de proletcultism, Ion Brad a închinat prima sa carte de comentator literar clujeanului Emil Isac, iar lui Ion Agârbiceanu i-a îngrijit numeroase volume restitutive, fiind alături de Mircea Zăciu, cu care a fost prieten și al cărui epistolar literar l-a editat de curând, un credincios editor.

În momentul de față, omul de cultură Ion Brad ne surprinde cu o nouă carte, intitulată de astă dată *Cărțile prietenilor mei* (Ed. ANAMAROL, 2014), prin care adună aici mai toată producția sa publicistică a ultimilor ani, de aproape 140 de nume.

Din impresionanta sa galerie nu lipsesc prieteni de peste hotare, în special din Grecia (Nikiforos Vrettakos), prieteni din fostele organisme culturale sau de partid (I.D. Bălan, Dumitru Popescu, Ștefan Andrei, Nicolae Dan Fruntelată), pe care scriitorimea de astăzi îi cam ocolește, dar și oameni de cultură de primă mână, scriitori cunoscuți și publiciști cu condei viguros, universitari și diplomați etc. În acest răboj extrem de lax sub raport valoric și profesionist, pot fi întâlnite numele a nu mai puțin de 18 clujeni: Ion

Agârbiceanu, Horia Bădescu, Augustin Buzura, Ion Cristofor, C-tin Cubleşan, Emil Isac, Mircea Petean, Irina Petraș, Petru Poantă, Ion Aurel Pop, Mircea Popa, Doina Rad, Ilie Rad, Teofil Răchițeanu, Aurel Rău, Dorel Vișan, Ion Vlad, Ioan Vlas, la care am mai putea adăuga numele lui Ioanichie Olteanu, Mircea Tomuș, foști și ei temporar clujeni.

E o recoltă bogată, care pune în valoare spiritul iscoditor și consemnativ al lui Ion Brad, preocupat să nu-i scape nicio noutate în domeniul producției de carte. Ion Agârbiceanu și Emil Isac reprezintă scrisul clujean interbelic, readus în actualitate prin noi ediții, cum este cea intitulată *Adâncirea creștinismului* a venerabilului

Patriarh și protopop al Clujului, dar și o generație pe care o cunoaște mai bine, încă din perioada studiilor sale clujene: Ioanichie Olteanu, Aurel Rău, Ion Vlad, Mircea Tomuș. Atent la fenomenul schimbării de generații, el s-a pronunțat mereu în presă despre scriitori ca Irina Petraș, C. Cubleşan, P. Poantă, Ion Cristofor, Ilie Rad etc., condeie de nădejde și de mare reprezentativitate pentru Clujul contemporan, ale căror cărți le disecă cu o mare plăcere, subliniindu-le calitățile și actualitatea.

Textele semnate de Ion Brad nu intră întotdeauna în categoria criticii curente, ci sunt mai degrabă foiletoane și vagante popasuri pe

marginii de cărți sau inspirate medalioane și repriviri cultural-istorice. Comentariul e echilibrat, amabil, binevoitor, comprehensiv. Rolul comentatorului este în primul rând de a atrage atenția asupra unui autor sau a unei cărți, principala lui misiune fiind aceea de a semna de a invita la lectură, și numai apoi de a comenta, clasa, valorifica. Ion Brad e un cititor preocupat de mesaj și de impactul acestuia cu publicul cititor. Adeseori pilula sa critică se rezumă la datele esențiale, condimentate cu întâmplări și amănunte personale care vin să pigmenteze colocvitatea discursului, împănate de altfel cu multe citate și chiar cu invocarea unor caracterizări critice aparținând altora.

Cărțile prietenilor mei sunt cărți binevenite și așteptate într-un spațiu cultural în care cititul și plăcerea lecturii sunt puse mereu în primejdie de scăzutul standard de viață la care s-a ajuns în țară și în care fenomenul cititului de masă, al prezenței cărții în bibliotecile publice este pe cale de dispariție. Or, împotriva acestei gâtui și segregări de populație se situează pledoaria elegantă și tonifiantă a lui Ion Brad, ca o promisiune de apetență culturală, nicidecum uitată. În ziua de 8 noiembrie ale lunii curente, poetul, omul de cultură și diplomatul Ion Brad a împlinit 88 de ani. Îi urăm ani mulți și rodnici!

MIRCEA POPA

CĂRȚILE PRIETENILOR MEI

În imensul repertoriu bibliografic al activității de peste șase decenii a lui Ion Brad, în toate genurile literare, ponderea numerică a opurilor de caracter prozastic aparține memorialisticii. Mai toate acele cărți includ corespondență. O atât de copioasă corespondență încât cantitatea ei este doar parțial exprimată titular pe copertile celor mai compacte tomuri din totalul de (până acum) șaisprezece: *Printre mii de scrisori* (2009) și *Printre alte mii de scrisori* (2010). Variate prin natura conținuturilor, respectivele produse tipografice se divid obiectiv în două categorii, cele din ciclul *Ambasador la Atena*, șase la număr, cuprind (cum o învederează genericul lor) memorii diplomatice, iar celelalte, rememorări de ordin literar și familial.

Indiferent cât spațiu ocupă corespondența în fiecare volum, niciunul nu e o simplă culegere de scrisori. În toate volumele, scrisorile sunt adnotate. S-ar putea chiar spune că ele constituie mai curând pre-texte. Recitindu-le, atât pe cele primite, cât și pe cele expediate, scriitorul se slujește de ele pentru a reconstitui, asemenea unui istoric, pe bază de documente, crâmpie autobiografice și implicit aspecte ale contextului crono-spațial caracteristic fiecăruia dintre momentele trecutului recuperat literar.

„Probe“, dacă putem să ne exprimăm în limbaj juridic, pentru validarea „depozițiilor“ memorialistului, scrisorile compun osatura discursului recuperativ, dar tot atât de interesante, de incitante, mai edificatoare pentru cititor, dacă nu și mai și, sunt și notațiile explicative ale așa-zicând „editorului“ corespondenței publicate, autor, în același timp, al unei bune părți din ea, destinat al părții celei mai întinse.

Adnotările „editoriale“, dezvoltate, nu o dată, până la dimensiunile unor construcții narative independente, întocmesc adevărate tablouri de valoare istorică, pătrunse de palpitul unor timpuri de sinistră, dar și amuzantă memorie, cromatizate de ambianțe, situații și personaje ce unesc pitorescul cu abjecția, elanul simulat cu absurdul.

DUMITRU MICU

Alte cărți ale prietenilor mei

Instructive și atent documentate, paginile de dimensiuni apreciabile din *Alte cărți ale prietenilor mei* acoperă o anumită parte din arena vieții literare și a pieței editoriale contemporane, cu mențiunea că Ion Brad mută centrul de reflecție asupra unor autori despre care nu se vorbește îndeajuns (Ion Buzăși, Ioan Popa, Zenovie Cârlogea, Anatol Covali, Marin Iancu, Rodica Lăzărescu ș.a.). Astfel, „răspunsurile“ pe care Ion Brad le formulează în cazul fiecărui autor în parte izvoară nu doar din generozitate și o îndelung exersată diplomatie, ci și dintr-o dorință de a radiografia prompt și obiectiv un prezent literar, de a converti nemulțumiri sau îndoieli în respirația literar-culturală a momentului. Cu alte cuvinte, cronicarul salvează clipa, adăugând numeroaselor volume de memorialistică o mărturie nouă, căci adnotările sale pe marginea cărților primite sunt adeseori afectuoase, încărcate de admirație și tandrețe, în aceeași măsură în care își păstrează sobrietatea specifică unui astfel de text. Aceste cronici transcriu un climat literar și prilejuiesc un șir de întâlniri cu scriitorii-prieteni și cărțile acestora, despre care Ion Brad găsește judecățile cele mai potrivite. Uneori, afirmațiile critice se însoțesc de pasaje portretistice, foarte reușite, ca și de referințe culturale dintre cele mai elocvente.

Alte cărți ale prietenilor mei se adaugă demersurilor exegetice anterioare, întregind un proiect mai mare și în continuă desfășurare încă, prin intermediul căruia Ion Brad vine în sprijinul scriitorilor cu o lectură empatică, experimentată și pertinent proporționată critic. În definitiv, Ion Brad scrie despre prietenie, despre această meticuloasă artă de a te apropia prin iubire de ceilalți.

Avem certitudinea deplină că poetul și scriitorul Ion Brad rămâne un prieten statornic și nu doar al Ardealului literar sau al condeierilor din alte provincii, ci al literaturii române în genere.”

MONICA GROSU

VIAȚĂ, CULTURĂ, ISTORIE

Cartea *Dialoguri epistolare*, realizată de Ilie Rad într-o frumoasă colaborare cu scriitorul Ion Brad, reprezintă, trebuie să spunem din capul locului, o premieră absolută din mai multe puncte de vedere: întâi, fiindcă a fost concepută sub forma unor scrisori, acest gen de scrieri fiind considerat de către mulți depășit, mai ales azi, în epoca mijloacelor electronice de comunicare, în acest veac nervos (în care prea puțini mai au timp să se aplece asupra foi albe și să scrie, mai toată lumea preferând să utilizeze telefonul mobil și Internetul); apoi, fiindcă partenerii de dialog sunt două personalități aparținând unor generații biologice diferite, având formații diferite unul de celălalt și, așijderea, un parcurs al vieții pe trasee diferite – de unde și ideea, lesne de acceptat, că fiecare dintre ei are concepțiile, convingerile, punctele de vedere personale în problemele vieții și în cele ale culturii. În fine, pentru că volumul depășește cu mult ceea ce s-ar putea numi exercițiu literar, lucrarea fiind în totul un document de viață, de cultură, neîndoișor foarte util contemporanilor noștri, dar mai ales viitorimii.

Este limpede că numai doi ardeleni erau capabili de o asemenea performanță, pentru că numai astfel de cărturari de peste munți (și întreaga istorie a culturii noastre a dovedit-o!) au fost/sunt înzestrați cu voința, tenacitatea, răbdarea, acribia lucrului bine și temeinic făcut. Făcut cu convingerea că el trebuie să lase urme azi și în viitor.

FLORENTIN POPESCU

„Convorbiri cu Ion Brad“

DIALOGURI EPISTOLARE

Când Ion Brad mi-a spus că profesorul Ilie Rad i-a adresat rugămintea de a accepta să-i dea un interviu care să fie inclus în antologia *Valorificarea interviurilor marilor scriitori români* (un proiect al Facultății de științe politice, administrative și ale comunității din cadrul Universității Babeș-Bolyai, din care aparuseră antologii cu interviuri acordate de Edgar Papu, Cella Serghi, C-tin Ciopraga, Fănuș Neagu, Ion Lăncrăjan), nu mă așteptam nici pe departe la acest volum de 477 de pagini.

Cum s-a născut ideea unei asemenea cărți aflăm chiar de la Ilie Rad, care în capitolul sau mai bine spus în argumentul intitulat *Întâlnirea mea cu Ion Brad*, mărturisește: „Am întocmit inițial 50 de întrebări pe care le-am trimis la București.

La scurt timp am primit și primele răspunsuri foarte ample cu reproducerea multor documente.

Numai că primele 39 de pagini primite nu constituiau răspunsurile la cele 50 de întrebări, ci doar răspunsul la... prima mea întrebare privind debutul în revista *«Gând tineresc»* din Alba-Iulia, din 1947. Așa s-a născut ideea de a face o carte proprie de interviuri pe care am intitulat-o simplu: *Convorbiri cu Ion Brad*.”

O carte de interviuri? Dacă am avea în vedere sensul strict al cuvintelor (interviu și convorbire) am spune că mai degrabă avem de a face cu un „dialog epistolar“, o modalitate de comunicare determinată de distanța sutorilor de kilometri care îi despart pe cei doi.

O modalitate de comunicare ce s-a dovedit de bun augur dând posibilitatea „intervievatului“ de a răspunde pe „îndelete“ întrebărilor nu totdeauna comode, dar niciodată la întâmplare, ilustrând că prof. Ilie Rad și-a „făcut lecția“ atât în ceea ce privește biografia cât și opera lui Ion Brad. Spune Ion Brad într-o scrisoare adresată profesorului: „Sunt convins că ai un sentiment de sufocare după aceste răspunsuri lăbărțate la întrebările dumitale.

Dar n-o să am altă ocazie în viață să încerc o nouă limpezire a unor momente oarecum importante din activitatea mea.

Mai ales din anii plini de contradicții pe care unii îi blestemă global, fără să vadă evoluțiile lor, într-o istorie de care n-avem cum să scăpăm. În fond, este vorba tot de Moira grecilor, de care nu scapă oamenii, ca și popoarele.“

MARIA CORDONEANU

Căzută astăzi în desuetudine, concursată fiind de mijloace moderne și rapide de comunicare, deși mai seci, mai lipsite sau complet lipsite de vibrație afectivă (telefonul, telegrama, SMS-ul, Facebook-ul), epistola de o mare diversitate a fost la începuturile literaturii române moderne o specie literară cultivată de pașoptiști. Epistola în proză înregistrează în această perioadă două titluri celebre: Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri* și C. Negruzzi, *Negru pe alb – scrisori la un prieten*. Și mai târziu literatura română a avut epistolieri talentați – puțin cunoscutul, sub acest aspect, Timotei Cipariu, al cărui masiv epistolar, sub forma scrisorilor adresate lui George Bariț, alcătuiește o cronică realistă a Blajului de la mijlocul veacului al XIX-lea, Vasile Alecsandri, apoi Duiliu Zamfirescu, Titu Maiorescu, G. Călinescu, Marin Preda ș.a. Scrisoarea amicală (scrisoarea literară) are în primul rând valoare autobiografică, configurând liniile unui autoportret moral, dar și una istorico-literară, prin datele și informațiile, multe inedite, pe care le oferă.

Un pasionat al comunicării prin epistole este Ion Brad – puțini dintre scriitorii noștri se pot lăuda cu o arhivă epistolară atât de bogată, – întinsă în timp pe durata unei jumătăți de secol, care a făcut substanța cărților sale de memorialistică epistolară – specie a memorialisticii literare pe care a ilustrat-o în ultimii ani și care a fost remarcată elogiile de critica literară: *Monologuri paralele* (correspondența cu Monica Anton), 1990; *Dialog epistolar* (Ion Brad-Mircea Zăciu), București, 2003; *Printre oamenii Blajului*, 2006; *Dincoace de munți*, 2008; *Printre mii de scrisori*, 2009; *Printre alte mii de scrisori*, 2010 ș.a.

În Ilie Rad a găsit o personalitate afină, istoric literar și editor de scrupuloasă informație și corectitudine, dar și un pasionat a două auxiliare ale istoriei literare: interviul și corespondența. În 2013 a realizat un amplu interviu biografic, *Convorbiri cu Ion Brad*, apărut la Editura Eikon din Cluj-Napoca, lucrare premiată de Asociația Scriitorilor din cetatea universitară ardeleană. A avut convingerea că multe probleme ar mai fi putut fi discutate și atunci i-a venit ideea să-i trimită lui Ion Brad „în fiecare săptămână câte o scrisoare, care să conțină o întrebare, din cele care nu au putut fi discutate de noi. Mă gândeam să publicăm doar răspunsurile domniei sale, așa cum am procedat în cartea mea de întâlniri cu Iordan...; exista riscul

să realizăm tot un fel de interviu, în care eu să întreb, iar dânsul să răspundă“. Ion Brad a propus să tipărească și scrisorile lui Ilie Rad, și astfel s-a născut o carte de „dialoguri săptămânale“ pe durata unei jumătăți de an.

Sunt 16 scrisori – întrebări și răspunsuri – de o mare diversitate tematică, preponderente fiind chestiunile de literatură și de viață literară contemporană, dar nu lipsesc probleme politice, economice și sociale ale României de azi.

ION BUZAȘI

VOCATIA DIALOGULUI

Mult timp ambasador, Ion Brad va fi deprins funcția covârșitoare a dialogului în raporturile dintre părți diferite, funcție determinată de dorința de a conduce către aflarea unui posibil numitor comun pentru o posibilă conviețuire. Pe de altă parte, dialogul conduce și către crearea unei rețele de – cum se zice acum – socializare, absolut necesară ființei umane pentru ceea ce aș numi împământenirea în timp. Prin dialog, ființa umană pare a-și consolida existența, sprijinindu-se de umărul celuilalt. Fapt care presupune oarecare afinități, lesne de aflat mai ales prin intermediul scrisului literar. O dovedește, între altele, Ion Brad, în volumul *Cărțile prietenilor mei* (București, Editura Anamarol, 2014, 463 p.). Sunt discutate aici volumele primite, cu dedicația cuvenită, de la numeroși autori. Cărți de literatură a primit Ion Brad încă din 1953, când era secretar al Filialei clujene a Uniunii Scriitorilor, și continuă să primească și acum. Înainte de toate, se cuvine semnalată prezența unor autori de valori diferite, dar care au provocat atenția lui Ion Brad din pricini felurite. Poate nu greșesc prea tare dacă aș susține că unul din criterii e apartenența geografică a „prietenilor“, cei mai mulți din zona Ardealului. Interes aparte este acordat Blajului, focar de veche cultură românească și, totodată, oraș în care Ion Brad a urmat studiile liceale. Interesul este deci explicabil. Cu atât mai mult sunt semnalate volume noi, dedicate trecutului blăjean, precum *Oameni de ieri și de azi ai Blajului*, semnat de Ana Hinescu și Arcadie Hinescu și apărut în 2012. Nu cunoașteam decât volumele din 1942 și 1973 ale lui Radu Brateș (pseudonim al lui Gheorghe Biriș), precum și antologia *Pavel Dan și Blajul*, semnată, în 2007, de Sergiu Pavel Dan, Ion Buzași și Aurel Podaru. Despre fostul lui profesor Biriș își amintește cu nostalgie și Ion Brad în paginile dedicate unor recente volume apărute sub îngrijirea Liane Biriș.

DAN MĂNUCĂ

„COMOARA” ION BRAD

Autor îmbucureștenit cu trupul, inima rămânându-i în Ardealul natal, în Pănadele luminat de spiritul Cipariului, Ion Brad oferă cititorilor o nouă apariție editorială, un adevărat regal numit *Comorile unui prieten tânăr*: George Corbu-Junior, Editura MRL, 2016.

Un volum ce-l intrigă pe comentatorul literar obișnuit să clasifice o carte, să o pună într-un sertar, să o îngheșue într-o căsuță categorială. Mergem pe mâna prefăcătorului – nimeni altul decât acad. Eugen Simion, cea mai avizată voce critică a contemporaneității – și-i zicem și noi *ambarcațiune literară*, o mică arcă a lui Noe, unde își dau întâlnire documentul și amintirile, într-un *mélange* fermecător. Documentele provin, în cea mai mare parte, din excepționala colecție a *Juniorului, prietenul tânăr*, pe numele lui George Corbu, fiul epigramistului, traducătorului și bibliologului George Corbu (Seniorul). Acestea sunt „comorile” pe care le etalează Ion Brad în volumul său și cărora le adaugă nu numai documente din propria-i colecție (scrisori, cărți cu dedicații, volume rare...), precum și date obținute în urma scormonirii atâtor și atâtor biblioteci, arhive, anticariate, colecții etc., ci și, mai ales, amintirile sale, care, în context, devin ele însele document, așa încât rezultatul acestei nuntiri s-ar putea numi la fel de sugestiv (poate chiar mai mult!), *comoara Ion Brad!*

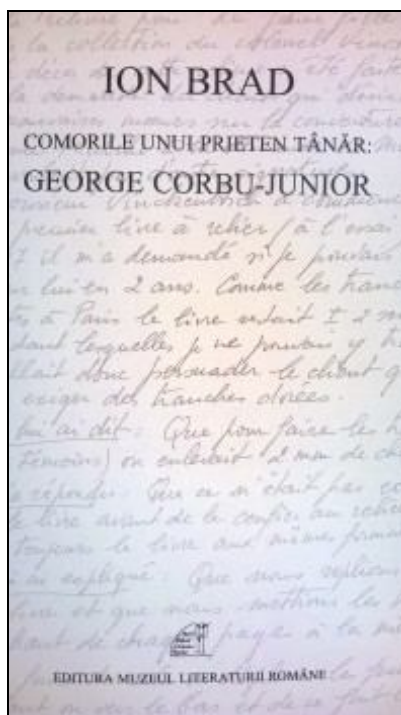
Desigur, informația vehiculată în recentul volum de 453 de pagini este copleșitoare, dar nu ea ar sta pe primul loc dacă ar fi să facem un clasament al reușitelor lui, ci felul cuceritor în care venerabilul Ion Brad edifică această construcție, modul în care „povestitorul” (căci, în fond, scrierea sa este o poveste) împletește documentul cu amintirea, ingeniozitatea cu care dă târcoale unui scriitor ori unui subiect și mai adaugă câte ceva – o scrisoare, un autograf, o fulgurație de amintire –, la edificiul pe cale să se ridice sub ochii noștri. În minte îmi vin iscusința, precizia, arta cu care își zidește cuibul o rândunică – din fire uscate de iarbă, bețișoare și mici crâmpie de lut, atât

cât poate duce o dată în cioc, așezate cu migală, cu tenacitate, lipite cu fermitate până când cuibul capătă forma dodoloață și capacitatea de a rezista intemperiei din afară și agitației dinăuntru...

Iată-l, de pildă, pornind de la corespondența sa cu Geo Dumitrescu (al cărui prieten și admirator se declară a fi fost) – epistole din anii 1952-53, de la, dar și către poet („Dragă tov. Geo”!) pe care le redă și le comentează. Trecând la „o altă etapă”, reproduce prefata la volumul „Aș putea să arăt cum crește iarba” (1989) semnată de Eugen Simion, apoi face o „întoarcere la prima oglindă”, adică la perioada *Albatrosului*, completând informația cu date din volumul lui Marin Iancu „Portret de grup”, apoi se oprește la caietul de poezie *Sărma ghimpată*, apărut după interzicerea *Albatrosului*, caiet care „trebuia să ofere «grupului» nostru [...] un mijloc, fie și neperiodic, dar direct și independent, de manifestare publică”. De aici ajunge, firesc, la Sergiu Filerot și mai apoi la Marin Preda, pentru început un Preda de doar 19 ani, care îi scria, la 16 august 1942, „lu’ Domn Niculescu” (Sergiu Filerot) o amplă epistolă în care Ion Brad descifrează „semne și idei” ce „anunțau evoluția spectaculoasă a tânărului”, de atunci, Marin Preda („Acesta e un tip cu a cărui nevastă am avut eu legături. Un profesor la un liceu comercial care

îmi spunea că sunt «opioman», «cocainoman», «morfinoman» adică dăna care ia droguri. Eu am pus mâna pe te[le]fon și i-am spus: «de trei ori rușine pentru ziarul *Timpul* că a avut asemenea cititori» – și păurmă am adăugat: «Ce-ți mai face nevasta? Dă-mi-o... la telefon!...» Însfârșit am răs mult pă chestia asta!”). După o incursiune prin „colecția Juniorului” (dosarul intitulat ADONIS, alcătuit de Virgil Treboniu), „povestitorul” Ion Brad nu uită de unde a plecat, așa că, „întorcându-ne la numele lui Geo Dumitrescu”, reînnoadă firul povestirii și ajunge la interviul acordat de acesta lui Ion Biberi („1. Nu sunt tuberkulos [...]. 2. Nu sunt inteligent. 3. Nu sunt frumos. 4. Nu sunt abstinent. 5. Nu sunt disponibil.” Etc. etc.), pentru a reveni apoi la Marin Preda, matur și consacrat, oprindu-se mai întâi la dedicațiile acestuia pe cărțile oferite lui Geo Dumitrescu („efuziuni lirice, dense, concentrate, în tonul legăturii dintre Geo și Marin, ambii nesentimentali”). Mai apoi pentru o caldă portretizare în mozaic („ștergându-și mereu ochelarii cu lentile groase și dioptrii multe”, „un puternic talent narativ, superior elaborat în retortele unei opere devenite, carte cu carte, un adevărat monument literar”; „un exemplu de demnitate umană și profesională”; „scria metodic, chinuit, îndărătnic”; „vorbele sale erau rare. Scurte. Esențiale.”), prilejuită de rememorarea unor întâlniri din trecut, mai vechi ori mai recente (ședința din martie 1954 din fosta casă a lui Malaxa, „concediile de creație” de la Pelișor, unde „muncea pe brânci, din zori până spre prânz, când ieșea la popice”, idila cu Nina Cassian, de aici alunecând spre căsătoria cu Aurora Cornu cu care alcătuia „o pereche spirituală strălucitoare”, ședința din biroul lui Zaharia Stancu, de prin 1970, și disputa lui Preda cu Eugen Jebeleanu – „Stai, mă Zărică, ce te-a apucat?! Moromete mă face Hitler și tu îți dai demisia?...”). Apoi despre „Delirul” (și controversatul episod cu tânărul revoluționar, inclus într-o prelungire de tiraj a primei ediții) și evenimentele din tulburii ani ’40, evocare susținută de amintirile Ion Brad, „pe atunci elev în clasa I B a Liceului «Sfântul Vasile cel Mare» din Blaj”, „martor la unele scene întâmplare în capitala județului →

RODICA LĂZĂRESCU

Târnava Mică”. În fine, după atâtea ocoluri și paranteze, ajunge și la întâlnirea de la Atena din 1976, la drumul pe Acropole, la programul unui Preda „cu fața luminată de un surâs cald, la precizarea mea că întâlnirea sa cu diplomații avea loc la doi pași de strada Alopekis (a Vulpiei), pe unde spune legenda că se afla casa lui Socrate și a limbutei sale soții Xantipa”.

Ori la întâlnirea de la „Capșa” bucureșteană, acolo unde „Monșorul” era un cunoscut al locului, ocazie cu care Ion Brad constată (surprins?) că meniul obișnuit al familiei Preda „nu era deloc «stil peizan», ci unul franțuzesc, rafinat și sobru”, și că „zgârcitul” de Marin Preda, contrazicându-și porecla, nu părea deloc meschin nici cu bacșișul chelnerilor.

Deși o abandonase undeva, în urmă, Ion Brad revine acum la Nina Cassian și la dedicațiile ei pentru Geo Dumitrescu – „Lui Geo, magnificul meu poet și prieten, cu dragoste fără hotare” (plecase deja în SUA), în care îl asigură de „dragostea mea dintotdeauna pentru totdeauna”. („Ar fi vrut ea, dar n-am vrut eu!”), ar fi răspuns Geo Dumitrescu la întrebarea lui Brad dacă era adevărată precizarea Ninei Cassian din *memoriile* sale cum că poetul s-ar fi numărat printre cei 12 amanți ai ei.)

Și povestea continuă cu alte și alte personaje, legate între ele prin mai mult sau mai puțin vizibile fire! Cu ample ocolișuri în spirală, cu paranteze, cu reveniri, cu întoarceri, scrierea curge molcom, asemenea unui râu de câmpie, cu multe meandre, cotituri, dar, mai ales, fără înviforări, căci „ardeleanul Ion Brad este – observa Eugen Simion – un memorialist blajin, tolerant, [care] alege mai mereu partea frumoasă a lucrurilor, trece cu ușurință peste asperități”, tulburându-și apele doar când se apropie cu amintirile de Mihai Beniuc, căruia, cu siguranță, nu-i poate ierta, în primul rând, „ura grea și absurdă” (Eugen Simion) cu care l-a urmărit pe Lucian Blaga.

Deși mai înainte i-am zis autorului „povestitor”, asemuindu-l cu o Șeherezadă ce încearcă să amâne cât mai mult posibil moartea, uitarea („Câtă tristețe! Câtă uitare!”) prin

actul spunerii, al rememorării, la fel de bine putem afirma că Ion Brad jonglează dezinvolt cu documentele, pe care le tratează ca pe niște personaje.

Asemenea unui regizor inspirat, le cheamă la rampă, le stabilește ordinea intrării în scenă, le pune să-și declame rolul, le susține partitura cu propriile amintiri, le retrace în culise pentru a le readuce mai târziu în lumina reflectoarelor, astfel încât documentele sunt vii, trăiesc, respiră, iar cartea în întregul ei se dovedește un adevărat spectacol al lumii prin care a trecut.

În recuzita acestui spectacol, cititorul descoperă și multe date ce țin de biografia „regizorului”, căci asupra implicării sale în poveste ne avertizase Ion Brad încă din deschiderea volumului: „Îmi propun ca despre fiecare dintre personalitățile care figurează în colecția Juniorului să evoc și relațiile pe care le-am avut cu unii dintre aceștia.”

Desigur, multe dintre datele să le zicem importante sunt deja știute de istoricul literar (precum faptul că Ion Brad a fost „ultimul elev-bibliotecar” al Liceului „Vasile cel Mare” din Blaj, pe care-l absolvise în 1948, ori „convocarea studențească” de patru luni la regimentul Muzicilor Militare, „practica” militară din Banat, căsătoria cu „logodnica blăjeană” Olimpia Alexandrina Șuteu etc.), dar cât de multe (nespuse altfel) spun câteva rânduri așternute prin 1952 într-o epistolă: „Dragă tov. Geo, îți scriu cu creionul fiindcă n-am cerneală. D-ta mă înțelege și o să mă scuzi”!

Fie că-l „ascuți” ca pe o halima, cu personaje extraordinare și întâmplări mirifice, fie că-l „vedeți” ca pe un spectacol, cu actori mai mult sau mai puțin talentați, dar sinceri în susținerea adevărului lor, volumul semnat de Ion Brad este nu numai o sursă de informații (a se citi cu creionul în mână!), ci și o mărturie vie, caldă, vibrantă, menită să aducă în atenția cititorilor adevăratele modele – căzute azi în uitare și înlocuite de falsele valori, într-o epocă în care „nu se mai vorbește de virtuți și comori spirituale”. Iată, aceste comori există și una dintre ele se numește Ion Brad!

Luată în ansamblu, scrierile memorialiste ale tuturor, așa cum au fost ele publicate în ultimul aproape un sfert de secol, restituie conștiinței publice substanța identității românești pentru mai multe perioade istorice. Este societatea modernă cu toate ale ei: drame, tragedii, absurd, grotesc, noblețe, egoism, lășități, oportunisme, iubiri, prietenii, trădări, parveniri și declasări, tot ce cuprinde o viață de om și un fragment de istorie.

Unul dintre cei mai productivi autori care au adus în peisajul editorial asemenea documente subiective, în formă memorialistică și epistolară este poetul, prozatorul, dramaturgul și memorialistul Ion Brad. Cariera sa, nefiind liniară, l-a purtat prin gazetărie, prin cercurile literare, în structurile de conducere din Uniunea Scriitorilor și Administrația culturală (la Ministerul Culturii), în cele politice și, față de alți confrați congeneri, în plus, în lumea diplomatică, în calitate de ambasador în Grecia și în aceea a teatrului, nu doar ca dramaturg, dar și în calitate de director al Teatrului Nottara. Toate aceste experiențe, dublate de o memorie prodigioasă și de grija pentru păstrarea scrisorilor, însemnărilor și altor texte, îi permit acum să restituie nu doar destinul personal, reprezentativ pentru o generație, ci și viața românească a ultimelor opt decenii. [...]

Volumul de dialoguri realizat din aprilie până în octombrie 2013 evocă evenimente majore sau de strict interes istorico-literar, prietenii, redacții, grupuri, tot acel univers al lumii literare cu rivalitățile, interesele, oportunitățile, orgoliile, compromisurile și micile „rebeliuni” pe care le regăsim și în cercurile funcționarilor din cultură și în teatru. Jocurile de putere, reclamații, anchete, informări, ședințe, colportaje, bârfe, dușmăanii, fac să se vadă în prim-plan o viață care omului de pe stradă, cu grijile sale, îi rămâne departe și îi e puțin familiară atât cititorului obișnuit de literatură, cât și spectatorului de teatru.

SULTANA CRAIA

COMORILE UNUI PRIETEN TÂNĂR

Dincolo de imaginea delectabilă și cu totul instructivă pe care îl oferă jocul mozaicat al acestei construcții de tip „puzzle”, farmecul volumului *Comorile unui prieten tânăr: George Corbu-Junior* (București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2016, 453 pag.) vine și din timbrul efervescent și tonic al comentariilor pe care Ion Brad le realizează în marginea unui bogat fond de documente literare, adevărate „comori” din biblioteca Juniorului George Corbu, corespondență, dedicații, informații literare de toate felurile, schițe biografice, jurnale de creație sau ediții princeps. Este vorba aici de un gen de evocări, a căror vibrație, dedusă din varietatea infinită a experiențelor, este întreținută de credința că devenirea și împlinirea în literatură, în genere, în cultură, ar beneficia de lecția Maestrilor, după cum, în superba carte *Maestri și discipoli*, George Steiner își exprima ideea că „nu există comunitate, credință, disciplină sau meșteșug fără Maestri și discipoli, fără dascăli și ucenici”. Receptiv și colocvial, lăsând intenționat deschise, pe lângă intenția vizibil recuperatoare, și alte multiple posibile perspective, Ion Brad insistă asupra evoluției în timp a relațiilor dintre scriitori din convingerea că lecțiile pe care ni le oferă cei dinaintea noastră sunt în măsură să genereze nu doar un șir de legături creatoare, ci și o benefică asigurare privind esența împlinirii spirituale prin dorința de a învăța și de a transmite cunoaștere și meșteșug literar. Se pare că printr-o asemenea perspectivă, Ion Brad vine să infirmе oarecum părerea celor care refuză să mai creadă în „scenariul idilic al continuității”, în beneficiile trecerii ștafetei de la o generație la alta.

Venind din partea unui adevărat închinător al cultului lecturii și admirator necontestat al frumuseții editoriale a cărții, informația lui Ion Brad se dovedește peste tot bogată și impresionant de precisă, comentariile, fecunde și expresive prin profunzimea observațiilor, înfățișându-se ca semne evidente ale unui intelectual complet, poet, eseist și exeget, publicist și romancier, dar și editor și bibliofil rafinat, neobosit

Marin Iancu, Ion Brad și Ilie Rad

explorator al paginilor scrise timp de peste șaptezeci de ani. Privite din această perspectivă, paginile volumului *Comorile unui prieten tânăr* nuanțează convingerile și aria largă de preocupări și explicații tot mai drepte și directe, cele mai multe dintre ele ținând chiar de anii începuturilor carierei sale literare. Prin fiecare rând scris, Ion Brad dovedește echilibru și generozitate, semne ale unui om înțelept, pacifist, preferând să evite stările ambigue, contrastele, inadapările sau dezacordurile, în folosul menținerii unei dispoziții propriu reușitei și tensiuni prielnice actului creator.

Păstrându-se în limitele unei asemenea vii disponibilități afective și intelectuale, Ion Brad reface în forme credibile și coerente mediile de formare și devenire interioară din anii '50-'60, dimpreună cu unele confesiuni, la fel de încărcate subiectiv, despre lumea Blajului, cu toate tradițiile sale culturale, inclusiv spiritualitatea sa religioasă de orientare greco-catolică, în care e posibil să intuim o anume corelare modelatoare, ca un fel de „iluminare” la nivelul viziunii asupra universului valorilor spirituale. Asemenea tablouri sunt dominate de imaginea unor scriitori autentici, mulți dintre ei aflați în prim-planul notorietății sau în devenire, într-un proces de continuă remodelare, impunând treptat o primenire a ierarhiilor.

Din această perspectivă este descrisă și atmosfera din jurul grupării cercului *Sburătorului* și a lui E. Lovinescu, adevăratul „patron al criticii literare românești”, un fel de Sainte-Beuve al nostru din prima jumătate de veac XX, căruia, printre atâția alți scriitori, îi datorează celebritatea nume precum Hortensia Papadat-Bengescu, Vladimir Streinu, Ion Barbu, Anton Holban, Perpessicius, Ion Pillat, Tudor Vianu, Demostene Botez, Dimitrie Stelaru și chiar Geo Dumitrescu, care, la vârsta

de 22 de ani ai săi, cu doar un an și ceva înainte ca strălucitul critic și istoric literar, romancier și memorialist să treacă în eternitate, primea un autograf pe volumul de *Memorii* (1900-1916): „Domnului Geo Dumitrescu de bun găsit pe același drum, 6 mai 1942 E. Lovinescu” (...).

Cu adevărat încântătoare sunt și paginile despre membrii așa-numitei „generații a războiului”, poeți și prozatori cu un talent precoce, aliați cu sensibilitatea, îndrăzneala și spiritul nonconformist, pe care Ion Brad începe să îi cunoască prin Geo Dumitrescu, deja celebru prin avatarurile proprii experienței mișcării albatrosiste, tineri aflați într-o certă ascensiune spre celebritate.

Ion Brad descrie, povestește, lăsându-se furat de dragul unei comunicări blânde, într-un ton dat de multitudinea trăirilor și a informațiilor.

Prin mulțimea de portrete, confesiuni și reflecții de tot felul, mărturisiri și documente dintre cele mai valoroase, cu idei de toate felurile, tot mai fecunde și provocatoare, exprimate în fraze sprintene, cu eleganță și rafinament, volumul *Comorile unui prieten tânăr: George Corbu-Junior* deschide imaginea unei lumi învolburate, un spectacol fascinant al unei lungi perioade literare, cu puternice vibrații lirice, o existență în genere frumoasă, dar și cu note hilare pe alocuri, cu autori în căutarea gloriei, critici și gazetari, poeți și prozatori, crispări de conștiință, ambiții literare destrămate, amicitii și invidii, o trombă de imagini, cu personaje și opere reținute și comentate cu o matură și severă meticulozitate.

Fără să pornească de la o anumită filosofie prestabilită, volumul *Comorile unui prieten drag* reprezintă un document semnificativ pentru înțelegerea psihologiei unei generații imediat postbelice, un act de adeziune și o formă de manifestare a curiozității intelectuale și a simpatiei față de unele clipe ce coabitează în conștiința memorialistului ca într-un muzeu imaginar subiectiv construit de un spirit analitic care, evitând căderea în digresiuni banale, cercetează cu minuție vibrațiile sensibilității sale în raport cu spectacolul existenței.

MARIN IANCU

REVE RSUL MEDALIEI

În seria documentelor la care, în ultima sa carte de memorii (**Comorile unui prieten tânăr: George Corbu-Junior**, editura Muzeul Literaturii române, 2016) face apel memorialistul Brad, corespondenta între oameni de litere marcanți ai epocii deține un loc aparte.

Prim-planul îl deține prietenia și cordialitatea literară. Figura centrală a *epistolarului* cărții e Geo Dumitrescu. Iată-l în postura de filantrop, prieten al tinerilor scriitori lipsiți (încă) de mijloace materiale. Ca în scrisoarea către poetul Ștefan Popescu, la care îl trimite pe foarte tânărul Marin Preda, cu această recomandare imperativă: „îndrăznesc totuși a-ți arăta cu degetul cazul de revoltătoare mizerie a acestui băiat care are pretenția de a nu muri de foame”. După o laconică prezentare, vin noi accente pe detaliul mizeriei materiale: „Acum e în plină iarnă fără palton, fără ghetе, într-o locuință mizerabilă etc., etc”. În termeni la fel de persuasivi, nu lipsiți de umor, poetul se adresează și confratelui Sergiu Filerot („Bă Fileroate”), pentru același „protejat”: „Mai dă-i, mă, individului ceva parale, săracu” (77). Apelând la o soluție prietenească, „amicul” e conștient că negociază în fapt o valoare în devenire. Valoarea prezumată iese din plin la lumină în scrisoarea lui Marin Preda însuși, din aceeași perioadă, trimisă „lu' Domn Niculescu” (alias Filerot) – o mostră exemplară de limbaj colocvial: „Păi de ce? Zăc. Zăce”. Sau : „Mai răd câteodată dă el dă mă stric...”; Și „Untaru... dă din coadă să iasă din iarnă.”

Un schimb insolit de scrisori între Tudor Mușatescu și același Geo Dumitrescu se distinge prin concizia stilului, tensiunea frazării, limbajul pitoresc. Unele „ieșiri la rampă” vizează aspecte practice, „dispoziții” administrative, detalii financiare. O scurtă epistolă e model de versatilitate umoristică a expresiei: „Oxervând că *cuvintili imbarligate* nu mai este necesare de trebuință, te rog să dai dispoziții celor în dreptul său, spre a mi le restitui îndărăt, ca să le înmărit cu alți pretendenți, că mi-am mâncat bătrânețile cu ele și sînt păcat să rămână fete mari”. (169).

În tonalitate gravă, amară sunt cele două mai lungi scrisori trimise de Gellu Naum către Ion Brad. Prima era un apel dramatic la înțelegere într-o problemă de creație: tergiversarea, sub varii pretexte, a publicării unei piese de teatru proprii. Scrisoarea e o capodoperă de stil laconic, obiectiv. Răspunsul pozitiv e atestat indirect, în scrisoarea urmatoare, ce remarcă „purtarea mai mult decât colegială” a adresatului. De data aceasta, poetul suprarealist (trăind undeva la țară, fără telefon) apela la un sprijin financiar, eventual un împrumut, către ambasadorul Brad de la Atena.

De o relevanță deosebită e grupul de scrisori (4) ale lui Constantin Noica. Trei dintre ele sunt către același Geo Dumitrescu, pe atunci (1968-69) redactor la *Gazeta...* și apoi *România literară*. Două conțin sfaturi prietenești culturale: sugestii de completare aduse revistei. O a treia expune termenii unei oferte majore – un serial de zece „articole” despre manuscrisele Eminescu.

O ultimă scrisoare, către Eugen Simion, atacă frontal tema copierii și publicării în facsimil a caietelor Eminescu. Apelul strălucit al lui Noica a avut efectul scontat, Eugen Simion făcând istorie ca editor prestigios al caietelor eminesciene.

Impresionantă, prin etalarea unei vaste culturi a valorilor epocii este telegrama diplomatică trimisă de Lucian Blaga lui Al. Vaida-Voievod, pe atunci ministru de interne, privind „invitațiile pentru Serbările Unirei”.

Schimbul epistolar cel mai extins din volum este cel între Geo Dumitrescu și Ion Brad, în principal din perioada clujeană a redactoratului la *Almanahul literar*. Între cei doi sunt diferențe de caracter și poziție. Geo Dumitrescu, din postura de redactor-șef de revistă, e mai rezervat, tutelar. „Sufletist” totuși, el are „naivități” umane, slăbiciuni mărunte, dar și o delicatețe sufletească probată în dese

Cu acad. Eugen Simion

confidențe, în răspăr cu duritatea și obtuzitățile epocii.

Spirit liber, el nu întârzie să intre în conflict cu autoritățile vremii, mai întâi fiind exclus din partid, la Iași, unde se refugiase după plecarea de la Bicăz, apoi după un incident cu un milițian (îi pusese lumina în ochi – sfidare suprarealistă), ajungând ani buni indezirabil ca redactor, obligat – ironie – să supraviețuiască din traduceri din rușește și alte anoste expediențe.

Până atunci, la Cluj, timpul părea încă răbdător cu intelectualii. Cel puțin între Dumitrescu și mai tânărul său confrate Brad relațiile au ramas cordiale. Comunicativ, spiritual, „nenea Geo” trimitea de la Sinaia, Bicăz, Iași sau București apeluri repetate la prietenie, se interesa de evenimente la zi, de progresul lucrărilor în proiect ale colegilor redactori, dar și de detalii practice. Scriindu-i lui Ion Brad, menționează că scrie un „răvaș care ți se adresează numai parțial în exclusivitate, - de fapt „andrisantul” fiind colectiv” (p. 27). Și continuarea – în ton ușor sentimental: „aș fi foarte bucuros să primesc câte o veste sau câte o scrisoare de la voi” (28). Sunt multe situații de amestec al „necazurilor” personale cu aspecte presante de cultură, precum abuzurile cenzurii, chingile ideologice impuse scriitorilor, dar și remarci în privința traducerilor, sau mai banala investigație a traseului unor cărți împrumutate prietenilor. Din depoziția lui reies calitățile mai tânărului său partener de corespondență: duce „în spinare” angaralele poziției de mijlocitor, aranjează „urgent” situații delicate, îndreaptă cu tact asperitățile, se achită prompt de obligațiile unui „însărcinat cu afaceri” ad-hoc. Indirect, din accentele puse în scrisorile sale, „ucenicul” se autodefineste drept un lider în devenire, atent la revistă, →

IOAN MARCOȘ

Cu Ileana Vulpescu și Ion Horea

la „sarcinile” redacționale, „materiale” neîncheiate; cere, diplomatic, contribuții promise, scadente. Relația celor doi are și datorită lui Dumitrescu, girul autenticității: „simpatia lui inițială s-a transformat într-o amiciție durabilă”. Trecut de la radicalismul avangardei la „revoluția” poeziei „noi” politizate, Geo Dumitrescu s-a simțit, o scurtă vreme, pe val, aparând ca „un spirit combativ, intransigent” (25).

În adânc însă persistă îndoiala („n-a scris și n-a publicat nici un astfel de cântec în revista pe care a condus-o” – (25).

Alte împrejurări atestă „talentul lui deosebit, sensibilitatea și lirismul”, faptul că „știa să fie și un coleg și prieten atent, cordial, plin de fantezie” sau „calitatea de bun gospodar al vieții și operei sale” (29).

Între alte cereri, multe și mărunte - el vine cu sfaturi de bun simț privind cartea de debut a mai tânărului poet și, instantaneu, fulgurația acestei confesiuni: „E mai bine să publici cu zgârcenie și cu neîndurată socoteală” (37).

Altruist și bonom, tânărul Ion Brad își motivează, la începuturi, ușoare întâzieri epistolare. Pe fond însă e pozitiv, punându-l în temă de pildă cu procesul legat de incidentul cu milițianul; îi cere repetat *Prometeul* sau, „mereu promis, mereu amânat” (35). Tânărul autor își dezvăluie trăirile unei condiții (temporar) captive – în armată, cu stagiul militar la București, ducând lipsă de timp, de cărți și prieteni. Revenit (după stagiul militar) la Cluj, în redacția revistei, el e din nou îndatoritor, furnizând concis, telegrafic, știri „prietenești”: despre colaborări și onorarii, datorii restante (cu o undă de umor: datoria față de „dumneata”, care „văd că începe să capete caracter de veșnicie”), munca redacțională, cartea nouă de poezie.

Apariția acesteia a avut o tulbură odisee, cu episoade nu tocmai placute. Autorul refuzat, cenzurat, restrâns la un minim ce cu greu îl mai reprezenta, are ieșiri radicale în contra feluritelor cenzori ai volumului: „Sunt niște boi capricioși care țin și le satisfac gusturile fiecăruia”.

De o soartă mai vitregă are parte Geo Dumitrescu însuși. După excluderea din partid de la Iași ajunge la București, izolat, un „abătut,

revoltat”, supraviețuind prin traduceri, „stilizări, referate și unele colaborări”.

În cele din urmă „dascălul” Geo se îmbolnăvește de plămâni, tratându-se în răstimpuri la Sinaia, din ajutoare ale *Fondului Literar*. Ajunge eventual la *Luceafarul*, apoi la *Gazeta literară*, iar din 1962 e reabilitat și ales secretar al Uniunii Scriitorilor.

Tot atunci i se clarifica „dosarul”, fiind exonerat de acuze inventate.

Atașamentul față de valorile creației i-a rămas, prin tot marasmul, nezdrcinat, cum o atestă o splendidă dedicație pe volumul *Aventuri lirice*, citabilă în întregime: „Și ție, Ioane, îți datorez una din mâinile de ajutor pentru întoarcerea mea printre cei vii. Fie ca inima să-ți rămână caldă și ochii limpezi și să putem rămâne mai departe frați, datorându-ne reciproc, în fiecare clipă, dreptul de a sta mereu lângă steag, lângă liră, lângă adevăr” (47).

Realitățile unei epoci față în față cu adevărul creației durabile își corespund în profunzime, în tonalitățile unui epistolar de aleasă ținută intelectuală. Oglinda timpului sunt operele, dar și mărturiile creatorilor. Reversul medaliei adaugă fațetei o nouă intensitate. Cartea *Comorilor...* dă acestui adevăr greutate și strălucire.

MEMORII DIPLOMATICE

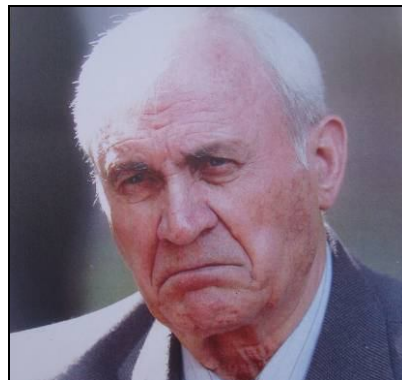
Acest al doilea volum [Din ciclul *Ambasador la Atena*] se intitulează *Avatarurile democrației* și a văzut lumina tiparului la Editura „Viitorul românesc”.

Trebuie precizat și faptul că la originea acestei inițiative, fie ea auctorială, fără precedent în România postbelică, stă Comisia pentru Publicarea Documentelor Diplomatice coordonată de domnul Dumitru Preda, directorul Arhivei Diplomatice de la Ministerul Afacerilor Externe.

Era de presupus ca printre primii dintre foștii ambasadori ai României ce se vor încumeta să-și facă publice însemnările, mai mult sau mai puțin subiective, mai mult sau mai puțin discrete, să se afle domnul Ion Brad.

EUGEN URICARU

ION BRAD, PRINTRE OAMENI ȘI CĂRȚI

Ajuns la o vârstă venerabilă, Ion Brad continuă să fie o prezență publicistică dintre cele mai active. Și-a retipărit în ultimii ani o parte din scrisul liric, cel neatins grav de agresiunile/adeziunile „realismului socialist”, adică o poezie de accente reflexive pe teme „tradiționaliste”, evocate și în proza sa, privilegiind tematic nostalgia locurilor natale, cu elemente de decor ale satului transilvan și ale cadrului familial, cu figurația umană caracteristică, pe linia echilibrată, fără surprize novatoare, a unor înaintași ardeleni, luându-și frecvent ca pretext și repere și figuri ale istoriei naționale, motive mitologice (sporite semnificativ de experiența de diplomat în Grecia). Critica i-a înregistrat în timp și oscilațiile de nivel estetic, alunecările retorice în marginea unui „program” ideatic îndeajuns de transparent sub prozodia ordonată a artizanului datat cu clasicitățile. Mai recent, după răsturnările din Decembrie '89, a compus noi cicluri de versuri, unele întoarse (surpriză și nu prea) către educația greco-catolică de la școlile Blajului, liberă, în fine, să capete o expresie lirică, edificatoare și pentru contrastul radical cu vechile angajări din deceniile precedente.

Masivă a fost și este însă mai ales producția publicistică, cum spuneam, căci scriitorul a tipărit foarte multe pagini de evocare expresivă a lumii prin care a trecut, cea ardeleană, dar nu numai, tomuri de corespondență și de mărturisiri cântărite atent în expresia lor, din pricina situațiilor delicate în care l-a pus o biografie cu multe poziții de rece decizie ideologică în epoca →

ION POP

încheiată în 1989. Un moment deloc comod a fost, de pildă, cel privitor la soarta dramatică a *Dicționarului scriitorilor români* coordonat de triada Zăciu-Papahagi-Sasu, peste care nu s-a putut trece ușor, tensiune rezolvată cumva într-un târziu, prin trudnice reconcilieri amicale, de vârstă târzie și înțelept-concesivă, cum reiese din bogata corespondență cu vechiul prieten Mircea Zăciu, care i-a fost și coleg de redacție la Cluj, unde ieșea în 1949 *Almanahul literar*, continuat de *Steaua*. Ion Brad a avut, așadar, și privilegiul și neșansa să treacă printr-o lume în care timpul își ieșise din țâțâni, a cunoscut situații și oameni de toate tipurile, a greșit adesea dar a și ajutat când a fost solicitat, cu o generozitate pe care alții nu ar fi avut-o. Înzestrat cu o foarte vie memorie și cu talent de narator și portretist, sporește în continuare galeria de tablouri de epocă și de portrete semnificative, se întoarce și spre Bibliotecă și Arhivă, cu un atașament intelectual și sufletească ce dă vibrație multor secvențe de viață scrisă.

Așa se întâmplă și cu volumul, oarecum insolit compozițional, publicat recent la editura Muzeului Literaturii Române sub titlul *Comorile unui prieten tânăr: George Corbu-Junior*, cu o generoasă prefață semnată de Eugen Simion. „Comorile” sunt aici de mai multe feluri, toate cu valoare de document: dedicațiile pe o mulțime de cărți oferite unui colecționar pasionat de scriitori din toate generațiile, care atrag incursiuni în biblioteci și arhive vechi, invită la rememorarea unor momente trăite în lumea scrisului românesc în și sub vremuri, unele dintre acestea preluate din volumele de memorii publicate în anii din urmă.

Cartea aceasta are și procentul ei de insolit, subliniat deopotrivă de autor și de prefațator, dată fiind scăderea alarmantă a interesului pentru lectură, ce poate fi constatată la noi acum la tot pasul. În opoziție cu starea de lucruri nu prea încurajatoare, Ion Brad cheamă la recitiri de volume, înscris în dăra de ecouri a spuselor Cronicarului despre „zăbava” și frumoasă, și de folos, a „cetitului cărților”, apropiindu-se cu o particulară empatie de lumea scriitorilor, confrăți de acum ori înaintași vrednici de aducere aminte.”

ION BRAD - MEMORIALIST

Când în anul 1964 scriam despre *Descoperirea familiei*, romanul care marca debutul prozatorului Ion Brad, remarcam nostalgia față de locurile nașterii și copilăriei și anume satul ardelean situat în orizontul geografic, spiritual și moral al unuia din acele locuri mitice ale românismului: Blajul. Și unde poetul, prozatorul, publicistul și memorialistul s-au întors cu credința regăsirii isvoarelor sufletești care n-au secătuit niciodată.

Filonul memorialistic a devenit în creația lui Ion Brad precumpănitor – nu exclusiv – în ultimul pătrar de veac. Era firesc. Ion Brad a parcurs de-a lungul unei „vieți de om” mai multe lumi: aceea a literaturii, a teatrului, a diplomației, a dregătoriilor culturale – ca apoi ultimele două decenii să-i ofere răgazul unei „întoarceri în timp”, ca să parafrăzăm titlul celei dintâi cărți memorialistice a lui Ionel Teodoreanu. A evocat în mai multe volume, pornind de la graiul strict al documentelor aflate în arhivele diplomatice, experiența sa de – aproape – un deceniu de „Ambasador la Atena” și a publicat o bogată corespondență primită de-a lungul unei jumătăți de secol.

Arhivele au adus „glasul oficial”, mărturia a ce se gândea, a ce se vrea, a ce se cerea atunci unei ambasade de diferitele organisme statale. Corespondența particulară reprezintă reacția sufletească personală a celor ce l-au cunoscut pe Ion Brad. Citite după ani și decenii, după atâtea treceri și răsturnări de situații, nu puține pagini îți provoacă

o strângere de inimă văzând cât de interesați, de ipocriți și de lingușitori au putut să fie unii oameni care la un moment dat și-au cioplit sau li s-a cioplit un chip de bronz.

VALERIU RÂPEANU

O VIAȚĂ DE OM

Memorialistica a devenit în ultimele două decenii domeniul favorit de manifestare publică al scriitorului Ion Brad. Faptul se datorează în primul rând dorinței de a pune la dispoziția cititorilor informații personale și documente menite să amplifice cunoașterea vieții literare din a doua parte a secolului XX. În această linie se înscriu volume precum *Monologuri literare* (scris împreună cu Monica Anton, 1998), *Blajul nostru cel de toate zilele* (2004), *Printre oamenii Blajului* (2006), *Aicea, printre ardeleni* (2007), *Dincoace de munți* (2008), *Printre mii de scrisori* (2010), *Dialog epistolar* (Ion Brad – Mircea Zăciu, 2003) și, nu în ultimul rând, „saga diplomatică” consacrată deceniului petrecut de autor în calitate de ambasador al României în capitala elenă, constituită din șase volume tipărite între 2001-2005, cu mărturii esențiale pentru cunoașterea climatului politic și cultural al epocii.

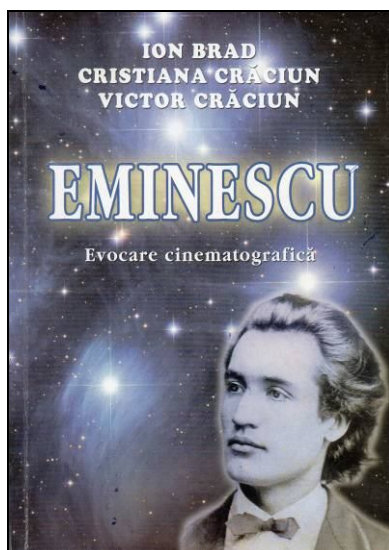
O admirabilă sinteză a vieții și operei scriitorului, realizată prin același filtru al memoriei, este oferită de amplul volum de interviuri realizate cu Ion Brad de către Ilie Rad, profesor de jurnalism la Universitatea „Babeș-Bolyai”, un autor cu mare experiență academică și publicistică, a cărui personalitate este recomandată de tenacitate și vizibilă seriozitate în cercetarea surselor documentare. Scrisă în 2013, de-a lungul unei perioade consemnate pe copertă printr-un clasic citat: „din primăvară până-n toamnă”, cartea s-a dorit a fi imaginea cuprinzătoare a unei vieți ce merită din plin a fi mărturisită și celorlalți, mai ales că multe din cărțile de până acum ale autorului ales într-o „răstignire” conțineau importante dovezi nu doar asupra vieții private sau publice a lui Ion Brad, ci și asupra unui segment oarecum tulbure al vieții literare românești, aflat multe decenii la rând „sub pecetea tainei”.

TITUS VÎJEU

„Eminescu”, evocare cinematografică, sau filmul ce-și așteaptă realizarea!

„Setat” (ca să folosesc un cuvânt intrat de curând în uzualul limbajului cotidian, tern) pe pelicula cinematografică de lung metraj, „Un bulgăre de humă” (scenariu- Mircea Radu Iacoban, în colaborare cu Nicolae Mărgineanu; regia- Nicolae Mărgineanu), din anul 1989, am în „față” un Eminescu din perioada „revizoratului” școlar, apoi perioada gazetăriei, dar și perioada marilor sale capodopere și a marii sale iubiri, un Eminescu semănând izbitor cu cel știut din fotografii (un „Jan Tomás”...maturizat!), un Eminescu interpretat magistral de regretatul actor Adrian Pintea, dar și o Veronică interpretată cu har de Maria Ploae, cu un anticar evreu (chiar figură prototipică de evreu, cu apariție meteorică, dar foarte convingătoare) prin interpretarea realizată de Marcel Iureș, foarte bun de asemenea Dionisie Vâtcu, etc., toți, ca ambiet, ca și „concatenări colaterale” hâtrului povestitor de la Humulești, Ion Creangă (interpretat excepțional de actorul-poet Dorel Vișan), voit, figura principală a filmului. De fapt, încă din titlu, se sugerează că este un film biografic, Ion Creangă. Așadar, doar colateral a apărut în film Eminescu, deși este o prezență cu minute bune în economia acestuia. Doar colateral. Nu aveam nici un film artistic dedicat integral lui Eminescu, așa cum nu avem nici despre Brâncuși sau Enescu, nici despre Brâncoveanu sau Henri Coandă, sau Iulia Hașdeu, sau Cioran, sau Heliade, sau Paulescu sau Tzara sau Ștefan Odobleja, sau...Nadia Comăneci! Totuși, dacă luăm în calcul și pe frații de peste Prut, trebuie să cuatificăm și realizarea lui Emil Loteanu, cu filmul de lung metraj, „Luceafărul”, apărut în 1986.

Acea imagine a lui Eminescu, cu Adrian Pintea în rolul acestuia, a devenit imaginea prototip, ce în mintalul meu este asociată poeziilor sale, prozei, teatrului, articolelor, atitudinilor, vieții propriu-zise, cu iubirile și dezamăgirile, cu neajunsurile și aspirațiile sale. Pretutindeni sunt urmărit de acel Eminescu din persoana lui Adrian Pintea, deși acesta a apărut (poate acesta a fost și scopul scenaristului și

regizorului), nu ca să îl explice, ci ca să îl arate, învăluit în mister, cu întrebări și cu răspunsuri suspendate în alte întrebări, poate tocmai pentru a menține interesul, într-o iubire și căutare de Eminescu!

În urmă cu foarte puțin timp un alt Eminescu se suprapune în mintea mea, peste Eminescu invocat. Este un „Eminescu-evocare cinematografică”, gândit și realizat ca scenariu de poetul, prozatorul și eseistul ardelean, fost ambasador al României la Atena, Ion Brad, de profesoara de lb. română, scriitoare și publicistă, Cristina Crăciun, și de prof. univ. dr. Victor Crăciun, reputat filolog, eminescolog de prestigiu, președinte al Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, în cartea apărută sub umbreala protectoare a Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, la Ed. Semne, 2009. Cartea a fost scrisă între 1987 și 1989 „mai întâi la București „pe furate” timp, căci fiecare aveam și alte îndatoriri” și la Câmpina „în atmosfera atât de tihnită a casei Moruzeilor (doctorul psihiatru Petre Moruzi-n.m.), cum îi alintam noi pe scumpii noștri prieteni” (după Cristina Crăciun). A fost o muncă sisifică, individuală și conjugată, dintre variante învingând cea care era în consensul tuturor. O spune aceeași Cristina Crăciun, soție a distinsului profesor și scriitor, Victor Crăciun, care este după academicianul Mihai Cimpoi, „revigoratorul relațiilor cu românii din lumea întreagă”: „Fiecare detaliu din viața poetului era în amănunt cercetat din zeci de surse documentare....discutam îndelung, iar la finele unei atari

analize se întâmpla ca scena respectivă să cadă, să nu mai fie considerată tocmai relevantă...Nu odată frazele îndelung trudite, citite peste câteva ore, cu mintea limpezită, detașați de acea scenă, ne părea neconvingătoare. „Sună fals, Victore” – pune diagnosticul poetul. „E fără vlagă” – concluzione Victor. „Nu e ceea ce trebuie”, recunoșteam și eu. Drept pentru care se lua de la capăt lucrul la acea scenă, până când totul – poveste, dialog, atmosferă reușea să îl aducă pe Domnul Eminescu printre noi”.

Așa cum spuneam, este o carte copleșitoare, ce ni-l prezintă pe Eminescu, începând de la iubirea ipoteșteană față de „Floare-albastră” până la momentul bolii și sfârșitului, care este unul romantic, (ne)fidel realității obiective (!): „Poetul se îndepărtează, se îndepărtează tot mai mult, neînghițit de ape (e vorba de Marea Neagră, sau poate că nu?!-n.m.), până când rămâne doar un punct infim, topit în focul apusului și în mișcarea valurilor. Un punct. Singur. Cel dintâi și cel al nesfârșirii...”. În tot scenariu, Eminescu este însoțit, în momentele sale de cumpănă de alter-ego-ul său, Archarus, „bătrânul dascăl”, „...găselnița” noastră- cum spunea Victor Crăciun- personaj din proza lui Eminescu însuși, devenit un fel de umbră a marelui ziditor, prezent deci pretutindeni, acționând în fel și chip și desigur...și aceasta era frumusețea...îmbolnăvit în locul poetului care rămânea astfel teafăr și nemuritor, NEMURITOR peste nesfârșirea vremurilor”.

Așa cum spuneam, viziunea autorilor este una integratoare, adică de a rezolva puzzle-ul vieții poetului completând, între două cunoașteri, părțile „albe” albe necunoscute, cu spuse și situații, logice sau veridice, într-un tablou fluid, credibil. Academicianul Mihai Cimpoi, în prefața cărții sesizează greutatea unei asemenea abordări: „ Imperativul deosebit de delicat și greu, dacă nu imposibil de atins este găsirea unui liant organic între documentar și ficțional, între veridic și verosimil. Adică, în chiar termenii eminescieni, ai unei „drepte cumpene” între ceea ce a fost/este Poetul și modul în care este proiectat cu mijloacele celei „de-a zecea” arte”. →

RĂZVAN DUCAN

Astfel, îl vedem copilându, în „bătătura” Ipoteștiului. Îl vedem în cadrul familiei căminarului (cu membrii ei și cu problemele lor- mai ales lipsa de sănătate și banii neîndestulători), inclusiv cu o parte din aceasta la Praga, pentru „prima fotografie” a poetului. Sunt prezentate iubirile pasagere ale lui Eminescu: „Floarea-albastră”, Lina Popescu, Elisa (Elsa), Mite Kremnitz, pentru a se insista la iubirea lui cu Veronica Micle. Sunt prezentate pelegrinările lui teatrale cu trupa lui Fanni Tardini-Vlădicescu și apoi cea a Matildei și Mihai Pascaly, la Cernăuți, Brașov, Arad, Timișoara, etc. Sunt consemnate întâlnirile cu autorul „Lepturariului”, Aron Pumnul, de la Cernăuți, revenirea la Cernăuți, inclusiv pentru a duce clandestin broșuri subversive, pentru puterea imperială de acolo. Sunt consemnate întâlnirile cu Cotta și Cojocariu la hanul „Calul Alb”, de la Tg. Mureș, cu care pleacă la Blaj, invocându-se ulterior „măgărariul” din perioada blăjană, dar și trecerea în România prin „vămile cucului”. O „fulguire” este și (ne)întâlnirea cu Avram Iancu (întâlnire realizată, după un autor din localitatea Sebiș-Arad citit de subsemnatul- neconfirmată de documente- în munții Zarandului, „la Hălmăgel, în casa primarului Maxim”!). Ca și adolescent îl întâlnim și în port la Giurgiu, răzând cu răzătoarea banițele de grâu, pentru a fi apoi angajat ca suflor, la București, în trupa lui Iorgu Caragiale. Îl vedem la Viena, cu activitatea sa esențială (de student „extraordinar”, apoi de organizare a studenților români în noua societate „România Jună”, de protest prin mai multe articole publicate în gazeta „Federațiunea” față de împilarea românilor din Transilvania subjugată și apoi de anchetare a sa de către autoritățile austro-ungare, de pregătire a sărbătorii de la Putna din august 1871, de cunoaștere a Veronicii, de plecare cu colindul la Döbling, la fostul domn Alexandru I. Cuza, etc.). În vedem la Botoșani, apoi Berlin, apoi la Iași, ca Director de Bibliotecă (Centrală), apoi ca „revizor școlar”, apoi ca redactor șef la gazeta „Curierul de Iași” („Foaia vitelor de pripas”) apoi gazetar la București, la „Timpul” (așteptând telegramele Havas, „ca să scriu iar, să scriu de meserie, scrie-mi-ar numele

pe mormânt și n-aș mai fi ajuns să trăiesc!”). Îl vedem debutând în revista „Familia” lui Vulcan, apoi întâlnindu-se cu Slavici și Negruzzi (la Viena), Iosif Vulcan (la Arad), Densușianu (Sibiu), Caragiale (la București), Titu Maiorescu (la Botoșani), etc. Îl auzim „spunând”: „*Da, și fenomenul optic, și sanscrita, și psihologia popoarelor, și geografia fizică, și fiziologia nervilor, și...Toate mă interesează...Dacă s-ar face clipele veacuri...*”. Îl auzim spunând cu vinite devenite celebre prin memoriile și amintirile lăsate de prietenii și colegii lui, cu care de altfel îl și vedem alături, „cinematografic”: A. Chibici-Revneanu, Teodor V. Ștefanelli, Cacoveanu, Samson Godnărescu, Gheorge Panu, Uilăcan, Alexandru Vlahuță, etc. Îl vedem sursele „inșpi-rațiunii” marilor sale poezii, dar și travaliul scrierilor și transcrierilor poeziilor: „Floare albastră”, „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie”, „Veneră și Madonă”, „Epigonii”, „Împărat și proletar”, „Oda (în metru antic)”, Scrisoarea a III-a, „Luceafărul”, „Călin, file de poveste”, „La steaua”, „O, rămâi”, „Mai am un singur dor”, „Doina”, etc. Le auzim „glasul” de sub „coaja devenirii”. Îl vedem sub teii Iașului și în Cișmigiu, alături de Veronica, dar și la vestita „Bolta Rece” într-o cununie cu acesta, închipuită ad-hoc. Îl vedem ca victimă a frustrațiilor Petrino și Vizante (care ulterior va fugi din țară, în America, fiindcă îl aștepta pușcăria pentru delapidare de „mari sume de bani”), a ministrului liberal Cuțui, a intrigilor țesute de liberali, dar și a intrigilor din partea conservatorilor „lui”, referitor la iubirea față de Veronica. În vedem citind în seratele literare particulare, sau în cele de la

„Junimea”, de la Iași. Îl vedem iubindu-și cu patimă neamul, și mai ales pătura de joc. Îl vedem scriind sub umbra faptelor marilor voievozi: Mihai Bravul, Ștefan cel Mare, Vlad Tepeș, Brâncoveanu, etc. Îl vedem refuzând să citească (poezia „Doina”), la Iași, în 1883, cu ocazia inaugurării statuii ecvestre a lui Ștefan cel Mare, în fața Palatului Domnesc, ca să o citească, seara, la „Junimea”. În vedem în Bojdeuca lui Creangă, apoi la Țicău, îl vedem la „Bolta Rece”, la un pahar de vin, etc. Îl vedem refuzând compromisuri, îl vedem iubind, pătimind, visând, sperând, îmbolnăvind-se și nemurind. Îl auzim înjurând neajunsurile de „neamul nevoii”, îl auzim salutînd prietenii cu „Trăiască Nația”, sau răspunzând „Sus cu dânsa”, îl auzim glumind, făcând gesturi sau dând replici memorabile. Îl vedem chiar și la mare..! Îl vedem și auzim trăind cât o sută de vieți și pătimind cât o mie. Toate acestea, într-o cronologie în consonanță cu realitatea, sau cu „realitatea” veridică, într-o țesătură credibilă, plăcută ochiului și auzului și, important, mereu surprinzătoare.

Foarte interesant e faptul că distinsul colectiv de creatori reia în această „evocare cinematografică” ideea prof. univ.dr. Victor Crăciun, și o traspune sugestiv, cum că primul drum al lui Eminescu în Transilvania s-ar fi făcut, anterior celui de la Blaj din 1866, și anume în 1864, când Eminescu, ca suflor în trupa lui Fanni Tardini-Vlădicescu, a dat reprezentație la Brașov.

Nici nu știu dacă, eu personal, mai am nevoie de cele 24 de imagini fixe derulate într-o secundă de animație. Nu știu dacă mai am nevoie de succesiunea animației pe banda de celuloid. Eu am văzut filmul citind cartea, răsfoind-o cu frecvența meditației, cu cea a imaginației, cu cea a vederii cârnii personajelor „îmbrăcate în ștofă”, cum ar fi spus Nichita Stănescu.

Nu l-am văzut pe Eminescu prin ochii poetului „necuvintelor”, care l-a privit în ochi pe Argezi, care la rândul lui l-a văzut pe la vreo 9 ani, pe Eminescu, pe Calea Victoriei. L-am văzut, în schimb, pe Eminescu, prin scrisul conjugat al lui Ion Brad, Cristina Crăciun și Victor Crăciun, care l-au recreat pe Eminescu, fiindcă l-au văzut! L-au văzut în versuri, în

Frații Ion și Alexandru Brad la Alba Iulia

atitudini, în paginile de proză și teatru, în paginile de gazetărie, în iubirile lui de bărbat, în iubirile lui de poet, în iubirile lui de istoria neamului și de românităte, în suferințele lui, în bucuriile lui, în deznădejdiile lui, în speranțele și predicțiile lui, în zeci de ani de cercetare a *buchiilor* lui. L-au văzut pentru că l-au iubit, căci Eminescu nu se lasă văzut cu adevărat decât de cei care îl iubesc cu adevărat!

Destinul acestui scenariu de-a dreptul excepțional, format din două părți gândite în complementaritate, una celeilalte, ale aceluiași întreg („Dintre sute de catarge...”- prima parte și „Porni Luceafărul...”- partea a doua) este trist, atât din punct de vedere al conjuncturii „prinse”, adică „marele deranj” din decembrie 1989, care a făcut ca producția (ce urma să fie finanțată, începând cu 1990) să cadă, cât și al etichetărilor ulterioare puse de neaveniți, gata oricând să se prosterneze la orice și la oricine, venit de afară și mai puțin la lucrurile valoroase autohtone! Astfel, în suma de libertăți prost înțelese, „*Eminescu a ajuns când „Titi părosul”, când frâna în calea drumului nostru european* – cum spunea d-na Cristina Crăciun în prefața cărții, în materialul intitulat „Povestea unui film nefăcut”- *te pomeni că din pricina lui nu avem nici autostrăzi!? -, când efigia mult prea poleită, dăruită a neamului., ba simbolul suprem, unic și de neatins al românismului, ba expresia naționalismului troglodit, a intoleranței – în funcție de mințile înfierbântate care și-au construit pe seama creatorului și operei cariere dintre cele mai profitabile. Și tot așa zgâlțîind dintr-o extremă în alta, când tolerând jigniri și ofense împinse de la mica insolență la marea demență – venite de la cei de profesie „detractori ai lui Eminescu”, când amețind de tămâierile fade și false ale tagmei de lăudători, Domnul Eminescu așteaptă răbdător...De la politicieni, nimic, pentru că le știe năravurile de pe vremea când se afla printre ei. Au rămas la fel și nici nu sunt șanse ca să se schimbe ceva...așteaptă trezirea neamului său la bunul simț, cel de odinioară...așteaptă ca opera să fie valorificată și mai ales cunoscută...Și poate așteaptă transpunerea pe peliculă a zbuciumului său. Nu neaparat pe baza acestui scenariu...”*

POVESTIND ÎN IMAGINI...

Citind în ultimii ani mai multe comentarii pe care Ion Brad le-a consacrat cărților mele de la editura *Noi Media Print* despre importanți cinești precum Dan Pița (*Arta privirii* - 2013, *Cinema, cinema, cinema* - 2014), Mircea Daneliuc (*Monsieur l'Auteur sau lupul singuratic al filmului românesc* - 2015), Elisabeta Bostan (*Imaginarium sau filmul în împărăția candorii* - 2016), Nicolae Mărgineanu (*Invizibilul vizibil* - 2016) am înțeles că autorul cronicilor în cauză aborda filmul dinlăuntrul acestei arte, pe care o slujise de altfel cu devotament în anii șaptezeci-optzeci fie prin încurajarea unor proiecte cinematografice care, în afara unui suport declarat, puteau fi lesne blocate (am în vedere în primul rând *Nunta de piatră* și *Duhul aurului* de Dan Pița și Mircea Veroiu), fie prin implicarea ca scenarist la nașterea unor filme demne de laudă.

Cronologic, prima experiență în domeniu se consumă prin transferul pe ecran a lumii din *Descoperirea familiei* (ed. Eminescu, 1976), romanul ce-l omologase pe Ion Brad drept prozator de vocație, reconfirmat de *Romanul de familie*, publicat zece ani mai târziu, în două volume, la aceeași casă editorială.

În aceeași linie a vocației epice trebuie plasat, deși vizează o cu totul altă țință narativă, *Muntele catârilor* (1980) prin care fostul ambasador al României la Atena devine și un ambasador la Sfântul Munte, celebrând și stimulând prezența athonită a spiritualității noastre ortodoxe.

Revenind însă la *Ultima noapte a singurătății*, filmul scenarizat de Ion Brad împreună cu fratele său Alexandru și regizat de Virgil

Familia Popa cu Ion Brad acasă la Alba Iulia

Calotescu, trebuie spus că el reînvie acea Zăpadie în care nu e greu de identificat arealul Târnavelor și chiar vatra nașterii scriitorului de la Pănade. Oricum, Octavian Borcea, inflexibilul „pater familias” transilvan, interpretat cu strălucire de Mircea Albulescu, rămâne unul din personajele memorabile ale filmului românesc.

Întâlnirea cu istoria are efecte diferite asupra eroilor lui Ion Brad și credem că tocmai în această percepție, diferențiată față de „magistra vitae”, pe care Elie Faure o socotea „o succesiune de sistole și diastole”, constituie punctul de interes al spectatorului. Drama însingurării lui Octavian Borcea va fi cu dificultate depășită într-o societate ce nu-și ascunde idealul egalitarismului. Un grup de actori de frunte ai scenei și filmului românesc (Petre Gheorghiu, Silviu Stănculescu, Iurie Darie, Stela Popescu, George Mihăiță, Vasile Nițulescu) dă expresie convingătoare unor stări și emoții lipsite de conformismul rețetelor epocii în definirea „omului nou, constructor al socialismului”.

Filmată de un strălucit „cavaler al imaginii” precum Vivi Drăgan Vasile, povestea cinematografică a lui Ion Brad rezistă la proba timpului asigurându-i și regizorului Virgil Calotescu un certificat de bună practică în domeniu.

Un destin atipic a avut celălalt film pe care Ion Brad l-a oferit cinematografiei naționale la distanță de un deceniu. E vorba de *Umbrele soarelui*, abordat regizoral de talentatul Mircea Veroiu, care tocmai lansase pe ecran adaptarea sa cinematografică după *Adela* lui Ibrăileanu.

Revenind la temele actualității prin propunerea lui Ion Brad de a da conținut vizual unei alte „drame a însingurării”, trăită de un inginer agronom (interpretat de Dragoș Păslaru), ca urmare a morții accidentale a tinerei sale soții, regizorul Mircea Veroiu nu va fi prezent la premiera întârziată a filmului (întâmplată abia în 1988, la doi ani de la realizarea sa), între timp producându-se în biografia sa opțiunea exilului.

Părăsind România pentru a se stabili în Franța, Mircea Veroiu a fost pedepsit de cenzura epocii prin →

TITUS VIJEU

eliminarea de pe generic a numelui său respectat. De același tratament avea să aibă parte și semnatarul imaginii, Anghel Deca, emigrat și el în Statele Unite ale Americii. Cu toate aceste accidente de parcurs, filmul a fost prezentat în sălile de cinema spre sfârșitul „epocii de aur”, stârnind aprecierea publicului ce a putut să urmărească narațiunea cinematografică imaginată de Ion Brad, o narațiune ce se situa, cum am scris deja, în afara convențiilor vremii în abordarea tinerilor specialiști chemați să intensifice „viața la țară” sub semnul noilor idealuri ale socialismului. În acest sens aş aduce în sprijinul aserțiunii mele rândurile unui entuziast cinefil timișorean, domnul Marian Rădulescu, care mi-a solicitat recent o prefață la viitoarea carte pe care o consacră lui Mircea Veroiu. Mărturisirea sa, cu un caracter personal ce-i acordă un supliment de credibilitate, sună astfel: „În 1986, Cinemateca Filmart din Timișoara îl avea invitat pe Mircea Veroiu, căruia i s-a organizat o bogată retrospectivă. Pe atunci, următor succesului cu *Adela*, regizorul terminase filmul *Umbrele soarelui*. Pentru că, în același an, a fugit în Occident (...) filmul a stat o vreme în cutii. (...) Am zărit afișul de la *Umbrele soarelui* în luna martie a anului 1988, în vitrina interioară a cinematografului Capitol. (...) N-am stat pe gânduri și m-am dus la film. Cea dintâi vizionare a avut – în ciuda tributului plătit conjuncturii politice, prin unele replici și cadre – efectul unui miraj. *Umbrele soarelui* – aveam să constat de la prima secvență – este un film de atmosferă. Revăzându-l după mulți ani, îmi pare o certă încercare de rezistență la rinocerizarea cvasi-generală din acei ani.”

Textul acesta publicat în iunie 2015 pe Agenda LiterNet poartă un titlu semnificativ: „Epifaniile unui film-poem: *Umbrele soarelui*”. În acest fel, spectatorul de azi e îndemnat să caute filmul și să-i descopere însușirile, datorate deopotrivă interpreților (Virgil Andriescu, Leopoldina Bălănuță, Ilarion Ciobanu, Ana Ciontea), regizorului Mircea Veroiu, directorului de imagine Anghel Deca, compozitorului Adrian Enescu și, nu în ultimul rând, scenaristului Ion Brad. De altfel, ultimilor doi amintiți

le-au revenit în 1988 premiile Asociației Cineaștilor din România pentru muzică și narațiune cinematografică.

În intervalul petrecut între 1986, anul realizării filmului și 1988, anul premierei sale a mai avut loc un eveniment cinematografic: lansarea producției *Flăcări pe comori*, purtând semnătura regizorală a lui Nicolae Mărgineanu. În cartea pe care i-am consacrat-o acestuia (*Invizibilul vizibil* – ed. Noi Media Print, 2016) am arătat în capitolul *Nobile tristeți transilvane* că „un bun scenariu i-a fost oferit de scriitorul Ion Brad, un cunosător al prozei lui Agârbiceanu și autor al unei monografii dedicate acestuia”. La baza scenariului a stat romanul *Arhanghelii*, din 1914, care nu este un roman mistic, cum s-ar putea crede citindu-i titlul și știind că aparține unui preot greco-catolic. Dimpotrivă, cartea este un document literar ce vădește implicarea în analiza socială a scrisului lui Ion Agârbiceanu într-o valorificare a experienței zoliste în domeniul naturalismului, dar și a realismului scriitorilor ruși din secolul al XIX-lea, mai ales cel ilustrat de Fiodor Mihailovici Dostoievski.

Arhanghelii reprezintă numele minei stăpânite de Iosif Rodean (Mircea Albulescu), un energic întreprinzător local care domină zona cu averea și cu personalitatea sa vulcanică. Aspirațiile sale de nabab sunt sabotate de secarea izvoarelor aurifere ca și de conflictele ce izbucnesc în propria sa familie. Relația dintre Vasile Mureșan (Claudiu Bleonț), „viitor student universitar” și Ilenuța (Anca Dincă), mezină familiei îi provoacă îngrijorare, cu atât mai mult cu cât junele pretendent la calitatea de ginere este un răzvrătit, un militant pentru drepturile naționale ale românilor ardeleni și care va pune pe turla bisericii drapelul tricolor,

Împreună cu Dumitru Micu, vorbind despre revista „Acasă”

La un vernisaj

producând reacția agresivă a autorităților chezaro-crăiești.

Momentul acesta este evocat de Ion Brad în deschiderea filmului, drept care vedem cum diverse grupuri de țărani, mineri ori intelectuali ardeleni afluesc din împrejurimi „să vadă drapelul”. Este o secvență ce definește perioada istorică în care se derulează povestirea cinematografică a lui Ion Brad, echivalată de Nicolae Mărgineanu în imagini realiste dar și de unele atinse de aripa fantasticului. În felul acesta este readusă în filmul românesc lumea tristă și supusă torsionilor istoriei a unui scriitor ce merită să fie redescoperit de noile generații, o lume ce se alătură celei descrise în admirabilele caligrafii cinematografice ale lui Dan Pița și Mircea Veroiu din *Nunta de piatră* și *Duhul aurului*...

Nu pot să nu semnalez cineaștilor noștri mai tineri faptul că Ion Brad este, alături de Cristiana și Victor Crăciun, autorul unui scenariu despre Mihai Eminescu, scris în temeiul unei solide documentări și care ar putea deveni un film-reper pentru biografiile cinematografice consacrate unor personalități istorice și culturale ale românilor.

Și tot o sugestie pentru tinerii noștri scenariști e legată de posibila valorificare a monumentalei saga diplomatice *Ambasador la Atena* (6 volume) consacrate anilor petrecuți de Ion Brad în misiunea sa din capitala Greciei. Mărturisirile sale pertinente și documentele publicate în aceste cărți pot oferi substanță dramatică unui segment de istorie pe care patria născătoare a democrației l-a oferit privirii atente și sufletului sensibil al unui cărturar român care știe că „Și după moarte sculptorul cioplește, / Olarul mai învârte roata încă. / E ca la zei, e-atât de omenește: / Să facă să curgă apa / vieții dintr-o stâncă”.

Poema face parte din volumul *La zei acasă* (1976). Un titlu ce poate deveni și genericul unui film viitor...

ION BRAD CEL GENEROS

88 de ani însumează, în cazul maestrului Ion Brad, un jubileu personal și un eveniment colectiv când măsurăm, pe orizontala și pe verticala timpului, anvergura unei personalități. Amplitudinea acesteia este dată de valoarea intrinsecă a omului și de calitatea intelectuală deosebită a creatorului, al cărui nume, respectat, girează, cu demnitate, o pagină importantă de istorie literară, în succesiunea directă a celor cinci mari poeți ardeleni: Coșbuc, Goga, Blaga, Cotruș și Beniuc – nume situate, deloc întâmplător, la începutul alfabetului, inclusiv al celui poetic.

Numele său e format din șapte litere. Dacă ar fi să acordăm numerologiei statut ontologic, atunci trebuie să credem că omul care face onoare cifrei 7 este născut pentru un destin ales, așezat sub semnul numelui.

Numerologul este ispitit să acorde numărului 7 virtuți cardinale, oameni de știință respectabili – între ei doctorul în fizică Gheorghe Mitroaica – rânduind sub sceptrul lui 7 – număr ce stă la baza atomului și universului – prezențe spirituale românești și nu numai de prim ordin.

Nu știu dacă „numărul 7 face legea pe suprafața pământului”, ca „un număr relevat de piscuri”, dar sigur este că în ceea ce-l privește pe maestrul Ion Brad, adunate, cele două cifre ce-i compun numele în întregul său confirmă și recomandă spre omologare respectivele aserțiuni.

De altminteri, și unele ritualuri de inițiere în confrerii mai mult sau mai puțin esoterice reamintesc faptul că „numărul 7 simbolizează cunoașterea”.

Alături de austerul scriitor Ion Brad parcurgi drumul raporturilor umane în deplină siguranță, cuviință și prietenie, aceasta din urmă acordată fără ceremonialul protocolului.

Mi s-a întâmplat să-i cunosc substanța și să-i pricep rosturile încă de acum 4 decenii, pe când nu intrasem încă în literatură, căreia însă îi scrutam, încrezător, înălțimile, nesocotindu-i, vai!, abisurile, fascinat de cârligele multicolore în care se țineau, agățate, trofeele altora.”

*

„88 de ani însumează, în cazul maestrului Ion Brad, un jubileu personal și un eveniment colectiv când măsurăm, pe orizontala și pe verticala timpului, anvergura unei personalități. Amplitudinea acesteia este dată de valoarea intrinsecă a omului și de calitatea intelectuală deosebită a creatorului, al cărui nume, respectat, girează, cu demnitate, o pagină importantă de istorie literară, în succesiunea directă a celor cinci mari poeți ardeleni: Coșbuc, Goga, Blaga, Cotruș și Beniuc – nume situate, deloc întâmplător, la începutul alfabetului, inclusiv al celui poetic.

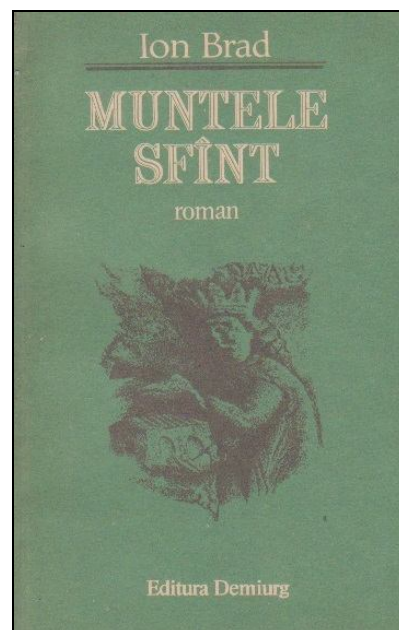
Numele său e format din șapte litere. Dacă ar fi să acordăm numerologiei statut ontologic, atunci trebuie să credem că omul care face onoare cifrei 7 este născut pentru un destin ales, așezat sub semnul numelui.

Numerologul este ispitit să acorde numărului 7 virtuți cardinale, oameni de știință respectabili – între ei doctorul în fizică Gheorghe Mitroaica – rânduind sub sceptrul lui 7 – număr ce stă la baza atomului și universului – prezențe spirituale românești și nu numai de prim ordin.

Nu știu dacă „numărul 7 face legea pe suprafața pământului”, ca „un număr relevat de piscuri”, dar sigur este că în ceea ce-l privește pe maestrul Ion Brad, adunate, cele două cifre ce-i compun numele în întregul său confirmă și recomandă spre omologare respectivele aserțiuni. De altminteri, și unele ritualuri de inițiere în confrerii mai mult sau mai puțin esoterice reamintesc faptul că „numărul 7 simbolizează cunoașterea”.

Alături de austerul scriitor Ion Brad parcurgi drumul raporturilor umane în deplină siguranță, cuviință și prietenie, aceasta din urmă acordată fără ceremonialul protocolului. Mi s-a întâmplat să-i cunosc substanța și să-i pricep rosturile încă de acum 4 decenii, pe când nu intrasem încă în literatură, căreia însă îi scrutam, încrezător, înălțimile, nesocotindu-i, vai!, abisurile, fascinat de cârligele multicolore în care se țineau, agățate, trofeele altora.

GEORGE CORBU

LA ANIVERSARĂ: ION BRAD

Consider un privilegiu al vieții mele că am cunoscut oameni care mi-au marcat devenirea intelectuală și moral-umană. Sunt mulți, începând cu învățătorii din clasele primare și terminând cu scriitorii contemporani care mă onorează cu prietenia și prețuirea lor. Unul dintre aceștia este scriitorul Ion Brad, absolvent al școlilor Blajului, devenit, cu o sintagmă în vogă prin anii 30-40 ai veacului trecut, un *om al Blajului*, în sensul valoric al noțiunii.

L-am cunoscut mai întâi din scris, citeam revistele pentru școlari care veneau în satul de pe Someș, unde am urmat școala primară și gimnaziul, citeam revistele literare (destul de puține prin anii 60) unde semnătura lui era frecventă.

Cred că în Filologia clujeană, Leon Baconsky, fratele poetului celebru prin inițiativa de înnoire artistică a poeziei române contemporane, îl pomenea la acest capitol.

Ajuns profesor la Blaj, i-am citit câteva cărți de poezie și proză, pentru că înfățișau *oameni și locuri* din *Mica Romă* eminesciană, iar profesorii blăjeni îmi povesteau cu prețuire despre fostul lor elev, din promoția 1948, promoția centenarului Revoluției pașoptiste.

ION BUZAȘI

Atașamentul de Ion Brad

Deși sunt o fire taciturnă, nu foarte volubil, chiar glacial uneori, de domnul Brad m-am atașat instantaneu. Dacă ar trebui să identific o virtute primordială a dumnealui, atunci aceasta este civilitatea exemplară. Dumnealui nu manifestă deloc acea propensiune malițioasă spre clevetiri vindicative. Ion Brad nu este un adept al vendetei. Mi-am spus inițial că amenitatea dumnealui se datorează poate reminiscentelor experienței diplomatice. Chiar atât de cordial și clement să fie domnul Brad? Eram cam sceptic, convins că eludează anumite reprehensiuni îndreptățite dintr-o vigilență excesivă, pentru a preveni ulterioare animozități. Mă intrigau mefiența și reflexul defensiv. Credeam că aceste prezumtive disimulări vor fi deconspirate după ce opresc reportofonul. Dar domnia-sa a infirmat această ipoteză cu precauție, dovedindu-mi, de-a lungul întâlnirilor noastre, că mă înșelasem. Nici măcar în numeroasele discuții pe care nu le-am imprimat domnul Brad n-a insultat pe nimeni, deși eu îl mai provocam, amintindu-i ostentativ ignomițiile unora, doar-doar se va indispuce. Aluziile instigatoare eșuaseră. Inflamarea scontată n-a venit, oricât am insistat. Așa că suspiciunea mea s-a aneantizat. Sigur, domnia-sa nu a evitat imputațiile firești, însă nu l-am auzit o dată ocărând pe cineva. Mansuetudinea dumnealui m-a impresionat. La fel și atitudinea conciliantă. Dar și seninătatea dezarmantă. Dumnealui chiar mi-a reproșat cândva că aș fi prea pesimist.

Apreciez, de asemenea, la domnul Brad luciditatea cu care vorbește despre trecutul politic al țării. Totodată, dumnealui nu și-a măsluit biografia, așa cum au procedat alții, care n-au ezitat să recurgă la o apostazie categorică, închipuindu-și zadarnic că reabilitarea prevăzută va avea succes. Dimpotrivă. Ion Brad nu a încercat să-și mușamalizeze opțiunile anterioare, asumându-și cu detașare convicțiunile ideologice. Iar atunci când am citit o scrisoare pe care nedreptățiții Ion D. Sârbu i-a trimis-o în 1973 – inclusă, împreună cu altă epistolă expediată de autorul unei

diaristici semnificative din ultimul deceniu socialist, în cartea *Aicea, printre ardeleni* – am înțeles cât de onestă este magnanimitatea lui Ion Brad. Sârbu îi era recunoscător pentru unele intervenții în favoarea cauzei sale. Gratitudea lui Ion D. Sârbu, o persoană umilită în etapa comunismului fatidic, de proveniență sovietică, dezvăluie rectitudinea exemplară a poetului Ion Brad. Filantropia morală probată într-o epocă dificilă, când multe asemenea demersuri puteau fi riscante, relevă caracterul ireproșabil al domnului Brad, pe care îl arată și acum, la senectute.

Între mine și Ion Brad e o diferență de aproape șase decenii. În acest anotimp autumnal, eu am împlinit 22 de ani, iar dumnealui, chiar de Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, a inaugurat etapa octogenară a vieții. Trebuie să-i mulțumesc pentru solitudinea cu care a acceptat să demarăm dialogurile. O fac cu maximă condescendență.

Pentru această afabilitate, dar și pentru îndrumările sapiențiale pe care mi le-a oferit, îi sunt îndatorat.

Prin urmare, plăcut sau neplăcut – adevărul.

ALEXANDRU DUMITRIU

LA ANIVERSAREA LUI ION BRAD

Acum, când împlinește venerabila vârstă de 88 de ani, Ion Brad este autorul a tot atâtea opere de poezie, proză, dramaturgie, istorie și critică literară, eseistică și scenarii de film. E unul din cei mai prolifici scriitori.

Debutând de timpuriu, ca elev la Blaj, în revista *Gând tineresc* de la Alba Iulia, el s-a afirmat ca o personalitate respectabilă, ca redactor ori redactor șef la diverse reviste, ca director de teatru, ca vicepreședinte al

Cu Mircea Micu și Mihai Ungheanu

Cu Marin Sorescu, Lazăr Băciuc și Gheorghe Jauca, la Botoșani, la manifestările Eminescu din 1989

Consiliului Culturii, ca ambasador vreme de nouă ani în Grecia, ca activist cultural priceput și plin de răspundere față de spiritualitatea și creația românească din diverse domenii. Pentru această activitate el a fost răsplătit cu decorații importante și premii din partea Academiei și a Uniunii Scriitorilor din România.

În ultimele două decenii, la o vârstă la care mulți ies la pensie, Ion Brad, cu o hărnicie, i-aș zice țărănească, poetul a ctitorit cu fratele său Alexandru excelenta revistă *Acasă* și a publicat numeroase lucrări din domeniul a ceea ce Tudor Vianu numea „literatură subiectivă”, în care autorul e și personaj și narator ori comentator cu o salutară luciditate și sinceritate.

E vorba de memorii, evocări, jurnale intime și scrisori, corespondență, precum acea emoționantă *De dragoste în ani de zbucium*, 1947-1955, epistole către admirabila Didi Șuteu, care i-a devenit soție, de *Dialog epistolar* cu prietenul său Mircea Zăciu care odată a trădat prietenia, gest privit de Brad cu exagerată înțelegere, *Printre mii de scrisori*, *Printre alte mii de scrisori*, scrisori către alți scriitori, de la colegi de generație, până la venerabilii Emil Isac, despre care a scris o prețioasă monografie, către Ion Agârbiceanu, „sfânt părinte al literaturii române”, pe care l-a sprijinit în anii grei ai marelui prozator care recunoaște ajutorul dat de Brad, într-o dedicație pe o fotografie din 11 septembrie 1962: „Scriu pe fotografia adusă mie de poetul Ion Brad, cu prilejul cinstirii mele la optzeci de ani, cuvinte de caldă recunoștință, fiind el întâiul care m-a scos din negură și amorțeală, la începutul noii ere”.

Pentru generozitatea sa și sprijinul colegial, mulți scriitori ar putea semna o asemenea dedicație.

ION DODU BALAN

Ion Brad

...sau Ion al Bradului sau Ion Dintr-un Brad, vine de peste veacuri purtând coroana străbună cu pietrele-i prețioase; satul ardelean cu miracolul și mândriile lui, cu bătrânii înfipti în pământul binecuvântat cu stânci și creste înalte de cremene, cu ape repezi și vâlcele înfășate în catifea verde.

Păduri și oameni, neamuri de ciobani conveșuiesc laolaltă cu timpul.

În statură i-am întrezărit statuia; în chipul tăiat în material dur, trăsăturile de noblețe, ochii scândeind a tandrețe și efigia românului adevărat din basoreliefuluri antice cu traci și romani.

Ion Brad, unul din nenumărații frați ardeleni cu strămoși de viță puternică, bogată, a avut de unde culege atâta forță, iubire și poezie, nu putea să ajungă decât un Om și un Poet. În casa noastră, împreună cu Dan, îi așteptam cărțile și revista.

Aduceau cu ele miresmele de tămâie a rășinii venind dinspre pădurea de brazi. Retrăiam tinerețea pe cărări abrupte cu rucsacul în spate.

Discreție, timiditatea, ezitare, credință i-a fost iubirea căutând-o și azi în "Dincoace de dincoace,..". I-a fost dar de o viață întreagă precum unui ales revenind mereu în cântări de un dor sobru și reținut: "Candelă de jertfă, încă, iubirea pâlpâie în noi".

Ion Brad îmi aduce în imagine ciobanul din nordul Moldovei, peste cămașa orbitor de albă poartă sarica pe un umăr. În mâna puternică fluierul și cântecele pentru mama "cea trecută în iconă, o icoană nevăzută și însoțitoare". Moartea pretimpurie a mamei, părăsirea satului, ruga, puterea de a se uita în ochii copiilor, continua dorință de apărare a libertății neamului, iubirea ca o "rana ce doare" sunt înveșnicite de un poet care "tremură de soarta cuvintelor".

Cocoșa timpului din spinare a înobilat-o cu un adânc sentiment al credinței, cu aristocratismul făpturii sale. Ion Brad stă sub patrafirul binecuvântărilor, a darului de timp ce fac din el un adevărat fericit, un optimist care plânge discret dar împăcat, înveșmântat în solemnitatea Cântării Cântărilor.

Ion Brad cunoște și acceptă suferința ca pe o punte înspre regatul iubirii. Dominat de dragostea pentru poezie, pentru cuvânt a rămas neclintit în crezul său artistic.

Fântânile, fântânile

*M-am uitat într-o fântână
Mi-am văzut fața bătrână
Singur m-am luat de mână
Și m-am dus departe până
Am găsit altă fântână...
Fața mea tot mai bătrână
(...)*

În contemporaneitate, în contrast cu poetul ce "tremură de soarta cuvintelor", o secusă; acest "veac priapic". Ion Brad ar pune mâna pe un "mătușoi cât o pădure" care "s-ar cuveni acestui timp" și nu se înhamă la carul de măscărici ai lui Păcală.

Nu-i cereți celui născut cu capul pe brazdă

Să înțeleagă geometria fantastică a lumilor voastre. Lăsați-l

Să-și întoarcă privirile după ceasornicul astrelor

Care și-au semănat înțelegerea în sângele lui...

Ion Brad, mare poet contemporan, tradiționalist și în același timp modern. Poeziile lui sunt o cunoaștere amplă a lumii cu metafore de o prospețime și adâncime venind dintr-un spațiu încărcat cu sacralitate. Poți auzi timpul- blând elegiac și întreaga poveste a lumii prezentată simplu și maiestuos precum bradul.

Dr. MARIA MĂNUCĂ

Iași, septembrie 2017

Cu Sanda Râpeanu, Ion Dodu Bălan, Dan Hăulică și Valeriu Râpeanu

O cutie de rezonanță

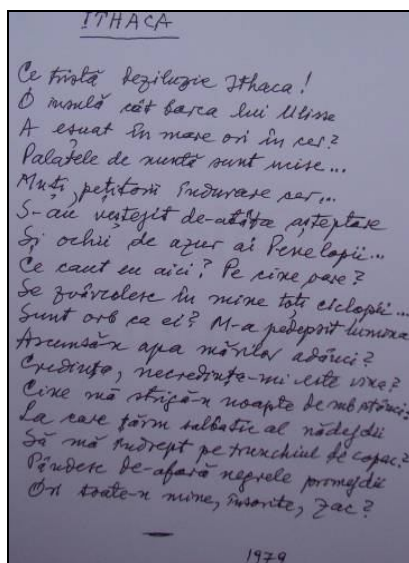
„Ion Brad, care poartă și un nume dacic al unui pom al vieții, legat simbolic de cele trei evenimente-cheie ale vieții – naștere, nuntă și moarte, este un poet cu o deschidere sufletească extraordinară. Deține chiar, după o proprie mărturisire, un al doilea suflet, identificat Ardealului. Nu întâmplător se aseamănă cu o cutie de rezonanță, semnificația metaforică a sintagmei fiind indiscutabilă. Comparația fixează, în chip legitim, capacitatea poetului de a recepta „întreaga poveste a lumii”, vuietul ei polifonic, tot ce se întâmplă în „pirosfera veacului”, liniștile și neliniștile blagiene ale sufletului strămoșilor uitați, „rugăciunile și clopotele ce-i cutremură ființa”, întâlnirile duminicale cu Dumnezeu, „botezul cu noaptea și lumina” ce are loc în „fântâna veacului”, veghele triste, lucrurile văzute și nevăzute.”

MIHAI CIMPOI

DOUĂ BUCHETE DE FLORI

În persoana lui Ion Brad salut acel creator ardelean român pe care mulți dintre scriitorii maghiari autohtoni, de mai multe decenii, îl stimează ca pe un prieten adevărat și îl iubesc ca pe un frate. Se spune că omul, în adâncul inimii lui, rămâne întotdeauna fidel locului unde s-a născut. Sărbătoritul de acum, în adâncul inimii sale, a rămas pentru totdeauna fidel acelei lumi – plaiurile Târnavei Mici, aceluia sat ardelean și fiilor săi, unde și în sânul cărora a fost legănat. Acest plai ardelean, de o splendoare poetică, este și lumea copilăriei mele, fapt pentru care resimt accentuat adevărul ideii călăuzitoare ce străbate opera lui Ion Brad. Avem un singur sat natal, o singură patrie, iar față de pământul natal și față de patria-mamă ce ne-a crescut avem multiple îndatoriri.

HAJDU GYÖZÖ

Pur și simplu „Omul Ion Brad”

A scrie despre omul, diplomatul, scriitorul, poetul ION BRAD este destul de greu, având în vedere activitatea și opera lui imensă pe care o desfășoară de peste șapte deceni. El este printre ultimi scriitori dintr-o generație de aur a literaturii române (Mircea Zăciu, Eugen Jebeleanu, Dan Deșliu, Alexandru Andrițoiu,...), care scrie încă sânguincios o operă literară, care va rămâne nemuritoare. Totuși mă încumet să scriu câteva rânduri despre personalitatea lui, despre omul nostru din Pănade, urmașul cel mai de seamă a cărturarului Timotei Cipariu, cel care a iluminat prin știința sa secolul al-XIX-lea (1805-1887).

Ca fiu al Pănăzi și eu, neam cu marea familie a Brazilor, mai îndepărtat întradevăr (de-a lu Achim), însă de care mă mândresc dintodeauna , neam cu care încă ne mai ținem , lucru tot mai rar în ziua de azi, am avut bucuria și fericirea să-l cunosc , să fiu în preajma acestei ființe dumnezeiești, a omului ION BRAD, scriitor și ambasador ajuns acum la venerabila vârstă de 88 ani. Despre feciorul al mare Ion, a lu Traianu lu'Surei, am auzit de copil că este domn mare la București, poet, lucru neînțeles pe atunci de mine (aveam 7-8 ani). Prima dată mi-a fost dat să-l văd într-o vară a anilor '70, când în drumul spre casă, se oprea mai mereu la învățătorul său din Pănade, Solomon Poșa, unchi de-al său, un om calm și înțelept. Domnul Ion Brad era îmbrăcat domnește, venit cu o mașină de lux mare, neagră cu șofer la scară, căruia noi copii îi dădeam târcoale. Vremea și vremurile m-au făcut să-l descoper pe adevăratul Ion Brad, ceva mai târziu, pe la mijlocul anilor '80 (el fiind atunci ambasador în Grecia iar eu student la Politehnica brașoveană), în plină creație literară, dar odată cunoscându-i opera, l-am adulat și urmărit pas cu pas , până în ziua de azi. M-a cucerit încă de la început lirica din poeziile sale, tematica satului cu oameni și rosturile lor , elegiile închinare mamei sale – mereu un astâmpăr și un alean pentru sufletul meu , vitregit și eu de lipsa acestei icoane sfințe,- mama, încă de la o vârstă foarte fragedă , stigmat pe care l-am purtat mereu în sufletul meu „ *Cât timp te mai iubesc, esti încă vie / Fântâna mea de plâns și poezie, / Pierdută mamă, umbră tutelară, / Sub glia ce-a făcut din tine țară, /*” (*Ești încă vie*). Romanele sale, o frescă vie a satului Zăpadia, (*Ultimul drum, Raiul*

răspopișilor, Leagănul mări, Roman de familie,....), zugrăvește viața de zi cu zi a sătenilor ,cu munca, trăirile și iubirile lor, au fost mereu o candelă aprinsă pentru mine „ regăsindu-mă parcă, mereu printre personajele sale pitorești, trăind aievea momente de viață, prin grai și vorba dulce dar aspră a pănăzenilor ”.

Cu scriitorul Ion Brad m-am mai întâlnit la diferite evenimente culturale : Fii satului Pănade, Întâlniri la Asociația Fraților Brad - Pănade, Zilele Agârbiceanu la Cenade, Zilele Libertăți la Blaj, Ziua cărți la Alba Iulia care mi-a dat curaj în a continua în a scrie. Orice întâlnire cu domnia sa , înseamnă pentru mine „ *un adevărat act de cultură*”, o personalitate grandioasă a Ardealului, a țării de la care mereu ai ceva de învățat, de cunoscut. A scris o operă imensă, diversificată, de la poezie, roman,...și până la memorialistică, la care numai gândul să le citești te copleșește, dar să le mai și scrii, așa cum a făcut el cu atâta râvnă și talent o viață întreagă. N-a fost om sau instituție, care să-i fi cerut sprijinul, să fi fost refuzat; a deschis uși pe la mai mari vremi, dar nu s-a dat bătut, înfrânt și iată ce ne-a lăsat: Panteonul de pe Câmpia Libertăți, Biblioteca documentară „Timotei Cipariu”, Academia Teologică, ș.a., și numai bunul Dumnezeu mai știe.

Am avut privilegiul și bucuria ca Ion Brad să-mi fi scris prefața la două Monografii închinare satelor de pe Târnavă și Secaș: *GLOGOVET, satul de sub Țuțuman și TĂUL și tăușeni – Monografie sentimentală*, îndemnându-mă mereu în a surprinde lumea mirifică a satelor noastre, cu tradițiile populare, cu graiul și obiceiurile lor care mai există încă astăzi, căci acestea vor fi printre ultimele elemente arhaice și autentice a vieții de la țară, lucru pe care l-am făcut și-l voi face în continuare cu multă sânguință.

Aș dori să mă aplec puțin asupra Albumului ION BRAD - „*86 și ... o cronică în imagini și versuri*” care este o frescă vie a unei vieți pline de trăiri și

Pr. paroh Daniel Coman, pr. Daniel Cîmpean și grupul folclor local.

evenimente a unui om, de la cea mai fragedă vârstă(copilăria) până în ziua de azi, ani de senectute.

Este un periplu al vieții , începând cu *Acasă cu Familia și neamurile*, care adună imagini grăitoare cu primi muguri ai copilăriei, ai vârstei școlare, a marelui neam a Brazilor din Pănade, Iclod, Blaj, București,... a vecinilor de pe ulița Popi, a colegilor de școală primară ; *Colegi și prieteni*, cuprinde poze cu colegi de la liceu și facultate precum și cu prieteni pe care îi are peste tot în țară și la toate nivelurile : diplomați, istorici, preoți cu participarea la diferite întâlniri și manifestări; *Scriitori și artiști* , o breaslă bine aleasă în care mereu s-a simțit bine, cu elite intelectuale de prim rang și de toate genurile, de la scriitori, poeți, actori până la muzicieni ; *Călător în țară*, un periplu într-o țară frumoasă și fascinantă cum este a noastră, România ; *Călător în lume*, pe mapamond, pe toate meridianele lumi în compania celor dragi ; *Elada! Elada...* o țară care a dat umanității cei mai mari filozofi, oameni de știință la plimbare prin locurile sfinte cu prieteni greci și oaspeți români ; *Întoarcerea acasă*, căci Acasă , îți potolești dorul și dorurile, printre cei dragi , mai ales când ajungi în satul natal Pănade și la casa părintească și *Tentațiile lui Narcis sau cântecul vârstelor*, cu o trecere în revistă a chipului de la copilărie la senectute iar la sfârșit cu un salut de rămas bun !

M-am bucurat nespun de mult când am văzut în capitolul „ *Întoarcerea acasă* ”, strecurate niște poze realizate de mine, aici acasă la Pănade și că am pus și eu un pic umărul la realizarea acestui grandios ALBUM a domnului Ion Brad.

Am fost de mai multe ori în preajma marelui om, ION BRAD, am văzut cum este iubit de copii și oameni satului, de neamurile sale, de elevi , de cei cunoscuți și necunoscuți, cum radiază bunătate și înțelepciune la vorbele și sfaturile sale, dându-i fiecăruia un îndemn, o pildă de viață. Este un om de o mare noblete și modestie care cu siguranță va rămâne în pururi, în conștiința pănăzenilor, a blăjenilor și a tuturor românilor de bună credință.

**IOAN MIHĂLȚAN -
PĂNĂZANUL**

Scriitorul Ion Brad și ASTRA -

colaborator și prieten al
Despărțământului ASTRA
„Timotei Cipariu” Blaj

Prof. Silvia Pop îi acordă domnului Ion Brad, Diploma de Merit, la 85 ani (Primăria Blaj, 2014)

Poet, prozator, ambasador, diplomat, membru al Uniunii Scriitorilor, Ion Brad rămâne în conștiința aștrilor blăjeni, model de slujire al culturii, al Blajului și al Asociațiunii ASTRA.

Participă la manifestările ASTREI și scrie elogios despre acțiunile organizate la Blaj, Pănade, Sâncel sau alte localități unde ASTRA continuă tradițiile din trecut. Am descoperit în scriitorul Ion Brad, un spirit viu, un colaborator autentic care se implică cu toată ființa în realizarea acțiunilor menite să contribuie la realizarea unității și solidarității românilor de pretutindeni.

„Am scris despre ASTRA (Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român) mărturisește scriitorul, în Gazeta învățământului, în „Astra blăjeană și în alte publicații”

Scriitorul Ion Brad ne-a fost aproape cu sufletul și-a înțeles de la început intenția noastră de-a atrage intelectualii Blajului, intelectualii satelor, scopul urmărit fiind de-a răspândi spiritul Astei în conștiința românilor, acolo unde ASTRA păstra încă amintirea unor Serbări populare de mare trăire românească.

Ion Brad relevă contribuția majoră a Despărțământului ASTRA Blaj, la dezvoltarea și promovarea valorilor culturale blăjene. Evocă personalități, locuri, evenimente pentru a depune mărturie despre eforturile făcute în acest spațiu sacru, unde s-a dus lupta îndârjită pentru apărarea limbii, culturii și spiritualității românești.

Revista Astra blăjeană se bucură de colaborarea scriitorului prieten Ion Brad. În paginile revistei publică consecvent articole și eseuri, care devin îndemnuri la creație și înfapturi spre folosul românilor.

Volumele tipărite la Editura ASTRA Blaj : „Venii de luați lumină”, antologie aniversară a generației de la 1948 (2003) și „Întoarceri la Mica Romă” – antologie aniversară a generației de la 1948 (2008), reflectă respectul și încrederea pentru editură și dorința de a menține tradiția organizării revederilor. Inițiativa pe care noi am îmbrățișat-o cu entuziasm a fost de-a realiza un dialog între generații, între cei care deveniseră personalități în societatea românească și elevii aflați pe băncile liceului. Cea mai puternică impresie mi-a produs-o scriitorul și diplomatul Ion Brad. De atunci el a rămas prietenul și colaboratorul nostru, susținător al manifestărilor culturale blăjene. La revederea de 50 de ani – în 1998 - a susținut împreună cu ai săi colegi, publicarea cărții profesorului- diriginte Teodor Seiceanu „Târnăvă, cu apă rece”, o bogată antologie de poezie populară, apărută la Editura ASTRA Blaj.

Din inițiativa și cu sprijinul fraților Brad (Ion, Alexandru și regretatul Traian) s-au organizat manifestări culturale de amploare, sub egida ASTREI la Blaj, Pănade, Sâncel și s-au editat monografiile satelor Pănade și Sâncel. Suntem recunoscători domnului Ion Brad, în mod special, pentru eforturile și intervenția decisivă de-a definitiva și publica volumul Teodor Seiceanu „Sâncel – 750 ani ”, monografia satului natal, la care lucrase toată viața (2005). Elevul iubitor al profesorului-diriginte dorea cu tot sufletul să scoată cartea la lumină, pentru a releva valoarea profesorului și cărturarului Teodor Seiceanu, care a trezit în inima miilor de tineri de pe băncile celebrelor școli blăjene, dragoste și respect pentru cultură și școală.

Cetățean de Onoare al municipiilor Blaj, Cluj-Napoca, al comunei Sâncel, Ion Brad rămâne un model de slujire pentru înălțarea neamului nostru românesc.

La ceas aniversar vă urăm „La mulți și fericiți ani”.

Prof. SILVIA POP

ION BRAD ȘI BLAJUL

Există în itinerariul biografic al unor scriitori locuri care le marchează decisiv evoluția literară. Pentru Ion Brad un asemenea loc este Blajul. Legăturile lui cu Blajul sunt multiple, complexe și variate.

În primul rând, Blajul este orașul anilor de liceu, care n-au fost, ca pentru Bacovia, *cimitir al tinereții*, ci deschidere generoasă spre istoria și literatura Transilvaniei, care vor fi coordonate fundamentale ale scrisului său. E drept că acei ani, de la mijlocul veacului trecut (1940-1948), au fost ani întunecați de ororile celui de-Al Doilea Război Mondial și de perspectiva apropiată a instaurării comunismului. Sfârșitul școlarității sale, anul 1948, este unul nefast pentru Biserica și Școlile Blajului: Biserica Română Unită cu Roma Greco-catolică este scoasă în afara legii, iar Școlile Blajului, transformate caricatural până la desfigurare; profesorii lor, exilați în colțuri îndepărtate ale țării. Tânărul licean a avut, în acești ani grei, norocul unor profesori și îndrumători spirituali pentru care a mărturisit toată viața o vie recunoștință și un profund respect. Nu numai că este un elev eminent, dar în anii liceului frecventează societatea de lectură, ajungând președintele acesteia, debutează într-o revistă școlară din Alba Iulia, scrie articole și eseuri premiate de conducerea liceului și se bucură de îndrumarea *dascălului său de poezie*, așa cum îl numește pe profesorul de literatură română Gheorghe Biriș (poetul Radu Brateș).

Blajul este una din temele principale în scrisul lui Ion Brad. De la debut și până la această vârstă, pagini multe și felurite în aproape toate genurile literare, de la articole și evocări la poezie, de la roman la dramă istorică, înfățișează aspecte din istoria și trecutul cultural al Blajului. Ocupându-mă de cele mai frumoase pagini literare închinată Blajului, când am ajuns la Ion Brad, am fost pus în dificultate, pentru că nici un alt scriitor n-a scris atâta despre Orașul Luminilor Ardelene, încât s-ar putea alcătui o asemenea antologie numai din scrisul lui Ion Brad. Scriitorul însuși a realizat o asemenea →

ION BUZAȘI

crestomație, evident destul de parcimonioasă, dându-i un titlu desprins din cunoscuta rugăciune, *Blajul nostru cel de toate zilele*, sugerând importanța vitală a Blajului în istoria neamului românesc.

Legăturile lui Ion Brad cu Blajul se continuă și după absolvirea liceului: a scris pagini de apărare și de mai dreaptă prețuire a Școlilor Blajului, a marilor ierarhi și dascăli de aici, și-a ajutat foștii profesori să revină la catedrele pe care au fost obligați să le părăsească și să-și reia activitatea științifică, literară și publicistică. Într-o vreme când străzile orașului aveau nume cu semnificații ridicole și nepotrivite cu statura istorică a Cetății (str. Fânului, a Fagului, a Plopilor), s-a străduit să le boteze cu nume din istoria și cultura ei.

Un proiect pentru a cărui realizare s-a străduit mult a fost revenirea vechiului centru civic al Blajului, actuala Piață 1848, la demnitatea de altădată; pentru că a fost o adevărată batjocură să se instaleze un sanatoriu TBC în Academia Teologică, instituția școlară emblemă a Blajului, unde scriitorul a propus înființarea unui Muzeu al Școlii Ardelene. Din vechea, marea și valoroasa Bibliotecă Centrală Arhiepiscopalească, pe care a cunoscut-o ca elev, a adus colecții de reviste și cărți de patrimoniu, întemeindu-se, astfel, în 1973, Biblioteca Documentară *Timotei Cipariu*. A îndemnat pe scriitorul și sculptorul Ion Vlasiu, mai vârstnicul său prieten, să realizeze pe Câmpia Libertății un ansamblu arhitectural ce exprimă aspirația spre unitate și libertate națională, străjuit de chipurile în bronz ale ctitorilor Blajului, ale ierarhilor Andrei Șaguna și Ioan Lemeni, *acei preoți cu crucea-n frunte*, și ale pașoptiștilor noștri, toate acestea într-o vreme când asemenea realizări nu aduceau elogii, ba, dimpotrivă, comportau riscuri prin curajul abaterii de la dogma ideologiei comuniste.

Celui drept se cuvine laudă, spune un stih din *Psalmi*. Fără a nega faptul că Ion Brad a deținut importante funcții pe linie culturală și diplomatică în aparatul de partid și de stat, nu se poate nici trece cu vederea ceea ce a făcut el bun în aceste funcții; după îndemnul lui Francois Villon, *trebuie să spui de bine, bine!*

Și Blajul, destul de reticent cu cei care, într-o vreme, păreau că s-ar fi dezis de spiritul său luminat, după un deceniu de la prăbușirea comunismului, revenind în primăvara anului 1999 la o reconsiderare obiectivă a activității scriitorului, îl declară, în semn de prețuire *Cetățean de Onoare al Orașului*, prilej cu care a rostit o adevărată profesiune de credință, definitorie pentru *oamenii Blajului*, în rândul cărora Ion Brad ocupă un loc proeminent.

Este președinte de onoare al Societății de Lectură „Radu Brateș” de la Colegiul Național „I.M. Clain”, bucurându-se atunci când descoperă tinere talente pe care le recomandă revistei „Blajul” spre publicare. A stăruit pentru reluarea într-o nouă serie a revistei „Blajul”, al cărei director este, onorând paginile acesteia cu scrisul Domniei Sale.

De aceea, în acest moment aniversar, revista „Blajul” îi urează la mulți ani cu sănătate și cu același harnic și iscusit condei care i-a adus atâtea succese literare.

Întâlnirea cu Ion Brad acasă la Pănade

La Pănade, pe *Ulița Popii*, se află casa familiei Brad, casă în care s-a născut și a crescut poetul Ion Brad. Este o casă țărănească frumoasă și primitoare, gătită întotdeauna de sărbătoare. Așa o știam de copil, așa este și astăzi. I-am trecut pragul de multe ori, cel mai recent ca participant la bucuria întâlnirii poetului cu rudeniile, consătenii și prietenii săi, la diferitele ocazii culturale sau aniversare. Aici, în satul natal, prezența poetului la asemenea

reuniuni, oferă un plus de sărbătoare și însuflețește viața comunității. Îți este mai mare dragul să-l întâlnești, să-i vorbești și să-l asculți vorbind despre amintirile legate de sat, despre proiectele culturale sau despre ultimele cărți publicate.

În fiecare an, cu ocazia manifestărilor culturale de la Pănade, avem privilegiul de a-l avea aproape de noi pe poetul și scriitorul, pe prietenul și consăteanul nostru care o viață întreagă a presărat cuvântul fie în vers, fie în proză, prin minunatul dar poetic cu care este înzestrat. Din această bogăție a darului lui Dumnezeu are întotdeauna și vorbă bună pentru fiecare, de la mic la mare.

În asemenea condiții bucuria revederii este o aleasă sărbătoare. La această bucurie participă invitați și prieteni ai poetului veniți din diverse locuri din țară, mai de aproape sau mai de departe, oameni de cultură care prin contribuția lor intelectuală oferă de fiecare dată o susținere culturală în ceea ce numim și dorim să fie *Colocviile cipariene*. Dacă din motive binecuvântate nu este posibilă participarea fizică a domnului Brad, atunci cu siguranță este implicat în mod spiritual și este prezent prin mesajul său scris și transmis de la București.

Cu privire la aceste manifestări culturale de la Pănade intitulate *Colocvii cipariene*, cred că domnului Ion Brad i se datorează în cea mai mare măsură această inițiativă. Punctul de plecare în organizarea acestora îl aflăm într-una din zilele de primăvară ale anului 1987. Domnia sa era prezent atunci în satul natal ca inițiator și coordonator al evenimentelor culturale legate de celebrarea centenarului trecerii la cele veșnice a marelui cărturar Timotei Cipariu. Aceste evenimente ce aveau să se desfășoare la începutul lunii septembrie trebuiau pregătite din timp și chiar în cele mai mici detalii. Prin urmare, în acel timp se puneau bazele unui program cultural bine stabilit, cu implicarea unor oameni înimoși în realizarea acestuia, cu trasarea de atribuții clare, fiecare știind ce are de făcut. Și din punct de vedere administrativ satul urma să intre și el într-un proces de modernizare cu șosea asfaltată și cu un Cămin cultural reabilitat pregătit să găzduiască evenimentele comemorative.→

Pr. DANIEL CÂMPEAN

Revedere după 60 de ani, în 2008, la Liceul „Sf. Vasile cel mare”, din Blaj

În contextul acelor zile petrecute la Pănade, am avut bucuria de a-l avea pe domnul Ion Brad în mijlocul nostru, la școală, la una din orele de curs. Întâlnirea noastră cu poetul a fost încărcată de emoții însă pe parcursul desfășurării orei acestea au dispărut treptat. Cuvintele încurajatoare și îndemnurile date, ne țineau foarte atenți. Îmi amintesc că ne-a vorbit despre împăratului Traian, despre formarea poporului român și a limbii române, despre legătura noastră cu latinitatea, amintindu-l pe Timotei Cipariu ca fiind unul din marii latiniști ai poporului nostru. Ne-a amintit și despre datoria noastră pe care o avem față de părinții și dascălii noștri, de a fi ascultători față de ei dar și despre obligația de a fi silitori la învățătură. Făcând referire la această notă educativă, poetul ne-a împărtășit un gând din spusele bunicului său care-i îndemna pe copiii din sat la bună purtare zicând „*învățați să vă purtați frumos...că altfel vă vede Chimoștei Țăpar din ceruri și se supără pe voi*”.

Aceste cuvinte cu un bogat substrat educativ sunt valabile și aplicabile chiar și în timpurile de astăzi. Această cugetare poartă în sine o valoare educativă care stă la baza educației morale și este necesară pentru formarea elevului, a tânărului ce dorește să trăiască într-o societate civilizată. Aceste cuvinte merită să fie memorate și transmise din generație în generație.

Astăzi, când ne apropiem de o nouă ediție a colocviilor cipariene în care vom aniversa și ziua de naștere a domnului Ion Brad, doresc să-i urez un călduros La Mulți Ani cu sănătate, cu bucurii și cu împliniri trăite și împărtășite cu toți cei dragi !

La mulți ani, domnule Ion Brad. La mulți ani colocviilor cipariene.

Cu stimă și recunoștință al
Dumneavoastră consătean,
pr. Daniel Câmpean

În casa părintească de la Pănade

Ion Brad și oameni ai satului nepereche

Când descinsese pentru prima oară în satul celui mai bun coleg și prieten de la Liceul *Sfântul Vasile cel Mare* din Blaj, Septimiu Muntean – se petrecea asta în urmă cu 61 de ani – o fetiță frumoasă, cu păr de aur ondulat, îl întâmpină în porțița școlii c-un buchet de flori în mână. Tremura de emoție în toată făptura sa. Căci, cine mai văzuse până atunci un scriitor? În carne și oase? Pentru micuții de la țară doar cei din tablourile de pe pereți și din cărți erau socotiți scriitori. Care trăiau undeva, într-o lume a lor, o lume nevăzută și neștiută de nimeni. De unde trimiteau fapturilor de rând, prin scrisul lor, desfătare și înțelepciune.

După atâta vreme, urma să se împlinească curând șase decenii, fetița de altădată, acum femeie în toată firea, cu prunci și nepoți, avea să-l primească din nou acasă la ea, în *satul nepereche*, alias Roșia de Secaș, pe același scriitor, om și el în toată firea, cu păr albit de vreme, apăsător de ani și de toate cele ale vieții. Musafirlor de atunci și de acum nu era altul decât scriitorul Ion Brad, iar gazda primitoare și de atunci, și de acum, învățătoarea Eugenia Popa, cunoscută de toată lumea drept Doamna Pușa. Am fi avut și dovezi ale vizitei dintâi dacă memoria nu ne-ar juca uneori feste. Pusesem poza făcută atunci undeva, la loc sigur de păstrare (laolaltă cu altele), dar atât de sigur a fost (și este!) că nici în zi de azi nu le-am mai dat de urmă. În ciuda atâtor răscoliri a bibliotecii și a sertarelor și sertăreșelor de tot felul de prin casa noastră. Iar volumașul de poezii dăruit fetiței fu luat de diriginta ei drept *amintire de la un poet*, cum umbla vorba.

Cititorul poate lesne deduce că *Doamna* de care vorbim face parte din viața familiei noastre și a familiilor copiilor și nepoților noștri, ca soție, mamă și bunică. Îl primi cu aceeași căldură, doar anii punându-și pecetea pe devenirea fiecăruia.

Relația cu familia Brazilor, cu Sandu, Vasile, Romulus, Ianu și Mărioara (iertăți fie cei plecați!) este veche și mult apropiată. Ziditor al ei fiind scriitorul și diplomatul, fratele mai mare, Ion. Cel ce le-a condus în bună măsură destinele prin viață, după dispariția atât de timpurie a mamei Cornelia.

Ne cunoscusem prin scris. Dar și ca blăjeni. Unul mai mare cu ceva ani, format la școlile Blajului adevărat (în ciuda anilor războiului), altul mai mic, produs al școlii noi, de după Război, trăitoare mai mult prin tradiție decât prin valori. Se petrecea asta în vremea de început a *obsedantului deceniu*, cel al anilor 50.

Domnu descoperi în scrisul meu, încă de la început, o notă distinctă, aparte, ce dădea savoare lecturii: acel fior liric al evocării locurilor de acasă, al oamenilor alături de care am crescut și m-am format, dar și ale rânduielilor prin care am trecut. Și unii, și alții. Ca oameni ai aceluiași spațiu spiritual, al Secașelor și al Târnavelor, cu toții trăitori ai *Joi în Blaj*, zi de târg și de piață, dar și de petreceri laolaltă sub arcușul aceleiași viori, a baciului Dondoș ori a lui Țacheș sau Șoany de la *Central*. Sfaturile și îndemnurile venite de la *un prieten și frate mai mare*, le-am resimțit de fiecare dată ca venind de la inimă, mai toate dedicațiile de pe cărțile primite încheindu-se *Cu aceeași frățească dragoste și prietenie!*

Am scris în multe rânduri despre dumnealui (în special asupra volumelor din ciclul *Ambasador la Atena*, dar și ale altora). Am realizat împreună dialoguri nenumărate despre Blaj și oamenii lui. L-am prezentat într-atâtea cărți ale mele, desigur înainte de toate în cărți ale Blajului (*Blajul. Biografii paralele*, *Blajul. Dialoguri subiective*), în volume omagiale, în reviste, *Astra Blăjeană*, *Acasă*. Am participat la atâtea manifestări culturale cu largă cuprindere națională și internațională în care Dumnealui avea ceva de spus. Ceva, totdeauna, plin de miez și substanță, formația național-patriotică a școlii blăjene punându-și de fiecare dată amprenta. Și-apoi, vastitatea culturii și-a cunoașterii cu adevărat impresionantă, manifestate mereu cu aceeași modestie, nu putea și nu pot fi trecute cu vederea. Drept urmare, toate laolaltă mă făceau să mă simt mic, mic de tot, în ciuda efortului Dumnealui, de multe ori cu finețe manifestat, de a mă scoate din această stare. Că doar *ai și Dumneata personalitatea Dumitale!* Simțeam, mai totdeauna, că-i ședea-n suflet o așa apreciere. De notat că niciodată nu mi-a zis pe nume. →

IOAN POPA
cu PUȘA dimpreună

Totdeauna pentru dumnealui am fost și sunt *dumneata*, îmbrăcat acest *dumneata* într-o căldură mai mult decât frățească.

Ziceam mai la început de *satul nepereche*, după cum a numit în scrierile Dumnealui satul Roșia de Secaș. De ce o așa titulatură? Chiar și numai faptul că cel mai bun prieten și coleg al său își avea aici obârșia ar fi fost de ajuns. Nu doar că de aici a plecat în lume cea dintâi culegere de folclor românesc, în 1838, datorată studentului blăjean Nicolae Pauleti, discipol al pănăzanului Timotei Cipariu, sau că aici s-au născut și au trăit o parte a vieții lor oameni și personalități care au intrat în legătură cu scriitorul: legendarul rapsod Ion Blăjan, autor al cărții *Omul cu ochelari negri* și valoros interpret și culegător al cântecului popular; dascăli ai satului aflați în dialog cu dumnealui pe probleme culturale ori de altă factură: învățătorul Muntean îi solicita sprijinul în recalcularea pensiei, mult mai mică decât a altei colege mai tânără cu mult ca el, iar secretarul școlii, Ionaș, îi cerea sprijin în redactarea și publicarea unui roman. Mai la urmă, și subsemnatul.

Purtasem împreună o bogată și îndelungată corespondență. Mai cu seamă legată de soarta satului românesc, dar și de alte evenimente și momente ale culturii și istoriei noastre. Pe care volumele Domniei Sale le consemnează: *Aicea printre ardeleni, Printre oamenii Blajului, Printre mii de scriitori, Cărțile prietenilor mei* ș.a. Îl purtăm în suflet și-n gând, și eu, și Pușa, și nepoțelul nostru Adi, *micul finanțist*, cum îi place dumnealui să-i zică, urmare a unor tranzacții bănești purtate laolaltă la anii săi cei mici. Orice telefon ori veste de la dumnealui sau de la vreunul din familie ne face să tresărim. Starea de sănătate? Anii? Ce-i fac? Cum le mai poartă? Îi simțim povara din piept, dar îi simțim și puterea și voința de a lucra. Planurile făurite pentru vremea ce vine, ne bucură. Limpezimea minții ne impresionează. Rânduiala în tot și în toate, asemenea. Ne bucură nespuse toate. Semn că încrederea în viață îi stă încă alături. Greu de imaginat la anii ce-i apasă umerii!

Îi dorim să se bucure încă de ani mulți, ușori și luminoși, spre folosul nostru al tuturor și mai ales al culturii românești! La mulți, mulți ani, Domnule Ion Brad!

SĂ AI FRAȚI

„Ce bine e să ai încă frați
În jurul tău împrăștiați

Sămânță solară
Peste timp, peste țară...
Mă caută... Îi caut cântând, plângând
Pe pământ, sub pământ...”

Așa începe una din poeziile de suflet ale fratelui meu Ion Brad, scrisă în 2005. Pe atunci își căuta pe sub pământ doi din frați, pe Todoruț și pe Ianu (Traian), acum îi caută și pe Romul și Vasile. Din marea familie a Brazilor - ai lui Surei - din Pănade, au rămas doar trei: Ion, Sandu și Maria. Chiar dacă nu ne căutăm des, pentru că sănătatea nu ne permite, ne căutăm zilnic la telefon și permanent prin gânduri și sentimente frățești profunde.

Familia Traian și Cornelia Brad a fost dăruită de Dumnezeu cu 8 băieți și o fată. Cât s-o fi bucurat mama mea când m-o adus pe lume! Doi din băieți au murit de mici, rămânând 7 frați. Fiind singura fată, de mică am fost iubită în familie. Și mai mult s-a răsfrânt asupra mea dragostea tuturor după moartea mamei, când aveam 10 ani.

Fratele Ion, cel mai mare dintre noi, împlinea 24 ani chiar în ziua înmormântării mamei. Cunoștea problemele și nevoile familiei, dar cel mai mult l-a preocupat soarta fraților mici, viitorul lor. Ne-a îndrumat spre învățătură, spre școli superioare, cu gândul de a deveni oameni, în primul rând.

În anul 1957, fratele Ion, împreună cu d-nii prof. Cheșu și Zeiller, s-au străduit și-au reușit să reînființeze la Blaj școala pedagogică. S-a numit Școala pedagogică de 6 ani „Gh. Șincai”, care a durat doar 4 generații. Am făcut parte din prima generație - Generația de aur - cum ne place colegilor să ne numim și să ne considerăm, terminând în anul 1963.

Pe atunci fratele Romul era elev la liceu la Blaj, în internat. Toți cei patru ani a fost întreținut de fratele Ion. Apoi încă patru ani la Facultate la Cluj, s-a îngrijit și să aibă măcar un costum pe an și o pereche de încălțăminte. Mai avea Romul noroc că se potrivea la talie cu d-nul prof. universitar Mircea Zăciu, prieten bun cu fratele Ion!

Din acest punct de vedere, eu am rămas în grija fratelui Vasile care timp de 6 ani s-a îngrijit pentru tot ce-mi trebuia, eram și eu în internat. Nu s-a căsătorit până nu am terminat școala. Pe Ianu l-am ajutat toți să-și termine

Cu frații Brad acasă la Pușa și Ioan Popa la Roșia de Secaș

studiile, eram toți cu salarii.

Viața ne-a așezat la casele noastre pe toți, dar legătura frățească a rămas neîntreruptă. Eu rămânând în satul natal, i-am privit și primit ca o mamă. La rândul meu, am primit din partea lor ocrotire și dragoste necondiționată. Cu mine viața a fost darnică, dar nu blândă. Problemele de sănătate pe care le-am avut au fost depășite fiind ajutată la timp, mai ales de fratele Ion și sprijinită de toți ceilalți frați. Astăzi sănătatea de care mă bucur, atâta cât este, depășirea altor probleme avute îmi demonstrează cât de mult contează în viață să ai frați, frați buni ca frații mei. Atât de strânsă este legătura noastră frățească, atât de durabilă, atât de profundă că uneori că fata mea îmi spune: „Cred că vouă v-a rămas cordonul ombilical de la primul până la ultimul frate netăiat, altfel nu s-ar explica strânsa voastră legătură”.

Mă bucur și mă îngrijorez pentru cei rămași în viață. Pe Ion când îl sun și îl întreb ce face, îmi răspunde de cele mai multe ori: „Fac ce am învățat de mic, să scriu și să citesc!”. Mă bucur din tot sufletul că poate să facă ce zice și sunt convinsă de asta. Citindu-i toate cărțile și în ultimul timp din revista „Flacăra lui Păunescu” la care sunt abonată, cu păreri pertinente despre cărți și personalități ale culturii noastre, îmi dau seama că mintea și memoria îi sunt „ascuțite brici”!

Îi doresc multă sănătate, răbdare, liniște sufletească și să nu rămână ultimul dintre frați! I-ar fi mare durerea!

Dragostea lui frățească s-a împletit cu cea de familie, de mamă, de meleagurile natale, după cum reiese din ultima strofă a poeziei „Cântec scris pe-o frunză de nuc” - 1956.

„Și dac-a fi să zboare frunza-n lume,
Sunând alama ei târziu și-ncet
Poate citind-o cineva va spune:
Tot are și Târnavă un poet...”

Pănade, 20 august 2017

**MARIA ORIAN,
născută BRAD**

Amintiri de neuitat

cu omul de cultură Ion BRAD,
prozator, poet și ambasador

Motto: „*Omul care e bogat sufletește, deține comori inestimabile, pe care e gata să le dăruiască oricui*”
R. Tagore.

Ce bine se potrivesc aceste rânduri „omului” Ion Brad, care în viața prodigioasă a înnobilit și a întregit cultura neamului românesc, fiind mândria Transilvaniei, cu precădere a locurilor de unde a plecat (Pănade și Blaj), pentru a duce mai departe farul de lumină al ilustrului său înaintaș Timotei Cipariu (1805-1887), părintele limbii române, născut tot la Pănade, cel care a fost un demn continuator al „Școlii Ardelene”, formată din corifeii Samuil Micu (1745-1806), Gheorghe Șincai (1754-1816), Petru Maior (1760-1821) și Ion Budai-Deleanu (1760-1820).

Sunt fericit că sunt unul din privilegiați care de mai multe ori am stat în apropierea marelui om de cultură, cu ocazia diferitelor manifestări culturale ce se țineau la Blaj, Pănade, Alba Iulia sau la Asociația culturală „Frați Brad” din satul Pănade. În acest context, vreau să relievez unele din aprecierile domniei sale, scrise pe volumele care au fost lansate (posed multe din scrierile dânsului, toate cu dedicație, aici redând numai două). Pe culegerea antologică „Mamei Dincolo”, este următoarea dedicație: „Domnului Aurel Roman, cu toată stima și toată dragostea prietenească a lui Ion Brad”, 2002/ Blaj iar pe volumul „Fotografii de familie”, apare scris: Domnului Aurel Roman, cu prețuirea cuvenită vocii și spiritului său, si cu mulțumiri că m-a însoțit uneori în momente frumoase ale vieții și vârstei noastre - Ion Brad, București, aprilie 2011. Vreau să scot în evidență sărbătorile ținute la Blaj, datorate a două evenimente deosebite din viața ilustrului Ion Brad :- Împlinirea vârstei de 70 de ani,

care s-a aniversat în sala de festivități a Primăriei municipiului Blaj, la care am luat și eu parte, unde au participat personalități de marcă ale Blajului, ale județului, dar și din alte părți, inclusiv București; - Aniversarea a 50 de ani de la absolvirea Liceului „Vasile cel Mare și Sfânt” din Blaj, ținută în aceeași clădire, care azi îi poartă numele unui alt om de vază al Blajului, prof. Ștefan Manciulea. Din toți cei prezenți la aniversare din sala de festivități a Primăriei municipiului Blaj, am fost singurul invitat să iau parte la această deosebită întâlnire, cu colegii și colegele dânsului. De la începutul întâlnirii, mi-am dat seama că domnul Ion Brad a fost liderul colegilor din liceu.

În acest context (despre care aș putea scrie pagini întregi), vreau să scot în evidență o calitate cu totul aparte a distinsului domn Ion Brad. Pe lângă bunătatea deosebită de care mereu a dat dovadă, am remarcat încă o dată nostalgia care l-a însoțit mereu după locurile natale, care cel mai mult a simțit-o ascultând cântece, în special romanțele cântate de mine, care întotdeauna îi mergeau la suflet. Pe parcursul întâlnirii, care a durat până seara târziu (a continuat și la un coleg al dânsului), foarte des se ridica și cu o furculiță bătea într-un pahar, atenționând: „Fetelor (ele fiind mai gălăgioase), vă rog să faceți liniște, să ne mai cânte prietenul meu Rică Roman”. Cunoscându-l foarte bine, începeam cântecele cu pastorală „Din Poiana Vadului”, de Nicodin Ganea, pe care l-a cunoscut, aceasta fiind cea mai mare plăcere a dânsului. Urmau: „De ce m-ați dat de lângă voi” – versuri O. Goga, „Jele mi-i, mamă, și-am plâns”, a lui Ion Blăjan, pe care l-a ajutat foarte mult în viață, „Dorurile mele”, „Scrie-mi, mamă, despre satul cel cu cer albastru”, „Laie Chiorul”, „Car frumos cu patru boi”, „Pe sub fereastră, curge un râu”, romanța Anei Cunțan, fata popii din Cunța și multe altele, care-l duceau într-o lume de vis, după care tânjea mereu. Despre vrednicul și eruditul om de cultură se poate scrie mult, eu oprindu-mă aici, cu promisiunea că mă voi strădui să scriu o carte, închinată domniei sale.

Cu respect și multă considerațiune, vă urez ani cu sănătate și dorința de reîntâlnire la Blaj sau Pănade.

Jurnalist AUREL ROMAN,
Blaj

Consăteanul Ion Brad - Scriitorul cu care ne mândrim !

Sunt mândră că m-am născut, crescut, format ca om, căsătorită, stabilită în satul Brazilor – Pănade. Mă numesc Zereș Maria, născută Boldiș, din familia de pănăzeni, am profesat ca educatoare în comuna Sâncel de la terminarea liceului pedagogic până la pensionare.

Foarte târziu am avut ocazia să-l văd pe scriitorul Ion Brad, deoarece nu locuim pe aceeași uliță, nu eram neamuri, dar l-am cunoscut din familia mea. În sat familia Brad era dată drept exemplu de urmat prin copii săi: să învățăm, să iubim cartea, să scăpăm de munca pământului, așa ne sfătuiau părinții și bunicii.

Tatăl meu, Boldiș Alexandru era născut în același an 1929 cu d-l Ion Brad, și-o spunea cu mândrie, ori de câte ori avea ocazia că este leat cu poetul lu Surei. Tot din povești l-am cunoscut sufletește pe d-l Ion Brad, de la d-na învățătoare Mărioara Orian (născută Brad) care cu o voce blândă, cu un har de dascăl desăvârșit, cu o bucurie de soră mai mică îmi spunea despre volumele de poezie apărute, despre noile cărți lansate, despre locațiile unde aveau loc lansările și despre marii oameni de cultură care participau la aceste evenimente.

În anul 1999 am avut ocazia să vorbesc cu d-l Ion Brad. Într-un cerc de oameni strănși în jurul domniei sale îmi așteptam cu emoție rândul să fiu și eu „examinată”. Și acum îi văd fața blândă și luminoasă, care cu o voce înceată m-a întrebat : cum te cheamă ? a cui ești ? cu cine ești măritată ? unde stați ? etc . După ce a aflat răspunsurile la întrebări, m-a întrebat de socrul meu : Ce mai face Gheorghiuț? Tot atât de mult muncește ? Tata socru, Zereș Gheorghe (a lui logel), era țaran isteț și gospodar, îi plăcea să citească; a fost coleg de clasă cu d-l Ion Brad și când de întâlneau aveau multe de povestit. Când d-l Ion Brad a împlinit 75 ani a organizat întrunirea cu colegii din sat, la casa părintească. A ținut să premieze colegii cei mai buni cu cărți și diplome. A fost o întâlnire de suflet, despre care tata socru a povestit mult timp. După ce am trecut „examenul oral” în fața d-lui Brad, ne-am despărțit dându-mi multe sfaturi în legătură cu activitatea cultural-artistică de care mă ocupam zicând „Nu lăsați să se piardă obiceiurile tradiționale, cântecele și jocurile →

MARIA ZEREȘ
GHEORGHE ZEREȘ

specific satului nostru”. A felicitat femeile din grupul vocal pentru efortul depus, pentru că știe că nu-i ușor să lași munca câmpului sau treaba din gospodărie ca să participe la repetiții.

După anul 2000 am participat împreună cu soțul meu la toate lansările de carte ale d-lui Brad care au avut loc la Pănade sau la Blaj.

Am participat la aniversarea poetului la Pănade, unde am avut ocazia să întâlnim mari oameni de cultură din țară. Cu mulți ani în urmă, în 1987, tot d-l Ion Brad a organizat la Blaj și la Pănade comemorarea a 100 de ani de la moartea marelui cărturar Timotei Cipariu, născut aici la Pănade, când am fost onorați cu prezența lui Radu Voina - președinte al Academiei Române; profesori universitari Eugen Simion, poetul Ion Alexandru, alți scriitori și oameni de cultură. Întâlnirile cu d-l Brad ne încarcă cu o energie pozitivă; ascultându-l te relaxezi sufletește și trupește prin mesajul pe care îl transmite.

De când l-am cunoscut personal pe d-l Ion Brad, în fiecare an îl felicităm de ziua numelui, iar când vine la Pănade ne vizitează. Purtăm un mare respect familiei Brazilor pentru că ne-au acceptat ca prieteni. D-lui Ion Brad îi place mult să-l asculte pe soțul meu, Zereș Gheorghe, rapsod popular, cântând doinele lui Ion Blăjan, în special doina „Jale-mi maică și-am plâns”.

După ce am pierdut-o pe mama, înțeleg și recitesc primele poezii scrise despre mama de d-l Ion Brad, acum înțeleg meticulozitatea cu care d-na Mărioara Orian alegea poeziile pentru Serbările de 8 Martie, acum înțeleg tremurul din vocea dănei și lacrima ascunsă în colțul ochiului când se discuta despre mamă, acum înțeleg ce înseamnă dorul de sub țărână.

Împreună cu soțul meu suntem membrii în Asociația „Frații Brad”, considerându-ne și noi o mică rămurică a familiei Brazilor. Regretul nostru este că nu avem toate cărțile mai vechi ale d-lui Ion Brad. Unele le-am găsit în librărie, altele le-am primit cu dedicație. Iar acum la final îi dedicăm o urare, consăteanului nostru ION BRAD :

„Să vă fie viața numai lumină
și în lumină să dăinuieți

Pentru credință și libertate
La Mulți Ani să trăiți ! ”

Zereș Maria, președinte Cerc ASTRA
„Timotei Cipariu” Pănade
Zereș Gheorghe, rapsod popular

“Ion Brad, un om de omenie”

Poetul, scriitorul, directorul de teatru, ambasadorul și câte alte „demnități” sunt cunoscute și apreciate de oameni de cultură contemporani cu Ion Brad. Locuitorii meleagurilor natale de pe Târnava Mică îl știu pe domnul Ion, poetul lui Surei „un om de omenie”. Este o trăsătură de caracter a familiei Brad, moștenită de la străbunicul lui, Ioan, care i-a lăsat nu numai numele dar și atâtea învățături de viață. Porecla familiei „a lu’ Surei” se datorează tot străbunicului, din pricina încărunțirii prea timpurii, fenomen moștenit de toți frații Brad.

Eu, fiind de vârstă apropiată cu Vasile (nașul de cununie), Sandu și Romu, cunosc destul de bine familial or numeroasă. O întâmplare nefericită le-a marcat copilăria și tinerețea, iar regretul pentru pierderea celei mai dragi ființe, a rămas etern. Lipsa mamei a fost înlocuită de bunicii paterni „mama Lină și tata Licu”, care au avut o viață lungă, ajungând să crească și o parte din strănepoții familiei. Cel mai mare dintre frați, Ion, le-a fost ca un părinte. Ajungând „domn mare” la București (și chiar în alte țări) a păstrat legătura cu familia și satul Pănade, n-a uitat niciodată de unde a plecat. De câte ori oameni ai satului, care aveau probleme mai greu de

Pănade, 2011, la casa fraților Brad, împreună cu Ion Dumitrel, președin CJ Alba, I. Frățilă, primarul comunei, Romul Mărginean, Ion Buzași, Ion Sălcudean, fratele Romul ș.a.

rezolvat (chiar și de sănătate) apelau la bunăvoința și omenia domnului Ion a lu Surei, care-i primea cu drag ajutându-i cât se putea.

În ultimii ani fiind solicitat la acțiunile culturale din județul Alba, dar mai ales la Blaj, orașul lui de suflet, ajunge mai des la casa părintească, unde este așteptat cu drag. Ampla manifestare culturală și de familie, a avut loc în septembrie 2011 la înființarea Asociației culturale „Frații Brad”, la care au participat prieteni, consăteni și oficialități de la județ, Blaj și Sâncel.

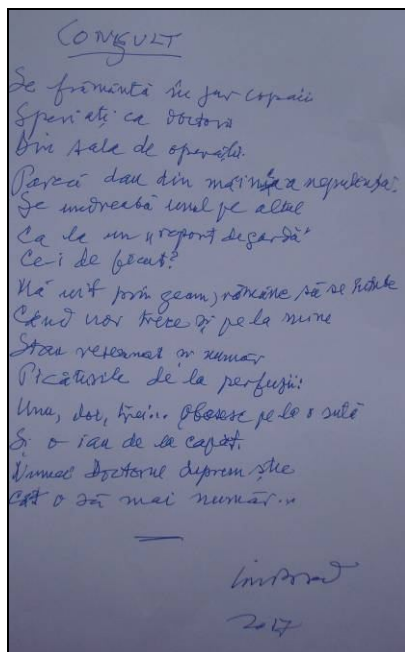
Păstrez în biblioteca familiei aproape toate scrierile lui în proză și versuri, dar eu consider că romanul care-l reprezintă și ne reprezintă este *Descoperirea familiei*. Îndemnul mamei lor „să vă aveți bine dragii mumei și să vă ajutați unii pe alții”, a fost respectat cu sfințenie de frați. Dar spre regretul tuturor „inevitabilul” s-a produs. Brazilii s-au rărit unul câte unul. Nu s-a respectat ordinea „venirii”; plecarea având loc la întâmplare. A rămas în urmă o „o pădure din neamul brazilor”, pe care o veghează semeț cel mai falnic dintre „Brazi”, distinsul domn Ion Brad.

Pentru respectul oferit semenilor săi, pentru strădania de-a face cunoscute locurile și oamenii meleagurilor natale, îi mulțumim, îi dorim multă sănătate și să participe în continuare la toate activitățile culturale de la Blaj și Pănade.

Șaroș pe Târnave,
8. Septembrie 2017

**Învățător pensionar
IOAN IRIMIE,**

Președinte onorific al
Despărțământului ASTRA „Timotei
Cipariu” Dumbrăveni, jud. Sibiu

Ion Brad și Colocviile Literare "Timotei Cipariu", 2017

Sâmbătă, 21 octombrie 2017, împreună cu prietenul meu, scriitorul Nicolae Băciuț, am fost în satul Pănade, din apropiere de Blaj, la Colocviile Literare "TIMOTEI CIPARIU", Ediția a IV-a, 2017, atât pentru a-l comemora pe vestitul cărturar, fiu al satului, cu prilejul împlinirii a 130 de ani de la moarte, cât și pentru a-l sărbători un alt fiu al satului, scriitorul contemporan Ion Brad, cu ocazia celor 88 de ani de viață. Pentru început, s-a oficiat un TE DEUM la bustul din localitate al cărturarului, după care s-a plecat "în corpore", la Căminul Cultural, unde a avut loc manifestarea propriu-zisă, deschisă de un moment cu cântece și poezii, unde protagoniști au fost copiii școlii din localitate.

În cadrul colocviilor, s-au ținut conferințe și au avut loc intervenții pe marginea subiectelor abordate, luând cuvântul o serie de personalități culturale, cum ar fi prof. univ. dr. Ion Buzăși, prof. Silvia Pop, prof. Ioan Popa, prof. Daniela Floroian etc., care au cercetat și cunoscut viața și opera celor doi cărturari, născuți și trăitori în anii de început în satul de pe valea Târnaviei Mici. Printre ei, și mureșenii **Nicolae Băciuț, Ioan Marcoș și Răzvan Ducan.**

Cu acest prilej, Nicolae Băciuț a prezentat și suplimentul revistei "Vatra veche", Nr. 10, pe anul în curs, dedicat în exclusivitate lui Ion Brad, supliment primit cu interes de publicul spectator, aștrii din zonă și nu numai, oameni cu mintea deschisă, iubitori de istorie, de neam și limbă românească. "A fost un exercițiu în forță", a spus Nicolae Băciuț, invocând "noptile albe" necesare pentru a putea realiza la timp numărul de revistă în cauză, pentru a nu rata întâlnirea de la Pănade.

Despre Ion Brad a mai spus: "Ion Brad e unul dintre cei mai consistenți scriitori români, care scrie și astăzi, la 88 de ani, cu vigoare. Este interesant că în revistă s-au exprimat cele mai pertinente voci, care reprezintă o garanție a valorii literare a acestuia. Sunt considerații ale unor autorități în materie, în pofida unora care au vrut și vor să-l împingă într-o nișă ideologică. Opera lui Ion Brad nu e înregimentată ideologic, ci, din contră, face dovada actualității, cu trimeri previzionare în viitor. Ion Brad nu este prin nimic vândut unei ideologii. El nu slujește decât condiției umane. Opera lui Ion Brad depune mărturie despre un timp învolburat, despre o istorie zbuciumată.

În revistă, sunt și texte inedite și poeme în manuscris, care vă invită să-l descoperiți pe Ion Brad într-un registru al integralității sale. Dacă aș fi primar al comunei, m-aș gândi de pe acum cum să amenajez muzeistic casa părintească a familiei Brad. Sunt cei mai frumoși brazi pe care îi aveți în Pănade (referire și la ceilalți 3 frați și o soră, cărturari și aceștia, având cărți publicate și activitate în domeniu)".

Criticul literar Ioan Marcoș, care locuiește în satul Saeș, în apropiere de Sighișoara, a vorbit despre "Timotei Cipariu - orator".

Subsemnatul am vorbit, la rândul meu, despre legăturile celor doi cu Eminescu. Despre faptul că Eminescu, cel de la 16 ani, venit la Blaj, în primăvara anului 1866, participă la Alba-Iulia, în zilele de 27 și 28 august 1866, la Adunarea Generală a "Asociațiunii" ASTRA, unde (cu siguranță) îl aude pe Timotei Cipariu vorbind, printre altele, și despre "unificarea ortografiei române". Am vorbit și de Eminescu lui Ion Brad, aducând în discuție cartea "Eminescu-evocare cinematografică", Ed. Semne, 2009, semnată de Ion Brad, Victor Crăciun și Cristina Crăciun, care este practic un încântător scenariu al unui film despre Eminescu, film care ar fi trebuit realizat încă din 1990 și care și acum își așteaptă realizarea.

În finalul intervenției mele, am citit poezia proprie "Limba Română", practic o odă Limbii Române, sub spectrul căreia s-a desfășurat întreaga manifestare de la Pănade.

22 octombrie 2017

RĂZVAN DUCAN

Ion Buzăși, vorbind la Pănade

Maria Orian (Brad) și Nicolae Băciuț

Nepoatele poetului

Generații

Neobosită, Silvia Pop (dreapta)

Colocviile "Timotei Cipariu" de la Pănade, 21 octombrie 2017

ANII DE DIPLOMAȚIE

Am considerat, încă de la începutul activității mele de ambasador la Atena, mai utilă și benefică arta sincerității și adevărului argumentat în relațiile cu oficialii greci și diplomații străini decât așa-zisa artă a duplicității și ascunderii după deget. *Do ut des* nu era doar un principiu comercial al celor vechi, *îmi dai îți dau*, ci trebuie înțeles în diplomatie și ca o practică firească și modernă. Ca să primești informații utile și necesare țării tale, trebuie să le oferi și tu, din sursele autorizate, ca principii permanente de politică externă sau ca analize și precizări într-o perioadă sau conjunctură dată. Iar dacă ai darul să le prezinți și ca pe niște convingeri personale, cu mâna pe inimă, cu atât mai bine, ostenelile și alergăturile tale adăugându-se la *_ee* ace, în genere, numim *personalitatea* cuiva.

ION BRAD

ION BRAD - DIPLOMATUL

Zilele trecute am primit o carte de la un prieten bun. Ea se numește *Cocoarele în ultimul lor zbor* și e semnată de Ion Brad, poetul din generația Labiș, ardeleanul de la Pănade, salutat la primele cărți de Lucian Blaga, de G. Călinescu, de Al. Philippide, de Șerban Cioculescu.

Bucuria sufletului meu, la început de an să primești un asemenea dar este, în vremea noastră cenușie și apăsată de tot felul de prozaisme nenorocite, o adevărată minune. Îmi amintesc și acum cu multă bucurie momentul în care m-am aflat prima oară în fața lui Ion Brad.

Eram eu, tânăr gazetar, autor al primelor mele volume de versuri, era Ion Brad, poetul împlinit, fost mare demnitar cultural, ambasador de elită în Grecia soarelui. Drumurile de gazetar m-au dus la Atena într-o primăvară, aveam la mine un fel de scrisoare de recomandare din partea vechiului meu prieten, Alexandru Brad, și el prozator de mare forță azi, către bădia Ion, fratele cel mare. Du-te la el, du-i o carte a ta, o să te ajute să vezi orașul ăla dumnezeiesc, mi-a zis Sandu și mi-a dat „scrisoarea de acreditare”.

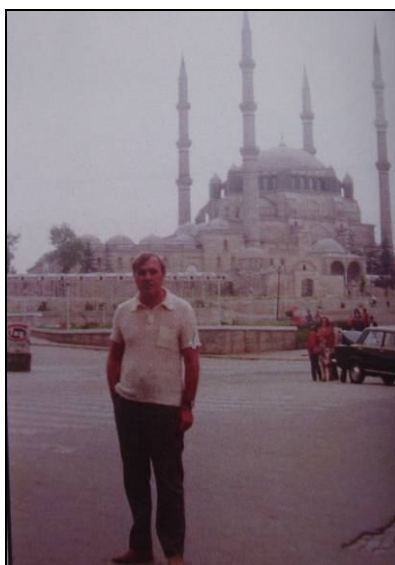
La aeroportul din Atena era un tip de la ambasada română, cam acrișor și foarte suficient sieși, care ne-a salutat, pe mine și pe colegul meu, i-am spus că aș vrea să trec pe la ambasadă, mi-a zis rece că e practic imposibil, sunt anunțate multe vizite cu ștaif din țară, domnul ambasador n-are timp pentru doi gazetari cu caș la gură. I-am dat scrisoarea, l-am rugat să i-o transmită domnului Brad și m-am dus în treaba mea. După vreo șase ore, când m-am întors la hotelul unde fusesem cazați, în hol aștepta, extrem de impacientat, diplomatul cel acrișor. Mi-a zis amical de tot, până la reproș:

„Ce naiba, domnule, pe unde umbli? Te așteaptă domnul ambasador, hai să mergem repede!”

L-am privit mirat, m-am dus cu el și, la ambasada României, m-a primit Ion Brad, cald și bun ca un cunoscut vechi, mi-a zis cu vocea lui limpede:

„De ce nu mi-ai dat un telefon, poete – auzi vorbă, era meu „poetul” – eu te-am citit și te știu, îmi face plăcere să te văd.”

Mi-a dat o mașină cu un șofer mai amabil și mai cultural decât atașatul care venise la aeroport, omul ne-a arătat, mie și colegului meu, Atena cea fermecată, cu muzee, cu locuri străvechi, cu cartiere boeme și colorate. La sfârșitul vizitei m-am mai văzut un ceas cu ambasadorul, mi-a dat două cărți ale lui și un mesaj pentru Sandu, ne-am îmbrățișat ca doi prieteni adevărați, el, ambasadorul și, a cărui soție era scriitoare, în casa scriitorul care a pus borne puternice

La Istanbul

La o recepție la Parlamentul Finlandei

prieteniei româno-elene, care intra în salonul președintelui Greciei, Tsatsos ministrului Apărării, Averoff-Tossizza, armân de viță veche, eu – gazetarul tânăr care tocmai primise o lecție de prietenie, de confraternitate.

De atunci, de dinainte de anii '80 ai veacului trecut, mă consider prieten al domniei sale, deși ne-am văzut rar, mai mult la concertele prietenei comune, pianista Ilinca Dumitrescu, dar ne-am citit cărțile și am păstrat o comunicare dincolo de cuvinte.

NICOLAE DAN FRUNTELĂȚĂ

ION BRAD - AMBASADOR

Cu ce a cucerit Ion Brad Elada? Ca și apostolii lui Iisus, ca Sfântul Pavel, cuvântul său a fost biruitor sub cerul înalt al Greciei până la Muntele Athos – unde a dorit să vadă în ce stadiu se află daniile domnitorilor români, dar mai ales ce ar fi de făcut pentru a-i ajuta pe călugării români de-acolo aflați în mare nevoie. N-au uitat să-mi reamintească aceste lucruri peste ani, când i-am cunoscut și eu pe acești sfinți în devenire. Cu slova cea bine articulată și meșteșugită cu har, precum Titulescu, biruit-a urmașul lui Cipariu din Pănade. A luat autorul Templului din afară și Muntele catârilor cuvintele din paginile unor mari creatori, care la vremea respectivă se întâmpla să dețină și cele mai înalte dregătorii în statul elen: Constantin Tsatsos, soția sa, poeta Ioanna Tsatsos, ministrul Apărării, dramaturgul Evangelos Averoff-Tossizza și alții pe care i-a transpus în românește, dobândind astfel cel mai funcțional *passpartout* pe care l-ar putea avea un diplomat, ca Mircea Eliade odinioară, la Lisabona, care îi deschidea porțile la cel mai înalt nivel.

NICOLAE MAREȘ

CERTIFICATE. DIPLOME

Prima diplomă importantă din viața mea a fost cea de *Bacalaureat*, examen pe care l-am trecut, pe locul doi, cu media de 8,20. A doua era cea de absolvent al Facultății de Filologie din Cluj, document pe care observ nota 10, pe lucrarea dedicată vieții și operei lui Emil Isac. Urmează multe, chiar foarte multe, de toate felurile. Una pe o coală mare, împodobită cu desene, având în dungă și tricolorul, era aceea de „Cetățean de onoare al Municipiului Cluj-Napoca”, semnată de primarul Gheorghe Funar.

Nu stau să enumăr brevetele care însoțesc diversele decorații primite înainte și după 1989. Ultima: „Meritul cultural în grad de cavaler”, semnată de Ion Iliescu.

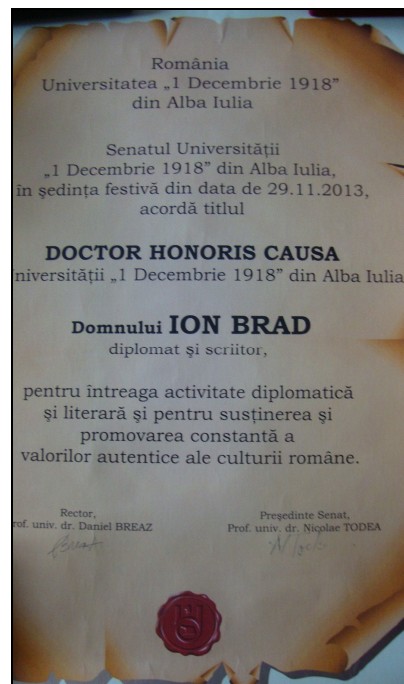
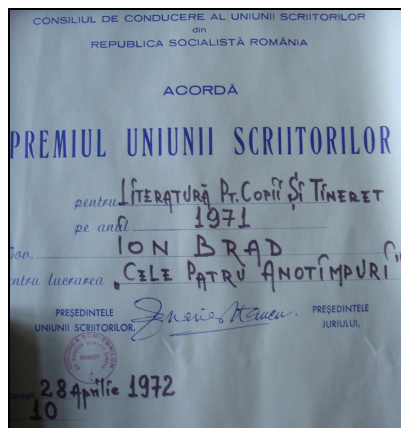
Să amintim, aleatoriu, alte câteva: de la Asociația București a Uniunii Scriitorilor, primeam premiul de dramaturgie, în 1977, pentru piesa *Audiență la consul*. Diploma era semnată de George Macovescu, Dan Hăulică și Constantin Chiriță. Tot aceeași filială îmi acorda premiul de dramaturgie pe anul 1982, pentru piesa *Nu pot să dorm*. Semnau președintele D.R. Popescu și președintele Juriului, Virgil Teodorescu.

Deosebită, ca dimensiuni și importanță, este Diploma din 29.XI.2013, prin care mi se acorda titlul de „Doctor honoris causa” al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, pentru întreaga activitate diplomatică și literară și pentru promovarea constantă a valorilor autentice ale culturii române. Semnau: Rector, Prof. univ. dr. Daniel Breaz și Președinte Senat, Prof. univ. dr. Nicolae Todea. Un text mult mai amănunțit îl primeam în limba latină, obicei academic tradițional. Titlul mi se acorda și ca urmare a recomandării lui Eugen Simion, prin acest Raport: „Subsemnatul Eugen Simion, doctor de științe filologice, membru al Academiei Române, „Doctor honoris causa” al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, recomand călduros pe dl. Ion Brad – poet reputat, autor al multor volume memorialistice și de studii privind istoria culturală a Transilvaniei, fost ambasador al României, timp de un

deceniu, în Grecia, recomand, zic, pe poetul și omul de cultură Ion Brad să fie recompensat și onorat de Universitatea din Alba Iulia cu titlul de „Doctor honoris causa”. Dl. Ion Brad este o personalitate a generației sale și o personalitate a culturii românești postbelice. Născut în spațiul spiritual al Blajului, el a făcut și face enorm pentru a impune spiritualitatea lumii ardelenesti, în afară de ceea ce face prin creația sa literară. București, 9 aprilie 2013. Prof. Dr. Eugen Simion.”

Poate la fel de importantă este diploma primită de la Academia Republicii Populare Române, prin care mi se acorda „Premiul George Coșbuc” pentru volumul *Cu timpul meu*, în 16 februarie 1961. Volumul apăruse în 1959. Importante pe plan literar erau adresa semnată de Acad. Cezar Petrescu, președintele Comitetului Național de Pregătire a celui de-al VI-lea Festival Mondial al Tineretului și Studenților de la Moscova, precum și cea dinaintea ei, semnată de Mihai Beniuc, anunțându-mă că am dobândit o *mențiune* la Concursul de creație literară organizat în cinstea celui de-al V-lea Festival Mondial al Tineretului și Studenților pentru Pace și Prietenie, ținut la București, în vara lui 1953.

Printr-o formulă grafică tradițională *Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român* acorda o plachetă jubiliară „ASTRA – 150 de ani”: „D-lui Ambasador Ion Brad, scriitor, cu prilejul Serbărilor ASTREI la Blaj, 16-18 septembrie 2011, pentru fidelitatea și entuziasmul patriotic cu care slujiți statornic idealurile astrale.” Semnau: Președintele Consiliului Județean Alba, Ion Dumitrel și Președintele Asociațiunii,

Doctor Honoris Causa al Universității din Alba Iulia,

Prof. univ. dr. Dumitru Acu. Firește că am participat la acest jubileu, mai puțin important și numeros decât cel din 1911, când au participat vreo 40.000 de oameni, atunci zburând cu avionul său Aurel Vlaicu, sub privirile mirate și îngrijorate ale lui I.L. Caragiale, venit anume de la Berlin, ale lui George Coșbuc, Șt.O. Iosif, Octavian Goga, Nicolae Iorga, Ion Agârbiceanu, Emil Isac, Victor Eftimiu și atâtea alte personalități din toate provinciile românești. Am evocat cândva modul organizării și desfășurării strălucitelor manifestări, ca încă un semn al luptei pentru unirea tuturor românilor, ecoul Adunării din 3/15 mai 1848, de pe Câmpia Libertății, când s-a strigat pentru prima oară, în gura mare, *Noi vrem să ne unim cu Țara!*

Emoționante îmi apar acum cele trei documente în care se vede figura genialului Lucian Blaga. Primul, datat Cluj-Napoca, 6-8 mai 1999, când am participat la „Festivalul Internațional de Poezie →

Lucian Blaga”, și când mi s-a acordat Premiul „Transilvania” pentru Poezie. Semna și punea ștampila Mircea Tomuș, președintele juriului. A doua distincție îmi era acordată, în 2004, la „Festivalul Internațional Lucian Blaga de la Lancrăm, Sebeș și Alba Iulia”, sub forma unui „Premiu pentru întreaga activitate literară”.

În sfârșit, a treia, tipărită pe un fond cărămiziu-roșietic, culoarea celebrelor râpi de pe dealul din fața Lancrămului, evocate de Lucian Blaga. Diploma îmi era acordată, la ediția a XXVII-a, din 4-6 mai 2007, sub forma Premiului „Opera omnia”. Semna directorul festivalului, profesorul Constantin Șalapi.

„Asociația Română de Istorie a Presei – ARIP”, oferea o „Diplomă de onoare” ambasadorului Ion Brad pentru contribuția adusă jurnalismului cultural românesc. Semna, ca Președinte, prof. univ. dr. Ilie Rad, în București, la 18 aprilie 2013. Uniunea Scriitorilor din România îmi acorda, în 7 noiembrie 2004, o „Diplomă de Merit” pentru promovarea culturii românești în Grecia și dezvoltarea continuă a relațiilor româno-elene. Semna Președintele URȘ Eugen Uricaru. Ministerul Culturii, Editura „Minerva” – **bpt** – *biblioteca pentru toți*, 1895-1995, îmi acorda o diplomă, la aniversarea centenarului celebrei colecții, în care apărusem o dată și eu. Semnau Ministrul Culturii, Marin Sorescu și directorul Editurii „Minerva”, Zigu Ornea.

Alte premii, titluri și distincții:

Premiul pentru importanta operă lirică și epică în care satul românesc și țărănul român și-au aflat o remarcabilă întruchipare, înscriindu-se într-o prestigioasă tradiție literară. Acordat de „Fundatia Națională pentru Civilizație Rurală *Niște țărani*”. Semnează președintele Dinu Săraru, Slătioara, 26 octombrie 2006.

„Diplomă de recunoștință”, din partea Ligii Culturale Române, la 135 de ani de la nașterea marelui artist Constantin Brâncuși și în amintirea capodoperei sale RUGĂCIUNEA.

Titlul de „Cetățean de onoare”, acordat de către „Despărțământul Astra din Dumbrăveni”, județul Sibiu, 4 decembrie 2010.

„Premiul de excelență” cu ocazia aniversării a 10 ani a „Despărțământului „Timotei Cipariu”, ASTRA-

Blaj, 9 octombrie 2009.

„Diploma de membru de onoare al Despărțământului „Timotei Cipariu”, „pentru contribuția deosebită adusă la propășirea idealurilor naționale ale ASTREI”, prilejuită de sărbătoarea

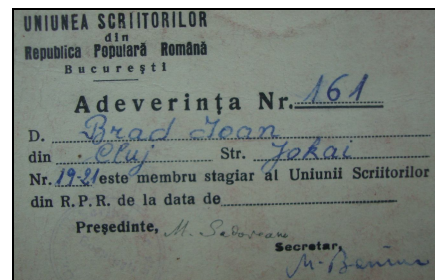
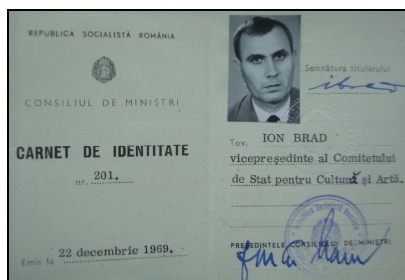
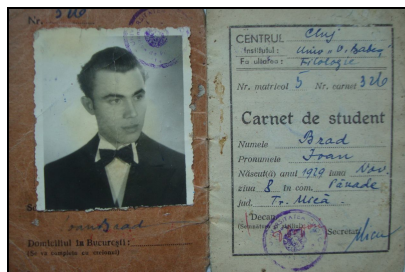
„Pănade – 700 de ani”. Atunci, la întâlnirea fiilor satului, s-a dezvelit statuia de bronz a lui Timotei Cipariu, în centrul satului.

„Diploma specială” a Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor Români, la Centenarul Societății Scriitorilor 1908-2008, pentru meritul de a fi fost primul secretar român al Filialei între 1953-1955.

„Diploma de excelență” cu ocazia aniversării a 164 de ani de la nașterea Poetului Național Mihai Eminescu,

Dar cel mai vechi document de acest fel este *Carnetul de student* la Filologia Universității „Victor Babeș”. Îl semna, ca decan, Dimitrie Macrea, profesorul nostru de Istoria limbii române.

De la Uniunea Scriitorilor mai am câteva carnete de membru sau adeverințe. Una avea nr. 161, care adeverează că eram membru stagiar domiciliat în Cluj, str. Jokai nr. 21.

Semnau, din nou, M. Sadoveanu și M. Beniuc. Un „Carnet de membru” din 5 mai 1959, cu aceleași semnături. Apoi, încă unul, eliberat la 25.III.1967, semnat de Zaharia Stancu. Unul din 1962, pe care era scris în italiană „Il Signor Ion Brad, residente a București (R.P.R.) è Socio della Comunità Europea degli Scrittori”.

La 22 decembrie 1969 primeam un *Carnet de identitate* de la Consiliul de Miniștri, ca vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, carnet semnat de Președintele Consiliului, Ion Gheorghe Maurer. Secretariatul General al Consiliului de Miniștri îmi elibera *Legitimația nr. 232*, la 3 noiembrie 1966, ca adjunct al șefului Secției de literatură și artă a C.C. al P.C.R.

Primul *Carnet de deputat* al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, cu nr. 62, îl primeam la 19 martie 1965, fiind ales în Circumscripția electorală nr. 24 „Nicolae Bălcescu” din București. Acolo m-am putut ocupa de restaurarea casei lui G. Bacovia. Al doilea *Carnet de deputat*, cu nr. 396, primit la 13 martie 1969, confirma faptul că în legislatura 1969-1973 fusesem ales în Circumscripția electorală Vatra Dornei, din județul Suceava.

Aveam și o *Legitimație* de la Ministerul Afacerilor Externe, că, începând cu 19.VI.1973, sunt salariat și am dreptul de intrare în sediu. Mă pregăteam atunci intens pentru plecarea în Grecia. Ajuns la Atena, în octombrie, acolo aveam să primesc, ca scriitor, o *Carte de membre de la RENCONTRE*, *Communauté culturelle, Agence de Grèce*.

Dintre plachete, cea mai dragă inimii mele e aceea cu chipul lui Mihai Eminescu, transpus în bronz după cea de-a treia fotografie a sa, în total fiind patru. Originală și →

importantă este aceea care îi reprezintă pe Creangă și Eminescu, plachetă bătută și lansată la 75 de ani de la moartea celor două genii ale literaturii române clasice.

Încărcată de emoții istorice e placheta care îl reprezintă pe *Ioan Inochentie Micu Clain*, apărută la împlinirea a 300 de ani de la nașterea sa (1692-1992).

Acestui întemeietor al Blajului, luptător curajos și neînfricat pentru drepturile naționale și sociale ale românilor ardeleni – „primul mare bărbat de stat”, cum i-a zis Lucian Blaga –, alungat din țară și stins la Roma, i-am scris unele din cele mai frumoase poezii.

Ultima se chema *Episcopul-Voievod*, cum îi spusese Nicolae Iorga.

Altă plachetă valoroasă poartă figura lui George Coșbuc, la centenarul nașterii sale – 1866-1966. Pe atunci mă aflam în postul de la CC al PCR, și nicio inițiativă importantă de acest gen nu se declanșa fără aprobarea conducerii superioare de partid și de stat.

În decembrie 1968 apărea placheta închinată Semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România.

O plachetă mare, cu efigiile lui Iorga și Eminescu, cu inscripția „De la 189 și 1985 în viitorime”.

Pe verso, se scria: *Nihil Sine Deo. Recunoștință, Încredere. Speranță. Liga Culturală Română. Congresul Spiritualității Românești.*

O inițiativă, ca multe altele de acest fel, datorată lui Victor Crăciun.

Uniunea Elenă din România – Enosi Ellinion Roumanias își aniversa 10 ani de existență.

Casa Regală a României închina o medalie rotundă „Eroilor voluntari căzuți pentru apărarea patriei”.

O medalie mare și rotundă îl înfățișa pe *Ludwig van Beethoven – 1770-1827*. Pe verso se scria în germană: *Beethoven Ehrung der Deutschen Demokratischen Republik 1970.*

Două plachete mari, una argintată alta în bronz, cu figura în profil și cu inscripția în italiană: *Omaggio a Beethoven – 1770-1970*. Erau bătute de Republica di San Marino și mi-au fost înmânate de unul din conducătorii ei, în vizită la noi în țară.

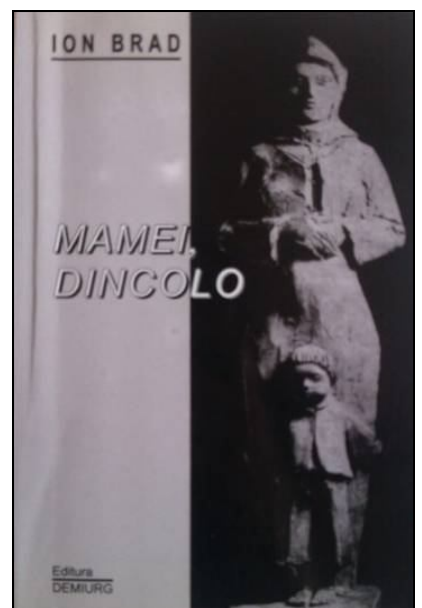
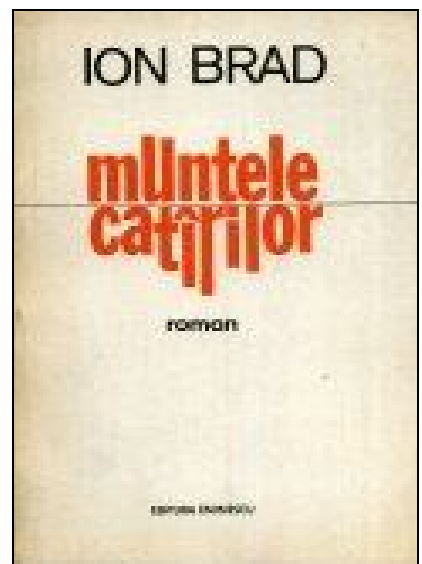
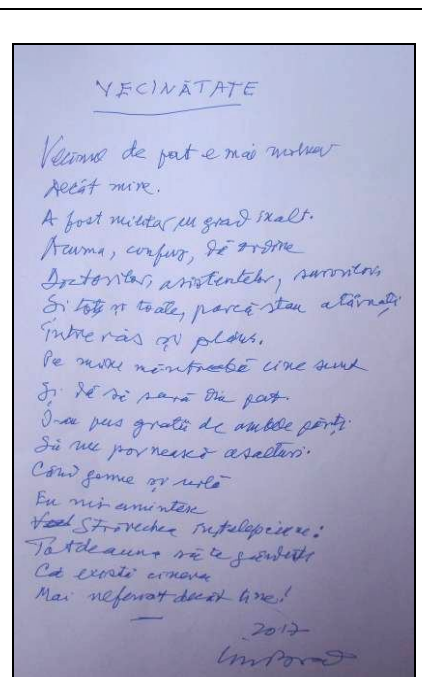
L-am primit ca prim-vicepreședinte al Comitetului de Stat

pentru Cultură și Artă. Tot el mi-a oferit o păpușă uriașă, în chip de gladiator, pe care o păstrez și-acum într-un sac. Am oferit-o neamurilor, dar deocamdată n-a vrut niciunul s-o primească. Poate strănepoții mei din Elveția, Albert Ioan și Olivia Rauch.

O plachetă mare, rotundă, aurită, reprezentând chipurile lui Traian și Decebal, despărțite de Columna de la Roma, 12 mai 113-2013. Pe verso, înscrisul „La 1900 de ani – Academia di Romania, Primăria Zlatna, Univ. „Vasile Goldiș” – Arad, Fundația Alistar, toate sub egida Ligii Culturale Române.

Foarte importantă placheta, lansată în 2014, având pe o față inscripția „Eparchia Sanctus Basillius Magnus Bucarestiensis Romanum MMXIV”. Iar pe verso: „Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate penficitur”.

Panoramic cultural

Ion Brad, între preoții satului Pănade: Daniel Coman, Daniel Marius Cîmpean și Mircea Maier.

La aniversarea a 250 de ani de la deschiderea școlilor Blajului

Cu Silvia Pop și Maria Daniela Pănăzan, la Blaj

Mulțumesc tuturor celor care au făcut posibilă apariția acestui supliment, oameni care țin aproape de cărturarul Ion Brad – apropiați din spațiul transilvan, dar și bucureștean, între care contribuția prof. dr. Marin Iancu a fost decisivă.

Cu plecăciune,

NICOLAE BĂCIUȚ

Cu frații Brad, acasă la familia Popa în Alba Iulia

Cu Marin Iancu, Doina și Ilie Rad

La o lansare de carte

La Blaj

OCHIUL CICLOPULUI

Pănade, august 2010 , în mijlocul sătenilor, la Biblioteca Timotei Cipariu.

Directori de onoare
Acad. MIHAI CIMPOI
Acad. ADAM PUSLOJIC
MIHAI BANDAC

Redactor-șef adjunct
GHEORGHE NICOLAE ȘINCAN
Redactori:

Cezarina Adamescu, Mihaela Aionesei, Diana Dobrița Bîlea, Sorina Bloj, A. I. Brumaru, Mariana Chețan, Geo Constantinescu, Luminița Cornea, Mariana Cristescu, Melania Cuc, Iulian Dămăcuș, Răzvan Duncan, Suzana Fântânariu-Baia, Marin Iancu, Alexandru Jurcan, Vasile

Larco, Lazăr Lădariu, Rodica Lăzărescu, Cleopatra Lorințiu, Cristina Sava, Maria Dorina Stoica, Mihaela Malea Stroe, Valentin Marica, Titus Suciu, Dorin N. Uritescu, Gabriela Vasiliu

Corespondenți: Elisabeta Boțan (Spania), Flavia Cosma (Canada), Darie Ducan, (Paris), George Filip (Canada), Andrei Fischhof (Israel), Dorina Brândușa Landén (Suedia), Veronica Pavel Lerner (Canada), Gabriela Mocănașu (Franța), Dalila Özbay (Turcia), Mircea M. Pop (Germania), Claudia Șatravca (Chișinău), M. N. Rusu (New York), Ognean Stamboliev (Bulgaria)

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSTINEREA ȘI PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte SERGIU PAUL BĂCIUȚ

Tiparul executat la S.C. Intermedia Group, Târgu-Mureș, str. Revoluției nr. 8, România. • Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată fără acordul editorului. • Copyright © Nicolae Băciuț 2017 • Email : nbaciut@yahoo.com; vatraveche@yahoo.com • Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 • telefon: 0365407700, 0744474258. • Materialele nepublicate nu se restituie. • Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.

2044-0952